

Σωκράτη Β. Σίσκου

Ιστορικό Μυθιστόρημα

Περσέας

ο βασιλιάς των Μακεδόνων

Βραβείο «ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ» 1990

«Ἔστι μὲν οὖν Ἑλλάς καὶ ἡ Μακεδονία»
ΣΤΡΑΒΩΝ (βιβλίο Ζ'-329)

Το Συνέδριο της Αμφίπολης.

Οι τελευταίες μέρες του Περσέα
και του Βασιλείου της Μακεδονίας.

Θεσσαλονίκη

© Β΄ Έκδοση 2013
ΣΩΚΡΑΤΗΣ Β. ΣΙΣΚΟΣ
Κοσμοπούλου 14
546 43 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Τηλ. / Φαξ 2310.827.131

ISBN 978-960-9763-05-9

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- Η Α΄ Έκδοση κυκλοφόρησε το 1991, σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων για προσωπική χρήση, με τίτλο «ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ» και υπότιτλο «Ο ΑΛΛΟΣ ΠΕΡΣΕΑΣ».
- Οι αστερίσκοι σε λέξεις του κειμένου, παραπέμπουν στις επεξηγήσεις των αντίστοιχων λέξεων των Σημειώσεων που υπάρχουν στις σελίδες 149-157.

Νόμισμα εξώφυλλου:

Πορτρέτο του βασιλιά Περσέα
σε τετράδραχμο.

ΜΕΡΟΣ Α'

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Ο Περσέας, ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας υπήρξε ένας αξιόλογος ηγέτης, ο μοναδικός σ' όλη την ελληνική ιστορία που έφερε το όνομα του μυθικού ήρωα του Άργους, του νικητή της φοβερής Μέδουσας. Αυτό το προνόμιο του ονόματός του και το γεγονός ότι η μάνα του ήταν κι αυτή Αργεία, παρέπεμπε συνειρμικά στην καταγωγή των πρώτων μακεδόνων βασιλέων από τον οίκο των Τημενιδών του Άργους.

Γεννήθηκε το 212 π.Χ. όταν ο πατέρας του, ο Φίλιππος Ε', δεν είχε ακόμα παντρευτεί επίσημα την Πολυκράτεια. Για το λόγο αυτό οι πολιτικοί φίλοι του μικρότερου ετεροθαλή αδελφού του, του Δημήτριου, τον θεωρούσαν και τον αποκαλούσαν στις ιδιαίτερες συζητήσεις τους «νόθο» και συνεπώς δεν θα έπρεπε να διαδεχθεί τον πατέρα του στο θρόνο. Αυτή η υπόγεια, αρχικά, σύγκρουση των δυο αδελφών κατέληξε σ' ένα συγκλονιστικό οικογενειακό δράμα.

Ο Περσέας υπήρξε μια χαρισματική προσωπικότητα κι ένας συνετός ηγέτης, που αναδιοργάνωσε το κράτος και δημιούργησε έναν άριστα εκπαιδευμένο στρατό. Ναυπήγησε έναν πανίσχυρο στόλο και στις αλλεπάλληλες συγκρούσεις του με τους Ρωμαίους, κατά τον Γ' Μακεδονικό Πόλεμο, επέτυχε εκπληκτικές νίκες. Ταπείνωσε τρεις υπάτους. Στη μάχη του Καλλίνικου της Θεσσαλίας, διασκόρπισε το πανικόβλητο ρωμαϊκό ιππικό. Το γεγονός πως νικήθηκε από καθαρή ατυχία στη μάχη της Πύδνας, όταν λίγο πριν ο ύπατος Αιμίλιος Παύλος εκλιπαρούσε τους Θεούς για να τον σώσουν από την επερχόμενη ήττα, ήταν ένα γεγονός που χρησιμοποιήθηκε έντεχνα από τη ρωμαϊκή προπαγάνδα για να τον εμφανίσουν ως έναν ασήμαντο κι ανίκανο βασιλιά «που εξευτέλισε τον ένδοξο και ηρωικό θρόνο του Μεγαλέξανδρου». Αμφισβητώντας τις ηγετικές ικανότητες του Περσέα, «έθαβαν» έτσι τις ταπεινωτικές ήττες που υπέστησαν στους θεσσαλικούς κάμπους για πάνω από τρία χρόνια, αλλά και αποσιωπούσαν την πολύτιμη γι' αυτούς συμπαράσταση πολλών φιλορωμαίων Ελλήνων, οι οποίοι είχαν σαγηνευθεί από τις απατηλές υποσχέσεις τους «για την προστασία της ελευθερίας και αυτονομίας των ελληνικών πόλεων / κρατών». Για τον εξευτελισμό και την ατίμωση της προσωπικότητας του τελευταίου μακεδόνα βασιλιά, πολύτιμοι συνεργάτες τους υπήρξαν οι αρχαίοι ρωμαίοι και οι έλληνες ιστορικοί της *rex romana*, αλλά και η πρακτική της *damnatio memoriae* (καταδίκη μνήμης). Ήταν μια πρακτική που εφάρμοζαν οι Ρωμαίοι, εξαφανίζοντας ή παραποιώντας κάθε πληροφορία για πρόσωπο που θα μπορούσε να μειώσει την αίγλη και το κύρος των ρωμαίων αυτό-

κρατόρων ή του ρωμαϊκού κράτους. Στην περίπτωση αυτή ο καταδικασμένος, αν υπήρχε δυνατότητα εξαφάνισης όλων των στοιχείων του, θεωρούνταν ως πρόσωπο που δεν είχε γεννηθεί κι ούτε θα εμφανιζόταν στα κρατικά αρχεία πού και πότε είχε πεθάνει. Ήταν μια μεταθανάτια καταδίκη αιώνιας λήθης κι ανυπαρξίας.

Η λήθη για τον τελευταίο μακεδόνα βασιλιά, αν και όχι απόλυτη είναι όμως εντυπωσιακά έντονη. Δεν υπάρχει ούτε ένα βιβλίο, μια ιστορική πραγματεία, ένα ολοκληρωμένο κείμενο που να αναφέρεται αποκλειστικά στον Περσέα. Το παρόν ιστορικό μυθιστόρημα, βασισμένο σε αυθεντικές ιστορικές πηγές και τεκμηριωμένα ιστορικά γεγονότα, είναι το μοναδικό που αφιερώνεται αποκλειστικά στον τελευταίο μακεδόνα βασιλιά και αναδεικνύει την προσωπικότητα αυτού του εξαιρετού ηγέτη και μαζί του μια από τις συγκλονιστικότερες κι άγνωστες σε πολλούς Έλληνες σελίδες της ελληνικής ιστορίας. Ότι ξέρουμε για τον Περσέα είναι σταχυολογημένο από διεσπαρμένες πληροφορίες φιλορωμαίων συγγραφέων, οι οποίοι απεικόνισαν με τα μελανότερα χρώματα την προσωπικότητα του τελευταίου βασιλιά της Μακεδονίας. Ο Πλούταρχος, ο οποίος σκιαγράφησε με εμφανή εχθρότητα το ηγετικό πορτρέτο του Περσέα, μας αποκαλύπτει έμμεσα την «απώλεια» αντίθετων πληροφοριών, παραπέμποντας σε μικρό εδάφιο του εξαφανισμένου βιβλίου του Ποσειδώνιου, ο οποίος προσπάθησε να εμφανίσει τα γεγονότα της μάχης της Πύδνας από άλλη οπτική γωνία «υπέρ του Περσέως απολογούμενος». Δυστυχώς, δεν υπάρχει καμιά απολογία, καμιά μαρτυρία «υπέρ του Περσέως» για να μάθουμε όλη την αλήθεια.

Ο Περσέας, ένας εντυπωσιακά εμφανίσιμος άντρας και παντρεμένος με την πανέμορφη Λαοδίκη, την κόρη του βασιλιά του ελληνιστικού κράτους της Συρίας Σέλευκου Δ', ήταν ένα υπόδειγμα οικογενειάρχη. Με τη γυναίκα του, τα δυο παιδιά του και τον υιοθετημένο μικρό αδελφό του Φίλιππο που τον προόριζε για διάδοχό του, ζούσε μια ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή. Καμιά ομοιότητα με τους έκφυλους άρχοντες και ηγέτες της αρχαιότητας, του μεσαίωνα ή και των νεότερων χρόνων. Ακόμα και με τους ίδιους τους προγόνους του από τον οίκο των Αντιγονιδών, μερικοί απ' τους οποίους έζησαν έκλυτη ζωή. Κι αυτός ο αυστηρός επικριτής του, ο Πλούταρχος, εντυπωσιασμένος από αυτή την παθιασμένη αγάπη του Περσέα για την οικογένειά του, περιγράφει με κάποια συμπάθεια το περιστατικό της παράδοσής του στο ρωμαίο ναύαρχο Γναίο Οκτάβιο, στη Σαμοθράκη. Όταν ο βασιλιάς πληροφορήθηκε την αιχμαλωσία της οικογένειάς του, αντέδρασε «ως θηρίον αλισκομένων των τέκνων του» και παραδόθηκε κι ο ίδιος.

Παρά τις κάποιες ασάφειες σχετικά με το έτος θανάτου του Περσέα, το πιθανότερο είναι πως ο τελευταίος μακεδόνας βασιλιάς

πέθανε το 162 π.Χ. σε ηλικία 49 ετών. Η επικρατέστερη αυτή άποψη βασίζεται στη σύγκριση του θανάτου του ύπατου Αιμίλιου Παύλου, ο οποίος πέθανε, σύμφωνα με ρωμαίους ιστορικούς, δυο χρόνια μετά το θάνατο του Περσέα (το 160 π.Χ.)». Ξεψύχησε στις φοβερές υπόγειες ρωμαϊκές φυλακές και θάφτηκε στο νεκροταφείο της Via Valeria της Alba Fucens (Fucentia), που βρίσκεται κοντά στο σημερινό Magliano de' Marsi της επαρχίας Ακουίλα, γύρω στα εκατό χιλιόμετρα από τη Ρώμη. Οι Ιταλοί αρχαιολόγοι ισχυρίζονται πως τον Ιούνιο του 2005 ανακάλυψαν τον τάφο του. Είναι ένας φτωχικός πέτρινος τάφος, για τον οποίο το ελληνικό κράτος δεν επέδειξε κανένα ενδιαφέρον. Όμως, οι Ιταλοί σε αγαστή συνεργασία με κρατική αντιπροσωπία και αρχαιολόγους της FYROM, οργάνωσαν προπαγανδιστικές φουτουριστικές εκδηλώσεις με πομπώδεις ομιλίες, «επίσημη κηδεία» του βασιλιά με κρατικές δαπάνες, επιστημονικές αναλύσεις DNA από τα οστά του κρανίου και άλλες φαιδρότητες. Ο Δήμος του Magliano, με την έγκριση της προϊσταμένης Αρχής της Pescara, διέθεσε το ποσό των 3.800 ευρώ για τον προσωρινό εξωραϊσμό του τάφου, ενώ οι αντιπρόσωποι των Σκοπίων έστησαν εντυπωσιακή επιτύμβια μεταλλική πλάκα. Μ' αυτή «ενημερώνονται» οι επισκέπτες, στα σλαβικά, στα ιταλικά και στα αγγλικά, πως είναι μια τιμητική προσφορά «του λαού της Μακεδονίας προς το βασιλιά τους». Η ιστορική απάτη σε όλο της το μεγαλείο, αλλά και από την άλλη πλευρά το ελληνικό κράτος να επιβεβαιώνει τον ρωμαϊκό κανόνα δικαίου «ο σιωπών δοκεί συναινείν».

Το δράμα του Περσέα αλλά και του βασιλείου της Μακεδονίας παίχτηκε στην Αμφίπολη. Εκεί όπου εξελίχθηκαν συγκλονιστικά γεγονότα από τους ρωμαίους νικητές και τους γραικύλους συνοδοιπόρους τους. Γεγονότα που άλλαξαν την ιστορία και τη μοίρα του ελληνισμού.

1. Η ΣΥΛΛΗΨΗ

I. Αιχμάλωτος στη ναυαρχίδα

Η ναυαρχίδα του ρωμαϊκού στόλου έσκιζε περήφανη τα γαλανά νερά του βόρειου Αιγαίου. Κατευθυνόταν προς τον κόλπο, όπου βρίσκονται οι εκβολές του Στρυμόνα, μεταφέροντας τον αιχμάλωτο Μακεδόνα βασιλιά Περσέα. Την πλαισίωναν πολυάριθμα πολεμικά πλοία που είχαν όλα τα πανιά τους ανοιχτά. Ο ούριος άνεμος τα 'κανε να γλιστρούν με χάρη, σαν γοργοτάξιδα δελφίνια που καπριτσιάρικα χαριεντίζονταν με τα ταραγμένα κύματα.

Ο Γναίος Οκτάβιος, ο κοντόσωμος Ρωμαίος ναύαρχος με τα διεισδυτικά γαλανά μάτια και την καστανόξανθη κοντή γενειάδα του, στεκόταν στην πλώρη κι αγνάντευε τον ορίζοντα. Απ' τ' αριστερά του, στο βάθος, διακρινόταν θαμπά η σκουρόχρωμη μυτερή κορφή του απόκρημνου βουνού της **Ακτής**,* στη Χερσόνησο της Χαλκιδικής. Στα δεξιά του, καθώς απ' τα σκαμπανεβάσματα του σκάφους σχηματίζονταν στον ορίζοντα περίεργα υδάτινα σχήματα, ξεχώριζε το περίγραμμα της νότιας πλευράς της Θάσου.

Ο ναύαρχος έριξε μια λοξή ματιά στον ήλιο και μουρμούρισε κοιτώντας τον πλοίαρχο που στεκόταν δίπλα του.

-Σε δυο με τρεις ώρες Λεύκιε θα πρέπει να βρισκόμαστε στο επίγειο της Αμφίπολης...

-Μάλλον, απάντησε ο άλλος ρίχνοντας ταυτόχρονα ματιές στον ορίζοντα, προς όλες τις κατευθύνσεις.

Ακολούθησαν λίγες στιγμές σιωπής. Πρώτος μίλησε ο ναύαρχος.

-Τους περιποιηθήκατε καλά; Τους δώσατε φαΐ και νερό;

-Όλα έγιναν όπως διέταξες Οκτάβιε...

-Θέλω να τονίσεις στον Τίτο, που ανάλαβε την περιποίηση του Περσέα και του γιου του, να είναι πολύ ευγενικός και πρόθυμος...Θα τους φέρεται σα να 'ναι φιλοξενούμενοί μας κι όχι αιχμάλωτοι...

-Έχω δώσει τις οδηγίες μου στον Τίτο... Συμπεριφέρεται άψογα και στον Περσέα και στο γιο του... Μείνε ήσυχος ναύαρχε...

Ο Γναίος Οκτάβιος στηρίχτηκε στην άκρη της κουπαστής. Στάθηκε για λίγο κι έριξε μια εξεταστική γρήγορη ματιά σ' όλη τη ναυαρχίδα. Το βλέμμα του σταμάτησε στη βάση του μεγάλου κα-
ταρτιού. Εκεί βρισκόταν ο Περσέας ακουμπισμένος σ' ένα βαρέλι και παραδίπλα ο θετός γιος του, ο Φίλιππος, που έπαιζε αμέριμνα κάνοντας σχήματα στο κατάστρωμα μ' ένα κομμάτι σχοινί. Ήταν ένα χλομό κι αδύνατο, κοκαλιάρικο θα μπορούσε να πει κανείς, παιδί με πλούσια κυματιστά μαλλιά. Τα μεγάλα καστανά μάτια του, γεμάτα απορίες κι ερωτηματικά για τα συγκλονιστικά γεγονότα των τελευταίων ημερών, κοίταζαν κάπου κάπου επίμονα μια τον πατέ-
ρα του και μια το σιωπηλό Ρωμαίο ναύαρχο.

Πιο εκεί βρισκόταν ο Κρατερός, ο πιστός προσωπικός υπη-
ρέτης του Μακεδόνα βασιλιά. Καθόταν στην άκρη ενός διπλωμένου
καραβόπανου και χτυπούσε ρυθμικά στο κατάστρωμα ένα μικρό
ξυλαράκι που, απ' την ώρα που τους επιβίβασαν στη ρωμαϊκή
ναυαρχίδα, το στριφογύριζε μηχανικά στα χέρια του για να 'χει κά-
ποια απασχόληση. Τη στιγμή εκείνη ένα άλλο πολεμικό είχε πλη-
σιάσει πολύ κοντά, από δεξιά, τη ναυαρχίδα. Ο Φίλιππος τινάχτη-
κε χαρούμενος κι έτρεξε, όλος παιδική περιέργεια, προς την κου-
παστή. Στην πρύμνη του άλλου πλοίου βρίσκονταν, καθισμένοι κα-
τάχαμα, αρκετοί νεαροί Μακεδόνες της βασιλικής φρουράς. Τους
επιτηρούσαν πάνοπλοι λεγεωνάριοι. Λίγο πιο πέρα, παράμερα απ'
τους άλλους, σα χολεριασμένος, καθόταν ένας νεαρός με κοριτσι-
στική εμφάνιση. Είχε σκυμμένο το κεφάλι του και φαινόταν βυθισ-
μένος σε πικρές σκέψεις.

-Ο Ίων!.. Ο Ίων!.., φώναξε χαρούμενος ο γιος του βασιλιά.

-Φύγε από εκεί Φίλιππε... Έλα γρήγορα εδώ, πρόσταξε μ'
απότομη και βραχνή φωνή ο Περσέας,

Ο Κρατερός σηκώθηκε γρήγορα απ' τη θέση του και τράβηξε
μαλακά το σαστισμένο παιδί προς τη μεριά του πατέρα του. Ο μι-
κρός τον κοίταξε επίμονα στα μάτια μ' απορία.

-Γιατί; ψέλλισε κι έδειχνε να περιμένει μια πειστική εξήγηση.

-Γιατί αυτό το σκουλήκι παρέδωσε τη μητέρα σου και τα δυο
μικρότερα αδέρφια σου στους Ρωμαίους, του εξήγησε ο Κρατερός.

-Μα πώς είναι δυνατόν! Τη μέρα που μας ξεγέλασε ο **Κρητι-
κός*** έμπορος και μας άφησε άδικα να περιμένουμε στη σκοτεινή

παραλία της Σαμοθράκης, ο Ίων έδειξε πως ήταν πρόθυμος να θυσιάσει ακόμα και τη ζωή του για τον πατέρα μου.

-Έπαιζε θέατρο! Δυστυχώς, αυτή είναι η αλήθεια...

-Το καΐκι δε φαινόταν στην ακτή...Η αγωνία μας ήταν απερίγραπτη... Κι όταν ξαφνικά πίσω απ' τα βράχια πρόβαλαν τα ρωμαϊκά αποσπάσματα, ήταν εκείνος που μας ενθάρρυνε να τρέξουμε για να προλάβουμε να περάσουμε πάλι μέσα απ' τα τείχη του **Δημητρίου**,* ώστε να ξαναβρεθούμε στο ιερό άσυλο...Ο Ίων είχε αναλάβει να προστατέψει τη μάνα και τ' αδέρφια μου, καθώς πάνω στη σύγχυση σκορπιστήκαμε για να ξεφύγουμε απ' τους δώκτες μας, απάντησε το αγόρι με κάποια ανεπαίσθητη χροιά δυσπιστίας στη φωνή του.

-Μας έλεγε ψέματα! Αυτός τους παρέδωσε στους Ρωμαίους...

-Δεν το πιστεύω...

-Το αποκάλυψε σήμερα ο Ρωμαίος ναύαρχος στον πατέρα σου... Του είπε μάλιστα και λεπτομέρειες που δεν αφήνουν αμφιβολίες, τον διαβεβαίωσε με πειστικότητα ο Κρατερός.

Ο νεαρός πρίγκιπας φαινόταν συγκλονισμένος. Δυο δάκρυα τρεμόπαιζαν στην άκρη των ματιών του. Κοίταξε τον πατέρα του σα να περίμενε κάποια διάψευση.

-Ναι Φίλιππε... Είναι αλήθεια... Ο Ίων μας πρόδωσε, του είπε εκείνος με σταθερή φωνή.

-Τί θα δούμε ακόμα ω θεοί του Ολύμπου! μουρμούρισε ο Φίλιππος και πήγε μερικά βήματα πιο πέρα για να κρύψει τα δάκρυα που κύλησαν στα μάγουλά του.

Ο Γναίος Οκτάβιος πλησίασε τον Περσέα. Ακούμπησε το πόδι του στη βάση του μεγάλου καταρτιού, ενώ με το χέρι του χούφτωσε, για να στηριχτεί καλύτερα, ένα χοντρό παλαμάρι.

-Δεν ωφελεί να καταβασανίζεσαι με πικρές σκέψεις... Πρέπει να ηρεμήσεις Περσέα και να προσπαθήσεις να συμβιβαστείς με την τωρινή πραγματικότητα... Ήταν της μοίρας σου να χάσεις τα πάντα μέσα σε λίγες μέρες, του είπε με τα θαυμάσια ελληνικά του ο Ρωμαίος ναύαρχος.

-Σε λίγες μέρες! επανέλαβε ο βασιλιάς κι η φωνή του είχε έναν έκδηλο τόνο απορίας. Ποιες μέρες; Όλα γκρεμίστηκαν μέσα σε λίγα λεπτά... Η αναμέτρησή μας στην Πύδνα δε κράτησε παραπάνω από ώρα...

Πέρασε τις δυο αντικριστές παλάμες του από την κοντή ψαρή γενειάδα του και τις ανέβασε στις δυο πλευρές του προσώπου του.

Τα αραιωμένα αχτένιστα μαλλιά του, λιγδωμένα, άπλυτα, μισοσκέπαζαν τ' αφτιά και χαμήλωναν προς το σβέρκο του.

Ήταν ευπαρουσίαστος και καλοσχηματισμένος άντρας ο Περσέας. Με όμορφο πρόσωπο και λεπτό αθλητικό κορμί. Τα μεγάλα καστανά μάτια του, με ερεθισμένα απ' την ξαγρύπνια και την τάλαιπωρία των τελευταίων ημερών βλέφαρα, έδειχναν τη θλίψη και την αποθάρρυνσή του. Στην πλάτη του, πάνω απ' το απλό σκούρο ιμάτιό του, είχε ρίξει έναν ελαφρύ σταχτί χιτώνα για να προστατευτεί απ' την πρωινή καλοκαιριάτικη θαλασσινή υγρασία.

Μ' όλο που δεν είχε ακόμα συμπληρώσει τα **σαραντατέσσερα*** του χρόνια, εκείνη τη στιγμή έδειχνε κατά πολλά χρόνια μεγαλύτερος.

-Ανησυχώ για τη γυναίκα μου και τ' άλλα δυο παιδιά μου... Είναι τόσο ασυνήθιστοι όλοι τους σε τέτοιες κακουχίες! μουρμούρισε χωρίς να κοιτάξει το συνομιλητή του, ενώ η φωνή του είχε έναν δυσδιάκριτο τόνο ικεσίας.

-Δεν υπάρχει λόγος ν' ανησυχείς... Σε διαβεβαίωσα πως και η οικογένειά σου αλλά και το υπηρετικό προσωπικό που τη συνοδεύει είναι καλά... Θα επιβιβαστούν στο πλοίο του διοικητή της μοίρας του στόλου που παρέμεινε στη Σαμοθράκη, τον καθσύχασε ο Οκτάβιος. Δε θ' αργήσουν να φτάσουν όλοι τους στην Αμφίπολη... Πολύ σύντομα θα βρεθείτε πάλι μαζί...

Να βρεθούν πάλι όλοι μαζί! Αλλά πώς; Για πόσο καιρό και κάτω από ποιες συνθήκες; Αυτά τα αμείλικτα ερωτήματα βασάνιζαν τον ηττημένο Μακεδόνα βασιλιά, καθώς το πλοίο τον οδηγούσε προς την Αμφίπολη. Εκεί θ' αντίκριζε το σκληρό κι αγέλαστο νικητή του, όπως τον φανταζόταν, που θ' αποφάσιζε για την τύχη τους. Κι αυτός ο ίδιος, μα κι η γυναίκα του η Λαοδίκη, ο Φίλιππος, η μικρή και φιλάσθενη κορούλα του η **Πολυκράτεια*** κι ο άλλος, ο μικρότερος γιος του ο Αλέξανδρος, όλοι τους, θα βρίσκονταν πια στο έλεος του Λεύκιου Αιμίλιου Παύλου. Ο Ρωμαίος ύπατος τη στιγμή εκείνη ήταν ο παντοδύναμος στρατηλάτης και κυρίαρχος όλης της Ελλάδας. Η σκιά της απόλυτης εξουσίας του βάραινε πάνω στη Μακεδονία και εκτεινόταν προς τη Θεσσαλία, την Ήπειρο, την Αιτωλία, τη Βοιωτία, για ν' απλωθεί στην Πελοπόννησο και στα νησιά του Αιγαίου.

Δικαιολογημένες υποψίες και φόβοι βασάνιζαν επίμονα τον Περσέα. Πώς θα τους φερόταν ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος; Η μέχρι τώρα συμπεριφορά του ναυάρχου Οκτάβιου του 'δινε κάποια ελπί-

δα για μια ανθρώπινη κι ανάλογη προς το αξίωμά του συμπεριφορά των Ρωμαίων προς τον ίδιο και την οικογένειά του. Μάλιστα, δεν έκρυβε και κάποια ελπίδα πως οι νικητές του θα μπορούσαν να τον αφήσουν στο θρόνο του, με κάποιο βέβαια ουσιαστικό περιορισμό των εξουσιών του.

Ήταν ψυχολογικά προετοιμασμένος να υποστεί και μια μακροχρόνια ταπεινωτική κηδεμονία της Ρώμης. Αρκεί να μπορούσε να παραμείνει στο θρόνο για να διατηρήσει την πολιτική συνοχή των υπηκόων του και τις ελπίδες για μια νέα αναγέννηση της Μακεδονίας. Αρκεί να μπορούσε να σώσει την οικογένειά του και να διαφυλάξει το μέλλον των παιδιών του. Η αγάπη του για τη γυναίκα του και τα παιδιά του ήταν η αχίλλειος φτέρνα του. Αυτή την αδυναμία του εκμεταλλεύτηκαν οι Ρωμαίοι στη Σαμοθράκη για να τον αναγκάσουν να αποποιηθεί αυτόβουλα την ασυλία των **Διοσκούρων*** στο ιερό νησί και να παραδοθεί. Όταν η Λαοδίκη με τα δυο μικρά παιδιά του έπεσαν στα χέρια του Οκτάβιου, η τύχη του είχε πια κριθεί. Για την οικογένειά του ήταν πρόθυμος να υποστεί οποιαδήποτε ταπείνωση, οποιονδήποτε εξευτελισμό, σαν το **θηρίο*** που δε διστάζει να θυσιαστεί για τα παιδιά του, όταν αυτά παγιδευτούν στο δόκανο του κυνηγού.

Είχε κι άλλη μια ελπίδα, που σαν αδύναμη αχτίδα καντηλιού τρεμόπαιξε μέσα στο πηχτό σκοτάδι της σκληρής πραγματικότητας. Ίσως κάποια μέρα, μετά από χρόνια, ο μεγαλύτερος γιος του ο Φίλιππος, που θα τον διαδεχόταν στο θρόνο, να ξεπερνούσε τις σημερινές δυσκολίες και να ξανάδινε πάλι στην ένδοξη δυναστεία του την παλιά της αίγλη. Όπως κάποτε τις ξεπέρασε κι ο πατέρας του, ο Φίλιππος Ε', μετά την ήττα του απ' του Ρωμαίους στις Κυνός Κεφαλές της Θεσσαλίας.

Αυτά σκεφτόταν ο Περσέας τη στιγμή που τον πλησίασε ο γιος του.

-Θα 'ρθουν στην Αμφίπολη κι η μητέρα με τ' αδέρφια μου; ρώτησε ο νεαρός πρίγκιπας, που χωρίς να δείχνει, φαινομενικά τουλάχιστο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται πως παρακολούθησε από μακριά τη συζήτηση ανάμεσα στον πατέρα του και στο Ρωμαίο ναύαρχο.

-Ναι, θα 'ρθουν! Θα 'ρθουν σύντομα! τον διαβεβαίωσε ο πατέρας του.

-θα 'ναι κι αυτό μια παρηγοριά, μετά απ' όλα αυτά που μας βρήκαν τις τελευταίες μέρες, μουρμούρισε ο Φίλιππος με τη θλίψη ζωγραφισμένη στο χλωμό παιδικό του πρόσωπο..

Ο Περσέας άπλωσε το χέρι του και χαίδεψε σιωπηλός τα μαλλιά του παιδιού του. Η ματιά του περιπλανήθηκε στον ορίζοντα κι αφηρημένος, εντελώς μηχανικά, κούνησε περίλυπος και με σημασία το κεφάλι του. Συλλογίστηκε, μέσα σε μια στιγμή, όλες τις αγωνίες που συμμερίστηκαν μαζί του η ευαίσθητη και λεπτοκαμωμένη γυναίκα του και τ' αδύναμα παιδιά του, απ' την ώρα που ξεκίνησαν απ' την Πέλλα κι ως τη στιγμή που παγιδεύτηκαν στη Σαμοθράκη. Η σκέψη του πέταξε βασανιστικά στη θλιβερή εκείνη μέρα της 22 του **Ιούνη*** που τα πάντα είχαν χαθεί.

II. Νύχτα στην πρωτεύουσα

Οι ανατολικές πύλες της πόλης ήταν διάπλατα ανοιχτές κι αφρούρητες. Οι πύργοι κι οι επάλξεις έρημες. Οι δρόμοι σκοτεινοί και γεμάτοι σκουπίδια αλλά και διάφορα χρήσιμα αντικείμενα, που οι τρομοκρατημένοι κάτοικοι εγκατέλειψαν λίγες ώρες πριν, καθώς έκλειναν τα καταστήματά τους για να επιστρέψουν εσπευσμένα στα σπίτια τους ή για να φύγουν απ' την πόλη. Τα μαντάτα της φοβερής ήττας είχαν φτάσει στην Πέλλα αρκετές ώρες πριν από τον απελπισμένο βασιλιά και την έφιππη ακολουθία του.

Ο Περσέας κι η φρουρά του πέρασαν απ' την κεντρική λεωφόρο της πόλης που διέσχιζε την αγορά. Προηγούνταν λαμπαδηφόροι οπλίτες για να τους φωτίζουν. Όταν έφτασαν στο λόφο, μπροστά απ' τα ανάκτορα, αντίκρισαν την ίδια παγερή εικόνα. Σκοτάδι, ερημιά, εγκατάλειψη. Δυο νεαρά αμούστακα παιδιά, που φύλαγαν το κεντρικό πρόπυλο, πρόταξαν τα δόρατα τους.

-Ποιος είναι; ρώτησαν με φωνή τρεμουλιάρικη, φοβισμένη.

-Ο βασιλιάς...Πάτε στην άκρη, απάντησε κοφτά ο σκληροτράχηλος Νέων, που είχε αφιππεύσει και πλησίασε τους φρουρούς.

Η βασιλική φρουρά, στην πλειονότητά της από μισθοφόρους Κρητικούς, έζωσε το παλάτι κι εγκατέστησε μικρά φυλάκια στο πρόπυλο, στις δυο πελώριες αυλές και στις άλλες εισόδους των κτιρίων. Ο Εύανδρος όμως, ο αρχηγός τους, ακολούθησε τον Περσέα στο εσωτερικό του μεγαλόπρεπου ανακτόρου, με τις εν-

τυπωσιακές αίθουσες και τους μακρόστενους ψηλοτάβανους διαδρόμους.

Με εντολή του βασιλιά ο Αρχέδαμος ο Αιτωλός, με μια διμοιρία οπλιτών, κατέβηκε στο υπόγειο θησαυροφυλάκιο. Ο Νέων ο Θηβαίος, με άλλη ομάδα, κατευθύνθηκε προς τους βασιλικούς στάβλους για να ετοιμάσει τα άλογα και τα μουλάρια.

Πολλοί πυρσοί στους διαδρόμους των ανακτόρων είχαν σβήσει. Ο βασιλιάς προχωρούσε αμίλητος κι οι συνοδοί του τον ακολουθούσαν με τον ίδιο βιαστικό βηματισμό. Ήταν όλοι τους εξαντλημένοι, σκονισμένοι, αναμαλλιασμένοι. Ο Περσέας με τό'να του χέρι συγκρατούσε το σπαθί στο μηρό του και με τ' άλλο χούφτωνε νευρικά το βασιλικό έμβλημα που συνήθιζε να φορά στο κεφάλι του κατά τις ώρες της μάχης. Πέρασαν τη μεγάλη αίθουσα των συμποσίων και προχώρησαν στο βάθος, προς τους βασιλικούς κοιτώνες. Ακούστηκαν χαρούμενες φωνές.

-Ο βασιλιάς... Έφτασε ο βασιλιάς...

Έξω απ' τα διαμερίσματα της βασίλισσας, βρίσκονταν συγκεντρωμένοι καμιά εικοσαριά νεαροί με αρχηγό τους τον Ίωνα, το γιο ενός αξιωματούχου απ' τη Θεσσαλονίκη. Ήταν οπλισμένοι σαν αστακοί, με γυμνά τα σπαθιά τους. Αυτοί οι καλογυμνασμένοι "βασιλικοί παίδες" ήταν έφηβοι που προέρχονταν από αρχοντικές οικογένειες της Μακεδονίας κι αποτελούσαν μια μόνιμη τιμητική φρουρά της βασιλικής οικογένειας. Εκείνες τις δύσκολες ώρες, όσοι απ' αυτούς είχαν παραμείνει στη θέση τους, φρόντισαν να προστατέψουν τη βασίλισσα και τα παιδιά της. Η μεγάλη δίφυλλη σκαλιστή πόρτα των βασιλικών κοιτώνων άνοιξε απότομα και πρόβαλε η Λαοδίκη. Δίπλα της οι παραμάνες κι όσες απ' τις πιστές γυναίκες της ακολουθίας έμειναν κοντά της εκείνες τις εφιαλτικές στιγμές, παράστεκαν αμίλητες και φοβισμένες.

-Άντρα μου... Βασιλιά μου..., ψέλλισε η νέα κι όμορφη γυναίκα καθώς ριχνόταν με λαχτάρα στην αγκαλιά του Περσέα.

Τον έσφιγγε πάνω της, του χάιδευε το κεφάλι, του ίσιωνε τα φρύδια και τις πεταμένες πάνω απ' τ' αφτιά τούφες των γκρίζων μαλλιών του...

Ο Περσέας φαινόταν εξουθενωμένος. Έσκυψε κι έγειρε το κεφάλι του στον ώμο της, σα φοβισμένο παιδί που ζητά προστασία. Η φωνή του, ραγισμένη απ' τη συγκίνηση, έμοιαζε με λαρυγγισμό πληγωμένου ζώου.

-Λαοδίκη, γλυκιά μου!.. Χάθηκαν όλα!..

Η βασίλισσα κοίταξε γύρω της κι έκανε νεύμα στις γυναίκες που την περιτριγύριζαν ν' απομακρυνθούν. Τράβηξε τον άντρα της πίσω απ' την πόρτα, στο εσωτερικό του κοιτώνα, σα νά'θελε να τον προστατέψει από αδιάκριτες ματιές. Εκεί τον έσφιξε με δύναμη στην αγκαλιά της και τον άφησε για λίγες στιγμές να τραντάζεται από βουβούς λυγμούς και παραπονιάρικους αναστεναγμούς.

Αυτός ο πεισματάρης άντρας που για τέσσερα, σχεδόν, χρόνια σκληρού πολέμου με τους Ρωμαίους, ταπείνωσε τρεις ύπατους ώσπου αυτό το καλοκαίρι να υποκύψει αναπάντεχα, από κάποιο καπρίτσιο της τύχης, στον τέταρτο, είχε μια ιδιαίτερα ασυνήθιστη για την εποχή του αλλά τόσο ανθρώπινη συναισθηματικότητα κι ευσυγκινησία. Έδειχνε αβίαστα τον πόνο του κι είχε το θάρρος να κλαίει στην αγκαλιά της γυναίκας του ή ακόμα και μπροστά σε τρίτους. Ήταν πρόθυμος να υποστεί τη μεγαλύτερη ταπείνωση, αν πίστευε πως θα μπορούσε ν' αποτρέψει επαπειλούμενες δυστυχίες για το λαό του ή για τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Κι αυτός ίσως ήταν ο κυριότερος λόγος κι όχι η φιλοζωία, όταν πήρε την απόφαση να οδηγηθεί αιχμάλωτος στη ρωμαϊκή ναυαρχίδα αντί να καρφώσει ένα εγχειρίδιο στην καρδιά του. Αυτή την τόσο εκλεπτυσμένη ευαισθησία του δεν του τη συγχώρεσαν οι αρχαίοι ιστορικοί όταν, με ελάχιστα πραγματικά επιβεβαιωμένα στοιχεία, προσπάθησαν να σκιαγραφήσουν τη ζωή και την προσωπικότητά του.

-Κουράγιο Περσέα... Είσαι βασιλιάς στον πιο ένδοξο θρόνο του κόσμου... Μη λιποψυχείς... Τόσα χρόνια έδειξες πως είσαι άξιος πολέμαρχος... Πολλές, φορές αντίκρισες κατάματα το χάρο... Η επόμενη μάχη θά'ναι δικιά σου... Να 'σαι βέβαιος γι' αυτό, του είπε η Λαοδίκη προσπαθώντας να αναπτερώσει το ηθικό του.

III. Η βιαστική φυγή

Όλα έγιναν βιαστικά. Το σκοτάδι ήταν πηχτό, άγριο, απειλητικό. Οι πυρσοί που κρατούσαν υπηρέτες και οπλίτες και φώτιζαν την πελώρια δεξιά αυλή των ανακτόρων, έδιναν έναν πιο έντονο τόνο αγριάδας. Λίγο πριν ο Περσέας και οι αξιωματικοί της φρουράς του είχαν επιχειρήσει να συγκαλέσουν έκτακτο πολεμικό συμβούλιο. Για το λόγο αυτό προσπάθησαν να ειδοποιήσουν κάποιους αξιωματούχους της μακεδονικής πρωτεύουσας. Όλοι είχαν εξαφα-

νιστεί. Η μακρόχρονη συστηματική προπαγάνδα και η πέμπτη φάλαγγα που είχαν με μαεστρία δημιουργήσει οι Ρωμαίοι σ' όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ελλάδας και φυσικά και στη Μακεδονία, είχαν καταλυτικές επιδράσεις σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή του πολέμου. Οι μόνοι που βρέθηκαν ήταν κάποιοι τρομοκρατημένοι κατώτεροι αξιωματικοί των μετόπισθεν, που είχαν παραμείνει σαν ηγήτορες σε μικρές μονάδες της φρουράς της πόλης και ο Ευλαίος μαζί με τον Ευκταίο, οι οποίοι ασκούσαν καθήκοντα επιστατών της πόλης κι ήταν οι επόπτες του βασιλικού θησαυροφυλακίου.

Μπροστά σε μια τέτοια τραγική, από οργανωτικής πλευράς κατάσταση, ο βασιλιάς αποφάσισε να ξεκινήσει αμέσως για την Αμφίπολη. Εκεί θα μπορούσε ίσως να επιτευχθεί μια γρήγορη αναδιοργάνωση των μάχιμων δυνάμεων που είχαν διασκορπιστεί. Ο διοικητής της φρουράς αυτής της πόλης, ο Διόδωρος, ήταν πιστός φίλος του Περσέα. Υπήρχε επίσης η ελπίδα το ανίκητο μέχρι τότε ναυτικό, με τον πιστό στο θρόνο ναύαρχο Αντήνορα, να καταπλεύσει στο Στρυμονικό κόλπο για ν' αποτρέψει μια απειλή των ρωμαϊκών δυνάμεων από τη θάλασσα.

Μετά από την απόφαση του αυτή ο Περσέας αποσύρθηκε στα βασιλικά διαμερίσματα για να ετοιμαστεί βιαστικά ο ίδιος αλλά και η γυναίκα του με τα τρία τους παιδιά, για το τόσο επίπονο, επικίνδυνο κι αρκετά μακρινό αυτό ταξίδι. Ταυτόχρονα, οι άντρες της φρουράς του και οι υπηρέτες των ανακτόρων που του έμειναν πιστοί, άρχισαν να φορτώνουν σε μουλάρια και σε άλογα τα πιο απαραίτητα εφόδια για μια τέτοια δύσκολη νυχτερινή μετακίνηση. Αποφασίστηκε να μη χρησιμοποιήσουν κέρα, γιατί θ' ακολουθούσαν δύσβατο ορεινό δρομολόγιο.

Τα κασόνια με το θησαυρό φορτώθηκαν απ' τους άντρες του Αρχέδαμου σε μουλάρια, ενώ οι δυο υπεύθυνοι του θησαυροφυλακίου διαμαρτύρονταν έντονα. Απαιτούσαν έγγραφη εντολή του βασιλιά γι' αυτή την αναγκαστική παράδοση όλων των αποθεμάτων χρυσού απ' τα βασιλικά χρηματοκιβώτια. Ο Αρχέδαμος τους έσπρωξε άγρια και τους απείλησε με το ξίφος του.

-Αυτή την ώρα ο βασιλιάς έχει πιο σοβαρές ασχολίες... Δεν έχει καιρό για έγγραφα και σφραγίδες...

-Πώς θ' αποδείξουμε αργότερα ότι δεν είμαστε καταχραστές του θησαυρού!.. Έχουμε ευθύνες!..., ψέλλισε ο κοντόχοντρος Ευλαίος καθώς σκούπιζε τον ιδρώτα απ' το λαιμό και το μέτωπο του.

-Τί αποδείξεις θα 'χουμε αν αύριο μεθαύριο ο βασιλιάς μας ζητήσει ευθύνες; συμπλήρωσε ο Ευκταίος.

Ο Αρχέδαμος αγρίεψε περισσότερο.

-Για ποιες ευθύνες μου μιλάτε άχρηστοι κι απόλεμοι γραφιάδες!.. Έχετε καταλάβει ή όχι τι ακριβώς έγινε σήμερα 'κει κάτω; ούρλιαξε με βραχνιασμένη φωνή δείχνοντας με το σπαθί του προς τα νότια, προς την κατεύθυνση της Πύδνας.

Κάτι πήγαν να πουν οι δυο έντρομοι θησαυροφύλακες, μα ο έμπιστος Αιτωλός του Μακεδόνα βασιλιά τους ζύγωσε και σήκωσε το σπαθί του αποφασιστικά.

-Μια κουβέντα ακόμα και σας πέταξα τα κεφάλια στη γωνιά σα λάχανα...

Οι δυο Μακεδόνες αξιωματούχοι χάθηκαν τρέχοντας στο βάθος των υπόγειων διαδρόμων του θησαυροφυλακίου. Αργότερα η ρωμαϊκή προπαγάνδα δε θα δίσταζε να κατασκευάσει ένα φανταστικό σενάριο για την άγρια δολοφονία, απ' τον ίδιο μάλιστα τον Περσέα, των δυο θησαυροφυλάκων. Τους παρουσίασαν σαν ηρωικούς μάρτυρες που βρήκαν το θάρρος, σε μια τέτοια τραγική για την πατρίδα τους στιγμή, να ελέγξουν το βασιλιά τους για τα λάθη του, για την επαίσχυντη ήττα του και τη διαφαινόμενη πρόθεση του να ανασυντάξει, στην Ανατολική Μακεδονία, το διαλυμένο στρατό του. Όμως, μια τέτοια αυθάδης κριτική στις πράξεις του Μακεδόνα μονάρχη από δυο απόλεμους κι άσχετους με τα γεγονότα κρατικούς λειτουργούς, ελάχιστες μόλις ώρες απ' τη μεγάλη καταστροφή, δε δικαιολογείται ούτε κι από την πιο αφελή διαστρέβλωση των γεγονότων.

Η συστηματική προσπάθεια κατασυκοφάντησης από τους Ρωμαίους του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά, πριν και μετά από τον τετράχρονο σκληρό πόλεμο, δεν έχει προηγούμενο στην παγκόσμια ιστορία. Ίσως οι φιλορωμαίοι ιστορικοί, που αφηγούνται τα συμβάντα του Γ' Μακεδονικού Πολέμου, να ήταν λιγότερο πρόθυμοι να αποδεχθούν και τις πιο τερατώδεις διαδόσεις αν η μεγάλη ήττα στην Πύδνα είχε και κάποιο στοιχείο ηρωισμού. Δυστυχώς όμως για τον Περσέα, έναν αναμφισβήτητα άξιο και γενναίο μέχρι τότε ηγήτορα του μακεδονικού στρατού, η καταστροφή αυτή ήταν ένα γεγονός που στιγματίστηκε ως τελείως αφύσικο για ένα στρατό που θεωρούνταν, για αιώνες, ο καλύτερος του κόσμου. Σε λιγότερο από μια ώρα διαλύθηκε η πιο έμπειρη στρατιωτική μηχανή που θαυμάστηκε σ' όλη την οικουμένη. Κι ο Περσέας, φέροντας στην πλάτη

του ηγήτορα την ολοκληρωτική ευθύνη μιας τέτοιας σαρωτικής καταστροφής, σήκωσε ολομόναχος έναν βαρύ σταυρό μαρτυρίου, μ' όλο που δεν ήταν απόλυτα υπεύθυνος για τις διαλυτικές τάσεις που εμφάνιζε την εποχή εκείνη γενικότερα η ελληνική κοινωνία. Και με τη βοήθεια της ρωμαϊκής προπαγάνδας αυτές οι τάσεις είχαν επηρεάσει, όπως έδειξαν τα ανεξήγητα με την κοινή λογική γεγονότα που ακολούθησαν την ήττα, τη συνοχή και το ηθικό και του μακεδονικού στρατού.

Ο Περσέας αντιμετώπιστηκε από τους ιστορικούς χωρίς οίκτο. Ατιμάστηκε, βρίστηκε, περιφρονήθηκε. Κι όμως ήταν ως τη μάχη της Πύδνας ένας καλός και θαρραλέος στρατιώτης. Ήταν επίσης ένας ηθικός κι έντιμος οικογενειάρχης, που αγαπούσε με πάθος τη γυναίκα του και τα παιδιά του. Υπήρξε δηλαδή ένα υπόδειγμα συνετού ανθρώπου που αδικήθηκε απ' τη μοίρα αλλά και την ιστορία. Κάποια στιγμή, στην πιο κρίσιμη στιγμή της μάχης, ο ρωμαϊκός στρατός κινδύνεψε να υποστεί φοβερή καταστροφή κι ο ύπατος έχασε εντελώς την ψυχραιμία του. Αν για ανεξήγητους λόγους δε γινόταν η ξαφνική και μοιραία για τους Μακεδόνες μεταστροφή στην εξέλιξη της μάχης, ο Περσέας θα μπορούσε να μείνει στην ιστορία όχι σαν αποδιοπομπαίος τράγος αλλά ένας ισάξιος των άλλων Μακεδόνων βασιλιάδων που άφησαν ανεξίτηλα ίχνη στην ελληνική ιστορία.

Υπήρχε εκείνη την ώρα μια φοβερή ένταση σ' όλο το χώρο των ανακτόρων. Οι στρατιώτες και οι ελάχιστοι υπηρέτες πηγαινοέρχονταν σιωπηλοί, αμήχανοι, σκυθρωποί. Ακούγονταν τα βαριά και γρήγορα βήματα στο πλακόστρωτο της αυλής και οι ξηροί θόρυβοι απ' τις φορτώσεις στα μουλάρια των κιβωτίων με τα απαραίτητα είδη για τις ανάγκες της βασιλικής οικογένειας.

Βιαστικά βιαστικά δέθηκαν στα σαμάρια τα κασόνια με τα χρυσά νομίσματα και τις χρυσές ράβδους. Έπειτα φορτώθηκαν οι εντελώς απαραίτητες αποσκευές της βασιλικής οικογένειας σε κιβώτια και κοφίνια. Στο τέλος τα δυο μικρότερα βασιλοπαιδιά τοποθετήθηκαν, μισοκοιμισμένα, κουρνιασμένα ως τότε στις αγκαλιές γυναικών της βασιλικής ακολουθία, στα δυο μεγάλα ειδικά καλάθια που είχαν προσαρμοστεί στις πλάτες ενός ήσυχου μουλαριού.

Ο Φίλιππος, ο θετός γιος και ταυτόχρονα ετεροθαλής αδερφός του Περσέα, ήταν αρκετά μεγάλος και γι' αυτό κάθισε στη ράχη ενός καθαρόαιμου αλόγου. Πίσω του, ένας ρωμαλέος υπασπιστής του

βασιλιά τον συγκρατούσε προστατευτικά με το 'να του χέρι, ενώ με τ' άλλο κρατούσε τα γκέμια.

Όλα είχαν τελειώσει σε λίγα λεπτά. Η μακρόστενη εκείνη πομπή της φυγής και της απόγνωσης, ακολουθώντας βουβή την κεντρική λεωφόρο της Πέλλας, πέρασε απ' την παντέρημη αγορά και βγήκε απ' την ανατολική πύλη με κατεύθυνση τη Θεσσαλονίκη.

Η πορεία ήταν δύσκολη μέσα στην κατασκότεινη νύχτα. Οι σκληροτράχηλοι Κρήτες της βασιλικής φρουράς, μ' επικεφαλής τον ακατάβλητο Εύανδρο, είχαν χωριστεί σε δυο τμήματα για ν' αντιμετωπίσουν κάποιο ξαφνικό κίνδυνο. Η εμπροσθοφυλακή ήταν μικρή, ενώ οι πιο εμπειροπόλεμοι απ' τους πεντακόσιους άντρες του Εύανδρου ακολουθούσαν από πίσω, χωρισμένοι σε δυο λόχους. Οι νεαροί "βασιλικοί παίδες", με διοικητή τους τον Ίωνα, οι μόνοι απ' τους Μακεδόνες που δεν απαρνήθηκαν και δεν περιφρόνησαν τον άτυχο νικημένο βασιλιά, πλαισίωναν στο κέντρο τη βασιλική οικογένεια. Εκεί κοντά βρίσκονταν κι ακολουθούσαν σιωπηλοί με τους λιγοστούς φίλους τους, ο Νέων κι ο Αρχέδαμος. Πιο πίσω βάδιζαν οι λίγοι υπηρέτες κι οι παιδοκόμες που θεληματικά ακολούθησαν το βασιλιά και τη βασίλισσα σ' αυτή τη δύσκολη κι επικίνδυνη φυγή.

IV. Το ξημέρωμα

Όταν ο ήλιος άρχισε να χρυσώνει τον ορίζοντα της Ανατολικής Μακεδονίας, η βασιλική οικογένεια κι οι συνοδοί της παράκαμπταν τη Θεσσαλονίκη, απ' τη βόρεια πλευρά του **Κούριου Όρους**.^{*} Αριστερά τους, στο βάθος, φαινόταν η Λητή. Περπατούσαν από χαμηλούς δασωμένους λόφους προς τα ανατολικά, προς την κατεύθυνση της Μυγδονίας. Από εκεί φαινόταν τα ήρεμα νερά της **Κορώνειας**,^{*} που γυάλιζαν σαν απέραντος ορειχάλκινος σκαλιστός καθρέφτης.

Ο Περσέας είχε αποφασίσει να οργανωθεί σε μια νέα γραμμή άμυνας, στις εκβολές του Στρυμόνα. Σκέφτηκε λοιπόν να μην αφήσει στα χέρια του εχθρού όπλα και πλοία, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν εναντίον του. Γι' αυτό είχε διατάξει έναν από τους αξιωματικούς του, τον Ανδρόνικο, λίγη ώρα πριν ξεκινήσουν απ' την Πέλλα, να ξεκόψει απ' την κύρια φάλαγγα και να πορευτεί,

συνοδευόμενος από μικρή ομάδα ιππέων, στη Θεσσαλονίκη για να καταστρέψει τις μεγάλες αποθήκες όπλων και να κάψει τα ναυπηγεία. Μετά την επιχείρηση αυτή και πριν από τα ξημερώματα, ο Ανδρόνικος κι οι άντρες του θα περνούσαν απ' τη βατή, ορεινή πρόσβαση, ανάμεσα στο Κούριο και στον **Κισσό*** και θα συναντούσαν τη βασιλική συνοδεία στη συμβολή του δρόμου της Λητής προς Αμφίπολη, κοντά στη λίμνη Κορώνεια.

Στα πρόσωπα όλων ήταν ζωγραφισμένη η κούραση απ' την πολύωρη νυχτερινή πορεία. Είχαν σταματήσει να ξεκουραστούν στη δασωμένη πλαγιά. Οι άντρες κι οι γυναίκες της ακολουθίας του βασιλικού ζεύγους έστρωσαν ψάθες και πλεχτά στρωσίδια κατάχαμα, ενώ οι παιδοκόμες φρόντιζαν τα βασιλοπαιδιά. Είχαν απλώσει στρωσίδια για το Φίλιππο, μα εκείνος, προτίμησε να καθίσει σε μια πέτρα χωρίς να μιλά. Φαινόταν τρομερά ανήσυχος γιατί, σαν μεγαλύτερος, κατανοούσε τη σοβαρή κατάσταση που αντιμετώπιζαν εδώ και μερικές ώρες. Τα δυο μικρότερα παιδιά του βασιλιά κοιμούνταν ακόμα ήσυχα, αμέριμνα. Οι υπηρέτες είχαν ξεφορτώσει με προσοχή τα δυο κοφίνια, που τ' απόθεσαν στη βάση ενός φουντωμένου πεύκου. Οι γυναίκες πρόσθεσαν κι άλλα αφράτα μαξιλάρια στον πάτο και στις πλευρές των πρόχειρων εκείνων κρεβατιών.

Ο Εύανδρος ήταν ο αδάμαστος κι ακούραστος πολέμαρχος που βρισκόταν παντού. Ήταν αεικίνητος. Δε σταμάτησε ούτε στιγμή. Είχε έγκαιρα φροντίσει να στήσει περιπόλους στα περάσματα. Ο ίδιος ανέβηκε τα χαράματα στην πιο ψηλή κορφή του Κούριου Όρους, για ν' αγναντέψει προς τη μεριά της Θεσσαλονίκης και του Θερμαϊκού Κόλπου. Από 'κει μπορούσε ξαφνικά να εμφανιστεί ο μεγάλος κίνδυνος ή η μεγάλη ελπίδα. Γι αυτό με μάτια ανήσυχα έψαχνε ασταμάτητα τον ορίζοντα. Ο Νέων ήρθε σε λίγο κοντά του.

-Θεωρώ απίθανο ο Ρωμαίος ναύαρχος να πρόλαβε να σαλπάρει για το Θερμαϊκό... Μάλλον θα πρέπει ν' ακολουθήσει παράλληλη πορεία με τις λεγεώνες προς τα βόρεια, για να τις προστατέψει από τυχόν επιθέσεις του Αντήνορα...

-Πού είναι τώρα ο Αντήνορας!.. Αν ήξερε τον κίνδυνο που διατρέχει ο βασιλιάς μας, θα μπορούσε ν' αλλάξει με μια κίνησή του όλη την κατάσταση. Ω, Δία!.. Ας μπορούσαμε να τον ειδοποιήσουμε! μουρμούρισε σα να μονολογούσε ο Εύανδρος κι έσπασε χωρίς να το καταλάβει το μικρό ξυλαράκι που κρατούσε στα χέρια του.

-Ο Αντήνορας έχει απόλυτη κυριαρχία σ' όλο το Αιγαίο... Γι' αυτό ο Οκτάβιος δεν απομακρύνεται πολύ απ' τις ακτές... Αν συνεπώς ο ναύαρχος του στόλου μας πληροφορηθεί τα χθεσινά δυσάρεστα γεγονότα, μου φαίνεται πιο λογικό να οδηγήσει τα πλοία μας στο ναύσταθμο της Κασσάνδρειας ή στην Ηιόνα της Αμφίπολης... Το λιμάνι της Θεσσαλονίκης κρύβει σήμερα κινδύνους... Θα μπορούσε ο στόλος μας να εγκλωβιστεί σ' αυτό απ' τις ρωμαϊκές τριήρεις, είπε ο Νέων με φωνή που φανέρωνε κάποια αισιοδοξία.

-Μακάρι να γίνουν όλα, Νέωνα, όπως τα λες! Μόνο έτσι θ' αλλάξει με μιας η ζοφερή κατάσταση που δημιουργήθηκε από χτες σε βάρος μας...

-Ας το ελπίσουμε...

-Όταν αύριο το πρωί, συνέχισε ο Εύανδρος, φτάσουμε στην Αμφίπολη και οργανώσουμε πάλι το στρατό μας, η εμφάνιση του αήτητου ναυτικού μας θα μας δώσει καινούργια δύναμη κι ελπίδα για να αντιπαραταχτούμε στους Ρωμαίους... Ας οδηγήσουν οι θεοί τα βήματα του Αντήνορα προς την Αμφίπολη! Ας είναι εκείνος που θα σώσει το μακεδονικό θρόνο απ' την αισχύνη της μεγάλης απρόσμενης ήττας και την ταπείνωση μιας υποταγής στον ανελέητο Ρωμαίο δυνάστη...

-Ας μην ξεχνούμε πως κι ο Δίδας, με το ανέπαφο σχεδόν ιππικό του, κατευθύνθηκε προς την πεδιάδα της Ανατολικής Παιονίας, βιάστηκε να συμπληρώσει ο Νέων. Θα πρέπει τώρα να έχει στρατοπεδεύει στη Σίρρα ή στην Ηράκλεια της Σιντικής... Θα τον ειδοποιήσουμε έγκαιρα, μόλις οργανωθούμε, για να ενωθεί μαζί μας...

-Πιστεύω πως κι ο βασιλιάς των Θρακών, ο Κότυς, θα μας στείλει πρόθυμα μισθοφόρους... Θα προλάβουμε έτσι να δημιουργήσουμε μια ισχυρή γραμμή άμυνας στην Αμφίπολη... Αν μπόρουμε να σταθεροποιηθούμε και να οργανωθούμε καλά, θα είμαστε σε θέση να παρατάξουμε πάλι εμπειροπόλεμες φάλαγγες, να εξυψώσουμε το ηθικό των στρατιωτών μας, να χαλυβδώσουμε τη θέληση του μακεδονικού λαού...

Ο Εύανδρος συνέχισε να μιλά μ' ενθουσιασμό, με πάθος, με πίστη και δύναμη... Ήταν αποφασισμένος να δώσει τα πάντα, ν' αγωνιστεί με πείσμα μέχρι θανάτου για να σώσει το βασιλιά του απ' την καταστροφή, την υποδούλωση και την καταισχύνη.

Κι οι δυο τους έριχναν, κάθε λίγο, ανήσυχες ματιές προς τη Θεσσαλονίκη. Περίμεναν τουλάχιστο να δουν πυκνούς καπνούς

στη δυτική πλευρά του λιμανιού, δείγμα πως η ομάδα που είχε σταλεί για να καταστρέψει τα ναυπηγεία και τις αποθήκες των όπλων είχε πετύχει τους στόχους της.

-Γιατί καθυστερεί ο Ανδρόνικος; Τι εμπόδια συνάντησε και δε μπόρεσε ως τώρα να βάλει φωτιά στα ναυπηγεία; ρώτησε ο Νέων σα να μονολογούσε.

-Μήπως δεν κατάφερε να μπει στη Θεσσαλονίκη;

-Λες;

-Τότε γιατί δεν εκτέλεσε ακόμα τις εντολές που του έδωσε ο βασιλιάς;

-Ποιος ξέρει! Πάντως κάτι θα πρέπει να συμβαίνει! μουρμούρισε ο Νέων.

-Τότε ας μην περιμένουμε άσκοπα!.. Ας ξεκινήσουμε το συντομότερο! είπε ο Εύανδρος κι άρχισε να κατηφορίζει, αφού πρώτα έριξε μια ματιά προς τη λίμνη.

Ο ήλιος είχε τώρα ξεπροβάλει απ' τις κορφές και τα γαλήνια, τα ήρεμα νερά της Κορώνειας αντιφέγγιζαν τις χρυσαφένιες αχτίδες του. Κάτω στο βάθος, στη ρίζα του λόφου όπου σχηματιζόταν ένα ξέφωτο, ο βασιλιάς φαινόταν εξουθενωμένος, απελπισμένος, έτοιμος να καταρρεύσει απ' την αγρύπνια και την κούραση. Ο Κρατερός τον παρακολουθούσε με θλίψη να γέρνει μισοκοιμισμένος σιγά σιγά το κεφάλι του προς τα εμπρός και κάθε τόσο να τινάζεται και να ξυπνά ανήσυχος.

Από τότε που αναγκάστηκε να υποχωρήσει απ' το στρατόπεδο του Ελπειού ποταμού, κοντά στα σύνορα της Θεσσαλίας, ελάχιστες ώρες είχε καταφέρει να ξεκουραστεί πραγματικά. Έπρεπε να ενεργήσει με αστραπιαία ταχύτητα για ν' αποφύγει έναν θανάσιμο εγκλωβισμό του στρατού του από τις δυνάμεις του Αιμίλιου Παύλου. Μόλις βεβαιώθηκε πως τα οχυρά του Πυθίου και της Πέτρας, στις δυτικές προσβάσεις του Ολύμπου, είχαν πέσει στα χέρια των καταδρομέων του χιλιάρχου Κορνήλιου Νασικά κι έμειναν ακάλυπτα τα νώτα του, εγκατέλειψε το καλά οχυρωμένο στρατόπεδό του και με μια άριστα οργανωμένη οπισθοχώρηση έφτασε κοντά στην Πύδνα. Εδώ οι συνθήκες άμυνας ήταν λιγότερο ευνοϊκές απ' αυτές του στρατοπέδου του Ελπειού. Αν είχε χρόνο, θα προσπαθούσε να οχυρωθεί καλύτερα ολοκληρώνοντας το πρόχειρο ξύλινο περιτείχισμα ή θα έσκαβε τάφρους. Ανέκαθεν ήταν ιδιαίτερα προσεκτικός στην άμυνα των στρατοπέδων του. Όμως, κάποια απρόβλεπτα

γεγονότα επιτάχυναν τις εξελίξεις κι αναπάντεχα ο μακεδονικός στρατός οδηγήθηκε σε μια καταστροφή που κανένας δε θα μπορούσε ποτέ να φανταστεί.

Δίπλα στον Περσέα, η βασίλισσα Λαοδίκη, αποκαμωμένη κι αυτή απ' την ασυνήθιστη νυχτερινή ταλαιπωρία, φαινόταν συλλογισμένη. Η θλίψη ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπό της. Τα γαλαζοπράσινα μάτια της καρφώνονταν επίμονα άλλοτε στον άντρα της κι άλλοτε στα παιδιά της. Τα χρυσαφένια μαλλιά της, άταχτα, πλούσια, κάπως ατημέλητα, χύνονταν στους ώμους της. Φορούσε ένα σταχτί ευρύχωρο ιμάτιο και στην πλάτη της είχε ριγμένο έναν ελαφρύ βαθυπράσινο χιτωνίσκο. Τα χέρια, λευκά, λεπτά, χωρίς βραχιόλια και δαχτυλίδια, ήταν σταυρωμένα στα μαζεμένα της πόδια. Κάπου κάπου έγερνε ελαφρά το κεφάλι της κι έφερνε στο μάγουλο της κάποια άκρη του χιτώνα για να σκουπίσει κάποιο δάκρυ που γλιστρούσε στην απαλή, στη βελούδινη λευκή επιδερμίδα της.

Όταν ο Περσέας αποφάσισε να συνεχίσουν την πορεία τους προς την Αμφίπολη, ο ήλιος είχε ανεβεί αρκετά πόδια πάνω απ' τις επιβλητικές βουνοκορφές του Παγγαίου.

V. Η επόμενη μέρα

Ο βασιλιάς κι η συνοδεία του συνέχισαν την επίπονη πορεία τους από ανώμαλο και σε μερικά σημεία επικίνδυνο ορεινό δρόμο. Είχαν επιλέξει τις δύσβατες και δασωμένες εκείνες διαβάσεις, για ν' αποφύγουν τον καλύτερο αλλά ελάχιστα ασφαλή δρόμο προς την Αμφίπολη, που περνούσε μέσα απ' τη Θεσσαλονίκη.

Ο ήλιος τώρα είχε ανεβεί ψηλά κι η ζέστη ήταν ανυπόφορη. Οι υπηρέτες είχαν ρίξει λευκά λινά υφάσματα πάνω απ' τα κοφίνια όπου, ακουμπισμένα σ' αναπαυτικά μαξιλάρια, ξεκουράζονταν τα δυο μικρότερα παιδιά του βασιλιά.

Τα δυο βασιλοπαιδιά, με την παιδική αφέλεια της ηλικίας τους, χαριεντίζονταν μεταξύ τους. Έπαιζαν τραβώντας προς τη μεριά τους το μακρόστενο ύφασμα που τα προστάτευε απ' τις αχτίδες του ήλιου. Δυσκόλευαν έτσι, με τις απότομες κινήσεις και την έλλειψη ισορροπίας, τους δυο υπηρέτες που για λόγους ασφάλειας, συγκρατούσαν στη θέση τους, με χοντρά σχοινιά, τα κοφίνια. Ένας τρίτος υπηρέτης κρατούσε απ' το χαλινάρι το υπάκουο μουλάρι και

το οδηγούσε με προσοχή από τα λιγότερο επικίνδυνα σημεία του δρόμου.

Ο Κρατερός περπατούσε δίπλα στον έφιππο αφέντη του, κρατώντας απ' το χέρι το Φίλιππο που είχε αφιππεύσει και προτίμησε να οδοιπορήσει. Η γυναίκα του, η Ροδόπη και η κόρη του η Φυλλίδα, βοηθούσαν με συγκινητική προθυμία, μαζί με τις άλλες γυναίκες της ακολουθίας, την ασυνήθιστη σε τέτοιες κακουχίες βασίλισσα όταν κατέβαινε απ' το άλογο και περπατούσε για να ξεμουδιάσει.

Ο Εύανδρος κάλπαζε συνέχεια ανάμεσα στην εμπροσθοφυλακή και την οπισθοφυλακή επιτηρώντας τους άντρες του, ενώ ο Νέων κι ο Αρχέδαμος πλαισιώναν το κέντρο. Πιο εκεί, ο Ίων, ο αρχηγός των νεαρών γαλαζοαίματων Μακεδόνων σωματοφυλάκων, φρόντιζε να επιβλέπει τη σωστή διάταξη των αντρών του για να προσφέρει, αν χρειαζόταν, βοήθεια και προστασία στη βασιλική οικογένεια. Είχαν φτάσει σε κάποιο μικρό ψαροχώρι, στην άκρη της λίμνης. Οι κάτοικοι, ρακένδυτοι, αξύριστοι, αχτένιστοι, κοίταζαν παραξενεμένοι την ασυνήθιστη εκείνη πομπή από στρατιώτες κι αμάχους. Απομονωμένοι απ' τον υπόλοιπο κόσμο ήταν φυσικό να μην πληροφορηθούν ακόμα τα συγκλονιστικά γεγονότα της Πύδνας που τάραζαν συθέμελα την ύπαρξη του μακεδονικού κράτους.

Όταν η βασιλική οικογένεια και οι συνοδοί της έφτασαν, λίγες ώρες αργότερα, στη συμβολή των δυο δρόμων, το σκηνικό άλλαξε εντελώς. Υπήρχε εκεί ασυνήθιστα μεγάλη κίνηση. Άνδρες, γυναίκες, παιδιά, γέροι κι ανάπηροι, καθισμένοι σε γαϊδούρια, φαίνονταν να βιάζονται, με ζωγραφισμένη στο πρόσωπο τους την αγωνία και το φόβο, για να φτάσουν στον προορισμό τους. Ο Νέων σταμάτησε μια μικρή ομάδα απ' αυτούς.

-Από πού έρχεστε πατριώτες;

-Απ' τη Θεσσαλονίκη, απάντησε ο νεότερος απ' όλους, καθώς συνέχιζε το δρόμο του.

-Τί γίνεται εκεί πέρα;

-Χαμός!.. Ακούστηκε πως από ώρα σε ώρα θα φτάσουν στην πόλη οι Ρωμαίοι, απάντησε κάποιος άλλος.

Το σημείο αυτό, όπου συγκλίνουν οι δυο δρόμοι προς την Αμφίπολη, είχε οριστεί σαν τόπος συνάντησης της ομάδας των καταδρομέων του Ανδρόνικου με τις μονάδες της βασιλικής φρουράς.

-Θα 'πρεπε ο Ανδρόνικος να βρίσκεται εδώ πριν από την ανατολή του ήλιου, μουρμούρισε με φανερή ανησυχία ο Περσέας.

Ο Αρχέδαμος και ο Ίων πρότειναν στο βασιλιά να αφιππεύσουν και να περιμένουν για λίγο την ομάδα. Ο Εύανδρος και ο Νέων είχαν αντίθετη γνώμη. Ο βασιλιάς συμφώνησε μαζί τους κι έδωσε εντολή να προχωρήσουν.

-Ας συνεχίσουμε την πορεία χωρίς καμιά καθυστέρηση, είπε αποφασιστικά κι έδωσε το σήμα της εκκίνησης.

Από ώρα είχαν απομακρυνθεί απ' τις όχθες της Κορώνειας και βάδιζαν τώρα στις ρίζες της βορειοανατολικής πλευράς του Κισσού, προς τη μεριά του **Υψίζωνου*** Όρους.

Στην Απολλωνία της Μυγδονίας, μια όμορφη περτειχισμένη πόλη με πλούσια βλάστηση κι άφθονα νερά, τα άσχημα νέα είχαν φτάσει από ώρες. Οι πλούσιοι κι οι πολίτες είχαν συγκεντρωθεί στην αγορά, μπροστά στο μνημείο του Σωκράτη. Αυτό τον ήρωα τον τιμούσαν πολύ οι Απολλωνιάτες και προς τιμή του γίνονταν κάθε χρόνο ιππικοί αγώνες. Οι έφιπποι πολεμιστές αυτής της πόλης είχαν μεγάλη φήμη. Υπήρχε μια παράδοση σ' αυτό κι οι πολίτες της Απολλωνίας με περηφάνια εξηγούσαν στους ξένους πως ο Σωκράτης, ο γιος του Σάθωνα, ήταν ο ηρωικός διοικητής της πέμπτης ίλης ιππέων του Μεγαλέξανδρου.

Δίπλα απ' το μνημείο έτρεχαν γαλήνια τα νερά του Ολυθιακού, ενός μικρού ποταμού. Οι συγκεντρωμένοι Απολλωνιάτες κοίταζαν το βασιλιά τους και τους συνοδούς του σκυθρωποί, ανέκφραστοι. Καμιά εκδήλωση συμπάθειας για τον άλλοτε πανίσχυρο μονάρχη τους. Ο επιστάτης της πόλης, αποθαρρημένος, αμήχανος, έχοντας δίπλα του το μάντη και τον αρχιερέα του θεού Απόλλωνα, απευθύνθηκε προς τον Περσέα.

-Οι πολίτες της Απολλωνίας, βασιλιά μου, πληροφορήθηκαν πριν από λίγες ώρες την αναπάντεχη καταστροφή του ένδοξου στρατού μας... Όλοι μας δε θέλαμε να το πιστέψουμε...

-Δυστυχώς όλα ήρθαν ανάποδα και ατυχήσαμε... Όμως δε χάθηκαν τα πάντα... Θα συνεχίσουμε τον αγώνα, απάντησε με σταθερή φωνή ο Περσέας.

-Πώς να συνεχίσουμε Περσέα! Εδώ μας ήρθαν φοβερά μαντάτα... Μας είπαν πως το ιππικό άφησε τους φαλαγγίτες στο έλεος του εχθρού... Για μας, που από αιώνες γυμνάζουμε μια απ' τις καλύτερες μονάδες του μακεδονικού ιππικού, αυτή η ενέργεια αποτελεί τη μεγαλύτερη πράξη αισχύνης, είπε ο αρχιερέας.

-Ας το πούμε χωρίς περιστροφές και ωραιοποιήσεις... Είναι πράξη προδοσίας, συμπλήρωσε με συγκρατημένη οργή ο μάντης.

Μουρμουρητά κάλυψαν τα τελευταία λόγια του ασπρομάλλη μάντη της Απολλωνίας. Ο Εύανδρος έβγαλε το ξίφος του για να τιμωρήσει σκληρά τον άνθρωπο εκείνο που πρόσβαλε τόσο βάνουσα το βασιλιά. Ο Περσέας τον σταμάτησε με μια κουρασμένη χειρονομία και μετά κοίταξε διερευνητικά τους συγκεντρωμένους πολίτες. Κάποιοι απ' αυτούς φώναξε:

-Γιατί αφήσατε τους Ρωμαίους να καταστρέψουν το πεζικό μας; Γιατί οι ιππείς το 'σκάσαν με τ' άλογά τους;

-Όσοι Απολλωνιάτες ιππείς επιστρέψουν στην πόλη μας θα αρνηθούμε να τους ανοίξουμε τις πύλες... Ας βρουν άλλη πόλη να εγκατασταθούν... Εδώ δε θέλουμε τους δειλούς, κραύγασε κάποιος άλλος.

Η κατακραυγή που ξεσηκώθηκε ενάντια στο ιππικό, αμέσως μετά τη μεγάλη μάχη, είχε φτάσει σε λίγες ώρες σ' όλες τις άκρες της Μακεδονίας. Είχε μάλιστα ακουστεί πως τραυματισμένοι πεζικάριοι, με τη βοήθεια πολιτών, είχαν κακοποιήσει μ' ασυνήθιστη αγριότητα κάποιους ιππείς που επέστρεφαν σαν κλέφτες στα σπίτια τους. Σε πολλές πόλεις οι γυναίκες και τα παιδιά έβγαιναν στις πόρτες κι έφτυναν τους ιππείς που οπισθοχωρούσαν προς το βορρά.

-Είναι δικαιολογημένη η πίκρα κι η αγανάκτησή σας, μουρμούρισε με σπασμένη φωνή ο βασιλιάς. Δεν απογοητεύομαι που χάσαμε αυτή τη μάχη... Πιο πολύ με φοβίζει το γεγονός πως οι Ρωμαίοι κατάφεραν να μας εμπνεύσουν ένα πνεύμα ηττοπάθειας... Αν μπορούσαμε να κρατήσουμε ψηλά το ηθικό μας, όπως σε παλαιότερες εποχές, είμαι βέβαιος πως οι εχθροί μας θα έπαιρναν μια σκληρή απάντηση στη δεύτερη μεγάλη μας αναμέτρηση... Μη βιάζεστε, πολίτες της Απολλωνίας να βγάλετε συμπεράσματα από κακόβουλες διαδόσεις... Όταν κάποτε πληροφορηθείτε τι έγινε πραγματικά εκεί κάτω στην Πύδνα, τότε πιστεύω πως θα μας κρίνετε με περισσότερη επιείκεια.

Τα λόγια του βασιλιά φαίνεται πως άλλαξαν κάπως την αρχική εχθρική ατμόσφαιρα. Μερικοί τον ζητωκραύγασαν. Άλλοι προθυμοποιήθηκαν ν' ακολουθήσουν σαν εθελοντές για να πολεμήσουν στη νέα γραμμή άμυνας. Όταν ο Περσέας απομακρύνθηκε απ' την Απολλωνία ήξερε πολύ καλά πιο κλίμα οργής κι αποθάρρυνσης θα συναντούσε και στην Αμφίπολη.

Προχωρούσαν τώρα κατά μήκος της λίμνης Βόλβης. Έφτασαν στη στενή διάβαση, ανάμεσα απ' τις λοφοσειρές των βουνών της

Βόλβης και του Υψίζωνου. Ακολουθούσαν την αριστερή όχθη ενός ποταμίσκου, του Ρήχιου. Η βλάστηση ήταν οργιαστική. Ο ήλιος έγειρε προς τη δύση. Οι πανύψηλες λεύκες και τα πυκνόφυλλα αιωνόβια πλατάνια σκίαζαν, ακόμα περισσότερο, το χαμένο μέσα στους άγριους κι απότομους δασωμένους βράχους πέρασμα.

Βάδιζαν αργά στο αριστερό άκρο του μικρού ποταμού. Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για ποτάμι αλλά για ένα φαρδύ κανάλι απ' το οποίο τα νερά της Βόλβης, όταν ανεβαίνει η στάθμη της, χύνονται στον κόλπο. Προχώρησαν κι έφτασαν ως τη θάλασσα, δίπλα απ' τις εκβολές του Ρήχιου στο Στρυμονικό Κόλπο. Εκεί σταμάτησαν για να δειπνήσουν και να διανυκτερεύσουν. Στο ίδιο περίπου σημείο, στα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου, είχε διανυκτερεύσει με το στρατό του και ο στρατηγός των Σπαρτιατών Βρασίδης. Το ξημέρωμα της άλλης μέρας είχε ξεκινήσει για να καταλάβει το Κερδύλλιον Όρος, ώστε από εκεί να επιτεθεί στους Αθηναίους που είχαν ταμπουρωθεί στην Αμφίπολη και στο επίνειό της, την Ηιόνα. Ήταν ένας παραλληλισμός που αναζωπύρωσε τις ελπίδες του βασιλιά. Ο Περσέας το θεώρησε αυτό σαν έναν τυχαίο αλλά ευοίωνο συμβολισμό.

Ο ουρανός είχε από ώρα σκεπαστεί από πυκνά σύννεφα. Οι αστραπές τον αυλάκωναν από τις κορφές του Κερδύλλιου Όρους προς την κατεύθυνση του Όρους της Ακτής, πέρα προς τη χερσόνησο της Χαλκιδικής. Η βροχή άρχισε απότομα και το ίδιο απότομα, σχεδόν αναπάντεχα, σταμάτησε, ενώ οι αστραπές εξακολουθούσαν να φωτίζουν την περιοχή και την αγριεμένη θάλασσα.

Πέρασαν μια πολύ δύσκολη νύχτα. Το πρωί τους υποδέχτηκε μια θαυμάσια ηλιόλουστη μέρα και μια γαληνεμένη θάλασσα, που έγλυφε απαλά τον παραθαλάσσιο δρόμο, που οδηγούσε από το τέρμα του Ρήχιου στις εκβολές του ποταμού Στρυμόνα. Απ' το **σημείο*** αυτό ο δρόμος έστριβε προς τα βόρεια κι ακολουθώντας τη δεξιά κοίτη του μεγάλου πλωτού ποταμού, προς την πλευρά του Κερδύλλιου Όρους, έφτανε στη φαρδιά ξύλινη γέφυρα που οδηγούσε αντίκρυ. Από εκεί, απ' τις πύλες της δυτικής πλευράς του τείχους, έμπαινε κανείς στην Αμφίπολη, στην πιο όμορφη, στην πιο φημισμένη και πλουσιότερη πόλη της Μακεδονίας.

VI. Στην Αμφίπολη

Ο βασιλιάς και η πολυμελής συνοδεία του έφτασαν στην πόλη λίγο πριν απ' το μεσημέρι της 24 του Ιούνη. Ένα μικρό τμήμα από τους Κρήτες οπλίτες της οπισθοφυλακής έμεινε στους πρόποδες του Κερδύλλιου Όρους, απέναντι απ' τη γέφυρα, για να ελέγχει το δρόμο. Οι υπόλοιποι, μαζί με την εμπροσθοφυλακή διέσχισαν την πλατεία και αφού ενώθηκαν με τις πιστές στον Περσέα εφεδρικές δυνάμεις της φρουράς της πόλης, βγήκαν απ' την ανατολική και βόρεια πλευρά των τειχών για να κλείσουν τις προσβάσεις απ' την Ηίονα και τη Μύρκινο.

Η βασίλισσα με τα παιδιά οδηγήθηκαν στη βασιλική έπαυλη, που ήταν χτισμένη στην ψηλότερη και πιο όμορφη πλευρά της Αμφίπολης. Οι γαλαζοαίματοι νεαροί "βασιλικοί παίδες" στρατοπέδευαν στα μικρά οικήματα που βρίσκονταν στη μεγάλη εξωτερική πύλη του βασιλικού κτήματος, αφού πρώτα έβαλαν διπλοσκοπιές στα πιο επίκαιρα σημεία του περίβολου και στις εισόδους της έπαυλης.

Το βασιλιά και τους έμπιστους ακολούθους του τους υποδέχτηκαν με εμφανή ανησυχία ο διοικητής της πόλης, ο Διόδωρος και οι υπόλοιποι προύχοντες. Είναι χαρακτηριστικό πως τα χαράματα της ίδιας μέρας ο οξυδερκής κι αφοσιωμένος στον Περσέα Διόδωρος φρόντισε, με δόλο, ν' απομακρύνει απ' την πόλη κάποιους από τους μη ελληνικής καταγωγής Θράκες μισθοφόρους και να τους στείλει προς τα ανατολικά για να αποκρούσουν, δήθεν, εχθρικές δυνάμεις που είχαν εισβάλει απ' τη μεριά του Νέστου. Με την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί από τη νικηφόρα προέλαση των Ρωμαίων, υπήρχε κίνδυνος οι μισθοφόροι να επιχειρήσουν να επωφεληθούν και να στραφούν κατά των μακεδονικών δυνάμεων της Αμφίπολης, για να φανούν έτσι αρεστοί στον ύπατο και να διαπραγματευτούν μαζί του από θέση ισχύος.

Οι κάτοικοι της πόλης υποδέχτηκαν το βασιλιά τους με ψυχρότητα. Κι εδώ το πλήθος ήταν το ίδιο εχθρικό κι απρόσιτο όπως και στην Απολλωνία. Ακούστηκαν οι ίδιες κατάρες για το ιππικό και τέθηκαν τα ίδια ερωτήματα στον εξουθενωμένο απ' την κούραση και την αϋπνία Περσέα.

Ο Διόδωρος κατάφερε να ηρεμήσει τα πνεύματα για να δώσει την ευκαιρία στο βασιλιά να εμψυχώσει το λαό. Μόνο αν αναπτειρώνόταν το ηθικό των Αμφιπολιτών θα ήταν δυνατό όχι μόνο να δημιουργηθεί αλλά και να διατηρηθεί αδιάσπαστη, μπροστά στην

εχθρική πίεση, μια νέα γραμμή άμυνας κι αναδιοργάνωσης του μακεδονικού στρατού. Για μια στιγμή ο Περσέας είχε αναθαρρήσει, αλλά τα γεγονότα που ακολούθησαν τον έβγαλαν από τις ψευδαισθήσεις.

Ο Ρωμαίος ύπατος είχε καθυστερήσει μερικές μέρες ώσπου να καταλάβει την Πύδνα. Σ' αυτήν είχαν καταφύγει, μετά τη μάχη, γύρω στους έξι χιλιάδες στρατιώτες. Ο Σόλωνας, ο διοικητής της φρουράς της Πύδνας, μετά από απεγνωσμένη αλλά ηρωική αντίσταση, αναγκάστηκε να παραδοθεί όταν βεβαιώθηκε πως δε μπορούσε να περιμένει καμιά βοήθεια απ' τον Περσέα ή τον Αντήνορα.

Ο Αιμίλιος Παύλος, διοικώντας ο ίδιος την υπατική λεγεώνα, προχώρησε προς την Πέλλα και συνεχίζοντας αργότερα τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στην Ανατολική Παιονία, έφτασε στις αρχές του επόμενου μήνα στην **Ηράκλεια*** της Σιντικής και από εκεί στην περιοχή της Οδομαντικής. Εκεί, στη **Σίρρα,*** στην πανάρχαια αυτή πόλη, ο ύπατος αρνήθηκε να δεχτεί τους πρέσβεις του Περσέα για ανακωχή και διαμήνυσε στο Μακεδόνα βασιλιά πως, ύστερα από την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί, μόνο για μια χωρίς όρους παράδοση θα μπορούσαν να συζητήσουν οι δυο τους.

Ταυτόχρονα, ο ύπαρχος της ρωμαϊκής στρατιάς Αύλος Ποστούμιος Αλβίνος, οδηγώντας τη δεύτερη λεγεώνα, βάδισε προς τη Δυτική Μακεδονία και κατέλαβε αμαχητί τις **Αιγές,*** τη Βέροια, την **Εύια*** κι άλλες αξιόλογες πόλεις. Πιο δυτικά, στην Ιλλυρία, ο χιλιάρχος Λεύκιος Ανίκιος είχε από μέρες υποτάξει το σύμμαχο των Μακεδόνων, το βασιλιά Γένθιο.

Ο κλοιός έσφιγγε σιγά σιγά γύρω απ' το τελευταίο ελεύθερο κομμάτι της Μακεδονίας. Ο Διόδωρος έκανε ακόμα μια προσπάθεια για να ενθαρρύνει το βασιλιά στη δημιουργία μιας αμυντικής γραμμής. Αν μπορούσαν να οχυρώσουν το στενό πέρασμα στα Κερδύλλια και την πεδινή πρόσβαση προς το Μύρκινο και το Δραβήσκο, η κατάληψη της Αμφίπολης απ' τους Ρωμαίους θα ήταν σχεδόν ακατόρθωτη. Απ' τη θάλασσα υπολόγιζαν πάντα στην έγκαιρη άφιξη του Αντήνορα και στην αναμφισβήτητη υπεροχή του μακεδονικού στόλου.

Αν η ήττα στην Πύδνα άφηνε κάποια περιθώρια για μια συνταγμένη υποχώρηση κι αξιοπρεπή επανεμφάνιση του Περσέα στο διασκορπισμένο στρατό του, ώστε να αναδιοργανώσει τα απα-

ραίτητα εκείνα μάχιμα τμήματα που θα του επέτρεπαν να συνάψει μια έντιμη συνθηκολόγηση, τότε η Αμφίπολη θα ήταν ο πιο ιδανικός προμαχώνας.

Δεν ξέχασε πως οι μάχιμες μονάδες που κρατήθηκαν στην εφεδρεία απ' τον πατέρα του στις Κυνός Κεφαλές της Θεσσαλίας, επέτρεψαν τότε στο Φίλιππο Ε' να διαπραγματευτεί μια ειρήνη χωρίς την αδυσώπητη σκιά μιας βαριάς και ταπεινωτικής ήττας. Γι' αυτό σκέφτηκε να ενεργήσει με τον ίδιο τρόπο στην Πύδνα. Όταν είδε να θυσιάζεται άσκοπα το πεζικό του χωρίς να προλάβει να θέσει σε κανονική διάταξη μάχης τους άντρες του, σκέφτηκε να διασώσει το ιππικό του. Αυτό θα ήταν ο βασικός πυρήνας για την οργάνωση μιας δεύτερης γραμμής άμυνας και η μοναδική του ελπίδα για έντιμες διαπραγματεύσεις με τον Αιμίλιο Παύλο.

Το ιππικό αποτελούσε τη μεγαλύτερη δύναμη του μακεδονικού στρατού απ' την εποχή του Φιλίππου Β' και του ένδοξου γιου του, του Αλέξανδρου Γ'. Μήπως ο ίδιος ο Περσέας δεν είχε σπείρει στο **Καλλίνικο*** τον τρόπο στις ρωμαϊκές λεγεώνες; Οδηγώντας ο ίδιος το τρομερό ιππικό του είχε διαλύσει, μετά από μια θυελλώδη επίθεση, τους λεγεωνάριους του Πόπλιου Λικίνιου Κράσσου, του πρώτου κατά σειρά από τους τέσσερις ύπατους που η Ρώμη έστειλε εναντίον του για να τον υποτάξει.

Αυτές οι σκέψεις του θα ήταν σωστές αν η πανωλεθρία της 22 του Ιούνη και η διάβρωση του εσωτερικού μετώπου απ' τη ρωμαϊκή προπαγάνδα, δεν επιδρούσαν με τέτοιο διαλυτικό τρόπο στην πειθαρχία και στη συνοχή του μακεδονικού στρατού. Με τις ανεξέλεγκτες και ραγδαίες εξελίξεις που ακολούθησαν, οι επιδιώξεις αυτές του Περσέα ήταν στην πραγματικότητα μια καθαρή ουτοπία.

Ο χρόνος λειτουργούσε καταλυτικά ενάντια στα σχέδια του βασιλιά. Ο Διόδωρος προσπάθησε μάταια ν' αποτρέψει αυτές τις εξελίξεις στην Αμφίπολη. Όμως, η δυσφορία που επικρατούσε ανάμεσα στους πολίτες και το πνεύμα ηττοπάθειας που κυριαρχούσε στους Μακεδόνες οπλίτες που συνέρρευσαν στην πόλη, καθιστούσαν αυτή την προσπάθεια αναποτελεσματική. Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί πως, στις κρίσιμες εκείνες στιγμές, οι μόνοι πιστοί μάχιμοι που πρόθυμα θα θυσιάζαν τη ζωή τους για το βασιλιά ήταν οι Κρήτες του Εύανδρου, οι ελάχιστοι Βοιωτοί που πλαισίωναν το Νέωνα και οι λίγοι Αιτωλοί σύντροφοι του Αρχέδαμου.

Μέσα στην πόλη οργιάζαν οι φήμες κι η κατακραυγή ενάντια στον Περσέα. Ο σπόρος της ρωμαϊκής προπαγάνδας τώρα καρποφορούσε. Αρκετοί Αμφιπολίτες τον κατηγορούσαν σα δειλό, σαν ανεύθυνο, σαν τον άνθρωπο που ατίμασε τον ένδοξο θρόνο των Μακεδόνων βασιλιάδων. Την ώρα εκείνη βρήκαν την ευκαιρία οι κρυφοφιλορωμαίοι οπαδοί του πεθαμένου αδερφού του, του Δημήτριου, να τον κατηγορήσουν σα φονιά. Τότε θυμήθηκαν πως η πρώτη του γυναίκα, κόρη ενός **Βασάρνα*** αξιωματούχου, είχε πεθάνει από ξαφνική και ύποπτη, κατά τη γνώμη τους, αρρώστια και πως το ίδιο ύποπτος ήταν κι ο ρόλος του βασιλικού έμπιστου, του Εύανδρου, στην απόπειρα δολοφονίας του απαίσιου **Ευμένη*** στους Δελφούς.

Ο Διόδωρος, με το λίγο ακόμα κύρος του διοικητή της πόλης που του απόμεινε, φρόντισε να οργανώσει μια συγκέντρωση των πολιτών στην αγορά.

Ο Περσέας εμφανίστηκε μπροστά τους κάτωχρος και συγκινημένος.

-Μακεδόνες! ψέλλισε με σπασμένη φωνή. Απόγονοι ένδοξων προγόνων που λάμπρυναν τη Μακεδονία κι όλη την υπόλοιπη Ελλάδα...

Ο βασανισμένος βασιλιάς δε μπόρεσε να συνεχίσει. Ακούμπησε το κεφάλι του στο διπλανό τοίχο κι άρχισε να κλαίει με λυγμούς. Ο Διόδωρος, μπροστά σ' αυτή την τραγική για το κύρος του βασιλιά σκηνή, πρότεινε στον Εύανδρο να πει λίγα λόγια. Αρκετοί απ' το πλήθος άρχισαν να γιουχαΐζουν και να χειρονομούν.

-Κάτω απ' το βήμα φονιά! Γύρισε στην Κρήτη!

-Να φύγετε όλοι σας απ' την πόλη μας... Δεν φταίνε σε τίποτα τα γυναικόπαιδα της Αμφίπολης να πληρώσουν τα δικά σας λάθη...

-Μην είστε άδικοι!.. Η ιστορία θα με κρίνει για τα λάθη μου, μουρμούρισε ξεψυχισμένα ο βασιλιάς.

Είχε την ελπίδα πως η ιστορία θα τον έκρινε μ' επιείκεια. Δεν υποψιαζόταν καν πως η τόσο αποτελεσματική δυσφημιστική προπαγάνδα που οι Ρωμαίοι ήξεραν να χρησιμοποιούν με αριστοτεχνικό τρόπο για να εξουδετερώνουν τους αντιπάλους τους, θα επέτρεπε στους μεταγενέστερους να πληροφορηθούν μόνον όσα αυτοί θα έκριναν χρήσιμα. Μέσα από το ιδιότυπο είδος "λογοκρισίας" της *rax romana* επιβίωσαν επαγγελματικά μόνο οι ιστορικοί που, μαζί με τα ιστορικά γεγονότα, φανέρωσαν και μια χωρίς όρια διάθεση για υμνολογίες στη ρωμαϊκή δύναμη.

Μια επιτροπή από προύχοντες και γέροντες πλησίασε τον εξουθενωμένο απ' τις συγκινήσεις βασιλιά και τον παρακάλεσε, τον ικέτευε, να φύγει απ' την πόλη. Τον διαβεβαίωσαν πως ήξεραν τα αισθήματά του για τους υπηκόους του και πως κι ο ίδιος δε θα 'θελε να υποστούν τη ρωμαϊκή οργή "τα αθώα παιδιά και οι γυναίκες των Αμφίπολιτών".

Από εκεί και πέρα η φυγή κι η απελπισία ήταν πιο οδυνηρές. Η βασιλική οικογένεια με ορισμένους υπηρέτες, τον Εύανδρο και μερικούς Κρήτες του, τον Ίωνα και κάποιους απ' τους "βασιλικούς παίδες", έφυγε για τη Γαληψό κι από εκεί με πλοiάρια για τη Σαμοθράκη. Πολλοί έμπιστοι φίλοι του βασιλιά και μαζί τους ο Νέων κι ο Αρχέδαμος έμειναν στην Αμφίπολη, μη έχοντας πια καμιά ελπίδα να ξεφύγουν απ' τους Ρωμαίους.

Αλλά κι ο Περσέας είχε εγκλωβιστεί στη Σαμοθράκη, για να καταλήξει στο τέλος αιχμάλωτος στη ναυαρχίδα του Οκτάβιου.

2. Η ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ

Ι. Η άδοξη επιστροφή

Για τον Περσέα η οποιαδήποτε επιστροφή στην Αμφίπολη σημαίνει πάντα κάποιο θρίαμβο. Από τότε που ήταν έφηβος και μέχρι πριν από λίγα χρόνια, σαν μεστωμένος πλέον άντρας, η πόλη αυτή του πρόσφερε δυνατές συγκινήσεις. Από εδώ ξεκινούσε όσες φορές τον πρόσταζε ο πατέρας του να προστατέψει τ' ανατολικά σύνορα της Μακεδονίας, πέρα από το Νέστο, από ορισμένες εχθρικές θρακικές φυλές. Αυτή την πόλη διάλεγε τα καλοκαίρια, όταν ήθελε να ξεκουραστεί και ν' ασχοληθεί με το ψάρεμα. Εδώ κυνηγούσε με τους φίλους του αγριόχοιρους κι αρκούδες κι εδώ πέρασε νιόπαντρος με τη Λαοδίκη μερικές απ' τις πιο ευτυχισμένες μέρες της ζωής του... Και πάντα γύριζε περήφανος, με το κεφάλι ψηλά, είτε σέρνοντας Θράκες αιχμαλώτους, είτε κουβαλώντας κάποιο σκοτωμένο θήραμα, είτε συνοδεύοντας την όμορφη γυναίκα του στους περιπάτους τους στις όχθες του Στρυμόνα. Επέστρεφε πάντα ακούγοντας ιαχές χαράς και θριάμβου. Αυτή τη φορά όμως η επιστροφή ήταν τόσο άδοξη, τόσο επαίσχυντη!

Η ναυαρχίδα και τα άλλα πλοία συνοδείας του ρωμαϊκού στόλου έπλεαν στα νερά του Στρυμονικού κόλπου.

Τώρα, το Όρος της Ακτής υψωνόταν στα νοτιοδυτικά, με τη μυτερή ψηλή κορφή του έτοιμη να τρυπήσει τον ουρανό. Λένε πως κάποιος φιλόδοξος κι ονειροπόλος γλύπτης ισχυρίστηκε πως μπορούσε να σμιλέψει το βουνό και να του δώσει τη μορφή του Μεγαλέξανδρου. Ένα τέτοιο έργο τέχνης θα 'ταν, αν φυσικά ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί, το όγδοο θαύμα του αρχαίου κόσμου.

Βορειότερα βρισκόταν η Άκανθος κι η διώρυγα του Ξέρξη. Τι τόπος στ' αλήθεια! Τι φυσική ομορφιά! Τι μνήμες από τις πιο συγκλονιστικές σελίδες της ελληνικής ιστορίας! Σ' αυτό εδώ το μέρος ο Βρασίδης προσπαθούσε να πείσει τους Ακάνθιους πως θα 'πρεπε να συμπολεμήσουν με τους Σπαρτιάτες για να διώξουν τους Αθηναίους απ' την Ηίονα και την Αμφίπολη. Θα 'πρεπε, κατά το Σπαρτιάτη στρατηγό, όλοι οι Δωριείς να συμμαχήσουν "για να σώσουν την Ελ-

λάδα από τους Ίωνες Αθηναίους". Κατά καιρούς έγιναν παρόμοιες εκκλήσεις για να σωθεί η Ελλάδα από τους Σπαρτιάτες ή τους Θηβαίους. Τα τελευταία χρόνια πολλοί πίστευαν πως η Ελλάδα θα 'πρεπε να σωθεί από τους Μακεδόνες, τη στιγμή που οι ρωμαϊκές λεγεώνες είχαν ήδη περάσει στην άλλη πλευρά της Αδριατικής. Τυφλό πολιτικό πάθος που κατακερμάτισε τις ελληνικές δυνάμεις κι αποδυνάμωσε το δημιουργικό δυναμισμό του Ελληνισμού.

Πιο πέρα, προς το σημείο που χυνόταν ο Ρήχιος ποταμός, διακρίνονταν οι κατάφυτες πλαγιές του Υψίζωνου Όρους. Από εκεί ξεχώριζε η αρχή του πεδινού παραλιακού δρόμου που συνέχιζε, στη ρίζα της νότιας πλευράς της λοφοσειράς των Κερδυλλίων, να προχωρά προς τα ανατολικά για να φτάσει στο μνημείο του Λιονταριού, στις εκβολές του Στρυμόνα. Αυτό το δρόμο που περπάτησε με την οικογένειά του και τη στρατιωτική ακολουθία του, αντίκρισε ξανά από μακριά ο Περσέας, όταν η ρωμαϊκή ναυαρχίδα πλησίαζε στην Ηιόνα. Προς τα ανατολικά εκτείνονταν η Γαληψός, οι Ελευθερές, η Νεάπολη, τα Σκάβαλα κι άλλες παραθαλάσσιες μακεδονικές πόλεις.

Ο Ρωμαίος ναύαρχος πλησίασε πάλι τον Περσέα κι αντάλλαξε μερικές τυπικές κουβέντες. Προσπαθούσε να βρει κάποια πρόφαση για ν' αρχίσει συζήτηση. Ο συνομιλητής του δε φαινόταν να έχει τέτοια διάθεση, αλλά απαντούσε ευγενικά στις ερωτήσεις του. Κάποια στιγμή ο Οκτάβιος έδειξε προς τα βορειοδυτικά, προς τις κορφές του Υψίζωνου και είπε.

-Κάπου εκεί πρέπει να είναι τα Στάγिरα, η γενέτειρα του Αριστοτέλη.

-Ναι, εκεί είναι στο βάθος... Πίσω από εκείνους τους λόφους, απάντησε ο Περσέας.

Οι Ρωμαίοι των ανώτερων κοινωνικών τάξεων είχαν, από τις αρχές ακόμα του 3^{ου} π.Χ. αιώνα, γοητευθεί από την ελληνική φιλοσοφία και την ελληνική πολιτική σκέψη. Λόγιοι από την Κάτω Ιταλία, τη λεγόμενη Μεγάλη Ελλάδα είχαν αρχίσει, στην αρχή δειλά δειλά, να ιδρύουν σχολές και γυμναστήρια, να δημιουργούν καλλιτεχνικά εργαστήρια και να φέρνουν έτσι την εκλεκτή κοινωνία της Ρώμης σ' επαφή με τον ελληνικό πολιτισμό.

Οι περισσότεροι Ρωμαίοι αντέδρασαν σ' αυτή την αθόρυβη πνευματική και πολιτιστική ελληνική κατάκτηση. Δε μπορούσαν ν' ανεχθούν την αλλοίωση των προγονικών θεσμών και τη διαφοροποίηση των αξιών της ρωμαϊκής κοινωνίας από ιδέες και συνήθειες που τους ήταν άγνωστες ή και ακατανόητες.

Στην αρχή η αντίδραση ήταν σκληρή παρά το γεγονός πως, όπως αποδείχτηκε αργότερα, δεν είχε ουσιαστικά αλλά και πρακτικά

αποτελέσματα. Πολλοί Έλληνες ρήτορες, γλύπτες και κυρίως Επικούρειοι φιλόσοφοι διώχτηκαν απ' τη Ρώμη. Η αντιγραφή όμως του ελληνικού τρόπου ζωής απ' την ανώτερη τάξη συνεχιζόταν παρά τις αντιδράσεις αυτές. Αρκετοί Ρωμαίοι αριστοκράτες είχαν τη δυνατότητα όχι μόνο να ντύνονται ελληνικά και να διακοσμούν τα σπίτια τους με ελληνικά έργα τέχνης, αλλά και να διδάσκονται την ελληνική γλώσσα, τη φιλοσοφία, ρητορική, γεωγραφία ή αστρονομία.

Η ελληνική ιστορία είχε καταστεί αντικείμενο μελέτης από τους ευγενείς εκείνους που επιδίωκαν να σταδιοδρομήσουν στο στρατό. Από τις περιγραφές των μαχών του Όμηρου, του Ηρόδοτου, του Ξενοφώντα ή του Θουκυδίδη, μπορούσαν να διδαχτούν τα μυστικά του πολέμου. Οι ελληνομαθείς αυτοί αριστοκράτες διάβαζαν τα ιστορικά κείμενα σε αντίγραφα που τους προμήθευαν έμποροι απ' τις πόλεις της Μεγάλης Ελλάδας. Με τον ίδιο τρόπο αγόραζαν και πάπυρους με τα έργα φιλοσόφων ή μαθητών τους και κυρίως του Πυθαγόρα, του Πλάτωνα ή του στωικού Ζήνωννα. Οι φιλοσοφικές ιδέες του Αριστοτέλη, ενός πραγματικά σπινθηροβόλου πνεύματος που επηρέασε αποφασιστικά το σύγχρονο ευρωπαϊκό πολιτισμό, δεν ήταν την εποχή εκείνη γνωστές από τους ελληνομαθείς Ρωμαίους. Ορισμένοι απ' αυτούς και ίσως οι διανοούμενοι αξιωματικοί της στρατιάς του Αιμίλιου Παύλου, όπως ο Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος, ο Σκιπίωνας, ο Κορνήλιος Νασικάς και φυσικά ο ίδιος ο ύπατος να είχαν κάποια αμυδρή ιδέα για το έργο του. Ο Οκτάβιος δε δίστασε να ομολογήσει τις ελλειπίες γνώσεις του γύρω απ' την πληθωρική πνευματική παρουσία στην ελληνική φιλοσοφία του Σταγίριτη δάσκαλου.

-Για να είμαι ειλικρινής δεν έχω ακόμα διαβάσει κάποιο κείμενο του Αριστοτέλη, του φημισμένου αυτού δάσκαλου του Αλέξανδρου... Ότι ξέρω το έχω μάθει από κάτι περιλήψεις και παρατηρήσεις ενός μαθητή του απ' τον Κρότωνα, που έφτασαν τυχαία στα χέρια μου... Κάποιοι φρόντισαν να βγάλουν αντίγραφα από αυτές τις σημειώσεις των μαθημάτων του Αριστοτέλη στη Μίεζα και στο Λύκειο και να τις μεταφράσουν και στα λατινικά...

-Στη βιβλιοθήκη μου, στην Αμφίπολη, έχω αντίγραφα από όλα τα δημοσιευμένα κείμενα του **φιλόσοφου**. * Άκουσα πως τα περισσότερα χειρόγραφα του τα έχουν φυλαγμένα κάποιοι συγγενείς του... Πάντως, θα χαρώ ιδιαίτερα ναύαρχε αν μπορέσω να σας φανώ χρήσιμος... Τα κείμενα αυτά θα είναι στη διάθεση σας οποιαδήποτε στιγμή...

Ο Περσέας έδειχνε να συμμετέχει ενεργά στη συζήτηση. Φαινόταν τώρα ήρεμος και θα μπορούσε κανείς να πει, ευδιάθετος. Μί-

λησε για τη φημισμένη βιβλιοθήκη του στην Πέλλα, για την προσφορά του Αριστοτέλη ως δασκάλου στη Μακεδονία και στην Αθήνα, για το ήθος, τους στόχους και τη ζωή του μεγάλου φιλόσοφου.

Ο Οκτάβιος, απ' την άλλη πλευρά, με την αξιοθαύμαστη σαφήνεια που διατύπωνε τις απόψεις του και τη βαθιά γνώση της ελληνικής γλώσσας και φιλοσοφίας, φανέρωσε το άλλο του πρόσωπο, τον πνευματικό άνθρωπο που κρυβόταν πίσω απ' τον ηλιοψημένο στρατιώτη.

Σε λίγη ώρα μιλούσαν σα φίλοι. Είχαν ξεχάσει κι οι δυο τους τον ιδιότυπο ρόλο τους σ' εκείνη την κρίσιμη στιγμή τη ιστορίας. Ο ναύαρχος κι ο βασιλιάς, ο διώκτης κι ο φυγάδας, ο φύλακας κι ο αιχμάλωτος...Μια σχέση ανάλογη μ' αυτή του κυνηγού και του θηράματος.

Η συζήτησή τους κρατήθηκε για αρκετά λεπτά σ' ένα πνευματικό επίπεδο, αλλά σιγά σιγά έφτασαν να μιλούν για θέματα καθαρά προσωπικά...Για τις γυναίκες τους, τα παιδιά τους, τους φίλους τους... Στο τέλος κατέληξαν να συζητούν για την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί μετά τη μάχη της 22 του Ιούνη. Ο Περσέας φλεγόταν από περιέργεια και αγωνία για να μάθει οτιδήποτε που θα μπορούσε να έχει σχέση με το μέλλον του και την τύχη του μακεδονικού θρόνου.

-Και τώρα τι θα γίνει μ' εμένα; Πώς σκέφτεστε να με μεταχειριστείτε;
-Ιδέα δεν έχω για το τι πρόκειται να κάνει ο ύπατος...Η γενικότερη άλλωστε στάση του θα εξαρτηθεί κι από τις εντολές που θα λάβει σύντομα απ' τη σύγκλητο...

-Πότε θα δοθούν αυτές οι εντολές;

-Όταν θα 'ρθουν στην Αμφίπολη οι δέκα συγκλητικοί, όπως συνήθως γίνεται μετά το τέλος ενός νικηφόρου πολέμου, απάντησε κι αυτή τη φορά αόριστα ο Οκτάβιος... Θα πρέπει μάλλον να συγκληθεί και κάποιο συνέδριο για να ληφθούν πολιτικές αποφάσεις...

-Τι άνθρωπος είναι ο ύπατος; Έχω ακούσει τόσα πολλά γι αυτόν...

-Τι άκουσες;

-Ότι είναι γενναίος, λιτοδίαιτος, αυστηρός...

-Είναι τέτοιος όπως ακριβώς τον περιγράφεις...Η αυστηρή πειθαρχία και η άχαρη στρατιωτική ζωή είναι αυτά που χαρακτηρίζουν τον Αιμίλιο Παύλο...

-Ήξερα πως είχα απέναντι μου έναν άξιο κι επικίνδυνο αντίπαλο, είπε με πίκρα ο Περσέας κουνώντας περίλυπος το κεφάλι του. Δυστυχώς η μοίρα δε μού 'δωσε την ευκαιρία να τον αντιμετωπίσω σ' έναν αγώνα που θα δόξαζε το νικητή μα και θα δικαίωνε τον ητ-

τημένο... Στην Πύδνα δε νικήθηκα... Κατατροπώθηκα... Εκμηδενίστηκα...

-Ο Αιμίλιος Παύλος προετοιμάστηκε κατάλληλα γιατί ήξερε την αξία σου...Οι λεγεώνες του στελεχώθηκαν απ' τους καλύτερους χιλιάρχους, ύπαρχους κι εκατόνταρχους...Ήξερε πως για τρία και παραπάνω χρόνια είχες ταπεινώσει, κατά τη διάρκεια των πολεμικών συγκρούσεων, τρεις εμπειροπόλεμους ύπατους...Αυτός ήταν ο τέταρτος και ξεκίνησε για να νικήσει οπωσδήποτε...Δεν υπήρχαν άλλα περιθώρια...Αν μπορούσες, Περσέα κι αυτή τη φορά να κρατηθείς όρθιος, το κύρος του στρατού μας θα είχε πληγεί ανεπανόρθωτα...Η κυριαρχία μας θα είχε κλονιστεί απ' τις κεντρόφυγες τάσεις των συμμάχων και των αμφιταλαντευόμενων φίλων μας...Κι αυτός ακόμα ο τόσο πιστός συνεργάτης μας, ο Ευμένης της Περγάμου, είχε αρχίσει σιγά σιγά να σε γυροφέρνει και να επιζητά τη συμμαχία σου...Έτσι δεν είναι Περσέα;

Το πρόσωπο του Περσέα σκοτεινίασε.

-Ποτέ δε θα μπορούσα να εμπιστευτώ έναν απαίσιο μηχανορράφο που προκάλεσε τόσα δεινά στη Μακεδονία μα και στην υπόλοιπη Ελλάδα...Κάποτε θα διαπιστώσετε κι εσείς πως δε διστάζει, ο ραδιούργος αυτός άνθρωπος, να μπήγει ύπουλα το εγχειρίδιό του και στις πλάτες των καλύτερων φίλων του... Μια μέρα θα σας προδώσει κι εσάς...

-Αν προλάβει, απάντησε αινιγματικά ο Ρωμαίος ναύαρχος.

Ο Περσέας φαινόταν αναστατωμένος. Σηκώθηκε και προχώρησε προς την πλώρη. Ο Οκτάβιος τον ακολούθησε.

-Τον μισείς πολύ; ρώτησε ο Ρωμαίος.

-Δεν τον μισώ...Τον σιχαίνομαι, απάντησε σχεδόν αμέσως ο Μακεδόνας βασιλιάς.

Ήταν απόλυτα δικαιολογημένα τα εχθρικά αυτά αισθήματα του Περσέα προς τον Ευμένη. Ο βασιλιάς της Περγάμου είχε επιτύχει, τα τελευταία χρόνια, να διαβάλει το Μακεδόνα βασιλιά και να τον καταστήσει μισητό στους Ρωμαίους. Είχε βλέψεις στις θρακικές πόλεις Αίνο και Μαρώνεια, τις οποίες όμως εποφθαλμιούσαν και οι Μακεδόνες. Ανησυχούσε υπερβολικά για την αυξανόμενη δύναμη του Περσέα. Γι' αυτό φρόντισε να χρησιμοποιήσει τα πιο δόλια μέσα για να προβάλει προς τους Ρωμαίους, τον κίνδυνο από την αύξηση αυτή της στρατιωτικής και πολιτικής επιρροής του μακεδόνα βασιλιά στον ελληνικό κόσμο της Ανατολικής Μεσογείου. Μ' ένα σατανικό λόγο του στη ρωμαϊκή σύγκλητο, γεμάτο εμπάθεια αλλά και δουλικότητα, κατόρθωσε να διεγείρει τις ανησυχίες των Ρωμαίων αξιωματού-

χων. Αργότερα, συνεχίζοντας τις διαβολές του, δε σταμάτησε ν' αραδιάζει τις πιο εξοργιστικές συκοφαντίες, πολλές απ' τις οποίες, αν και ήταν αφελείς και παιδαριώδεις, τις χρησιμοποίησαν μεταγενέστερα οι Ρωμαίοι και οι φιλορωμαίοι Έλληνες ιστορικοί για να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα του Περσέα. Οι απλές ενδείξεις ή άσχετα κι ασύνδετα γεγονότα παρουσιάζονταν σαν αδιάψευστα στοιχεία για τις συνωμοτικές δραστηριότητες του Μακεδόνα βασιλιά εναντίον της Ρώμης. Άλλοτε διέδιδαν πως ο Δάζουπος Ρέννιος, ένας επιφανής πολίτης του Βρινδισίου, είχε πληρωθεί απ' τον Περσέα για να δηλητηριάζει τους διερχόμενους Ρωμαίους αξιωματούχους κι άλλοτε πως κάποια Πραξώ, άτομο αμφίβολης ηθικής, ήταν ο "αξιόπιστος" μάρτυρας που βεβαίωνε πως η απόπειρα εναντίον της ζωής του Ευμένη στους Δελφούς είχε οργανωθεί απ' τον έμπιστο του βασιλιά, τον Κρητικό Εύανδρο. Όταν ο Κάσσανδρος, ένας Μακεδόνας αξιωματικός δολοφονήθηκε κάπου στην Ιλλυρία, στο δρόμο προς τη Ρώμη, όπου θα ενημέρωνε τη σύγκλητο για σφαγές άμαχου πληθυσμού στη Μαρώνεια, ο Ευμένης φρόντισε να ενισχύσει τις υπόνοιες πως ο Περσέας βρισκόταν πίσω απ' αυτό το "κλείσιμο του στόματος ενός μάρτυρα", για να καλύψει έτσι τη δική του προσωπική ευθύνη στα αιματηρά γεγονότα της διεκδικούμενης από τον ίδιο πόλης.

-Τον σιχαίνομαι!.. Είναι ένας επικίνδυνος κι αδίστακτος άνθρωπος, επανέλαβε ο Περσέας, ενώ περνούσε τις δυο παλάμες του απ' το φλογισμένο του πρόσωπο.

Η ναυαρχίδα είχε ήδη πλησιάσει στην οχυρωμένη είσοδο του λιμανιού της Ηιόνας. Ήταν απόγευμα, αρχές του Ιούλη και στην προκυμαία υπήρχε ελάχιστη κίνηση.

Η ζέστη ήταν αποπνιχτική. Στα τείχη και στα διάφορα σημεία του λιμανιού διακρίνονταν Ρωμαίοι λεγεωνάριοι. Το μικρό λιμάνι, στις στρατηγικής σημασίας εκβολές του Στρυμόνα, στρατοκρατούνταν. Προς τη βορινή πλευρά, πάνω στους λόφους, διακρίνονταν κάποια σημεία απ' τα τείχη και τους οχυρωματικούς πύργους της νοτιοανατολικής πλευράς της Αμφίπολης. Στα ανατολικά της υψώματα ξεχώριζαν πολλές στρατιωτικές σκηνές. Εκεί είχαν στρατοπεδεύει οι ρωμαϊκές στρατιωτικές μονάδες που κατέλαβαν, χωρίς μάχη, την πανέμορφη πόλη.

Καθώς το πλοίο πλεύριζε στην ακτή ο Περσέας έριξε μια επίμονη ματιά εκεί ψηλά στους λόφους, προς το ρωμαϊκό στρατόπεδο.

-Ο ύπατος είναι εδώ ή βρίσκεται ακόμα στη Σίρρα; ρώτησε τον Οκτάβιο με άχρωμη φωνή.

-Είναι από μέρες στην Αμφίπολη και σε περιμένει, του απάντησε ο Ρωμαίος.

Ήταν οι τελευταίες τους λέξεις. Ο Οκτάβιος, με τη συνοδεία μερικών αξιωματικών του, ξεκίνησε αμέσως για την Αμφίπολη. Από την ώρα εκείνη κι ως το σούρουπο που ο Ρωμαίος ναύαρχος ξαναγύρισε στο πλοίο, ο βασιλιάς καθόταν στην ίδια θέση βυθισμένος σε πικρές σκέψεις. Ο Κρατερός κι ο γιος του, ο Φίλιππος, προσπάθησαν αρκετές φορές να τον παρασύρουν σε κάποια συζήτηση αλλά ο Περσέας απαντούσε μονολεκτικά. Σηκώθηκε μόνο όταν είδε τον Οκτάβιο να επιστρέφει στο πλοίο. Μαζί του ήταν κι ένας νεαρός αξιωματικός του στρατού ξηράς που, όπως τον πληροφόρησαν, ήταν γαμπρός του ύπατου. Τον έλεγαν Κόιντο Αίλιο Τουβέρωνα κι ήταν ο διοικητής της ίλης των ιππέων που θα τον συνόδευε, την επόμενη μέρα, ως την Αμφίπολη.

Άβουλος, μουδιασμένος, δισταχτικός προχώρησε ο Περσέας προς τη σκάλα και σταμάτησε παράμερα. Είδε το Ρωμαίο ναύαρχο, ανέκφραστο, συνοφρυωμένο, με εμφανή τα ίχνη της κόπωσης στο πρόσωπό του, να σταματά μπροστά του και να τον κοιτάζει επίμονα στα μάτια.

-Λοιπόν; ρώτησε ο Περσέας.

-Αύριο το πρωί θα πάμε στο στρατόπεδο... Θα σε δεχτεί ο ύπατος...

Πέρασαν τη νύχτα στη ναυαρχίδα. Ήταν μια ήσυχη καλοκαιριάτικη βραδιά, αλλά τα μέτρα ασφάλειας είχαν ενταθεί ειδικά για εκείνη τη νύχτα. Τα πολεμικά πλοία του ρωμαϊκού στόλου βρίσκονταν σ' επιφυλακή ενώ οι περίπολοι, μέσα στο λιμάνι και κατά μήκος του ποταμού, είχαν σημαντικά ενισχυθεί.

II. Η ώρα της ταπείνωσης

Είχε για καλά ξημερώσει. Οι Ρωμαίοι είχαν επιβιβάσει το βασιλιά και το νεαρό Φίλιππο σ' ένα κάρο, ενώ γύρω τους παρατάχτηκε μια ίλη ιππέων μ' επικεφαλής τον εκατόνταρχο Αίλιο Τουβέρωνα, που θα τους συνόδευε στο στρατηγείο του ύπατου. Τέτοια κάρα υπήρχαν πολλά στην Ηίονα. Τα χρησιμοποιούσαν για να μεταφέρουν εμπορεύματα στην Αμφίπολη, όταν λόγω του είδους των προϊόντων και του χρόνου παράδοσής τους δεν κρινόταν σκόπιμο να προωθηθούν στην πόλη με μικρές φορτηγίδες από τη μεριά του ποταμού.

Σε μικρή απόσταση απ' το κάρο προπορευόταν, καβάλα σε περφήφανο άτι, ο Οκτάβιος. Τον ακολουθούσαν τρεις επιβλητικοί αξιωματικοί του στόλου, ο Ρωμαίος διοικητής της Ηιόνας κι ο Μακεδόνας επιστάτης της, τον οποίο διόρισαν οι νικητές μετά τη σύλληψη του προκατόχου του.

Ο δρόμος ήταν ανηφορικός κι ελικοειδής. Ο ρυθμικός θόρυβος απ' τα πέταλα των αλόγων κι ο ξηρός ήχος που άφηναν οι ρόδες του κάρου πάνω στις πέτρινες πλάκες που κάλυπταν το οδόστρωμα, τάραζαν τη γαλήνη του θαυμάσιου εκείνου καλοκαιριάτικου πρωινού. Προς τ' αριστερά απλώνονταν οι επιβλητικοί, με την άγρια ομορφιά τους, κι απότομοι δασωμένοι λόφοι, που άφηναν σκοτεινά κι απόκρημνα περάσματα στα νερά του Στρυμόνα.

Η απόσταση από την Ηιόνα ως την Αμφίπολη ήταν εικοσιπέντε **στάδια**.* Σιωπηλοί, χωρίς ν' ανταλλάξουν ούτε μια λέξη, έφτασαν στην κορφή της λοφοσειράς, στο ύψος της ανατολικής πύλης των τειχών. Προς την άλλη πλευρά, προς το Μαυρόλοφο, βρίσκονταν διεσπαρμένες με τάξη και κατά λόχους οι σκηνές του ρωμαϊκού στρατοπέδου. Προς τα βόρεια, στο βάθος και στη βάση της λοφοσειράς, απλωνόταν η μικρή πεδιάδα του Δραβήσκου κι αριστερά της ο Στρυμόνας κι η απέραντη λίμνη Κερκινίτις. Στη δεξιά όχθη της λίμνης και σύριζα με το δρόμο προς τη Μύρκινο, σε μια απόσταση πέντε περίπου σταδίων από την Αμφίπολη, βρίσκονταν το μνημείο των βασιλικών τάφων με τον εντυπωσιακό μαρμάρινο περίβολο και το πελώριο λιοντάρι στην κορφή του

Στην άλλη πλευρά, προς την Ηιόνα και αντίκρυ από τις ανατολικές πύλες, ήταν στρατοπεδευμένες ισχυρές στρατιωτικές μονάδες της πρώτης υπατικής λεγεώνας που έφτασαν από την Οδομαντική.

Πολύς κόσμος είχε συγκεντρωθεί μπροστά στη μεγάλη σκηνή, όπου είχε εγκατασταθεί το στρατηγείο των Ρωμαίων, για να δει από κοντά τον αιχμάλωτο βασιλιά.

Ο Οκτάβιος έκανε νεύμα στον Περσέα να κατεβεί απ' το κάρο. Ο Φίλιππος πήδησε μ' ευλυγισία πριν απ' τον πατέρα του και πλησίασε τον Κρατερό που ακολουθούσε πεζός κι ασθμαίνοντας την έφιππη κουστωδιά.

-Φτάσαμε! ψέλλισε ο βασιλιάς και πέρασε ταραγμένος το δεξί του χέρι απ' τ' ακατάστατα μαλλιά του.

Αριστερά τους υψωνόταν η Ακρόπολη της Αμφίπολης, με τα περιλαμπρα δημόσια κτίρια της. Το στρατηγείο του Αιμίλιου Παύλου

βρισκόταν ακριβώς αντίκρυ, προς τ' ανατολικά, σ' ένα μακρόστενο πλάτωμα του λόφου.

Γύρω απ' τις μεγάλες κι επιβλητικές σκηνές είχε κατασκευαστεί πρόχειρος φράχτης που επιτηρούνταν από οπλισμένους φρουρούς.

Ο Οκτάβιος προχώρησε αργά έχοντας δίπλα του τον Περσέα με το γιο του. Ακολουθούσε ο Τουβέρωνας κι οι αξιωματικοί του σπουλου.

Από την άκρη του πλακόστρωτου δρόμου και ως το στρατηγείο είχε κατασκευαστεί ένας αρκετά φαρδύς πρόχειρος διάδρομος. Απ' τις δυο μεριές του διαδρόμου είχαν παραταχθεί, σε διπλές σειρές, πάνοπλοι λεγεωνάριοι έτοιμοι να επέμβουν, αν χρειαζόταν να επιβάλλουν την τάξη. Πίσω απ' τους στρατιώτες και σε προκαθορισμένο και απόλυτα ελεγχόμενο απ' τους λεγεωνάριους χώρο, είχε συγκεντρωθεί το πλήθος που συνέρρευσε από την Αμφίπολη και τις πλησιέστερες κωμοπόλεις της περιοχής. Στο βάθος του διαδρόμου, έξω απ' το στρατηγείο, είχαν παρατάξει τους Μακεδόνες αξιωματούχους που αιχμαλωτίστηκαν ή παραδόθηκαν στην πρώτη λεγεώνα, απ' τη στιγμή της μάχης στην Πύδνα και κατά τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στην Ανατολική Παιονία. Οι αιχμάλωτοι αυτοί υποχρεωτικά ακολούθησαν τον ύπατο ως την Αμφίπολη. Άλλοι Μακεδόνες αξιωματούχοι, που παγιδεύτηκαν απ' τις μονάδες του Αύλου Ποστούμιο Αλβίνου και του Κορνηλίου Νασικά, είχαν συγκεντρωθεί και επιτηρούνταν στα στρατόπεδα της Πέλλας και της Θεσσαλονίκης.

Προχωρούσαν με αργό βηματισμό. Κάποια στιγμή ο Οκτάβιος σταμάτησε και συγκράτησε και το Φίλιππο, ακουμπώντας την παλάμη του στον ώμο του νεαρού πρίγκιπα.

Οι άλλοι αξιωματικοί, εκτός από τον Αίλιο Τουβέρωνα, τραβήχτηκαν παράμερα. Ο Περσέας για λίγο δίστασε. Κοίταξε στα μάτια το Ρωμαίο ναύαρχο. Εκείνος τον ενθάρρυνε με το βλέμμα του. Του 'κανε νεύμα να συνεχίσει προς τη σκηνή του Αιμίλιου Παύλου.

-Ο ύπατος σε περιμένει...Προχώρησε Περσέα...Μπες μέσα...

Ο Περσέας κοίταξε μπροστά του. Έξω απ' τη σκηνή του ύπατου είχαν παραταχθεί οι δώδεκα **λικτόρες**.^{*} Κρατούσαν στον ώμο τους τις δέσμες με τις ράβδους και το αμφίστομο πελέκι, δείγμα της απόλυτης εξουσίας του ύπατου. Πίσω τους, μπροστά στην είσοδο της σκηνής, διακρινόταν ο Αιμίλιος Παύλος ενώ πιο μέσα, προς το εσωτερικό της σκηνής, περίμεναν οι αξιωματικοί του επιτελείου του. Ο αιχμάλωτος Μακεδόνας βασιλιάς περπατούσε τρικλίζοντας, έτοιμος να καταρρεύσει. Η ώρα της μεγάλης ταπείνωσης είχε φτάσει. Στο πρόσωπό του ήταν ζωγραφισμένη η απόγνωση κι η θλίψη. Οι

παλάμες του είχαν ιδρώσει απ' την αγωνία. Τις πέρασε αφηρημένα και μηχανικά πάνω απ' το απλό σταχτί ιμάτιό του, στο ύψος της λεκάνης και κοίταξε γύρω του σα χαμένος οδοιπόρος σ' αζάκριστη έρημο. Καθώς βημάτιζε αργά η ματιά του γλιστρούσε σε γνωστά πρόσωπα φίλων, αξιωματούχων, παντοδύναμων άλλοτε Μακεδόνων ευγενών που, πίσω απ' τους παραταγμένους λεγεωνάριους, τον κοίταζαν άλλοι ανέκφραστοι κι άλλοι με τα μάτια τους πλημμυρισμένα από δάκρυα. Τους είχαν δεμένους, ανά πέντε, με χοντρές αλυσίδες που περνούσαν από κρίκους στερεωμένους στο αριστερό τους πόδι.

Πολλούς απ' αυτούς ο Περσέας είχε να τους δει μήνες ή και χρόνια. Μερικοί ήταν διορισμένοι σαν διοικητές ή επιστάτες σ' απομακρυσμένες περιοχές κι είχαν ελάχιστες ευκαιρίες για να προσκληθούν στις γιορτές και τις τελετές που διοργανώνονταν στην Πέλλα. Οι περισσότεροι όμως απ' τους αιχμάλωτους αξιωματούχους ήταν συμπολεμιστές, αγαπητοί φίλοι, πρόσωπα του στενού του περιβάλλοντος που αγωνίστηκαν μαζί του, πλάι πλάι, στα χρόνια αυτού του πολέμου.

Να ο Θράσιππος, ο Αντίφιλος, ο Πατροκλέας, ο Αρτέμων, ο Τιμόθεος, ο Ευφράνορας, ο Ηροφώντας... Πιο εκεί ο Μένων, αναμαλλιασμένος, αξύριστος, με κατακόκκινα απ' τις ταλαιπωρίες και τις ξαγρύπνιες μάτια. Παραπέρα ο Κλεύας, ο παράτολμος ίλαρχος του ιππικού που οι στρατιώτες του τον βάφτισαν "θεριστή". Στην ιππομαχία του Καλλίνικου, είχε αφηνιάσει μαζί με το ατίθασο καφετί άλογό του. Είχε γαντζωθεί στη δεξιά πλευρά της σέλας και κυριολεκτικά "θέριζε" όποιον αντίπαλο πρόφτανε στο δρόμο του. Το σώμα του έπαιρνε σχεδόν οριζόντια θέση προς το έδαφος κάθε φορά που κατέβαζε μ' ορμή το αμφίστομο σπαθί του. Να κι ο Διόδωρος, ο πιστός του διοικητής της Αμφίπολης, που δακρυσμένος προσπαθούσε ν' αποφύγει το βλέμμα του βασιλιά... Να κι ο Ιστιαίος, ο ένας απ' τους τρεις διοικητές των οχυρών του Πυθίου και της Πέτρας, στον Όλυμπο. Ήταν απ' τους ακούσιους πρωταίτιους της οπισθοχώρησης του μακεδονικού στρατού από το καλά οχυρωμένο, το σχεδόν απόρθητο, στρατόπεδο του Ελπειού. Η καταδρομική κατάληψη των οχυρών από το Φάβιο Μάξιμο και τον Κορνήλιο Νασικά, με επιχείρηση από απρόσιτη και κρημνώδη περιοχή του Ολύμπου, κατέστησε την οπισθοχώρηση από το στρατόπεδο αναπότρεπτη. Γι' αυτό, όταν ο γενναίος αυτός αξιωματικός είδε τον Περσέα, άρχισε να κλαίει μ' αναφιλητά, σα μικρό παιδί, σκεπάζοντας με τις δυο παλάμες το πρόσωπό του.

Κοντά στη σκηνή, λίγα βήματα πέρα απ' την είσοδο, στεκόταν ο Δίδας, ο ριψοκίνδυνος ασπρομάλλης διοικητής του παιονικού ιππικού, που οι άντρες του τον αποκαλούσαν "βασιλικό αετό". Έμοιαζε με λιοντάρι παγιδευμένο σε κλουβί. Ήταν αυτός που πολεμούσε ως την τελευταία στιγμή ενάντια στα στρατεύματα του ύπατου, στις παραστρυμόνιες περιοχές της Σιντικής και της Οδομαντικής.

Αλλά και πολλοί απ' τους πιο στενούς φίλους του βασιλιά δεν ήταν εκεί. Πού να βρισκόταν τώρα ο Σόλωνας, ο γενναίος διοικητής της Πύδνας, που κράτησε πεισματικά την πόλη τόσες μέρες ζωσμένος απ' τις λεγεώνες του ύπατου; Τί έγιναν ο Λεοννάτος, ο Νέων, ο Αρχέδαμος, ο Αντήνορας, ο Κάλιππος, ο Ασκληπιόδοτος; Πώς ένωσαν ο Πάνταυχος κι ο Μίδων που λιποψύχησαν μετά τη μεγάλη μάχη και συνεργάστηκαν με τους Ρωμαίους για να πείσουν το Σόλωνα και τους διοικητές των πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας να παραδοθούν;

Ο Περσέας στάθηκε αντίκρυ στον ύπατο. Για πρώτη φορά συναντούσε το φημισμένο πολέμαρχο και νικητή του. Ήταν ασκεπής, χωρίς την επιβλητική περικεφαλαία του. Φορούσε τη χρυσοκέντητη στολή τελετών του Ρωμαίου αρχιστράτηγου, με τα διακριτικά της υπατικής εξουσίας. Ήταν μετρίου αναστήματος, εξήντα περίπου χρόνων, ευθυτενής, γεροδεμένος και με συμμετρικές αναλογίες. Τα μαλλιά του ήταν αραιά, κυματιστά και κάτασπρα στους κροτάφους. Τα ψαρά γένια του ήταν ψαλλιδισμένα μ' επιμέλεια. Η μύτη και το στόμα του ήταν καλοφτιαγμένα, ενώ τα μάτια του είχαν μια παιδική αθωότητα που ερχόταν σ' αντίθεση με το αυστηρό, καθαρά στρατιωτικό, παρυσιαστικό του.

Ο Περσέας ήταν κατάχλωμος. Προχώρησε ακόμα δυο τρία βήματα κι έφτασε κοντά στον Αιμίλιο Παύλο. Σιγά σιγά έσκυψε κι ακούμπησε το ένα του γόνατο στο έδαφος. Ήταν έτοιμος να φιλήσει τα πόδια του ύπατου. Ήταν μια υποχρεωτική, σύμφωνα με τις ρωμαϊκές συνήθειες, εκδήλωση υποταγής του ηττημένου προς το νικητή.

Ο αιχμάλωτος Μακεδόνας βασιλιάς έδειχνε να κινείται σαν υπνωτισμένος. Φαινόταν σαν να 'χε μόλις ξυπνήσει από κάποιο βαθύ λήθαργο. Δίπλα του όμως παιζόταν ένα βουβό δράμα. Πολλοί αξιωματικοί του έξω απ' τη σκηνή έκλαιγαν μ' αναφιλητά μπροστά σ' αυτή την ανελέητη ταπείνωση του βασιλιά τους. Αυτοί οι σκληροτράχηλοι άντρες, που στη διάρκεια του πολέμου έδειξαν πως ήξεραν ν' αντιμετωπίζουν αφήφιστα το θάνατο, δε μπόρεσαν να συγκρατήσουν την απόγνωσή τους μπροστά στη θέα ενός Μακεδόνα βασιλιά γονατισμένου στα πόδια ενός αντίπαλου.

Ο Αιμίλιος Παύλος έμεινε για λίγο ωχρός κι ανέκφραστος. Τα βλέφαρά του τρεμόπαιζαν και τα χείλια του κινούνταν νευρικά. Ξαφνικά τα μάτια του βούρκωσαν και δυο δάκρυα κύλησαν στα μάγουλά του. Οι Ρωμαίοι αξιωματικοί που στέκονταν δίπλα του κοίταζαν εμβρόντητοι. Ήταν ένα εξαιρετικά ασυνήθιστο θέαμα. Ποτέ άλλοτε δεν είδαν οι στρατιώτες του τον ύπατο να δακρύζει. Ούτε και στις πιο επικίνδυνες φάσεις μιας μάχης, στις οδυνηρές στιγμές της επίδρασης ενός τραύματος ή της απώλειας ενός αξιωματικού του. Σε ώρες οδυνης συνήθιζε ν' αποτραβιέται αμίλητος στη σκηνή του κι εκεί μόνος, μακριά απ' τα βλέμματα των λεγεωνάριών του, άφηνε βουβά τον πόνο του να ξεθυμάνει. Τώρα, για πρώτη φορά ο γενναίος Αιμίλιος Παύλος δάκρυζε μπροστά σ' έναν νικημένο αντίπαλό του.

Βιαστικά, για να προλάβει, έσκυψε κι έπιασε τον Περσέα απ' το μπράτσο. Τον ανάγκασε να σηκωθεί χωρίς να τον αφήσει να ολοκληρώσει το ταπεινωτικό φίλημα των ποδιών του.
-Σταμάτα Περσέα! είπε απότομα και με κάποιο τόνο προσταγής στην ανδροπρεπή μεταλλική φωνή του...

Ο Μακεδόνας βασιλιάς σηκώθηκε και κοίταζε με κατάπληξη τον ύπατο.

-Αρκετά!.. Δε χρειάζεται να υποβληθείς σ' αυτή την έσχατη ταπείνωση, του είπε πιο ήρεμα τώρα στα ελληνικά ο Αιμίλιος Παύλος κι έπιασε με τα δυο του χέρια τον Περσέα απ' τους ώμους. Τον τράβηξε πάνω του, σχεδόν τον αγκάλιασε φιλικά και τον χτύπησε ενθαρρυντικά στην πλάτη πριν τον οδηγήσει στο βάθος της πελώριας σκηνής.

Οι Ρωμαίοι αξιωματικοί του επιτελείου τους ακολούθησαν, ενώ έξω οι λεγεωνάριοι οδηγούσαν τους Μακεδόνες αξιωματούχους στις καλά επιτηρούμενες σκηνές τους, που ήταν στημένες στ' ανατολικά του στρατοπέδου και χρησίμευαν σαν προσωρινές φυλακές.

Ο ύπατος, ο ναύαρχος κι οι ανώτεροι αξιωματικοί του ρωμαϊκού επιτελείου κάθισαν μπροστά σ' ένα μακρόστενο τραπέζι που βρισκόταν στο βάθος, απέναντι απ' την είσοδο. Τον Περσέα τον έβαλαν να καθίσει αντίκρυ τους. Πίσω απ' το τραπέζι υπήρχε μια ακόμα στενή είσοδος που οδηγούσε σε μια μικρότερη συνεχόμενη σκηνή. Εκεί ήταν το ιδιαίτερο γραφείο και η κρεβατοκάμαρα του ύπατου.

Σιωπηλοί και διακριτικοί υπηρέτες τους σέρβιραν κρασί και ξηρούς καρπούς. Δεξιά κι αριστερά, κατά μήκος του πρόχειρου εκείνου στρατηγείου εκστρατείας, είχαν συγκεντρωθεί οι αξιωματικοί του ρωμαϊκού στρατοπέδου. Οι περισσότεροι ήταν νέοι αξιωματικοί και φο-

ρούσαν τις επίσημες στολές τους. Με το αριστερό τους χέρι έσφιγγαν στο πλευρό τις αστραφτερές τους περικεφαλαίες.

Όταν σηκώθηκε ο ύπατος απλώθηκε νεκρική σιωπή. Έριξε μια αργή ματιά απ' τη μια ως την άλλη άκρη της σκηνής και με ήρεμη αλλά βαριά κι επιβλητική φωνή, εκφώνησε έναν ολιγόλεπτο λόγο. Με λίγα λόγια τους μίλησε για την προετοιμασία της μεγάλης μάχης στην Πύδνα, για τον ηρωισμό και την ανδρεία που επέδειξαν στις κρίσιμες εκείνες ώρες και γενικά εξήρε το θάρρος και την αναμφισβήτητη γενναιότητα των νεότερων κυρίως αξιωματικών. Δείχνοντας το Μακεδόνα βασιλιά, τους υπόμνησε πως η τραγική μοίρα του θα πρέπει ν' αποτελέσει γι' αυτούς παράδειγμα, ώστε ν' αποφεύγουν λάθη και σφάλματα που δεν επανορθώνονται.

Στη συνέχεια ο Αιμίλιος Παύλος δεν παρέλειψε να πλέξει το εγκώμιο των βετεράνων του πολέμου, αυτών που για περισσότερα από τρία χρόνια και κάτω απ' τις διαταγές τεσσάρων υπάτων, πολέμησαν στην Ελλάδα μ' αντρειωμένους κι έμπειρους αντιπάλους.

Στο τέλος, καυτηριάζοντας την εγωπάθεια, την καυχησιά και την αχαλίνωτη αλαζονεία ορισμένων Ρωμαίων που αντιμετωπίζουν τα πάντα με κομπορρημοσύνη, τους είπε τα **εξής:***

-Είναι άραγε σωστό να κομπάζει ένας άνθρωπος και να περηφανεύεται για τις επιτυχίες του, όταν καταστρέφει ένα έθνος, μια πολιτεία, ένα βασίλειο; Ή μήπως η τύχη, προβάλλοντας την αλλαγή αυτή σαν παράδειγμα μιας κοινής αδυναμίας σ' εκείνους που αγωνίζονται, τους διδάσκει να μη λογαριάζουν τίποτα σαν σταθερό και βέβαιο; Γιατί ποια περίπτωση θα επιτρέψει στους ανθρώπους να ενθουσιαστούν, όταν η νίκη προπάντων τους δίνει αφορμή να φοβηθούν την τύχη κι όταν στον ευτυχισμένο φέρνει τόση βαρυθυμιά ο αναλογισμός της μοίρας που γυρίζει πότε εδῶ και πότε εκεί και χαρίζει την εύνοιά της σήμερα στον ένα κι αύριο στον άλλο; Ή νομίζετε πως τα πράγματα για μας έχουν βέβαιη τύχη μέσα στη διάρκεια του χρόνου, όταν ούτε μια ώρα δε μας χρειάστηκε για να ρίξουμε κάτω και να ποδοπατήσουμε το βασίλειο του Αλέξανδρου, ενός βασιλιά που έφτασε στον κολοφώνα της δύναμης και που εξουσίαζε ένα απέραντο κράτος ή όταν βλέπουμε τους βασιλιάδες, που πριν λίγο ακόμα τους περιστοίχιζαν τόσες μυριάδες πεζοί, τόσες χιλιάδες ιππείς, να παίρνουν από εχθρικά χέρια το καθημερινό ψωμί και πιεστό; Τσακίστε σεις οι νέοι αυτή την κούφια υπεροψία και την αλαζονεία της νίκης και κλίνετε ταπεινά το κεφάλι αποβλέποντας πάντα στο μέλλον, καρτερώντας να δείτε ποιο θα είναι το τέλος που θα δώσουν στον καθένα μας οι θεοί σαν τιμωρία για τη σημερινή μας ευτυχία.

Απέναντι απ' τον ύπατο ο Περσέας προσπαθούσε, απ' τις λίγες λατινικές λέξεις που ήξερε και τις χειρονομίες του Ρωμαίου αρχιστράτηγου να κατανοήσει, σε χοντρές γραμμές, το γενικό πνεύμα της ομιλίας. Όταν ο Αιμίλιος Παύλος τελείωσε το λόγο του και κάθισε, στράφηκε στον Περσέα και τον ρώτησε στα ελληνικά αν κατάλαβε αυτά που είπε προς τους αξιωματικούς του πριν από λίγο.

-Νομίζω πως δεν είναι ικανοποιητικά τα λατινικά μου, απάντησε ο Περσέας... Καταλαβαίνω όμως αρκετές λέξεις...

-Το μίσος σου για μας τους Ρωμαίους Περσέα, φαίνεται πως σου δημιούργησε έντονη αντιπάθεια και για τη γλώσσα μας... Σ' αντίθεση με το μακαρίτη τον αδελφό σου, το Δημήτριο, που μιλούσε τα λατινικά σα Ρωμαίος, εσύ δε φρόντισες να μάθεις μια γλώσσα που σε λίγα χρόνια θα μιλιέται σ' όλο τον κόσμο...

Ο Περσέας είχε χαμηλώσει το κεφάλι του και δεν αποκρίθηκε.

-Αν ήσουν νέος, όταν ανέβηκες στο θρόνο, συνέχισε ο ύπατος στα λατινικά, θ' απορούσα λιγότερο με την άγνοιά σου για τη δύναμη του ρωμαϊκού λαού...Αυτή τη δύναμη τη νιώθουν κάποτε όλοι είτε τον συμπεριφέρονται σα φίλοι είτε τον αντιμετωπίζουν, όπως εσύ, σαν εχθρό... Στην ηλικία σου δε δικαιολογείται τέτοια αποκοτιά...

Κι επειδή ο Περσέας δεν απαντούσε, ο ύπατος θεωρώντας ίσως πως δεν είχε καταλάβει όσα του είπε ή και από πρόθεση να μην τον ταπεινώσει περισσότερο μπροστά στους επιτελείς του, που παρακολουθούσαν άφωνοι τη συγκλονιστική εκείνη σκηνή, προσπάθησε να τον ενθαρρύνει μιλώντας του στα ελληνικά.

-Όπως και να 'χουν τα πράγματα Περσέα, είτε όλα όσα έγιναν οφείλονται σε ανθρώπινα λάθη, είτε σε ατυχία, είτε σε απρόβλεπτα γεγονότα, θα πρέπει ν' αντιμετωπίσεις την κατάσταση με καρτερικότητα... Θα πρέπει να έχεις καλό ηθικό και να δείξεις την απαραίτητη ψυχραιμία...

Ο ύπατος σηκώθηκε και τον μιμήθηκαν αμέσως όλοι οι αξιωματικοί του. Πλησίασε τον Περσέα κι ακούμπησε φιλικά το χέρι στον ώμο του.

-Δε σε υποχρεώνω να δώσεις απαντήσεις σε μένα... Όταν σκεφτείς καλά κρίνε τις πράξεις σου κι απάντησε στον ίδιο τον εαυτό σου... Τώρα μπορείς να ξεκουραστείς για λίγο και να ετοιμαστείς για το γεύμα...Σήμερα είσαι καλεσμένος μου...Οφείλω να σε περιποιηθώ όπως ταιριάζει σ' έναν έντιμο αντίπαλο που δεν ήταν άξιος μιας τέτοιας κατάντιας...

Ο Αίλιος Τουβέρωνας και δυο άλλοι αξιωματικοί οδήγησαν τον Περσέα σε μια μικρή σκηνή, που βρισκόταν δίπλα στο στρατηγείο. Ο

γιος του και ο Κρατερός τον περίμεναν στην είσοδο μ' αγωνία. Απ' αυτούς πληροφορήθηκε πως ο Διόδωρος, την ώρα που τον οδηγούσαν στις επιτηρούμενες σκηνές μαζί με τους άλλους Μακεδόνες αξιωματικούς, κατόρθωσε να τους ενημερώσει στα πεταχτά για τα τελευταία γεγονότα. Τους είπε πως όλοι οι στρατιωτικοί και πολιτικοί άρχοντες, οι γαιοκτήμονες κι οι αρχηγοί των πλούσιων οικογενειών όλων την μακεδονικών πόλεων, είχαν συλληφθεί... Πως ο Νέων κι ο Αρχέδαμος είχαν κλειστεί στις φυλακές της Αμφίπολης, σε σκοτεινά κι ανήλια υπόγεια ώσπου να τους εκτελέσουν... Ο Αντήνορας, με τον υποναύαρχό του Κάλιππο, περιπλανιόνταν στο Αιγαίο βρίσκοντας καταφύγιο σε φιλικά νησιά και πως αρνούνταν να παραδοθούν γιατί πίστευαν πως ο βασιλιάς τους δεν είχε ακόμα συλληφθεί απ' τους Ρωμαίους.

Ο Περσέας ένιωσε βαθιά λύπη κι ενοχή για την τύχη αγαπημένων του φίλων. Δυστυχώς δε μπορούσε να προσφέρει καμιά βοήθεια ούτε σ' εκείνους αλλά ούτε και στον ίδιο του τον εαυτό. Μόνο η τελευταία πληροφορία τον χαροποίησε και τον έκανε να νιώσει μια αδύναμη κρυφή αισιοδοξία. Πίστευε πως μ' ένα δυνατό κι ανίκητο στόλο, θα μπορούσε να παρακαθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων με το Ρωμαίο νικητή του έχοντας κάποιο υπολογίσιμο ατού στα χέρια του.

-Κράτα όσο μπορείς Αντήνορα!...Εσύ είσαι η τελευταία μου ελπίδα! ψιθύρισε κι η αδύναμη βραχνή φωνή του είχε έναν αδιόρατο τόνο ικεσίας.

III. Το γεύμα

Όταν το μεσημέρι ο Περσέας ξαναμπήκε στο ρωμαϊκό στρατηγείο συνοδευόμενος από έναν εκατόνταρχο, η πελώρια εκείνη σκηνή ήταν γεμάτη από ανώτερους και κατώτερους αξιωματικούς της υπατικής λεγεώνας.

Στις δυο μακρόστενες πλευρές κι ακριβώς αντίκρου απ' την είσοδο, είχαν τοποθετηθεί ξύλινα τραπέζια με πάγκους που σχημάτιζαν ένα πι. Ο ύπατος ήταν όρθιος ενώ όλοι οι υπόλοιποι αξιωματικοί κάθονταν σιωπηλοί στις θέσεις τους. Μια θέση, στ' αριστερά του ύπατου, ήταν άδεια και προοριζόταν για τον Περσέα.

Αμέσως μετά την κενή θέση του αιχμάλωτου βασιλιά καθόταν ο Οκτάβιος και δίπλα στο ναύαρχο ο υποναύαρχος του ρωμαϊκού στόλου. Ακολουθούσαν οι τρεις αντιπρόσωποι των διοικητών των μεγάλων ρωμαϊκών μονάδων της Δυτικής Μακεδονίας και της Ηπείρου. Στην άκρη του τραπέζιού είχε καθίσει, σκυθρωπός και αμίλητος, ο εκατόνταρχος Μάρκος Πόρκιος Κάτων.

Απ' την άλλη πλευρά και δίπλα στον Αιμίλιο Παύλο καθόταν ο χιλιάρχος Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος, που είχε οριστεί στρατιωτικός διοικητής της περιοχής Αμφιπόλεως. Ακολουθούσε ο μικρότερος γιος του ύπατου, ο εκατόνταρχος Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων **Αιμιλιανός**.* Ο μεγαλύτερος γιος του, ο ύπαρχος Φάβιος Μάξιμος, δεν παραβρισκόταν στο γεύμα γιατί δεν είχε ακόμα επιστρέψει απ' τη Ρώμη, όπου είχε σταλεί αμέσως μετά τη μάχη της Πύδνας για να μεταφέρει στη Σύγκλητο το μήνυμα της μεγάλης νίκης. Πιο πέρα καθόταν ο Αίλιος Τουβέρωνας και μετά άλλοι αξιωματικοί, διοικητές μικρών μονάδων της υπατικής στρατιάς.

Τα τραπέζια ήταν γεμάτα με καλοψημένα εδέσματα, φρούτα και κανάτες παραγεμάτες με κρασί. Πολυάριθμοι υπηρέτες στέκονταν σιωπηλοί στην άκρη, έτοιμοι να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους καλεσμένους του ύπατου.

Ο Περσέας προχώρησε δισταχτικά προς το βάθος, προς το τραπέζι του Αιμίλιου Παύλου. Για πρώτη φορά ήταν μόνος, χωρίς επιτελείς και συμβούλους, χωρίς υπασπιστές και σωματοφύλακες σ' ένα συμπόσιο με αξιωματούχους άλλου κράτους. Ο νικητής του τον προσκαλούσε και τον τιμούσε, σ' ένα επίσημο γεύμα, αλλά και ταυτόχρονα του τόνιζε την αναμφισβήτητη πραγματικότητα που διαμορφώθηκε στη Μακεδονία μετά τη μάχη της Πύδνας.

Ο βασιλιάς κάθισε μουδιασμένος, αδέξιος, στη θέση του. Ο ύπατος κάθισε κι αυτός, σχεδόν αμέσως, αφού πρώτα έδωσε εντολή στους υπηρέτες να γεμίσουν τα κύπελλα με κρασί. Για μια στιγμή δημιουργήθηκε κάποιος ασυνήθιστα ενοχλητικός θόρυβος και αταξία από τις ομιλίες, τα γέλια και τα χτυπήματα στις πιατέλες και τα κύπελλα. Ο ύπατος ανασήκωσε σκυθρωπός το κεφάλι του κι είδε επίμονα προς το βάθος της σκηνής. Σε ελάχιστα δευτερόλεπτα είχε απλωθεί νεκρική σιγή.

-Αρχίστε να τρώτε, πρόσταξε κι η εντολή του επαναλήφθηκε από δυο τρεις ώστε ν' ακουστεί κι από τους τελευταίους που βρίσκονταν προς την πλευρά της εισόδου.

Ήταν ευχάριστος συνομιλητής ο Αιμίλιος Παύλος. Άρχισε να διηγείται, στα ελληνικά, διάφορα περιστατικά απ' τη ζωή του σαν αγρο-

νόμου, όταν κατείχε το αξίωμα αυτό στη Ρώμη και για τα καθήκοντά του στο σύλλογο οιωνοσκόπων, του οποίου ήταν μόνιμο κι ενεργητικό μέλος για πολλά χρόνια. Μίλησε για τις εντυπώσεις του απ' την Ελλάδα, για την ελληνική του **καταγωγή**,* την επιθυμία του να επισκεφθεί τα μεγάλα πολιτιστικά κέντρα του Ελληνισμού και κατέληξε στην ιστορία και τ' αξιοθέατα της Αμφίπολης και της γύρω περιοχής. Στις λίγες μέρες που βρισκόταν στην πόλη είχε ήδη ανεβεί στους λόφους του Βρασίδα και του Κλέωνα, απ' όπου οι δυο αντίπαλοι στρατηγοί κατάστρωσαν τα σχέδιά τους πριν απ' την ιστορική μάχη. Σ' αυτή σκοτώθηκαν και οι δυο στρατιωτικοί ηγέτες της Σπάρτης και της Αθήνας. Ο ύπατος είχε περπατήσει, σπιθαμή προς σπιθαμή, το χώρο της σύγκρουσης, εκεί όπου οι Σπαρτιάτες κυριολεκτικά κατατρόπωσαν τους Αθηναίους. Στο τέλος έκανε, με τον Περσέα, το Σουλπίκιο Γάλλο και τον Οκτάβιο, κριτική των σχεδίων μάχης του Αθηναίου στρατηγού για να αιτιολογήσει έτσι το αποτέλεσμα της φοβερής του ήττας. Η συζήτηση γινόταν στην ελληνική γλώσσα.

Βαθιά θρησκευόμενος άνθρωπος ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος, δεν παρέλειψε να ζητήσει πληροφορίες από τον αιχμάλωτο βασιλιά για τις λατρευτικές γιορτές και συνήθειες των Αμφιπολιτών κι εκμυστηρεύτηκε πως με μεγάλη συγκίνηση επισκέφτηκε τους ναούς της Ταυροπόλου Αρτέμιδας, της Κλειώς και του θεοποιημένου Στρυμόνα.

Ο Περσέας τον άκουγε με προσοχή αλλά και με μια ευδιάκριτη ανησυχία στο πρόσωπό του. Ο ύπατος πρόσεξε την έκφρασή του.

-Μήπως νιώθεις άσχημα Περσέα; τον ρώτησε σκύβοντας προς το μέρος του.

-Όχι, όχι...Είμαι πολύ καλά...Η συζήτηση είναι πολύ ενδιαφέρουσα αλλά να...Ανησυχώ για την οικογένεια μου...Για τη γυναίκα μου...Τα παιδιά μου...

-Να μην ανησυχείς καθόλου... Όλοι τους είναι καλά και γρήγορα θα συναντηθείτε...

-Πότε θα φτάσει η βασίλισσα στην Αμφίπολη;

-Η γυναίκα σου βρίσκεται ήδη στην Αμφίπολη...Σε περιμένει στην έπαυλη, είπε κοφτά ο ύπατος τονίζοντας ιδιαίτερα τη λέξη "γυναίκα".

Ο Περσέας γνώριζε ήδη από τη μέρα που έστειλε απ' την Αμφίπολη στον Αιμίλιο Παύλο τους πρέσβεις του, όταν ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος βρισκόταν ακόμα στη Σίρρα, πως αυτός του αμφισβήτησε τη βασιλική του ιδιότητα. Τώρα, με την αποφυγή κάθε αναγνώρισης του τίτλου της βασίλισσας στη Λαοδίκη, ο ύπατος επιβεβαίωνε αυτή τη θέση του. Ο Οκτάβιος θεώρησε πως έπρεπε να πα-

ρέμβει στη συζήτηση για ν' αλλάξουν θέμα. Είχε διαισθανθεί τη δυσaréσκεια του ύπατου, από την τροπή που έπαιρνε η στιχομυθία των δυο αντρών. Βοήθησε έτσι να ξαναγυρίσουν στο σημείο όπου είχε σταματήσει την αφήγησή του ο Αιμίλιος Παύλος.

-Είναι πραγματικά μεγάλη ευκαιρία για σένα Αιμίλιε να γνωρίσεις από κοντά την ιστορία αυτής της περιοχής... Να δεις από κοντά τα μνημεία, τους ναούς, τα έργα τέχνης, του είπε ο Ρωμαίος ναύαρχος.

-Όπως βλέπεις, Οκτάβιε, δεν κάθισα με σταυρωμένα χέρια τις λίγες αυτές μέρες που είμαι στην Αμφίπολη... Προχθές είχα κατεβεί στην Ηιόνα...

Ο ύπατος συνέχισε να μιλά ευδιάθετος. Τους διηγήθηκε πως είχε πάει στην Ηιόνα για να επιθεωρήσει τις οχυρώσεις του λιμανιού. Με την ευκαιρία αυτή στάθηκε για λίγο στο σημείο της αποβάθρας, απ' όπου λένε πως επιβιβάστηκαν στα πλοία οι στρατιώτες του Αλέξανδρου, όταν ο μεγάλος στρατηλάτης ξεκίνησε με το πανελλήνιο εκστρατευτικό σώμα για την Ασία. Υπήρχε στο σημείο εκείνο μια εντοιχισμένη πλάκα που έγραφε πως από εκεί ξεκίνησαν οι δυνάμεις των Μακεδόνων και των άλλων Ελλήνων, για να τιμωρήσουν τους Πέρσες για τις καταστροφές που προξένησαν στην Ελλάδα ο Μαρδόνιος κι ο Ξέρξης.

Από την Ηιόνα επίσης ο ύπατος είδε, πέρα στο βάθος της αντικρινής ακτής, στην άλλη άκρη του Στρυμονικού κόλπου, το σημείο όπου ο Ξέρξης είχε κατασκευάσει τεχνητή διώρυγα για να παρακάμψει τη χερσόνησο του Όρους της Ακτής. Ο Οκτάβιος έσκυψε προς το μέρος του Ρωμαίου αρχιστρατήγου και του είπε χαμογελώντας.

-Νομίζω Αιμίλιε πως θα 'παιρνες τη σωστή απόφαση αν ανέβαινες σε κάποιο απ' τα πλοία μας για να δεις από κοντά τη διώρυγα...

-Να κάνεις και τον κύκλο της Χερσονήσου... Αξίζει τον κόπο να θαυμάσει κανείς το καταπράσινο κι άγριο τοπίο και το εκθαμβωτικό μεγαλείο του βουνού, συμπλήρωσε ο Περσέας.

-Να λείπει!.. Δεν τά'χω πολύ καλά με τη θάλασσα... Ελπίζω πως θα βρω κάποτε την ευκαιρία να πάω ως εκεί με τα πόδια... Είμαι πεζικάριος και το εννοώ, απάντησε χαμογελώντας ο Αιμίλιος Παύλος.

Οι περισσότεροι απ' τους αξιωματικούς που κάθονταν στο τραπέζι του ύπατου καταλάβαιναν ή μιλούσαν καλά την ελληνική γλώσσα. Εξαίρεση αποτελούσαν οι τρεις αντιπρόσωποι των διοικητών των μεγάλων μονάδων κι ο εκατόνταρχος Μάρκος Κάτων. Φαίνονταν κι οι τέσσερις χολωμένοι και μόλις άγγιξαν τα πλούσια φαγητά που βρίσκονταν μπροστά τους. Ο ύπατος έσκυψε προς το μέρος του νεαρού αξιωματικού και τον κοίταξε επίμονα στα μάτια.

-Νομίζω πως κάτι θέλεις να μου πεις Μάρκο... Μήπως έχεις κάποια ενόχληση στο στομάχι;

Ο νεαρός αξιωματικός τινάχτηκε όρθιος σαν ελατήριο.

-Μάλιστα, απάντησε βιαστικά.

-Τι μάλιστα! Δηλαδή θέλεις να μου πεις κάτι ή έχεις στομαχικές διαταραχές; επέμενε ο ύπατος χαμογελώντας αινιγματικά.

-Νιώθω κάποιο βάρος στο στομάχι.

-Φαίνεται πως τα ελληνικά φέρνουν δυσπεψία, είπε ο ύπατος χαριτολογώντας.

Ο αρχιστράτηγος είχε κέφια. Ο Οκτάβιος κι ο Σουλπίκιος Γάλλος έφεραν με τρόπο το χέρι τους στο στόμα για να συγκρατήσουν τα γέλια τους, ενώ ο Περσέας κοίταζε απορημένος.

Ο εκατόνταρχος δεν απάντησε. Όλοι ήξεραν πως κι αυτός, όπως κι ο **πατέρας*** του, μισούσε καθετί ελληνικό και φρόντιζε αυτά του τα αισθήματα να τα εκδηλώνει σε κάθε ευκαιρία. Ο ύπατος τον εκτιμούσε για την παλικαριά του και τον αγαπούσε σαν παιδί του. Άλλωστε, ήταν λίγο πολύ γνωστό σ' όλους πως τον προόριζε για γαμπρό του στη μικρή του κόρη, την Τερτία κι ήταν φυσικό να του έχει ιδιαίτερη αδυναμία. Στην Πύδνα, στη διάρκεια της μάχης, το ξίφος του Μάρκου ξέφυγε απ' τα χέρια του και χάθηκε ανάμεσα στις βασιινιές. Ο ίδιος ο ύπατος, όταν αντιλήφθηκε τη σκηνή, έδινε απανωτές εντολές στους στρατιώτες για να προστατέψουν τον άοπλο νεαρό αξιωματικό. Στο σημείο εκείνο έγινε μια λυσσαλέα μάχη σώμα με σώμα. Οι λεγεωνάριοι προσπάθησαν να σύρουν μακριά απ' τον τόπο της συμπλοκής τον αξιωματικό τους, αλλά εκείνος αρνήθηκε να εγκαταλείψει το όπλο του στους εχθρούς. Ο ίδιος χώθηκε μέσα στις πυκνές βασιινιές και ψάχνοντας στα τυφλά, με χέρια καταματωμένα απ' τ' αγκάθια, κατάφερε να βρει το ξίφος και να συνεχίσει να πολεμά.

Ο Μάρκος Κάτων εξακολουθούσε να στέκεται σε στάση προσοχής μπροστά στο γεμάτο ακόμα πιάτο του. Ο ύπατος τον πρόσταξε να καθίσει, ενώ ο ίδιος σηκώθηκε όρθιος και με το χέρι του έκανε μια αργή κίνηση, όπως συνήθιζε όταν ήθελε να μιλήσει στους άντρες του. Κοίταξε για λίγο γύρω γύρω και ως το βάθος της σκηνης.

-Γενναίοι Ρωμαίοι! Δε συναχτήκαμε σήμερα εδώ απλά και μόνο για να φάμε και να πιούμε...Αυτό το γεύμα θα μας βοηθήσει να γνωριστούμε καλύτερα, να πλουτίσουμε τις επαγγελματικές μας γνώσεις και να διδαχτούμε απ' τα σφάλματα αυτού εδώ του ανθρώπου, ο οποίος γκρεμίστηκε σε λίγες ώρες από τον πιο ένδοξο και τιμημέ-

νο θρόνο του σημερινού κόσμου. Στο τέλος ο χιλιάρχος θα σας πει λίγα λόγια για να καταλάβετε όλοι σας πόσο εύκολα νικήσαμε, αλλά και πόσο επίσης εύκολα θα ήταν δυνατό να νικηθούμε αν δεν επωφελούμασταν από κάποια σφάλματα στη διάταξη των δυνάμεων του αντιπάλου μας. Όλα κρίθηκαν σ' ελάχιστες στιγμές. Αν καθυστερούσαμε πάνω από πέντε ή δέκα λεπτά για να καταστρώσουμε νέα σχέδια μάχης κι ο χιλιάρχος Λεύκιος Ποστούμιος Αλβίνος, με τη δεύτερη λεγεώνα δεν καθήλωνε, με ταχύτατη ενέργεια, το δεξιό της μακεδονικής φάλαγγας στην είσοδο του εχθρικού στρατοπέδου, πιστεύω πως θά'χαμε ελάχιστες ελπίδες να νικήσουμε...

Τα μάτια όλων ήταν στραμμένα προς τον ύπατο και το Γάιο Σουλπίκιο Γάλλο. Απόλυτη σιωπή επικρατούσε στη σκηνή λες κι είχαν σταματήσει οι αναπνοές. Μόνο κάπου κάπου ο Οκτάβιος έσκυβε προς τη μεριά του Περσέα και του μετάφραζε ψιθυριστά όσα ο αιχμάλωτος βασιλιάς δυσκολευόταν να καταλάβει.

-Όταν απ' τη Θεσσαλία εισβάλαμε στη νότια παραθαλάσσια Μακεδονία, συνέχισε ο Αιμίλιος Παύλος, ήμασταν αποφασισμένοι να νικήσουμε... Επί τρία και παραπάνω χρόνια οι λεγεώνες μας είχαν ακινητοποιηθεί στα μακεδονικά σύνορα και τρεις ύπατοι, πριν από μένα, ταπεινώθηκαν κι ομολόγησαν δημόσια την αποτυχία τους... Όταν αποφάσισα να αναλάβω την ευθύνη αυτού του πολέμου ήξερα πως δεν υπήρχαν περιθώρια για νέες ταπεινώσεις. Η σύγκλητος μ' άφησε να επιλέξω ότι το καλύτερο διέθετε ο ρωμαϊκός στρατός σε έμπυχο υλικό και σε όπλα... Με ένα μόνο όρο... Να νικήσω οπωσδήποτε! Κι έτσι, με την αφρόκρεμα των αξιωματικών του στρατού μας, με σας τους άξιους ηγήτορες γενναίων στρατιωτών, καταφέραμε ότι οι προηγούμενοι από μας δε μπόρεσαν να πετύχουν. Πολλοί στην αρχή με κατηγορήσαν για τη σκληρή κι αυστηρή πειθαρχία που επέβαλα στους λεγεωνάριους, απ' τη στιγμή που πάτησα στην Ελλάδα... Πολλοί δυσφορούσαν για τα εξαντλητικά γυμνάσια, τις ακατάπαυστες ασκήσεις και τους αιφνιδιαστικούς ελέγχους μου στις σκοπιές τις σκοτεινές νύχτες... Και να το αποτέλεσμα! Σήμερα, μετά τη νίκη στις εικοσιδυό του Ιούνη, το ρωμαϊκό δόρυ έφτασε ως τη Θράκη κι αγγίζει πλέον τις ακτές της Ασίας...

Φωνές, χειροκροτήματα, ζωηρές επευφημίες, κάλυψαν τα τελευταία λόγια του ύπατου. Ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος έκανε νεύμα με τα δυο του χέρια στους αξιωματικούς του για να ησυχάσουν.

-Αλλά η νίκη μας αυτή, όσο μεγάλη κι αν είναι, δεν οφείλεται αποκλειστικά στη δική μας γενναιότητα... Μεγάλη, ουσιαστικά, ήταν κι η συμβολή των αντιπάλων μας με τα σφάλματα που διέπραξαν... Δεν

είχαν προνοήσει για την ταχύτατη κι απρόσκοπτη διάταξη των δυνάμεων τους σε περίπτωση αιφνιδιασμού... Γι' αυτό δεν πρόλαβαν να παραταχθούν έγκαιρα την ώρα που, η πρώτη λεγεώνα μας, πίζε ασφυχτικά την αριστερή πλευρά της μακεδονικής παράταξης... Η δεύτερη λεγεώνα μας κυριολεκτικά θέρισε τους Μακεδόνες λευκάσπιδες για να στραφεί μετά, όπως και η πρώτη λεγεώνα, προς τους ηρωικούς πραγματικά φαλαγγίτες... Και αυτοί και οι άντρες της επίλεκτης βασιλικής μονάδας, οι άντρες του Αγήματος όπως τους ονομάζουν οι Μακεδόνες, έπεσαν στην Πύδνα ως τον τελευταίο.

Για λίγο ο ύπατος σταμάτησε να μιλά. Η ίδια νεκρική σιγή επικρατούσε απ' τη μια ως την άλλη άκρη του στρατηγείου.

-Σας τα λέω αυτά για να καταλάβετε ότι αντιμετωπίσατε γενναίους αντιπάλους...Δε θέλω να παρασυρθείτε από κούφιους πανηγυρισμούς, που μοιραία θα σας οδηγήσουν στο μέλλον σε τραγικότερα λάθη απ' αυτά των σημερινών μας αντιπάλων...Γι' αυτό συναθροιστήκαμε σήμερα εδώ...Για να ενημερωθείτε για την εξέλιξη των συγκρούσεων πριν και μετά την έναρξη της μάχης...Κυρίως για την κρίσιμη φάση που οι Μακεδόνες δε μπόρεσαν να τροποποιήσουν, στη στιγμή, τα επιτελικά τους σχέδια για ν' αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον αιφνιδιασμό...Θα διδαχθείτε απ' τα σφάλματά τους ώστε να τ' αποφύγετε κι εσείς στο μέλλον σαν ηγήτορες ενός ένδοξου στρατού... Ο χιλιάρχος θα σας εξηγήσει σε λίγο, συνέχισε δείχνοντας το Γάιο Σουλπίκιο Γάλλο, πως και γιατί ενεργήσαμε όπως ενεργήσαμε, ποια απρόβλεπτα γεγονότα μας υποχρέωσαν ν' αλλάξουμε τα αρχικά σχέδια μάχης και με ποιους αντιπερισπασμούς θα μπορούσαν οι αντίπαλοί μας να εξουδετερώσουν τις ενέργειές μας και να βρεθούν σε πλεονεκτική θέση...

Ο ύπατος τέλειωσε την ομιλία του μέσα σε θύελλα χειροκροτημάτων. Οι νεαροί κυρίως αξιωματικοί φαίνονταν συνεπαρμένοι και με ανυψωμένο ηθικό, καθώς επευφημούσαν τον αρχιστράτηγό τους με ασυγκράτητο ενθουσιασμό. Μόλις κόπασαν οι επευφημίες, ο ύπατος κάλεσε κοντά του τον εκατόνταρχο Αίλιο Τουβέρωνα κι απευθύνθηκε μετά στον αιχμάλωτο βασιλιά.

-Τώρα Περσέα μπορείς να φύγεις απ' το στρατόπεδο και να πας στην έπαυλή σου για να συναντήσεις τους δικούς σου...Θα είσαι υπό την "προστασία" του εκατόνταρχου...Αυτή τη στιγμή πρέπει να βρίσκονται εκεί κι ο μεγάλος σου γιος με τον προσωπικό σου υπηρέτη...Τους έστειλα στην έπαυλη με συνοδεία πριν από αρκετή ώρα... Είναι όλοι τους ασφαλείς...

-Σ' ευχαριστώ Αιμίλιε Παύλε για την καλοσύνη και την ευγένειά σου... Οι θεοί να στο ανταποδώσουν...

Ο ύπατος φαινόταν ανέκφραστος και συνέχισε άχρωμα, στον ίδιο τόνο.

-Ο γαμπρός μου δεν ξέρει καλά ελληνικά, αλλά θα έχει στο λόχο του έναν διερμηνέα προς τον οποίο θα απευθύνονται όσοι θ' αποτελούν το υπηρετικό προσωπικό της οικογένειάς σου...

-Και τώρα τι θα γίνει μ' εμένα Αιμίλιε Παύλε; ρώτησε ο Περσέας με φωνή που φανέρωνε ανησυχία και αβεβαιότητα.

-Τώρα θα πας στο σπίτι σου και θα συναντήσεις τη γυναίκα σου και τα παιδιά σου... Αυτό για σήμερα είναι αρκετό, απάντησε αόριστα και με την ίδια άχρωμη φωνή ο ύπατος.

-Και μετά; Ποια τύχη, ποια μεταχείριση περιμένει κι εμένα και τους αξιωματικούς μου αλλά και το μακεδονικό λαό;

-Ο μακεδονικός λαός θα ζήσει από τώρα και στο εξής ελεύθερος... Όσο για τη δικιά σου τύχη τα πάντα θα εξαρτηθούν από τη σύγκλητο και φυσικά από τις δικές σου αποφάσεις... Αν θεωρήσεις πως η μεταχείριση που θα σου επιφυλαχθεί θα μπορούσε να θεωρηθεί ατιμωτική, εσύ θα αποφασίσεις τελικά αν θα την αποδεχθείς... Εγώ αν ήμουν στη θέση σου θα έβρισκα πολύ εύκολα τη λύση...

Ο ύπατος, άνθρωπος θεοσεβής και διαποτισμένος με τις συντηρητικές αντιλήψεις και τα έθιμα των Ρωμαίων ευγενών της εποχής του, το θεωρούσε πολύ φυσικό να υποδείξει σα λύση και την αυτοκτονία.

-Η δικιά σου επιρροή κι εξουσία θα μπορούσε ίσως να διαφοροποιήσει τις εξελίξεις που αφορούν την μελλοντική τύχη μου. Εννοώ τη δική μου και της οικογένειάς μου, ψιθύρισε αποθαρρημένος ο Περσέας.

-Όχι τόσο όσο ελπίζεις... Η σύγκλητος θ' αποφασίσει κυριαρχικά και θα μου δώσει συγκεκριμένες και σαφείς οδηγίες... Όταν φτάσουν οι δέκα **Λεγάτοι*** που θα πρέπει να καθορίσουν τα πολιτικά πράγματα της Μακεδονίας, τότε θα ξεκαθαρίσουν όλα... Θα συγκληθεί συνέδριο εδώ στην Αμφίπολη για να ληφθούν αποφάσεις που θα δώσουν οριστικές λύσεις... Μέχρι τότε θα ζεις μ' αξιοπρέπεια, με τη γυναίκα σου και τα παιδιά σου, στην έπαυλή σου με όλες τις ανέσεις... Θα είσαι προσωπικός μου φιλοξενούμενος...

-Θα συγκληθεί συνέδριο;

-Ναι, αυτό είναι αποφασισμένο... Θα λυθούν οριστικά όλα τα πολιτικά και στρατιωτικά θέματα του γενικότερου ελλαδικού χώρου και όχι μόνο της Μακεδονίας... Όσο για τους Μακεδόνες, η θέση της συγ-

κλήτου είναι από καιρό ξεκαθαρισμένη...Ο ρωμαϊκός λαός θα τους καταστήσει ελεύθερους, ακηδεμόνευτους, με δημοκρατικούς θεσμούς κι άξιους της μεγάλης τους ιστορίας...

Κάτι πήγε να ρωτήσει ο Περσέας αλλά ο ύπατος δεν του έδωσε αυτή την ευκαιρία. Είπε στον Τουβέρωνα να συνοδέψει τον αιχμάλωτο βασιλιά στην έπαυλή του.

Έπειτα στράφηκε προς το Γάιο Σουλπίκιο Γάλλο και του ζήτησε να εκθέσει με λεπτομέρεια στους συγκεντρωμένους αξιωματικούς τα σχέδια του επιτελείου του, που αφορούσαν στην αντιμετώπιση των μακεδονικών δυνάμεων πριν και κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων, οι οποίες οδήγησαν στη νικηφόρα μάχη της Πύδνας.

Ο χιλιάρχος έκανε νεύμα σε οπλίτες του λόχου διοικήσεως κι αυτοί κρέμασαν, γρήγορα γρήγορα, στον ελεύθερο χώρο πίσω απ' το τραπέζι του ύπατου, έναν πελώριο χάρτη της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Την ίδια στιγμή ο Περσέας, με τη συνοδεία του Τουβέρωνα, αποχωρούσε απ' το ρωμαϊκό στρατηγείο με κατεβασμένο το κεφάλι, ενώ οι νεαροί αξιωματικοί τον παρακολουθούσαν με περιφρονητικά βλέμματα ώσπου να βγει απ' τη σκηνή.

IV. Οικογενειακή συνάντηση

Τα πόδια του Περσέα έτρεμαν από συγκίνηση όταν πλησίασε στην όμορφη κι απέραντη βασιλική έπαυλη. Η θέα απ' το σημείο εκείνο ήταν μαγευτική. Φαίνονταν οι απότομες και καταπράσινες πλαγιές να γλιστρούν προς το ποτάμι, προς το μεγάλο γιοφύρι της δυτικής πλευράς. Διακρίνονταν επίσης το πεδινό τείχος με τις πύλες και τους πύργους της δυτικής και βόρειας πλευράς ως τις Θράκιες Πύλες και οι οχυρώσεις προς τα νότια, προς τη μεριά του Στρυμονικού κόλπου. Το βλέμμα μπορούσε να ξεμακραίνει ως τον ορίζοντα για να συναντήσει τοπία άφθαστης ομορφιάς... Από την απέραντη Κερκινίτιδα λίμνη που απλωνόταν πέρα απ' τη βόρεια πλευρά της Αμφίπολης και τον ορεινό όγκο των Κερδυλλίων αλλά και ως τη χερσόνησο της Ακτής και τις επιβλητικές πλαγιές του άγριου σε ομορφιά Παγγαίου.

Η κουστωδιά των λεγεωνάριων, υπό την αρχηγία του Τουβέρωνα, πέρασε την ανατολική πύλη κι ακολουθώντας απόμερους δρόμους οδήγησε τον Περσέα στην έπαυλη. Οι ελάχιστοι Αμφιπολίτες

που αναγνώρισαν τον αιχμάλωτο βασιλιά τους, επιτάχυναν το βηματισμό τους για ν' απομακρυνθούν ενώ άλλοι, κρυμμένοι πίσω από κολόνες και παράθυρα, παρακολουθούσαν δακρυσμένοι.

Η πόλη στρατοκρατούνταν. Οι επάλξεις, οι πύργοι των τειχών και οι οικίσκοι, δίπλα απ' το κυρίως εξωτερικό αλλά και το εσωτερικό **τείχος*** της Ακρόπολης που χρησίμευαν για το στρατωνισμό των φρουρών, ήταν γεμάτοι από οπλισμένους λεγεωνάριους. Πολυάριθμη επίσης φρουρά έζωνε τη βασιλική έπαυλη.

Ο Τουβέρωνας κι οι άντρες του, έχοντας στη μέση τον Περσέα, διέσχισαν τους πανέμορφους κήπους της έπαυλης κι έφτασαν στη μεγάλη πλακόστρωτη αυλή, με τη μικρή λιμνούλα στο κέντρο της. Υπήρχαν γύρω γύρω προτομές κι αγάλματα, πολλά απ' τα οποία ήταν αριστουργήματα του Λύσιππου και του Σκόπα.

Κάποιος απ' το υπηρετικό προσωπικό είδε πρώτος το βασιλιά και ειδοποίησε τους άλλους. Ακούστηκαν χαρούμενες φωνές. Η Λαοδίκη βγήκε στη βεράντα και μαζί της τα τρία πριγκιπόπουλα. Απ' το ισόγειο φάνηκε ο Κρατερός με τη Ροδόπη και από άλλη πόρτα η κόρη τους, η Φυλλίδα, φορώντας την παραδοσιακή μακεδονίτικη στολή με την ιδιόρρυθμη καλύπτρα.

Οι λεγεωνάριοι της ομάδας συνοδείας και φύλαξης του αιχμάλωτου βασιλιά, τον άφησαν στο κέντρο της αυλής και με ρυθμικό βηματισμό προχώρησαν προς τα μικρά καταλύματα του υπηρετικού προσωπικού, που βρίσκονταν στο δεξιό άκρο της αυλής, κοντά στην εξώθυρα. Τρία απ' αυτά τα οικήματα τα είχαν επιτάξει οι Ρωμαίοι για τις ανάγκες στέγασης της φρουράς.

Η βασίλισσα έτρεξε κι αγκάλιασε με λαχτάρα τον άντρα της. Έκλαιγε με λυγμούς και ταυτόχρονα γελούσε. Τα γεγονότα των τελευταίων ημερών της είχαν τσακίσει τα νεύρα. Έτσι όπως ήταν σφιχταγκλιασμένοι, με τα πρόσωπα κοντά κοντά, με τα μάτια πλημμυρισμένα από δάκρυα, τους πλησίασαν τα τρία παιδιά τους. Τα δυο μικρά τους αγκάλιαζαν, τους χαίδευαν, τους τραβούσαν απ' τα ρούχα για να τους ξεχωρίσουν ή προσπαθούσαν να μπουν ανάμεσά τους χαχανίζοντας. Θεωρούσαν τη συγκινητική εκείνη σκηνή τρυφερότητας κι απελπισίας των γονιών τους σαν ένα ευχάριστο παιχνίδι στο οποίο ήθελαν να συμμετάσχουν. Ο Φίλιππος ήταν αρκετά μεγάλος ώστε να είναι σε θέση να νιώσει το βουβό δράμα που παιζόταν τον τελευταίο καιρό στην οικογένειά τους. Γι' αυτό προσπαθούσε απ' τη μια μεριά να συγκρατήσει τα μικρά του αδέρφια, ενώ από την άλλη χαίδευε με τρυφερότητα την πλάτη και τα μπράτσα των θετών του

γονιών, έτοιμος να ξεσπάσει σε κλάματα. Ήταν μια συγκινητική οικογενειακή συνάντηση.

Όταν το βασιλικό ζευγάρι έμεινε μόνο στα διαμερίσματα του επάνω ορόφου της έπαυλης, η κούραση κι η εξάντληση των τελευταίων ημερών ήταν ολοφάνερη στα πρόσωπά τους. Είχαν καθίσει σ' ένα ανάκλιτρο. Ο Περσέας έγειρε στην αγκαλιά της γυναίκας του κι έκλεισε τα μάτια του. Φαινόταν ωχρός σα να πέρασε πολύχρονη βασιανιστική αρρώστια. Η Λαοδίκη του χάιδευε αμίλητη τα μαλλιά. Αρκετή ώρα έμειναν έτσι σιωπηλοί. Κάτω στην αυλή ακούγονταν οι φωνές και τα γέλια των παιδιών τους και των υπηρετών. Πρώτη μίλησε η βασίλισσα.

-Τί θα μας κάνουν άραγε! ψιθύρισε με φωνή πού 'δειχνε σα ν' αναρωτήθηκε χωρίς να περιμένει κάποια απάντηση.

Ο Περσέας ανασήκωσε αργά το κεφάλι του και της χάιδεψε το πρόσωπο με τρυφερότητα.

-Μην αποθαρρύνεσαι λατρευτή μου... Θα ξεπεραστούν γρήγορα οι τωρινές δυσκολίες και θα ξεχάσουμε τα όσα τραβήξαμε αυτές τις μέρες...

Συνέχισε να της μιλά και να της δίνει κουράγιο. Της εξιστορούσε τα πρωινά γεγονότα που συνέβηκαν στο ρωμαϊκό στρατόπεδο, μ' ένα τρόπο που ενίσχυε το ηθικό της. Της μίλησε για τα δάκρυα του ύπατου και είδε την έκπληξη στο πρόσωπό της γι αυτό το απίστευτο γεγονός. Δημιουργούσε μια υπεραισιόδοξη εικόνα για τις προθέσεις των Ρωμαίων και ιδιαίτερα του ύπατου, μ' όλο που κι ο ίδιος είχε ζωηρές αμφιβολίες γι αυτές τις καλοπροαίρετες, από πρώτη ματιά, προθέσεις των νικητών του. Το ήξερε, το διαισθανόταν, πως θά'ταν πια αδύνατο να διατηρήσει αλώβητη τη βασιλική του εξουσία. Ωστόσο προσπαθούσε να πείσει τη Λαοδίκη μα και τον εαυτό του πως οι Ρωμαίοι θα συναινούσαν σε μια πράξη παραίτησής του απ' το θρόνο, στο όνομα του μεγάλου του γιου, του Φίλιππου.

-Νομίζω πως οι Ρωμαίοι θέλουν να εξουδετερώσουν εμένα, σαν άτομο... Διατηρούν έναν έντονο θαυμασμό για το μακεδονικό θρόνο και γι' αυτό πιστεύω πως θα τον σεβαστούν... Είμαι πρόθυμος να εκχωρήσω όλα μου τα δικαιώματα, κάθε εξουσία μου, αρκεί να σωθεί ο θρόνος και η συνοχή των Μακεδόνων...

-Ίσως αποδεχτούν μια τέτοια πρόταση... Είναι μια λογική λύση, είπε η Λαοδίκη μ' αναφτερωμένο το ηθικό της. Για πρώτη φορά στα μεγάλα όμορφα μάτια της έλαμψε μια αχτίδα ελπίδας,

-Θα πρέπει να την αποδεχτούν... Να δεις που όλα θα πάνε καλά λατρευτή μου! θα το δεις!.. Μην απελπίζεσαι... Μην χάνεις το θάρρος σου...

Της έλεγε να μην απελπίζεται αλλά ο ίδιος, παρά την κάποια αισιοδοξία του και τις κρυφές του ελπίδες, ένιωθε ένα σιδερένιο πλάκωμα στο στήθος καθώς αντίκριζε κατάματα τη σημερινή πολιτική πραγματικότητα. Η εποχή του Αιμίλιου Παύλου δεν ήταν η εποχή του Φλαμινίνου. Ο ρωμαϊκός επεκτατισμός είχε τώρα βρει τα εσωτερικά και εξωτερικά του στηρίγματα, που του επέτρεψαν να ξεκαθαρίσει ολότελα τους στόχους του και να μορφοποιήσει οριστικά την πολιτική του φιλοσοφία, με μια νέα πιο ρεαλιστική, πιο στυγνή νοοτροπία και σκέψη. Πόσες προσπάθειες δεν έκανε στ' αλήθεια ο Περσέας για ν' αποφύγει αυτό τον πόλεμο! Συνεχείς υποχωρήσεις, αποστολή πρέσβων στη Ρώμη, καλοπροαίρετες συναντήσεις με Ρωμαίους αξιωματούχους, όπως αυτή με τον ύπουλο Κόιντο Μάρκιο Φίλιππο στα **Τέμπη*** της Θεσσαλίας... Τότε η ρωμαϊκή σύγκλητος είχε στείλει αυτόν τον πανούργο αντιπρόσωπό της που, όπως φαίνεται κι από το δεύτερο επώνυμό του, οι πρόγονοι του είχαν σχέσεις επίκτητης συγγένειας με τον πατέρα του Περσέα... Μάλιστα, στην απόφαση για το ποιος θα περάσει τις όχθες του Πηνειού για να συναντήσει τον άλλο, ο πονηρός και κρυφίνους εκείνος επιφανής Ρωμαίος, που αναδείχτηκε δυο φορές **ύπατος***, χρησιμοποίησε ένα λογοπαίγνιο που δημιούργησε κλίμα οικειότητας κι εμπιστοσύνης. Υπόμνησε έντεχνα τον ξεχασμένο αυτό συγγενικό δεσμό για να πείσει το νεότερο Περσέα να περάσει το ποτάμι σαν "γιος που πάει να συναντήσει τον πατέρα". Κι εκεί, την ώρα που ο Περσέας συζητούσε φιλικά κι έδειχνε μια καλόπιστη διάθεση να δεχθεί και παράλογους ακόμα όρους για χάρη της ειρήνης, ο Μάρκιος Φίλιππος του έστηνε αισχρή παγίδα... Του συνέστησε να στείλει πρέσβεις στη Ρώμη, για να δοθεί χρόνος αναδιοργάνωσης του ανέτοιμου τότε ρωμαϊκού στρατού... Γι' αυτή την πολιτική του ανεντιμότητα ο Ρωμαίος αυτός αξιωματούχος θα καυχιόταν αργότερα μπροστά στη σύγκλητο, ενώ η ίδια πράξη πριν από λίγα χρόνια, στην εποχή της υπατείας του Φλαμινίνου, θα στιγματιζόταν σαν αισχρή και κατάπτυστη, ασυμβίβαστη με τη ρωμαϊκή παλικάριά. Σήμερα θεωρούνταν νόμιμη και ηθικά αποδεκτή αφού συντελούσε στο "μεγαλείο" της Ρώμης. Ανεξάρτητα, πάντως, απ' το ήθος και την ακεραιότητα του Αιμίλιου Παύλου, αυτή η "nova sapientia" που κυριάρχησε τα τελευταία χρόνια στη σύγκλητο και καθόρισε την επίσημη ρωμαϊκή πολιτική, αποτέλεσε ένα θεμελιακό στοιχείο που προσδιόριζε καθαρά τον τρόπο

αντιμετώπισης των αντιπάλων της Ρώμης. Αυτό τον τρόπο της μπαμπεσιάς και της ανεντιμότητας της "νέας πολιτικής ηθικής" ο νέος ύπατος, παρά τις καλές του προθέσεις, δεν θα είχε δυστυχώς τη δύναμη να τον διαφοροποιήσει.

Ο Περσέας έπιασε τρυφερά τη βασίλισσα απ' τον ώμο και την οδήγησε προς το δυτικό εξώστη της έπαυλης. Από κάτω έχασκε ένα βάραθρο που έφτανε ως τη μεγάλη στροφή της κοίτης του ποταμού, προς τη μεριά της θάλασσας. Μπροστά τους, στη φαρδιά πασσαλόπηκτη γέφυρα που έβγαζε αντίκρυ, στις υπώρειες του Κερδύλλιου όρους, η κίνηση ήταν ζωηρή. Οι φορτηγίδες μετέφεραν εμπορεύματα απ' την Ηιόνα και τις παραλίμνιες κωμοπόλεις της Κερκινίτιδας. Έμποροι, μικροπωλητές, εργάτες, αχθοφόροι, ανακατωμένοι μ' οπλισμένους λεγεωνάριους, πηγαινοέρχονταν βιαστικά. Ρωμαίοι φρουροί διακρίνονταν στους πύργους και στις επάλξεις του δυτικού τείχους, αλλά και πιο βόρεια ως της Θράκιες Πύλες.

Ο μεγάλος κεντρικός ελικοειδής δρόμος, που ξεκινούσε απ' τη γέφυρα, ανηφόριζε μ' απότομες στροφές προς την κορφή, προς τη μεγάλη πλατεία της πόλης. Σε κάποιο σημείο χωριζόταν διχαλωτά προς τις Θράκιες Πύλες και την Ακρόπολη, ενώ πιο πάνω κεντρικές διακλαδώσεις οδηγούσαν στο γυμναστήριο, στην Ανατολική και στη Νότια πύλη, στα καλλιμάρμαρα ιερά της Ταυροπώλου Αρτέμιδος, της Κλειώς και σ' άλλα αξιοθέατα κτίσματα της Αμφίπολης.

Η Λαοδίκη έγειρε το κεφάλι της στον ώμο του άντρα της. Το βλέμμα της βυθίστηκε στην απέναντι καταπράσινη πλαγιά του βουνού.

-Δε μπορώ ακόμα να ξεχάσω τις θλιβερές μέρες που περάσαμε στη Σαμοθράκη, είπε σα να μονολογούσε. Κυνηγημένοι, φοβισμένοι, εγκαταλειμμένοι απ' όλους, περάσαμε φοβερές δοκιμασίες...

Ο Περσέας την κοίταξε επίμονα μ' αγάπη και τρυφερότητα.

-Οδυνηρές εμπειρίες...Χάσαμε φίλους σαν τον αναντικατάστατο Εύανδρο...Άλλοι μας πρόδωσαν, όπως ο πρόστυχος Θεσσαλονικός... Εννοώ τον αισχρό τον Ίωνα...

Η Λαοδίκη του 'σφιξε το χέρι.

-Και τώρα οι συκοφάντες βρίσκουν ευκαιρία να μας σπιλώνουν χωρίς αντίλογο...Το πρώτο πράγμα που έμαθα μόλις πάτησα στην Αμφίπολη ξέρεις τι ήταν Περσέα;

-Τί έμαθες;

-Πως εσύ δολοφόνησες τον πιο πιστό σου αξιωματικό και φίλο, τον Εύανδρο, για να εξευμενίσεις του Σαμοθρακιώτες... Για να μείνει, λέ-

νε, αμόλυντο το ιερό νησί απ' την παρουσία ενός εγκληματία που αποπειράθηκε στους Δελφούς να δολοφονήσει τον Ευμένη...

-Άθλιοι σκευωροί! Δίνουν νέες διαστάσεις σε παλιά παραμύθια! Είπε με φανερό εκνευρισμό ο Περσέας.

-Δεν είναι η πρώτη φορά...

-Μα ο αρχιερέας κι άρχοντας του νησιού, ο **Θεώνδας*** ξέρει όλη την αλήθεια...

-Οι συκοφάντες λένε πως τον δωροδόκησες...

-Ήσουν κι εσύ μαζί μου Λαοδίκη και γι' αυτό ξέρεις την αλήθεια... Οι άλλοι όμως, ο πολύς κόσμος, πως θα πειστεί;

-Όλοι ξέρουν πόσο αγαπούσες τον Εύανδρο και πως δεν είχες λόγο να κάνεις μια τέτοια φριχτή πράξη... Αν ο Εύανδρος αυτοκτόνησε το 'κανε για να διευκολύνει τη φυγή σου... Το 'κανε για σένα... Για να μη σε βλάψουν οι συκοφαντίες των Ρωμαίων και να μπορέσεις έτσι να στηριχτείς στη βοήθεια του λαού της Σαμοθράκης...

-Διαδίδουν σε βάρος μου φοβερές κακοήθειες που δε μπορώ ν' αντικρούσω... Δε λέω πως είμαι αλάθητος... Έκανα και μάλιστα τραγικά σφάλματα, αλλά ποτέ δεν υπήρξα το απάνθρωπο τέρας που θέλησε να με παραστήσει η ρωμαϊκή προπαγάνδα...

-Θα πρέπει να οπλιστούμε με καρτερία Περσέα για ν' αντέξουμε αυτές κι άλλες δοκιμασίες που θ' ακολουθήσουν, απάντησε η Λαοδίκη με κάποιο αδιόρατο πείσμα στην έκφραση και στη φωνή της.

-Αν η αποτυχία μου στην Πύδνα μ' έκανε να νιώσω τη μεγαλύτερη απόγνωση κι απελπισία της ζωής μου, είπε ο Περσέας, ο βασιανιστικές μέρες μας στη Σαμοθράκη μού 'δωσαν την ευκαιρία να φιλοσοφήσω πάνω στην αρπακτικότητα και τη θηριωδία της ανθρώπινης ψυχής... Όταν τη σκοτεινή εκείνη νύχτα ξεγλιστρήσαμε με σχοινιά απ' τα τείχη του Δημητρίου για να φτάσουμε στο πλοίο του Οροάνδη, η καρδιά μου ήταν γεμάτη ελπίδα κι όνειρα για ένα νέο ξεκίνημα... Θυμάμαι με πόση δυσκολία κατέβηκες εσύ και με τι φόβο δέσαμε τα παιδιά μας για να τα κατεβάσουμε απ' τα κάστρα... Τα καημένα! Ούτε μιλιά έβγαζαν... Ούτε ξεφώνιζαν έστω κι αν σπαρταρούσαν απ' τον ίλιγγο και τον τρόμο... Σα να καταλάβαιναν την κρισιμότητα εκείνης της φοβερής ώρας... Και ξαφνικά, στο πρώτο δειλό χάραμα της αυγής, νιώσαμε την έσχατη απελπισία... Σα ν' άνοιξε η άμμος και φάνηκε ο Άδης... Το πλοίο του Οροάνδη είχε ξανοιχτεί στο πέλαγο μαζί με τις τελευταίες μας οικονομίες... Ακολούθησε το άγριο κυνηγητό στην παραλία απ' τα ρωμαϊκά αποσπάσματα, η σύλληψη η δικιά σου και των μικρότερων παιδιών μας, ενώ εγώ κι ο Φίλιππος αναγκαστήκαμε να παραδοθούμε όταν μάθαμε πως εσείς, τα πολυτι-

μότερα πλάσματα που δίνουν νόημα στη ζωή μας, είχατε πέσει στα χέρια των Ρωμαίων με τη βοήθεια ενός ανέντιμου Μακεδόνα ευπατρίδη που άλλοτε, στα χρόνια της παντοδυναμίας μου, είχε τόσο πολύ ευεργετηθεί από μένα...

-Καλύτερα ας μην τα σκεφτόμαστε όλα αυτά βασιλιά μου... Ας ελπίσουμε πως οι θεοί θα μας χαρίσουν στο μέλλον μέρες λιγότερο οδυνηρές, είπε η Λαοδίκη κι έσφιξε ενθαρρυντικά το χέρι του άντρα της.

3. ΣΤΙΓΜΕΣ ΕΝΟΧΗΣ ΚΑΙ ΟΔΥΝΗΣ

I. Ο εφιάλτης

Εκείνο το πρωινό ο Περσέας είχε σηκωθεί πολύ νωρίς. Ήταν τέλη Ιουλίου και η ζέστη, πριν ακόμα ανατείλει ο ήλιος, είχε αρχίσει να γίνεται αποπνιχτική. Επικρατούσε τέλεια άπνοια. Δεν κουνιόταν ούτε φυλλαράκι. Η γυναίκα και τα παιδιά του κοιμούνταν ήσυχα.

Μερικοί από το υπηρετικό προσωπικό είχαν ξυπνήσει, πριν από ώρες, για ν' ασχοληθούν με τις δουλειές τους. Τον κοίταζαν με περιέργεια να περιφέρεται συλλογισμένος στους κήπους. Με την ίδια περιέργεια αλλά και καχυποψία τον παρακολουθούσαν και οι Ρωμαίοι φρουροί από την εξωτερική θύρα και τα διάφορα σημεία του περιβάλλοντος όπου είχαν εγκαταστήσει σκοπιές.

Η βασιλική κατοικία στην Αμφίπολη ήταν ένα κτίσμα απαράμιλλης ομορφιάς και τέχνης. Στους άσπρους, από λεπτό κονίαμα τοίχους, υπήρχαν γλυπτά συμμετρικά ρομβοειδή σχέδια, που κάλυπταν μια νοητή λωρίδα ανάμεσα στα παράθυρα και τα κεραμίδια σ' όλη την πρόσοψη του οικοδομήματος. Στις γωνίες και στους άλλους ελεύθερους χώρους της πρόσοψης, υπήρχαν επιμήκη γλυπτά σχήματα που εκτείνονταν προς το έδαφος.

Η πολύχρωμη πελεκημένη πέτρα που χρησιμοποιήθηκε στις σκάλες, στην κεντρική αυλή και στα εξωτερικά περιτοιχίσματα της έπαυλης και του κήπου της, ήταν απ' την περιοχή της Νεάπολης, στ' ανατολικά της Αμφίπολης, προς τη μεριά της Θάσου. Οι ξύλινες διακοσμήσεις και τα δοκάρια του οικοδομήματος ήταν κατασκευασμένα από ξυλεία του Παγγαίου.

Όλη σχεδόν τη νύχτα ο Περσέας δεν κατάφερε να κλείσει μάτι. Είχε δεν είχε περάσει μισή ώρα απ' τη στιγμή που τα βλέφαρά του είχαν βαρύνει, όταν πετάχτηκε απ' το κρεβάτι του λουσιμένος στον ιδρώτα. Η καρδιά του χτυπούσε δυνατά, έτοιμη να σπάσει. Είχε ξυπνήσει από έναν εφιάλτη τόσο ζωντανό που για μερικές στιγμές, καθώς ανακάθισε στην άκρη του κρεβατιού, αμφέβαλε αν όσα είδε στον ύπνο του ήταν όνειρο ή πραγματικότητα.

Οι έντονες σκηνές του εφιάλτη στριφογύριζαν επίμονα στο μυαλό του, καθώς βημάτιζε αφηρημένος στους στρωμένους με λεπτό χα-

λίκι διαδρόμους του κήπου. Ήταν, λέει, νεαρό αμούστακο παιδί κι έπαιζε στην αυλή με τον κατά τέσσερα χρόνια νεότερο αδερφό του, το Δημήτριο. Ο ίδιος φαινόταν τρομοκρατημένος από κάτι που δε μπορούσε να προσδιορίσει. Κοίταζε συνεχώς πίσω του σα να περίμενε κάποιον ανεπιθύμητο επισκέπτη. Ο μικρούλης αδερφός του, με χαμόγελο γεμάτο σαρκασμό και κακεντρέχεια, του μιλούσε με προσποιητή ευγένεια κι έδειχνε σα να προσπαθούσε να τον αποτρέψει από κάποια πράξη ή να τον καθησυχάσει από κάποιους φόβους. Και ξαφνικά τον είδε να χλομιάζει, να χλομιάζει όλο και πιο πολύ, να γίνεται κέρινος και να παίρνει τη μορφή νεκρικής μάσκας, μ' ένα σαρδόνιο γέλιο στην έκφρασή του. Κι έπειτα εκείνη η μάσκα άρχισε να συρρικνώνεται, να χαμηλώνει, να μεταβάλλεται σε μια άμορφη πλαδαρή μάζα που από κάποια χωμάτινη ρωγμή χάθηκε στα έγκατα της γης... Και στο σημείο εκείνο πρόβαλλε, σιγά σιγά, ένα δενδρύλλιο που άρχισε αμέσως να ξεραίνεται, ώσπου άλλαξε σχήμα κι έγινε ακόντιο με μια κίτρινη μάλλινη κορδέλα ν' ανεμίζει, καθώς ήταν δεμένη χαλαρά λίγο πιο κάτω απ' την κοφτερή του αιχμή.

Ο ορίζοντας είχε ροδίσει πίσω απ' τις ψηλές κορφές του Παγαίου. Σε λίγο θα 'βγαινε ο ήλιος. Ο Περσέας πέρασε μπροστά απ' το Ρωμαίο σκοπό της πίσω πλευράς του ισόγειου και αφού κατέβηκε δυο τρία σκαλιά, μπήκε στην ημιυπόγεια αίθουσα των βραβείων και των τροπαίων. Τα περισσότερα απ' αυτά τα πολεμικά τρόπαια κι οι περγαμηνές με τις αθλητικές και καλλιτεχνικές διακρίσεις του Περσέα ή άλλων μελών της βασιλικής δυναστείας είχαν, κατά καιρούς, μεταφερθεί απ' την Πέλλα όπου η αντίστοιχη αίθουσα ήταν κατάμεστη.

Το λιγοστό φως που περνούσε απ' τα στενά σιδερένια κιγκλιδώματα των μικρών παραθυριών, φώτιζε τα σκονισμένα κι εγκαταλειμμένα εκεί από χρόνια αντικείμενα. Σκόνταψε πάνω σε μια βαριά ασπίδα και προχώρησε με δυσκολία στη δεξιά γωνία της αίθουσας. Στάθηκε μπροστά σε δυο ακόντια, στερεωμένα στον τοίχο χιαστί. Ήταν απ' αυτά που τα χρησιμοποιούσαν στους ιππικούς αγώνες, χωρίς σιδερένιες αιχμές στα άκρα τους. Δυο κοντές κορδέλες γλιστρούσαν προς τα κάτω, δεμένες σε σχήμα φιόγκου. Μ' όλο που το χρώμα τους δε διακρίνονταν καλά, ο Περσέας θυμήθηκε τον έντονο χρωματισμό τους όταν τότε, την ηλιόλουστη εκείνη μέρα πριν δεκατέσσερα **χρόνια**,* στους ιππικούς αγώνες που πραγματοποιήθηκαν στα "Ξανθικά", ο αγωνοθέτης τις έδεσε στα ακόντιά τους... Στο δικό του και του αδερφού του... Η δικιά του ήταν έντονα κόκκινη και του αδερφού του κίτρινη. Σ' εκείνους τους αγώνες νικήθηκε η

ομάδα του Περσέα. Κι αυτό αναπτέρωσε το ηθικό των φίλων του Δημητρίου. Θεώρησαν αυτή τη νίκη σαν καλό σημάδι στη διαμάχη των δυο αδερφών γύρω απ' το θέμα της διαδοχής στο μακεδονικό θρόνο.

Εκείνη την εποχή οι προσωπικές σχέσεις των δυο ετεροθαλών αδερφών είχαν επιδεινωθεί σ' επικίνδυνο βαθμό. Χωρίς να διαπληκτίζονται φανερά οι δυο τους, άφηναν στους πολύ στενούς φίλους τους να διαδίδουν αόριστα μηνύματα κι αλληγορικά σχόλια που αύξαναν την ένταση. Όλοι οι παλατιανοί της Πέλλας γνώριζαν πολύ καλά την κρυφή σύγκρουση των δυο παιδιών του Φίλιππου Ε'. Μερικοί φρόντιζαν να ρίχνουν λάδι σε μια φωτιά που φούντωνε συνεχώς.

Στ' αφτιά του Περσέα είχαν φτάσει οι κακογλωσσιές των φίλων του Δημητρίου, που αφορούσαν τη μάνα του. Την αποκαλούσαν παλλακίδα. Μ' όλο που όλοι ήξεραν πως ο **Φίλιππος Ε'*** είχε αργότερα νομιμοποιήσει, μετά τη γέννηση του Περσέα, τις σχέσεις του με την Πολυκράτεια, το γεγονός της "παράνομης γέννησης" έδινε την αφορμή στο Δημήτριο ν' αμφισβητεί τα δικαιώματα του αδερφού του ως πρωτότοκου και να προβάλλει τη δική του νόμιμη απαίτηση στο μακεδονικό θρόνο. Άλλωστε, σ' αυτόν είχε δοθεί το όνομα του πάππου του, του Δημήτριου Β' του Αιτωλικού κι αυτό αποτελούσε κάποια ένδειξη για τις προθέσεις του πατέρα του να τον θεωρεί σα διάδοχο του θρόνου, πριν νομιμοποιήσει τις σχέσεις του με τη μητέρα του Περσέα.

Το αποκορύφωμα της βουβής και συγκαλυμμένης αυτής σύγκρουσης σημειώθηκε στους αγώνες, τη μέρα που γιορτάζονταν τα "Ξανθικά". Οι νεαροί ιππείς είχαν χωριστεί σε δυο ομάδες με αρχηγούς τους δυο βασιλόπαιδες. Η εικονική ιππομαχία θα δινόταν στο στάδιο της μακεδονικής πρωτεύουσας, μπροστά στο βασιλιά Φίλιππο Ε', στους αυλικούς του και στους προσκαλεσμένους Μακεδόνες ευπατρίδες, τους εταίρους. Οι δυο ίλες, με άλογα διαφορετικού χρώματος για να ξεχωρίζουν οι αντίπαλες ομάδες, συγκρούστηκαν με άγριο πάθος. Αν μπορούσαν ν' αντικαταστήσουν τα ψεύτικα ακόντιά τους με αληθινά, θα τό'καναν κι οι δυο τους με μεγάλη ευχαρίστηση.

Στο τέλος ο Δημήτριος, πιο διπλωμάτης κι ευέλικτος στις κοινωνικές του σχέσεις, έδειξε πως δεν κατάλαβε τις πραγματικές διαστάσεις αυτής της σύγκρουσης. Στο γλέντι που ακολούθησε έστειλε φίλους του για να προσκαλέσουν, όπως συνηθιζόταν και τους "αντιπάλους".

Ο Περσέας αρνήθηκε να συνδιασκεδάσει με την παρέα του αδερφού του. Είχε εξαγριωθεί φοβερά με τα καμώματα και τα τερτίπια του. Έχασε τον αυτοέλεγχό του. Εκστόμισε βαριές κατηγορίες. Άφησε να εννοηθεί πως υπήρχε σχέδιο για τη δολοφονία του, αλλά μιλούσε χωρίς αποδείξεις. Τελικά, με τον εκνευρισμό του και την απόρριψη της πρόσκλησης του αδερφού του, βοήθησε το Δημήτριο να πετύχει μια νίκη εντυπώσεων. Αυτή τη συνεχόμενη δεύτερη νίκη του ο Δημήτριος την πρόβαλλε με δεξιοτεχνία, με τον ιδιαίτερα δικό του χαρακτηριστικό τρόπο να πείθει και με την επιβεβαίωση των ισχυρισμών του από τους αφοσιωμένους του φίλους. Είχε επίσης τη συμπαράσταση της μικρής και κρυφής αλλά μαχητικής φιλορωμαϊκής μερίδας στην Πέλλα, της οποίας ο μικρότερος γιος του Φίλιππου Ε' ήταν ο δακτυλοδεικτούμενος ηγέτης.

Για τον Περσέα που μισούσε τους Ρωμαίους όσο και ο πατέρας του, οι φιλορωμαϊκές αυτές συμπάθειες του αδερφού του, μαζί με τις προσπάθειες για το σφετερισμό του θρόνου, ισοδυναμούσαν με σχέδιο υποταγής, χωρίς αντίσταση, της Μακεδονίας στα πλοκάμια της Ρώμης. Ήταν ένα σχέδιο έσχατης προδοσίας με Δούρειο Ίππο τον ίδιο του τον αδερφό.

Την επόμενη μέρα της εικονικής ιππομαχίας ο Φίλιππος κάλεσε τα δυο του παιδιά και τα επέπληξε αυστηρά. Τους συνέστησε ν' αλλάξουν συμπεριφορά και να ομονοήσουν, παίρνοντας για παράδειγμα τις σχέσεις του Ευμένη και του αδερφού του Άπταλου που κατάφεραν, με την ομόνοια και την αλληλοκατανόηση να μεγαλώσουν και να ισχυροποιήσουν το βασίλειο της Περγάμου. Τους ανέφερε παραδείγματα από τις τραγωδίες, τη μυθολογία και την ιστορία για να συναισθανθούν πως με τις διαμάχες τους θα μπορούσαν κι οι δυο τους να οδηγηθούν στην καταστροφή. Ήταν μια συγκινητική οικογενειακή σκηνή στην οποία παραβρίσκονταν και δυο απ' τους πιο πιστούς συμβούλους του Φίλιππου, ο Λυσίμαχος και ο Ονομαστός. Κι όταν οι δυο πρίγκιπες βγήκαν απ' την αίθουσα, ο βασιλιάς συζήτησε επί ώρες με τους συμβούλους του για την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί κι αποφάσισε να παρακολουθήσει, από τώρα και στο εξής, συστηματικά τη διαγωγή και των δυο παιδιών του για να πάρει τις οριστικές του αποφάσεις. Όμως, παρά την αμερόληπτη φαινομενικά στάση του, μέσα στα κατάβαθα της ψυχής του κουφόβραζε μια έντονη ανησυχία. Είχε αρχίσει να υποψιάζεται πως ο Δημήτριος θα επιχειρούσε ν' ανατρέψει τη φυσική εξέλιξη της νόμιμης και σύμφωνα με τις μακεδονικές παραδόσεις διαδοχής στο θρόνο με τη βοήθεια της

Ρώμης, της οποίας τα συμφέροντα θα υπηρετούσε, όπως ήταν φυσικό, τυφλά σαν πειθήνιο όργανό της.

Σε τέτοιες θλιβερές σκέψεις είχε βυθιστεί ο Περσέας, ώστε δεν κατάλαβε πως ο Κρατερός είχε από ώρα σταθεί δίπλα του και τον κοίταζε αμίλητος.

-Σ' ακούω Κρατερέ... Νομίζω πως κάτι θέλεις να μου πεις.

-Η βασίλισσα ξύπνησε και σε περιμένει βασιλιά μου, του είπε ήρεμα ο πιστός του υπηρέτης.

-Πες της πως έρχομαι, απάντησε με αλλοιωμένη φωνή ο Περσέας καθώς περνούσε, αναστατωμένος ακόμα απ' τις θλιβερές του σκέψεις, το χέρι του απ' το ιδρωμένο του μέτωπο.

-Μάλιστα.

-Και κάτι άλλο Κρατερέ... Ειδοποίησε το γραμματέα να με συναντήσει στο γραφείο μου μόλις τελειώσω το πρωινό μου γεύμα με τη βασίλισσα... Θα συντάξει μια επιστολή προς τον ύπατο.

Ο ήλιος μόλις είχε σηκωθεί λίγα πόδια πάνω από τον ορίζοντα, αλλά η ζέστη είχε ήδη αρχίσει να γίνεται αποπνιχτική στον κλειστό εκείνο χώρο. Περπατώντας αργά ο Περσέας βγήκε έξω. Απ' τη βόρεια πλευρά της έπαυλης ένα πολύ ασθενικό αεράκι άρχισε να κουνά τα φύλλα των δέντρων και να γλιστρά, κατά μήκος του ποταμού, ανάμεσα απ' τους λόφους των Κερδυλλίων και της Αμφίπολης, για να ξεχυθεί στην ανοιχτοσύνη του απέραντου Στρυμονικού κόλπου.

II. Ο γιος του ύπατου

Το απόγευμα της άλλης μέρας ήρθε στην έπαυλη ο νεότερος γιος του Αιμίλιου Παύλου. Ο νεαρός εκατόνταρχος ήταν ένας ευγενικός δεκαεφτάχρονος έφηβος, με έξυπνα μάτια και χαρούμενη έκφραση.

Στο πρόπυλο της εισόδου συναντήθηκε με το διοικητή της φρουράς, τον άντρα της μεγάλης του αδερφής. Ο Σκιπίωνας κι ο Αίλιος Τουβέρωνας, εκτός απ' αυτή τη συγγενική σχέση, συνδέονταν επίσης και με βαθιά κι ειλικρινή φιλία.

Οι δυο εκατόνταρχοι προχώρησαν προς το εσωτερικό ακολουθώντας τον κεντρικό φαρδύ διάδρομο. Δεξιά κι αριστερά τους, ανάμεσα απ' τα φυλλώματα των δέντρων, πρόβαλλαν οι προτομές η-

ρών ή ανάγλυφες παραστάσεις από τη μυθολογία της Ανατολικής, κυρίως, Μακεδονίας.

Δεξιά απ' την είσοδο υπήρχε ένα περίπτερο με διπλό περιστύλιο από αυλακωτές πέτρινες κολόνες. Εκεί κοντά βρίσκονταν τα ολόσωμα αγάλματα του Φίλιππου Ε' και της γυναίκας του Πολυκράτειας, σε μια πολύ διακριτική αλλά κι εντυπωσιακή για τη ζωντάνια της περίπτωση. Ήταν μια σκηνή ευτυχισμένου ζευγαριού. Ο Περσέας ήθελε να δείξει στον κόσμο με το επιβλητικό αυτό μνημείο, που τό'στησε αμέσως μετά το θάνατο του πατέρα του, τον ειλικρινή και δυνατό ερωτικό δεσμό που συνέδεε τους γονιούς του. Πρόβαλλε έτσι έμμεσα τη νομιμότητα της σχέσης τους που τόσο αμφισβητήθηκε απ' τους αντιπάλους του, αλλά ταυτόχρονα και τα δικά του δικαιώματα στο θρόνο.

Σ' ένα μεγάλο ξέφωτο, προς τ' αριστερά, ήταν τοποθετημένες περιμετρικά οι προτομές των στρατηγών κι άλλων επιτελών του Μεγαλέξανδρου, ενώ στο κέντρο υπήρχε ολόσωμο άγαλμα του μεγάλου στρατηλάτη. Όλοι αυτοί είχαν κάποτε ξεκινήσει απ' την Αμφίπολη, είτε με πλοία για τον Ελλήσποντο, είτε ακολουθώντας τον παραλιακό δρόμο προς τη Θράκη για να φτάσουν στα βάθη της Ασίας.

Πιο εκεί υψωνόταν το άγαλμα της Αρτέμιδας, ενώ παραπέρα ήταν στημένη μια μαρμάρινη πλάκα στην οποία απεικονιζόταν ο Ηρακλής, ο πρόγονος και προστάτης της μακεδονικής δυναστείας, να σκοτώνει τη Λερναία Ύδρα.

Κοντά στην έπαυλη υπήρχαν επίσης οι προτομές του Διόνυσου με τις Μαινάδες, του μυθικού βασιλιά των Ηδωνών Λυκούργου, του Ορφέα, του Θησέα κι άλλων θεών και ηρώων της μυθολογίας.

Οι δυο Ρωμαίοι αξιωματικοί είχαν φτάσει στη μεγάλη αυλή. Σταμάτησαν και στήριξαν τις περικεφαλαίες τους κάτω απ' την αριστερή τους μασχάλη. Ο Περσέας, ειδοποιημένος απ' τους υπηρέτες του, βγήκε στην είσοδο για να τους προϋπαντήσει. Με τη γνωστή σ' όλους ευγένειά του, που δεν αμφισβητήθηκε κι απ' αυτούς τους πολυάριθμους εχθρούς του, ο αιχμάλωτος βασιλιάς υποδέχτηκε τον Πόπλιο Κορνήλιο Σκιπίωνα Αιμιλιανό ντυμένος απλά.

-Πραγματικά χαίρομαι που υποδέχομαι σήμερα στο σπίτι μου το γιο του ύπατου...

-Έναν απ' τους γιους του... Ο άλλος έλειπε στη Ρώμη και γι' αυτό δεν τον συνάντησες στο γεύμα, απάντησε ο Σκιπίωνας με τα άπταιστα ελληνικά του.

-Δυο παιδιά κι ένας γαμπρός στο επιτελείο του ύπατου! είπε ο Περσέας δείχνοντας με μια κίνηση του κεφαλιού του τον Τουβέρωνα. Τυχερός ο πατέρας σας που περιβάλλεται από τόσο άξιους κι έμπιστους αξιωματούχους...

-Ας μην ξεχάσουμε και τον Κορνήλιο Νασικά, απάντησε ο Σκιπίωνας χαμογελώντας. Είναι γαμπρός της θείας μου Αιμιλίας... Της αδερφής του πατέρα μου...

-Α, ο Νασικάς! Έχω ακούσει τόσα πολλά για τον ηρωισμό του και το διαμαντένιο χαρακτήρα του, ώστε θα ήθελα πολύ να γνωριστούμε από κοντά...

-Αυτή την περίοδο αποκλείεται να μας έρθει στην Αμφίπολη... Το ίδιο κι ο αδερφός μου Φάβιος Μάξιμος, που γύρισε πριν από δέκα μέρες απ' την πατρίδα αλλά ξεκίνησε με τη μονάδα του για τη Θεσσαλία...

Για λίγο έμειναν κι οι τρεις τους σιωπηλοί κι αμήχανοι.

-Θα περάσουμε μέσα; ρώτησε κάποια στιγμή ο Περσέας κι έδειξε το εσωτερικό της έπαυλης.

Ο Σκιπίωνας προχώρησε στο ισόγειο. Ο Τουβέρωνας τον ακολούθησε.

Η κεντρική ισόγεια αίθουσα της έπαυλης, κυκλική και με διπλή μαρμάρινη κιονοστοιχία, ήταν εντυπωσιακά διακοσμημένη. Το φως που περνούσε απ' το άνοιγμα, στο κέντρο της οροφής, δημιουργούσε περίεργες φωτοσκιάσεις πέφτοντας στις κολόνες και στα περιμετρικά σκαλιστά διαζώματα. Τα αγάλματα από λευκό μάρμαρο και οι θαυμάσιοι πίνακες που ήταν κρεμασμένοι στους τοίχους, έδιναν έναν τόνο αρχοντιάς και καλαισθησίας.

Ο Σκιπίωνας κάθισε στο μαλακό μαξιλάρι ενός σκαλιστού δίφρου. Ο Τουβέρωνας κι ο Περσέας τον μιμήθηκαν.

-Φέρνω την απάντηση του πατέρα μου στην ευγενική σας πρόσκληση, είπε ο νεαρός γιος του ύπατου, καθώς έβγαζε έναν μικρό πάπυρο απ' την τσέπη της στολής του, κάτω απ' την αριστερή πλευρά του δερμάτινου ζωστήρα του.

-Ελπίζω πως θα θελήσει να με τιμήσει σαν φιλοξενούμενός μου, είπε ο Περσέας και ξετύλιξε τον πάπυρο. Απ' την πρώτη όμως ματιά που έριξε η έκφραση του άλλαξε. Έμεινε έτσι σκυθρωπός κι ανέκφραστος, ώσπου τέλειωσε την ανάγνωση της επιστολής. Στο τέλος χαμογέλασε και κοίταξε το Σκιπίωνα.

-Ο ύπατος προτιμά τη σκηνή του... Πιστεύω όμως πως εδώ, στην έπαυλη, θα μπορούσε να νιώθει πιο άνετα και ξεκούραστα...

-Απεχθάνεται τις ανέσεις, είπε με τα σπασμένα ελληνικά του ο Τουβέρωνας.

-Για όσους ξέρουν τον πατέρα μου η απάντησή του δεν προκαλεί έκπληξη, συμπλήρωσε ο Σκιπίωνας. Ποτέ του δεν εγκαταλείπει το στρατόπεδο όταν βρίσκεται σ' εκστρατεία και είναι τόσο σκληραγωγημένος και λιτοδίαιτος, που συνήθως προτιμά το σανιδένιο κρεβάτι εκστρατείας και το φτωχό φαγητό αντί για ανέσεις και πλούσια γεύματα...

Άρχισαν να μιλούν για τα προτερήματα του ύπατου, για την εντιμότητα και τον αδαμάντινο χαρακτήρα του, για τη φιλομάθειά του την οποία κληρονόμησαν και τα παιδιά του και στο τέλος κατάληξαν να συζητούν για φιλοσοφία και τέχνη. Ο Τουβέρωνας δεν ήταν σε θέση, με τα ελλιπή ελληνικά του και τις περιορισμένες του γνώσεις πάνω σε φιλοσοφικά θέματα, να παρακολουθήσει μια τέτοια συζήτηση. Σηκώθηκε απ' τη θέση του κι άρχισε να περιεργάζεται μ' ενδιαφέρον τους πίνακες και τα γλυπτά που κοσμούσαν την αίθουσα. Ο νεαρός όμως Σκιπίωνας άκουγε με προσοχή τον Περσέα και ρουφούσε σα σφουγγάρι, μ' απληστία, το καθετί που είχε σχέση με τη φιλοσοφία και την ελληνική καλλιτεχνική δημιουργία. Κάποια στιγμή άρχισε να παρατηρεί, με σχολαστική επιμονή, τις ψηφίδες του θαυμάσιου μωσαϊκού του δαπέδου που παράστανε ένα οργιαστικό γλέντι του Διόνυσου, με τις Μαινάδες να χορεύουν γύρω γύρω κρατώντας ανθισμένα κλαδιά.

-Διαπιστώνω πως ο Διόνυσος κι οι Μαινάδες είναι ένα αγαπημένο θέμα των καλλιτεχνών που εργάστηκαν στην περιοχή της Αμφίπολης.

-Είναι φυσικό! Η βακχική λατρεία Σκιπίωνα έχει τις ρίζες της σ' αυτές εδώ τις περιοχές...

Ο Περσέας μιλούσε καθαρά και αργά. Άλλοτε τόνιζε τις λέξεις κι άλλοτε χαμήλωνε τη φωνή του για να δώσει χρώμα και ζωντανή έκφραση στην αφήγησή του. Μίλησε στο νεαρό εκατόνταρχο για το μυθικό βασιλιά του παραστρυμόνιου λαού των Ηδωνών Λυκούργο, που ήρθε, όπως έλεγαν, σε σύγκρουση με το Διόνυσο και κατάφερε να τον διώξει απ' τη χώρα του. Ο θεός κατέφυγε τότε, χωρίς τους Βάκχους και τους Σάτυρους, στη Νηρηίδα Θέτιδα κι εκδικήθηκε το Λυκούργο κάνοντάς τον να χάσει τα λογικά του. Πάνω στην τρέλα του ο δυστυχημένος βασιλιάς σκότωσε το γιο του Δρύαντα θεωρώντας τον κληματαριά. Στο τέλος ο Λυκούργος, κυνηγημένος απ' τις Μαινάδες, πέθανε καταξοχισμένος από άγρια άλογα.

Άλλοι λαοί της περιοχής ήταν οι **Βισάλτες**,* στα δυτικά της Κερκινίτιδας, οι οποίοι, όπως και οι Ηδωνοί, είχαν προβλήματα με άλλον απ' τους δώδεκα θεούς του Ολύμπου. Ο γενάρχης των Βισαλτών είχε μια πεντάμορφη θυγατέρα, τη Θεοφάνη, την οποία α-

γάπησε ο θεός Ποσειδώνας. Για ν' αποθαρρύνει τους πολυάριθμους άλλους μνηστήρες ο ζηλότυπος θεός μεταμόρφωσε τη Θεοφάνη σε αμνάδα, ενώ ο ίδιος μεταμορφώθηκε σε κριάρι. Από την ερωτική τους ένωση γεννήθηκε ο κριός με το χρυσόμαλλο δέρας, που κατέχει μια αξιόλογη θέση στα μυθολογικά ενδιαφέροντα των Ελλήνων, αφού συνδέεται με τη συγκινητική ιστορία του Φρίξου και της Έλλης και την Αργοναυτική εκστρατεία, με τον Ιάσονα και τη Μήδεια.

Ο νεαρός Σκιπίωνας φαινόταν συνεπαρμένος. Ρωτούσε και ξαναρωτούσε για να μάθει λεπτομέρειες ή έκανε συσχετισμούς μ' άλλες παρόμοιες ιστορίες της ελληνικής μυθολογίας. Η συζήτησή του με τον Περσέα διακόπηκε όταν ο Τουβέρωνας τον κάλεσε για να θαυμάσει μια μικρή προτομή του Μεγαλέξανδρου. Ήταν ένα θαυμάσιο γλυπτό του Λύσιππου, που στη βάση του είχε τον τίτλο που προτιμούσε ο μεγάλος στρατηλάτης. Με σκαλιστά καλλιγραφικά γράμματα, βαμμένα με στιλπνό μαύρο χρώμα, έγραφε πάνω στη βάση της προτομής:

**"Στρατηλάτης Ευρώπης και Ασίας,
Βασιλεύς Ελλήνων και Περσών". ***

Περπάτησαν για λίγο ακόμα στην αίθουσα για να δουν κάποιους ζωγραφικούς πίνακες και μετά βγήκαν στον κήπο. Ο Περσέας έφερε με τρόπο τη συζήτηση στο καυτό θέμα που τον απασχολούσε έντονα όλο αυτό τον καιρό. Ενδιαφερόταν να μάθει τι σχέδια είχαν οι Ρωμαίοι γι' αυτόν, για τους αιχμάλωτους επιτελείς του και τους Μακεδόνες ευπατρίδες που συγκέντρωσαν στην Αμφίπολη, στη Θεσσαλονίκη και στην Πέλλα.

-Δεν ξέρω μα την αλήθεια Περσέα ούτε κι εγώ, απάντησε με ειλικρίνεια ο Σκιπίωνας. Πάντως, ο πατέρας μου συγκινήθηκε αφάνταστα απ' την προσωπική και οικογενειακή σου άτυχη περιπέτεια κι αν ήταν στο χέρι του είμαι βέβαιος πως θα έκανε το πιο σωστό και δίκιο για σένα...

-Και δεν είναι στο χέρι του; Δε μπορεί ν' ασκήσει την επιρροή του για να με βοηθήσει;

-Εξαρτάται απ' τις αποφάσεις της συγκλήτου... Ακόμα κι ένας ύπατος δε μπορεί να τις αγνοήσει, επενέβη ο Τουβέρωνας.

-Δεν ξέρω ως που μπορεί να φτάσει Περσέα αυτή η επιρροή του πατέρα μου, είπε ο Σκιπίωνας... Πάντως, όπως ορθά έχει επισημάνει κι ο Αίλιος Τουβέρωνας, το βέβαιο είναι πως θα περιμένει οδηγίες απ' τη σύγκλητο... Όσπου να γυρίσουμε απ' το ταξίδι που θα

πραγματοποιήσουμε στις κυριότερες πόλεις της Ελλάδας, νομίζω πως θα έχουν φτάσει στα χέρια του αυτές οι έγγραφες οδηγίες.

-Αυτή η ασυνήθιστη για αιχμάλωτο ιδιαίτερη, μέχρι τώρα, μεταχείριση σε μένα και την οικογένειά μου, αρχίζει να με τρομάζει... Ώρες ώρες με πιάνει πανικός... Όχι τόσο για μένα αλλά για τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου...

-Δε θέλω να σου δώσω ψεύτικες ελπίδες, του απάντησε με ειλικρίνεια ο Σκιπίωνας κοιτώντας τον κατάματα, Ο πόλεμος είναι σκληρός και τον κάνουν σκληρότερο οι πολιτικές σκοπιμότητες... Για οποιαδήποτε όμως κατάσταση που μπορεί μελλοντικά ν' αντιμετωπίσεις, θα σου επαναλάβω κι εγώ αυτά που σου είπε κι ο πατέρας μου... Κράτησε το θάρρος σου και την ψυχραιμία σου... Είσαι ο ηττημένος και βρίσκεσαι κι εσύ και η οικογένειά σου στο έλεος των νικητών σου... Αυτός δυστυχώς είναι ο νόμος του πολέμου.

Αυτές ήταν οι τελευταίες τους κουβέντες. Ο Περσέας κι ο νεαρός γιος του ύπατου χώρισαν σαν παλιοί φίλοι.

Οι δυο αξιωματικοί προχώρησαν προς την έξοδο. Πριν ο Σκιπίωνας αποχαιρετήσει τον Τουβέρωνα, το μάτι του έπιασε την καλλιγραμμη σιλουέτα της κόρης του Κρατερού, της Φυλλίδας. Η νεαρή κοπελίτσα είχε για λίγο φανεί σε μια απ' τις εισόδους των μαγειρειών και χάθηκε στη διπλανή πόρτα μιας αποθήκης τροφίμων.

-Περηφανεύομαι Αίλιε πως έχω βλέμμα αετού... Από εκείνη εκεί την πόρτα ξεγλίστρησε πριν από λίγο μια αιθέρια ύπαρξη... Δε νομίζω νά'κανα λάθος! Λες να 'ταν καμιά σκυλοδόντα; ρώτησε χαμογελώντας αινιγματικά ο Σκιπίωνας.

-Δεν έκανες λάθος φίλε μου... Πρόκειται για εντυπωσιακά όμορφη κοπέλα.

-Εντυπωσιακά όμορφη!

-Καλλονή, συμπλήρωσε ο Τουβέρωνας... Είναι η μοναχοκόρη ενός υπηρέτη του Περσέα.

-Εσύ, πρόσεχε, με τέτοιο πειρασμό δίπλα σου να μην παραστρατήσεις... Μην μπερμπαντέψεις κακομοίρη μου γιατί θα σε μαρτυρήσω στην αδερφή μου...

-Αυτό που κάνεις είναι εκβιασμός... Φαίνεται πως δε θέλεις να 'χεις αντίπαλο...

-Δυστυχώς δε μου μένει αρκετός χρόνος για να σ' αντικαταστήσω στη διοίκηση της φρουράς του Περσέα... Είσαι τυχερός που σε λίγες μέρες φεύγω για ταξίδι...

-Είμαι τυχερός γιατί δε κινδυνεύω από τους εκβιασμούς του ζηλό-
τυπου κουνιάδου μου, είπε ο Τουβέρωνας και γέλασαν καθώς περ-
νούσαν την εξωτερική θύρα της βασιλικής έπαυλης.

III. Η μεταμέλεια

Τις πρώτες μέρες του Αύγουστου ο αιχμάλωτος Μακεδόνας βασιλιάς έδειχνε πολύ καταβλημένος. Φαινόταν ωχρός κι έτρωγε ελάχιστα. Οι αϋπνίες τον βασάνιζαν. Πολλές φορές οι υπηρέτες και οι Ρωμαίοι φρουροί τον έβλεπαν να περιφέρεται νυχτιάτικα στα δρομάκια του κήπου ή να στέκεται ακίνητος, για ώρες, μπροστά στους ανδριάντες των γονιών του.

Η αβεβαιότητα για την τύχη της γυναίκας του και των παιδιών του κυριολεκτικά τον τσάκιζε. Ήταν εντελώς διαφορετικός απ' τους άλλους βασιλιάδες της δυναστείας του και σαν οικογενειάρχη αλλά και σαν άτομο, με κυριαρχημένες τις αμαρτωλές επιθυμίες του σώματος και της ψυχής. Οι περισσότεροι πρόγονοί του, οι Αντιγονίδες, είχαν ένα εκρηκτικό ταμπεραμέντο, με έντονα πάθη. Ήταν άνθρωποι του ποτηριού, του γλεντιού, του πολέμου, ελάχιστα συναισθηματικοί και κάποιοι απ' αυτούς με πλήθος από νόμιμες γυναίκες και παλλακίδες...Κι ο πατέρας του δεν ξέφυγε εντελώς απ' αυτό τον κανόνα. Καταστρώνοντας σχέδια και συμφωνίες στο Άργος της Πελοποννήσου με το σύμμαχό του τον **Άρατο**,* συνάντησε κι αγάπησε τη νύφη του ηγέτη της «Αχαϊκής Συμπολιτείας», την Πολυκράτεια. Ο έρωτας ήταν κεραυνοβόλος. Καρπός αυτού του θεελλώδη δεσμού υπήρξε ο Περσέας.

Αυτός ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν άλλος άνθρωπος. Ήταν ο μοναδικός σ' όλη την ελληνική ιστορία ηγέτης κράτους που είχε το όνομα του μυθικού ήρωα του **Άργους**.* Πραγματικό υπόδειγμα πιστού συζύγου και ιδανικού πατέρα, είχε τη νοοτροπία και τη φήμη ενός νοικοκυρεμένου ανθρώπου και φιλήσυχου οικογενειάρχη. Γι' αυτό ίσως, σαν καλός νοικοκύρης, ανόρθωσε τα οικονομικά του μακεδονικού κράτους σε τέτοιο επίπεδο, ώστε κατέστησε το βασίλειό του πανίσχυρο και με σημαντική επιρροή στο πανελλήνιο. Αυτή η οικονομική ανόρθωση και η αποκατάσταση του κύρους του κράτους, ήταν ίσως η αιτία που οι Ρωμαίοι επιδίωξαν να τον εκμηδενίσουν. Ό-

ταν έπεσε ο Περσέας, ο δρόμος για τη ρωμαϊκή παντοκρατορία στην Ελλάδα και στην Ασία ήταν πια ανοιχτός.

Ήταν γενναίος πολεμιστής. Και σα στρατιώτης δίπλα στον πατέρα του αλλά και σαν ηγέτης του στρατού, όταν έγινε βασιλιάς κι αντιμετώπισε μ' επιτυχία τις ρωμαϊκές λεγεώνες, ως τη μέρα της μεγάλης συμφοράς. Όμως, η ιστορία στάθηκε άδικη απέναντί του... Κι αν ακόμα η μοίρα του δεν τον προόριζε για ήρωα, θα ήταν μια πράξη εντιμότητας η αξιολόγηση της προσωπικότητας του με κριτήρια αντικειμενικότητας... Ο Περσέας ήταν το τελευταίο κι εντελώς απομονωμένο εμπόδιο στο φρενήρη δρόμο του εξαγριωμένου ρωμαϊκού ταύρου... Κι αν ακόμα κατάφερνε να ξεγλιστρήσει απ' την Πύδνα, δε θ' αργούσε η μέρα που θ' αναγκαζόταν να γονατίσει μπροστά στην ανυπέρβλητη πολεμική δύναμη της Ρώμης... Η τύχη του και η τύχη του βασιλείου του ήταν προκαθορισμένη.

Εκείνο το Αυγουστιάτικο απόγευμα η ζέστη στην Αμφίπολη ήταν βασανιστική. Την προηγούμενη μέρα ο ύπατος κι ο μικρότερος γιος του είχαν ξεκινήσει για το ταξίδι τους στη Νότια Ελλάδα. Τον προέπεμψαν όλοι οι αξιωματικοί του επιτελείου του και πλήθος από κόσμο που συγκεντρώθηκε στην έξοδο της νότιας πύλης. Τώρα που η κατάσταση στη Μακεδονία είχε σταθεροποιηθεί, με την παράδοση και του μακεδονικού στόλου στην Κασσάνδρεια της Χαλκιδικής, ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος μπορούσε να ξεκινήσει για ένα ταξίδι με πολύπλευρα ενδιαφέροντα. Θα μπορούσε έτσι να επισκεφτεί τα ονομαστά πολιτιστικά κέντρα της Ελλάδας και παράλληλα να εξετάσει επιτόπου και την πολιτική κατάσταση που είχε διαμορφωθεί σ' όλο τον ελλαδικό χώρο.

Όλος ο βορειοελληνικός χώρος ελεγχόταν απ' το ρωμαϊκό στρατό. Στη Μακεδονία, στην Ήπειρο και στις φιλικές προς τον Περσέα πόλεις της Θεσσαλίας κάθε αντίσταση είχε πνιγεί στο αίμα. Ο ύπατος ήταν απόλυτα βέβαιος για τη ρωμαϊκή ισχύ και τη συντριβή κάθε αντίδρασης που ήταν ενδεχόμενο να εκδηλωθεί κατά τη διάρκεια της απουσίας του. Ο μεγαλύτερος, ο δεκαοχτάχρονος γιος του Φάβιος Μάξιμος Αιμιλιανός, μόλις επέστρεψε απ' τη Ρώμη έλαβε την εντολή να βαδίζει με τη μονάδα του προς το Αιγίνιο της Θεσσαλίας. Ο νεαρός ύπαρχος θα τιμωρούσε σκληρά τους φίλους του Περσέα σ' αυτή την πόλη που αντιστάθηκαν με πείσμα στη ρωμαϊκή πολιορκία κι όταν ακόμα η κατάληψη της Μακεδονίας είχε πια ολοκληρωθεί. Ο Κορνήλιος Νασικός με τις **κοόρτεις*** του προχωρούσε δυτικά τιμωρώντας παραδειγματικά όσους έδειξαν κάποια συμπάθεια προς το Μακεδόνα βασιλιά. Αργότερα λεηλάτησε την Ιλλυρία. Ο ύ-

παρχος Αύλος Ποστούμιος Αλβίνος κι ο χιλιάρχος Λεύκιος Ποστούμιος Αλβίνος, είχαν αφανίσει όλες τις εστίες αντίστασης στη Δυτική και Κεντρική Μακεδονία.

Το απόγευμα εκείνο ο Περσέας έφτασε στο περίπτερο του κήπου και κάθισε σ' ένα σκαλί, απέναντι απ' το γλυπτό σύμπλεγμα των γονιών του. Φαινόταν βαθιά συλλογισμένος κι είχε καρφωμένη για ώρα τη ματιά του στο άψυχο πρόσωπο του πατέρα του. Νόμισε, για μια στιγμή, πως διέκρινε σ' εκείνα τα μαρμάρινα μάτια μια απέραντη θλίψη. Του φάνηκε πως δάκρυα τρεμόπαιζαν έτοιμα να γλιστρήσουν στα βαθουλωμένα μάγουλα του σκληροτράχηλου εκείνου πολεμιστή.

-Πατέρα, πως φτάσαμε ως εδώ! ψέλλισε μονολογώντας.

Η αυλαία του δράματος έπεσε πριν από **δώδεκα*** χρόνια στην Ηράκλεια της Σιντικής, αλλά το παρασκήνιο οργίαζε αρκετά χρόνια πιο μπροστά. Οι αρχικοί μικροί ψίθυροι είχαν γίνει ανησυχητικά μουρμουρητά. Υπήρχε κίνδυνος να κλονιστεί συθέμελα ο θρόνος και το μέλλον του μακεδονικού κράτους. Ήταν πια κοινό μυστικό πως ο νεότερος αδερφός του ερωτοτροπούσε ασύστολα με τους Ρωμαίους για ν' ανακηρυχτεί βασιλιάς της Μακεδονίας.

Η συνωμοτική κίνηση που είχε σα στόχο τη μη φυσιολογική σειρά διαδοχής, δέχτηκε ισχυρό πλήγμα πριν καταφέρει να δημιουργήσει τετελεσμένα γεγονότα. Ο Φίλιππος Ε' διέταξε να **εκτελεστούν*** αμέσως οι θεωρούμενοι ως οι πρωταίτιοι φίλοι του γιου του, ο Άδμητος, ο Πύρριχος κι ο Σάμος. Πολλοί πίστευαν πως ο Δημήτριος είχε πια ξεπεράσει τα όρια εκείνα, ως τα οποία ο πατέρας του θα ήταν διατεθειμένος να τον συγχωρήσει.

Από καιρό ο Δημήτριος, με τη βοήθεια των φίλων του και ιδιαίτερα του Ηρόδωρου, ασκούσε μια συγκαλυμμένη φιλορωμαϊκή προπαγάνδα, την οποία ενίσχυσαν και οι κάτοικοι των παράλιων, κυρίως, περιοχών του βασιλείου. Αυτό το πνεύμα φιλορωμαϊσμού που διακατείχε μια μερίδα Μακεδόνων και από τότε σιγόκαιε χωρίς να φαίνεται, σα φωτιά σε σωρό στάχτης, αποτέλεσε την κύρια αιτία που, μερικά χρόνια αργότερα, η στρατιωτική ήττα στην Πύδνα μετατράπηκε σε ανεξέλεγκτη καταστροφή και συνέτεινε στη διάλυση των πάντων στα μετόπισθεν. Από την εποχή εκείνη είχε γίνει αισθητή η διαβρωτική επίδραση της ρωμαϊκής προπαγάνδας στην ιδέα της ανάγκης για αναζήτηση, από τους Μακεδόνες, "φιλικής προστασίας" από μια δύναμη που ορμητικά και κυριαρχικά απλωνόταν σ' ανατολή και δύση. Η Ρώμη διέθεσε πολύ χρήμα για να εξαγοράσει κονδυλοφόρους και συνειδήσεις σ' όλη την Ελλάδα.

Ο ανήσυχος πατέρας και βασιλιάς έστειλε με μυστικότητα στη Ρώμη, μετά τα θλιβερά γεγονότα στις εκδηλώσεις των "Ξανθικών", τον Απελλή και το Φιλοκλή, δυο από τους πιο έμπιστους συμβούλους του. Στην ίδια περίοδο γίνονταν και στη Μακεδονία διακριτικές και συγκαλυμμένες έρευνες για να διαπιστωθεί η έκταση κι ο βαθμός ευθύνης του Δημητρίου στη συνωμοσία. Όταν ο βασιλιάς ρώτησε και τον Περσέα να κρίνει κι εκείνος τη συμπεριφορά του αδερφού του, ο πρεσβύτερος γιος δε δίστασε να πει τη γνώμη του. Θεωρούσε το Δημήτριο όργανο των ρωμαϊκών πολιτικών σχεδίων στη Μακεδονία. Ενδιάμεσος κρίκος αυτών των σχέσεων ήταν οι πολυπληθείς Ρωμαίοι φίλοι τους οποίους ο αδερφός του είχε αποκτήσει από την εποχή της ομηρείας του, κατά τα εφηβικά του χρόνια, στη Ρώμη.

Τώρα που τα σκεφτόταν όλα αυτά ο Περσέας, μετά τα τόσα χρόνια απ' τα τραγικά εκείνα γεγονότα που άφησαν ανεξίτηλη τη σφραγίδα τους στις μελλοντικές πολιτικοστρατιωτικές εξελίξεις, θα μπορούσε αβίαστα ν' απαντήσει πως οι αποδείξεις για την ενοχή του Δημητρίου στη συνωμοσία που αποκαλύφθηκε δεν ήταν ατράνταχτες. Τότε όμως, μαζί με τις υπόνοιες, υπήρχαν και οι προσωπικές αντιθέσεις τους. Δεν ξεχνούσε την υβριστική συμπεριφορά του ετεροθαλή αδερφού του προς τη μητέρα του. Τους χώριζαν επίσης και οι διαμετρικά αντίθετες ιδέες τους για το ρόλο και την αρπακτικότητα της ρωμαϊκής πολιτικής. Γι' αυτό ο Περσέας είχε θεωρήσει, χωρίς ενδοιασμούς, ως βέβαιο ένα τέτοιο συνωμοτικό σχέδιο, ενορχηστρωμένο απ' τον διπλωματικά ευέλικτο και φιλόδοξο Δημήτριο. Άλλωστε, το φιλικό περιβάλλον του αδερφού του που ήταν αναμειγμένο στο πραξικόπημα που προετοίμαζαν, έδειχνε και τον κρυφό εμπνευστή αυτής της συνωμοσίας.

Οι απεσταλμένοι του βασιλιά Φιλίππου, που γύρισαν απ' τη Ρώμη, έφεραν γραπτά αποδεικτικά στοιχεία της φοβερής ενοχής του μικρότερου γιου του. Κινδύνευε να ανατραπεί η ιερή παραδοσιακή φυσική σειρά διαδοχής στο θρόνο, για να εξυπηρετηθούν τα σχέδια των Ρωμαίων. Μια τέτοια ανόσια πράξη θα γινόταν με τη σύμπραξη ενός μέλους της βασιλικής οικογένειας. Ο τραγικός πατέρας συγκλονίστηκε. Η πάλη ανάμεσα στα καθήκοντα του βασιλιά για το θρόνο και το λαό του και στο πατρικό φίλτρο υπήρξε τρομερή. Ήταν ένας εφιαλτικός τιτάνιος αγώνας. Οι μεγάλοι ηγέτες σαν το Φίλιππο τον Ε' δε διστάζουν να παίρνουν τις μεγάλες αποφάσεις μπροστά σε τέτοια διλήμματα. Το έθνος, ο θρόνος, τα συμφέροντα του λαού, υπερισχύουν μπροστά στα πατρικά αισθήματα.

Ο Δίδας, που ήταν τότε ο στρατιωτικός διοικητής της Ανατολικής Παιονίας, εκτέλεσε τη διαταγή του βασιλιά. Διέταξε να δολοφονήσουν το Δημήτριο κατά τη διάρκεια συμποσίου στην παραστρυμώνα **Ηράκλεια**.* Ο Φίλιππος βρισκόταν τη μέρα εκείνη στη Δημητριάδα της Μαγνησίας κι ο Περσέας εδώ, στην Αμφίπολη. Ελάχιστες μέρες μετά το θάνατο του Δημήτριου άρχισαν οι αμφιβολίες για το δύστυχο πατέρα. Σε λίγο οι αμφιβολίες αυτές έγιναν πύρινη φλόγα που φούντωσε στην ψυχή του παιδοκτόνου. Κάποιοι μίλησαν για πλαστές αποδείξεις ενοχής του δολοφονημένου βασιλόπαιδου, που χαλκεύτηκαν από Ρωμαίους και μερικούς αυλικούς. Οι ψίθυροι ανακάτευαν δειλά και το όνομα του Περσέα. Πολλά κεφάλια έπεσαν. Ο Ξύχος, ο γραμματέας του Απελλή και του Φιλοκλή, έκανε αποκαλύψεις, αληθινές ή φανταστικές, για ν' αποφύγει τα φοβερά βασανιστήρια. Ο τραγικός πατέρας έμεινε κεραυνοβολημένος. Περπατούσε σα φάντασμα τη νύχτα, παραμιλώντας και ζητώντας συγχώρεση απ' τον πεθαμένο του γιο. Τσακισμένος, σαν ακυβέρνητο καράβι, έφτασε στην Αμφίπολη χωρίς να καλέσει κοντά του τον Περσέα, που βρισκόταν με στρατιωτική αποστολή στη Θράκη. Από τότε που πέθανε ο Δημήτριος οι δυο τους δεν είχαν συναντηθεί. Οι σχέσεις μεταξύ πατέρα και γιου είχαν διαρραγεί ανεπανόρθωτα. Ο θάνατος του Δημητρίου ήταν η μεγάλη άβυσσος που χώρισε το βασιλιά απ' το διάδοχο.

Μέσα σε λιγότερο από ένα χρόνο απ' τη μέρα του τραγικού περιστατικού της Ηράκλειας, ο Φίλιππος Ε' πέθανε από τύψεις και μαρασμό σ' αυτή εδώ την έπαυλη... Να, σ' εκείνη εκεί την κρεβατοκάμαρα της ανατολικής πλευράς... Πέθανε γεμάτος πόνος και θλίψη, κυνηγημένος από αμφιβολίες. Ο προσωπικός του γιατρός Καλλιγένης κράτησε το θάνατο του βασιλιά μυστικό, για ν' αποφευχθούν οι κίνδυνοι απ' την ακυβερνησία ώσπου να έρθει απ' το θρακικό μέτωπο των επιχειρήσεων ο Περσέας.

-Πώς φτάσαμε σε τέτοιο σημείο πατέρα! Πώς δεν προλάβαμε μια τέτοια συμφορά που μας οδήγησε στη σημερινή καταστροφή! Πώς πέσαμε σε μια τέτοια παγίδα! Ψιθύρισε ξανά ο απελπισμένος βασιλιάς.

Ο ρωμαϊκός προπαγανδιστικός μηχανισμός, στην προσπάθειά του να απομονώσει τον Περσέα απ' τους πολιτικούς φίλους του σ' όλη την Ελλάδα αλλά και σε γειτονικά συμμαχικά κρατίδια, φρόντισε πολύ πριν από την έναρξη και κατά τη διάρκεια του Γ' Μακεδονικού Πολέμου να διαδίδει εξοργιστικές συκοφαντίες. Όλες γίνονταν πιστευτές απ' τον κόσμο γιατί μ' επιμονή και μεθοδικότητα παρουσιάζ-

ζονταν, βάσει σχεδίου, από πολλές κι άσχετες από πρώτη όψη κατευθύνσεις.

Η προσωπικότητά του απεικονίστηκε στα μετέπειτα χρόνια με βάση αυτές τις αισχρές δολοπλοκίες και συκοφαντίες. Παρά το γεγονός πως η ευθύνη του στη δολοφονία του αδερφού του ήταν αναμφίβολα μεγάλη, ο οποιοσδήποτε βαθμός συμμετοχής του σ' αυτή δικαιολογείται από τη θανάσιμη προσωπική αντιπάθεια των δυο αδερφών και από την πεποίθησή του πως ο Δημήτριος είχε καταστεί προδοτικό όργανο της ρωμαϊκής πολιτικής. Ένα πάντως είναι βέβαιο. Η ρωμαϊκή προπαγάνδα χρησιμοποίησε το Δημήτριο για να διασπάσει την πατροπαράδοτη συνοχή της μακεδονικής βασιλικής οικογένειας και να αποδυναμώσει έτσι τη θέληση και το πείσμα των Μακεδόνων για αντίσταση.

Το γεγονός πως οι αποδείξεις για την ενοχή του Δημητρίου ξεκίνησαν απ' τη Ρώμη κι οι αμφιβολίες γι' αυτή ξεπήδησαν πάλι από ασάφειες που διέρρευσαν απ' την ίδια κατεύθυνση, έπεισαν τον Περσέα πως το οικογενειακό δράμα που συγκλόνισε το μακεδονικό θρόνο στήθηκε έντεχνα από έναν αριστοτεχνικό μηχανισμό του ρωμαϊκού μιλιταρισμού. Ο ευγενικός, ο χαμογελαστός, ο εξαιρετικά όμορφος αδερφός του, ο πάντα φιλικός και κοσμοπολίτης νεαρός Δημήτριος, θυσιάστηκε για πολιτικές σκοπιμότητες. Στην καλοστημένη παγίδα έπεσε ανυποψίαστος κι ο ίδιος γιατί έδειξε ανεπιφύλαχτη εμπιστοσύνη στη Ρώμη. Και μέσα εκεί, με την επιθανάτια αγωνία του, έγινε δόλωμα που παγίδεψε τους θύτες του. Παγιδεύτηκαν κι ο πατέρας του κι ο μεγαλύτερος αδερφός του. Ταυτόχρονα δημιουργήθηκε στο λαό κλίμα ηττοπάθειας και αμφιβολιών, που ήταν για τους Ρωμαίους νίκη μεγαλύτερη απ' αυτή που πέτυχαν αργότερα στην Πύδνα.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία πως ο Δημήτριος οργάνωσε μια συνωμοσία με την ενθάρρυνση της Ρώμης. Αλλά τα ρωμαϊκά σχέδια δεν απέβλεπαν στην επιτυχία μιας, εκ των προτέρων, καταδικασμένης σε αποτυχία ενέργειας. Είχαν αποφασίσει να θυσιάσουν τον έμπιστο φίλο τους σ' ένα αριστοτεχνικά και σατανικά σχεδιασμένο πολιτικό παιχνίδι, με φήμες, με ψιθυριστές διαρροές δήθεν έγκυρων πληροφοριών, με πλαστά έγγραφα και άλλα στοιχεία τα οποία σε κατάλληλο χρόνο τα διέψευδαν με άλλα «εγκυρότερα» στοιχεία. Με τον τρόπο αυτό κατάφεραν να δημιουργήσουν την εντύπωση σε μεγάλη μερίδα του μακεδονικού λαού, πως ο Περσέας κι ο πατέρας του ήταν «οι αδίστακτοι κι αιμοσταγείς δολοφόνοι ενός αθώου».

Αυτά σκεφτόταν ο Περσέας το Αυγουσιάτικο εκείνο απόγευμα κι η ψυχή του σπάραζε κι ασφυκτιούσε από πόνο, μεταμέλεια κι απόγνωση για τα λάθη που από αντιπάθεια για τον αδερφό του ή ακόμα κι από ευπιστία διέπραξε χωρίς να φαντάζεται τις συνέπειες. Δεν είχε τότε αντιληφθεί τους πραγματικούς στόχους της Ρώμης.

Στον κήπο είχαν φανεί τα παιδιά. Οι χαρούμενες φωνές τους τάραξαν την παράξενη ησυχία της έπαυλης. Έτρεξαν κοντά στον πατέρα τους και παιχνίδισαν για λίγο μαζί του. Έπειτα τα δυο μικρότερα άρχισαν να παίζουν την τυφλόμυγα, ενώ ο Φίλιππος κάθισε σε κάποια άκρη και βυθίστηκε στη μελέτη της «Ιλιάδας» που, μαζί με τις ιστορίες απ' την εκστρατεία του Μεγαλέξανδρου στην Ασία, ήταν από τα αγαπημένα του αναγνώσματα.

Η βασίλισσα φάνηκε λίγο αργότερα. Φορούσε ένα λεπτό λευκό, αέρινο, μακρύ ιμάτιο. Τα μαλλιά της, μαζεμένα στα πλάγια και λυτά στο πίσω μέρος του κεφαλιού της, έπεφταν στους ώμους της και της έδιναν περίσσια χάρη.

Είχε κάποια διαφορά ηλικίας με τον άντρα της αλλά, ψηλή και ευθυτενής καθώς ήταν, με σοβαρή έκφραση και την διάπλαση της μεστωμένης γυναίκας που της έδωσαν οι δυο γέννες της, έδινε την εντύπωση της ιδανικής συζύγου για έναν καλοσχηματισμένο ώριμο άντρα σαν τον Περσέα.

Η Λαοδίκη κάθισε κοντά στον άντρα της και με το χέρι της έσφιξε το δικό του. Τον κοίταξε στα μάτια και χαμογέλασε.

-Θα πρέπει να προσπαθήσεις να διώχνεις τις θλιβερές σκέψεις που σ' αποθαρρύνουν...Κι ο πατέρας σου νικήθηκε απ' το Φλαμινίνο αλλά αυτό δεν τον εμπόδισε, λίγα χρόνια αργότερα, να ξαναγίνει πανίσχυρος...

-Η δική μου περίπτωση είναι διαφορετική...

-Μα γιατί!.. Ποιος μπορεί να ξέρει τι μας επιφυλάσσει το μέλλον;

-Οι σημερινές συνθήκες είναι διαφορετικές...Η ήττα στην Πύδνα θα μπορούσε να ξεπεραστεί αν από πίσω παραφύλαγε ένας ψυχωμένος λαός... Αν στην Ελλάδα κάποτε δεν υπήρχε μια ασάλινη θέληση για αντίσταση κι αγώνες, οι Θερμοπύλες κι η θυσία του Λεωνίδα θα ήταν μια άλλη Πύδνα. Οι Πέρσες θα καταχτούσαν πολύ εύκολα την Αττική και την Πελοπόννησο αν πίσω απ' τις Θερμοπύλες δε βρισκόταν ένας λαός αποφασισμένος ν' αγωνιστεί μέχρι θανάτου...

-Μην απελπίζεσαι αγαπημένε μου Περσέα... Οι θεοί δε θ' αφήσουν να χαθούμε ούτε εμείς αλλά ούτε κι η Μακεδονία...

-Μακάρι, Λαοδίκη, να είχα τη δικιά σου αισιοδοξία... Όμως ψάχνω αδιάκοπα γύρω μου και δε βλέπω που μπορώ να στηριχτώ... Σήμερα πληροφορήθηκα πως κι ο πιστός μου Ανδρόνικος, που τον έστειλα να κάψει τα ναυπηγεία της Θεσσαλονίκης, προτίμησε να τα παραδώσει στους Ρωμαίους για τον αντιμετωπίσουν μ' επιείκεια... Ποιοι μου απόμειναν; Και οι συγγενείς μου μ' εγκατέλειψαν... Κι αυτός ακόμα ο άντρας της **αδερφής*** μου δεν έπαψε να ερωτοτροπεί με τους εχθρούς μου και να συνωμοτεί εναντίον μου.

Η βασίλισσα έπιασε συγκινημένη το κεφάλι του άντρα της και το τράβηξε στο στήθος της. Τον φιλούσε στον κρόταφο, στο μέτωπο, στα μαλλιά...

-Ας ελπίζουμε Περσέα... Ας ελπίζουμε... Για να μπορέσουμε ν' αντέξουμε αυτή τη δοκιμασία, του ψιθύρισε με σπασμένη φωνή πού 'μοι-αζε με λυγμό.

Ο θετός τους γιος σταμάτησε για λίγο το διάβασμα. Τα δυο μικρότερα διέκοψαν το παιχνίδι τους και κοίταζαν με παιδική αφέλεια τους γονείς τους.

-Να παίξουμε κι εμείς τους παντρεμένους; ρώτησε ο Αλέξανδρος την αδερφούλα του, που τον κοίταζε χαμογελαστή χωρίς να πολυκαταλαβαίνει.

-Θέλεις; την ξαναρώτησε σε λίγο και χοροπήδησε χτυπώντας τα χέρια του ρυθμικά πάνω απ' το κεφάλι του.

-Θέλω, επανέλαβε η μικρούλα χοροπηδώντας στον ίδιο ρυθμό.

-Τότε να πάρουμε τα τραπεζάκια, τις καρεκλίτσες και τ' άλλα παιχνίδια σου για να στρώσουμε το σπίτι...

-Ναι, ναι, ξεφώνισε η μικρή και τα δυο παιδιά έτρεξαν προς το εσωτερικό της έπταυλης.

Ο Περσέας δε μιλούσε. Κούρνιαζε στην αγκαλιά της γυναίκας του σαν κυνηγημένο πουλί. Φαινόταν πως είχε ηρεμήσει κι έδειχνε αποκαμωμένος.

-Θα πρέπει να τρως και να κοιμάσαι περισσότερο... Αδυνάτισες και χλόμιασες πολύ, τον μάλωσε μ' αγάπη η γυναίκα του.

-Δεν εξαρτάται απ' τη θέληση μου... Οι μπουκιές δεν κατεβαίνουν...

-Πρέπει να πεισμώσεις... Σε χρειάζομαι εγώ, σε χρειάζονται τα παιδιά μας αλλά και οι Μακεδόνες, ο λαός σου, που από σένα περιμένει να ξαναγίνει αυτός που ήταν πριν υποταγεί στους Ρωμαίους...

Η Λαοδίκη συνέχισε να μιλά και να ενθαρρύνει τον άντρα της. Σιγά σιγά όμως ξέφυγε από τα δυσάρεστα θέματα που τους απασχολούσαν σχεδόν καθημερινά τον τελευταίο καιρό. Αναφέρθηκε σ' ευχάριστα γεγονότα απ' τη ζωή στο παλάτι ή σε ευτυχισμένες στιγμές

της δικής τους ζωής. Θυμήθηκε περιστατικά απ' τα κυνήγια του Περσέα στα βουνά της Μακεδονίας, τις επικίνδυνες αρματοδρομίες του, τα γλέντια και τα πανηγύρια στην Πέλλα... Όταν του θύμισε σκηνές απ' τον περίλαμπρο γάμο τους, το πρόσωπο του Περσέα είχε φωτιστεί. Της έπιασε με λατρεία τα χέρια και κοιτώντας την στα μάτια της είπε ενώ χαμογελούσε.

-Όταν σε πρωτοείδα Λαοδίκη στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης, άθελά μου έριξα μια κλεφτή ματιά προς τον Όλυμπο, προς την ψηλότερη κορφή της κατοικίας των θεών που φαινόταν να χάνεται μέσα στα σύννεφα... Αναρωτήθηκα αν ήσουν κάποια νεράιδα ή μια άγνωστη θεά που ο Δίας την έκρυβε ζηλότυπα στο άγνωστο βασίλειό του.

Γέλασαν. Η βασίλισσα θυμήθηκε λεπτομέρειες απ' το προξενιό τους και τα γεγονότα που επακολούθησαν.

-Με συγκίνηση όμως θυμάμαι το ταξίδι μου απ' την πατρίδα μου προς τη Μακεδονία... Όταν διασχίζαμε το Αιγαίο μας συνόδευε τιμητικά ο στόλος των Ροδίων... Στη μέση της θαλάσσιας διαδρομής μας προϋπάντησαν και τα πλοία του μακεδονικού στόλου... Εγώ, η κόρη του **Σέλευκου** * και συ, ο γιος του Φίλιππου, παιδιά δυο ένδοξων Μακεδόνων βασιλιάδων, τελέσαμε στην Πέλλα τους πιο λαμπρούς γάμους... Αντιπρόσωποι απ' όλες τις πόλεις της Ελλάδας μας έφεραν ακριβά δώρα, μας έδωσαν ευχές και μας πρόσφεραν τη φιλία τους... Τι ευτυχισμένες μέρες στ' αλήθεια!

Αυτές ήταν οι τελευταίες τους λέξεις. Αρκετή ώρα κάθισαν μαζί, δίπλα δίπλα, με τα χέρια τους πλεγμένα. Σιωπούσαν κι αναπολούσαν στιγμές μιας περασμένης ευτυχισμένης ζωής.

IV. Μια κρυφή συνάντηση

Τις τελευταίες μέρες του Φθινόπωρου ο Περσέας είχε μια αναπάντεχη και μυστηριώδη επίσκεψη που τον συντάραξε.

Είχε σηκωθεί αρκετά πρωί, όπως συνήθιζε και βγήκε στον εξώστη για να βυθιστεί, όπως σχεδόν κάθε μέρα, στις βασανιστικές του σκέψεις. Έξω, προς τη μεριά της πύλης, το βουητό της καθημερινής ζωής έπαιρνε το γνωστό του τόνο, ενώ στο βάθος, κάτω στην ξύλινη γέφυρα του Στρυμόνα, ακούγονταν οι φωνές των εργατών που ξεφόρτωναν τα εμπορεύματα απ' τις φορτηγίδες. Από την

πίσω πλευρά της έπαυλης, προς τις αποθήκες, ακούγονταν αντρίκιες φωνές και παράξενοι θόρυβοι.

Κάποια στιγμή ο βασιλιάς είδε τη Φυλλίδα να τον πλησιάζει, ρίχνοντας κλεφτές ματιές γύρω της. Η όμορφη κοπελίτσα ήταν χλομή κι ανάσαινε γρήγορα, φοβισμένα.

-Τι συμβαίνει Φυλλίδα; τη ρώτησε ανήσυχος.

-Αφέντη και βασιλιά μου, ήρθα εγώ γιατί ο πατέρας μου είναι στην πίσω αυλή όπου οι εργάτες ξεφορτώνουν πλιθιά και πλάκες... Δεν απομακρύνεται γιατί δε θέλει να δώσει αφορμή για υποψίες στους Ρωμαίους στρατιώτες που επιβλέπουν τους εργάτες...

-Για έλα μέσα μικρή μου, πρόσταξε ο Περσέας την κοπέλα.

Η έκφρασή του έγινε σοβαρή κι ανήσυχη καθώς προχωρούσαν στο εσωτερικό της έπαυλης. Στο βάθος του διαδρόμου φάνηκε η Λαοδίκη.

-Στο υπόγειο, αφέντη, είναι κρυμμένος ένας άντρας που θέλει να σου μιλήσει, είπε κοφτά, φανερά αναστατωμένη η Φυλλίδα.

-Τι άντρας; Ποιος είναι; ρώτησε με καχυποψία ο βασιλιάς.

-Τι συμβαίνει; ρώτησε σχεδόν ταυτόχρονα και η Λαοδίκη που είχε πλησιάσει.

-Είναι ένας λοχαγός μας που μπήκε κρυφά στην έπαυλη ντυμένος σαν εργάτης... Λέει πως είναι ανάγκη να σου μιλήσει...

-Πού ακριβώς είναι κρυμμένος;

-Στην αποθήκη των τροφίμων, πίσω απ' τα πιθάρια με το λάδι...

Ο βασιλιάς σκέφτηκε για λίγο και μετά απευθύνθηκε αποφασιστικά στη γυναίκα του.

-Βγείτε κι οι δυο σας μαζί έξω απ' τη μεριά του κήπου... Θα περπατάτε αργά προς τους κοιτώνες των υπηρετών... Προσοχή, να μη δείχνετε ταραγμένες...

-Κι εσύ; τον ρώτησε η γυναίκα του.

-θα κατεβώ απ' τις εσωτερικές σκάλες... Θα πάω έτσι στο υπόγειο χωρίς να υποψιαστούν οι φρουροί...

Βαδίζοντας αργά, νωχελικά, με αδιάφορη κι ήρεμη έκφραση στο πρόσωπο, κατέβηκε τις σκάλες κι από την πίσω πλευρά έφτασε στην αποθήκη τροφίμων.

Στην αρχή, στο περιορισμένο φως του υπόγειου, δεν είδε κανένα. Όταν η σιλουέτα κινήθηκε πίσω από ένα πελώριο πιθάρι, τότε ο Περσέας κατάλαβε πως ο μικρόσωμος άντρας με τα παλιά κουρελιασμένα ρούχα του, ήταν τόσο κοντά του που θα μπορούσε να τον αγγίξει αν έκανε ένα ακόμα βήμα. Ο άγνωστος τον πλησίασε περισσότερο και υποκλίθηκε με σεβασμό.

- Βασιλιά μου, συγχώρα με για την άθλια αμφίεση μου... Ήταν όμως ο μόνος τρόπος για να σε πλησιάσω χωρίς μεγάλο κίνδυνο...
- Ποιος είσαι και τι θέλεις; τον ρώτησε απότομα ο Περσέας καθώς τον περιεργαζόταν επίμονα.
- Είμαι ο λοχαγός Νικόλαος απ' τη Βέροια... Υπηρετούσα στη φρουρά του Ιστιαίου και του Θεογένη, στα οχυρά του Πυθίου και της Πέτρας, στον Όλυμπο...
- Τώρα σε θυμήθηκα λοχαγέ! Πρέπει να σου ανάθεσα τη φύλαξη αιχμαλώτων μετά τη μάχη στο Καλλίνικο... Ή κάνω λάθος;
- Δεν κάνεις λάθος βασιλιά μου... Είναι έτσι όπως τα λες...
- Λοιπόν, τι συμβαίνει λοχαγέ; Γιατί θέλησες να με δείς;
- Φέρνω μήνυμα απ' το Δίδα...
- Τι μήνυμα; Να το δω...
- Θα 'ταν επικίνδυνο να 'φερνα γραφτό μήνυμα...
- Πως να το πιστέψω ότι σε στέλνει ο Δίδας!
- Είμαι πιστός αξιωματικός σου...
- Τις τελευταίες μέρες πολλοί με πρόδωσαν... Ακόμα κι άνθρωποι που ευεργετήθηκαν από μένα με τιμές, πλούτη κι αξιώματα...
- Έχεις δίκιο βασιλιά μου... Σε ικετεύω όμως πρώτα να μ' ακούσεις κι ύστερα αν θέλεις με πιστεύεις...
- Σ' ακούω λοχαγέ... Πες μου λοιπόν για ποιο λόγο ήρθες να με συναντήσεις...

Ο Νικόλαος άρχισε να μιλά. Στην αρχή κόμπιαζε. Μετά ξεθάρρεψε και πιο ύστερα η φωνή του έβγαине απ' το λαρύγγι του πύρινη, ψυχωμένη κι είχε μια ασυνήθιστη πειστικότητα.

Τον είχαν στείλει ο Δίδας κι άλλοι πιστοί επιτελείς του Περσέα που βρίσκονταν φυλακισμένοι στην απομονωμένη κι απρόσιτη πλευρά του ρωμαϊκού στρατοπέδου, προς τη μεριά της χαράδρας.

Οι πιο θαρραλέοι απ' αυτούς είχαν προτείνει ένα σχέδιο φυγάδευσης του βασιλιά. Πίστευαν πως είχε λαθεμένα εκτιμηθεί η στρατιωτική κατάσταση, πάνω στον πανικό της μεγάλης ήττας. Έτσι, δεν αξιοποιήθηκαν οι απεριόριστες δυνατότητες που παρείχαν ο μακεδονικός λαός κι η φυσική διαμόρφωση του εδάφους του βασιλείου. Τα δυσπρόσιτα δασωμένα βουνά θα μπορούσαν ν' αποτελέσουν ιδανικά καταφύγια και στρατώνες για εκπαίδευση επιλεγμένων οπλιτών. Για τα πρώτα έξοδα αγοράς όπλων θα ήταν αρκετός ο θησαυρός που ποντίστηκε κατά την οπισθοχώρηση, από το Νίκωνα, σε κάποια αβαθή και δυσπρόσιτη ακρογιαλιά του Αιγαίου, μετά από εντολή του Περσέα. Ο Νικόλαος τελειώνοντας συμπλήρωσε:

-Οι περισσότεροι αξιωματικοί πιστεύουν πως, αν κατά την υποχώρηση μπορούσε να κρατηθεί όλο το ιππικό σε τάξη και πως αν κατευθυνόταν προς τη Σιντική και την Οδομαντική για να ενωθεί με τις ίλες του Δίδα, η κατάσταση θα είχε εξελιχθεί με τελείως διαφορετικό τρόπο.

-Όμως τώρα τι γίνεται! Οι Ρωμαίοι έγιναν κύριοι όλης της Μακεδονίας... Πολλοί Μακεδόνες, που ως τώρα δεν έδειχναν το φιλορωμαϊσμό τους, συνεργάζονται σήμερα με τον κατακτητή... Για να τους δελεάσουν τους υπόσχονται δήθεν ελευθερίες και μείωση των φόρων...

-Θα διερευνηθούν όλα τα ενδεχόμενα για ν' αποφευχθούν λάθη, είπε ο λοχαγός.

-Θα πρέπει επίσης να σκεφτώ τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου... Πώς θα μπορέσουν ν' αντέξουν τις φοβερές πολύχρονες δοκιμασίες μέσα στα δάση και τις χιονισμένες κορφές! Θα πρέπει να τους στείλουμε με μυστικότητα κι ασφάλεια σε μακρινούς φίλους, έξω απ' τον ελλαδικό χώρο.. Αν πέσουν στα χέρια των Ρωμαίων θα υποστούν την εκδικητική τους μανία...

-Η αποστολή μου είναι να μεταφέρω στους οργανωτές της φυγάδευσης το σύμφωνό σας για να προχωρήσουν σε μια παρόμοια ενέργεια... Το πως και πότε θα γίνει αυτό θα εξαρτηθεί από τη σωστή και μελετημένη κατάσταση του σχεδίου...Ο ύπατος θα λείπει ως την άνοιξη κι έχουμε μπροστά μας αρκετό καιρό...Ο Δίδας σκέφτεται να επικοινωνήσει και με το ναύαρχο Αντήνορα... Βρίσκεται σε περιορισμό, μαζί με τον Κάλλιππο, στα κτίρια των ναυπηγείων της Θεσσαλονίκης...

Ο Περσέας έπιασε το λοχαγό απ' τους ώμους και τον κοίταξε στα μάτια. Φαινόταν αναθαρρημένος.

-Πες μου για τον Αντήνορα και τον ισάξιο υποναύαρχο του... Κι οι δυο τους είναι αλύγιστοι και θαρραλέοι άντρες... Είναι απ' τους τελευταίους που παραδόθηκαν στον εχθρό...

Ο νεαρός λοχαγός του μετέφερε όσες πληροφορίες του εμπιστεύθηκε ένας άλλος αξιωματικός, που κρυβόταν σε σπηλιές του Κερδύλλιου. Διηγήθηκε στον Περσέα την παράδοση του μακεδονικού στόλου στην Κασσάνδρεια της Χαλκιδικής. Στην πόλη αυτή είχαν γίνει πριν, σκληρές μάχες σώμα με σώμα. Η φρουρά της είχε αποδεδειχθεί όταν οι εναπομείναντες αποφάσισαν, για να σώσουν τα γυναικόπαιδα, να παραδοθούν.

Στον Αντήνορα οι Ρωμαίοι φέρθηκαν με γενναιοφροσύνη. Του επέτρεψαν να φορά τη στολή με τα διακριτικά του ναύαρχου, ως α-

ναγνώριση της ανδρείας του και σε ένδειξη ανταπόδοσης για την ιπποτική του στάση στη Δήλο. Είχε γίνει γνωστό, ως τη Ρώμη, πως ο Μακεδόνας ναύαρχος είχε συναντήσει, κατά τη διάρκεια του τετράχρονου Γ Μακεδονικού Πολέμου, το πλοίο επιφανών συγκλητικών που κατευθύνονταν με ειδική αποστολή στην Αίγυπτο. Οι **τρεις*** Ρωμαίοι αξιωματούχοι βρίσκονταν στο έλεος του Αντήνορα... Κι εκείνος, σεβόμενος την ιερή παράδοση του νησιού για ασυλία, έδειξε μια ανωτερότητα που ξεπερνούσε τις συνήθειες του πολέμου. Τους επέτρεψε να εγκαταλείψουν τη Δήλο και να συνεχίσουν το ταξίδι τους για την Αλεξάνδρεια.

-Στις αποθήκες των ναυπηγείων της Θεσσαλονίκης βρίσκονται φυλακισμένοι αρκετοί αξιωματικοί μας... Η φρούρηση όμως του ναύαρχου είναι τυπική και περιορισμένης μορφής, είπε ο Νικόλαος. Είναι εύκολο να τον ενημερώσουμε για το σχέδιό μας και να τον φυγαδεύσουμε.;

-Θα περιμένω και τις προτάσεις του Αντήνορα για ν' αποφασίσω πως θα ενεργήσω, αν τελικά επιτύχει το σχέδιο της απόδρασής μας ... Μόνο που θα πρέπει να επιταχύνουμε τις ενέργειές μας... Πρέπει να δράσουμε πριν επιστρέψει ο ύπατος...

-Θα σε ενημερώσω βασιλιά μου όσο μπορώ πιο γρήγορα... Είμαι αισιόδοξος πως θα τα καταφέρουμε... Βρίσκομαι επίσης σ' επικοινωνία με μια μεγάλη ομάδα αξιωματικών μας που κρύβονται στα βουνά κι είναι αποφασισμένοι να μείνουν ελεύθεροι... Ποτέ δε θα πέσουν ζωντανοί στα χέρια των Ρωμαίων... Αυτοί θα μας βοηθήσουν επεμβαίνοντας την κατάλληλη στιγμή... Ήδη, κατάφεραν να βρουν αντικλείδια για τις αλυσίδες με τις οποίες έχουν δεμένους τους αξιωματικούς μας στο στρατόπεδο...

Ο νεαρός λοχαγός έριξε μια πεταχτή ματιά απ' το μικρό παραθυράκι με τη χοντρή σιδεριά που βρισκόταν προς τη μεριά της αυλής. Με χίλιες προφυλάξεις ξεγλίστρησε προς την άλλη πλευρά της αποθήκης, όπου υπήρχε μια δεύτερη πόρτα. Αυτή οδηγούσε, από έναν μικρό διάδρομο στην έξοδο, προς τη μεριά της πίσω αυλής.

Εκεί περίμενε μερικά λεπτά. Όταν βρήκε την ευκαιρία πετάχτηκε απαρατήρητος κι αναμείχτηκε με τους εργάτες που περνούσαν από πολύ κοντά, σχεδόν ξυστά, απ' τον βορειοανατολικό τοίχο της έπαυλης μεταφέροντας οικοδομικά υλικά.

ΜΕΡΟΣ Β'

1. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΑΜΟΝΗΣ

I. Ένας "ελεύθερος" αιχμάλωτος.

Ο αναπληρωτής του ύπατου στην Αμφίπολη, ο χιλιάρχος Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος, ήταν ένας ευγενικός και καλλιεργημένος Ρωμαίος αξιωματικός. Από τη μέρα που ο Αιμίλιος Παύλος ξεκίνησε για να επισκεφτεί τις κυριότερες πόλεις της Νότιας Ελλάδας, επικράτησε ένα είδος ηρεμίας στο ρωμαϊκό στρατόπεδο. Η σκληρή πειθαρχία που είχε επιβάλει ο ύπατος απ' τη μέρα που ανέλαβε τη διοίκηση των ρωμαϊκών λεγεώνων στην Ελλάδα, είχε κουράσει υπερβολικά τους άντρες του. Γι' αυτό, με ανακούφιση οι υπαξιωματικοί και οι στρατιώτες που στρατοπέδευαν στην περιοχή της Αμφίπολης, πληροφορήθηκαν την αναχώρησή του και την αντικατάστασή του απ' τον εκλεπτυσμένο στους τρόπους και στην εξευγενισμένη συμπεριφορά αριστοκράτη χιλιάρχο.

Οι ίδιοι αυτοί δυσαρεστημένοι στρατιώτες δε δίστασαν όταν, ένα σχεδόν χρόνο αργότερα, επέστρεψαν στη Ρώμη, να φέρουν εμπόδια και να αναβάλλουν για αρκετούς μήνες το "θρίαμβο" του ύπατου, αυτή την απαραίτητη για τους μεγάλους νικητές παρέλαση στους κεντρικούς δρόμους για την επίδειξη των λαφύρων και των αιχμαλώτων πολέμου.

Απ' τις πρώτες μέρες που ανέλαβε τη διοίκηση της ρωμαϊκής φρουράς στην Αμφίπολη ο Σουλπίκιος Γάλλος, έδειξε το ίδιο ενδιαφέρον, όπως κι ο ύπατος, για τον Περσέα και τη βασιλική οικογένεια. Ο χιλιάρχος όμως ήταν πιο ζεστός και πιο ανθρώπινος στις σχέσεις του με τον αιχμάλωτο Μακεδόνα βασιλιά.

Ο ύπατος ήταν ένας γενναίος, δίκαιος και βαθιά θρησκευόμενος Ρωμαίος. Είχε στην έκφραση, στη ματιά και στη συγκρατημένη συμπεριφορά του εκείνο το χαρακτηριστικό γνώρισμα του σκληρού και πειθαρχημένου στρατιωτικού που κρατούσε σε απόσταση τους συνεργάτες του αλλά και αυτούς ακόμα τους φίλους και συγγενείς του.

Ο Σουλπίκιος Γάλλος έμοιαζε πιότερο με δάσκαλο παρά με αξιωματικό. Στις δύσκολες ώρες της μάχης διατηρούσε μια παροιμιώδη

ψυχραιμία και το μυαλό του συλλάμβανε και κατέστρωνε τα πιο πρακτικά κι αποτελεσματικά σχέδια αιφνιδιασμού και υπερφαλάγγισης του εχθρού. Όμως ο ίδιος δε διέθετε την ασυγκράτητη ορμή ή την παράλογη γενναιότητα άλλων αξιωματικών της ρωμαϊκής στρατιάς για να υλοποιήσει τέτοια σχέδια. Ήταν ένας καθαρά επιτελικός αξιωματικός. Γι' αυτό ο ύπατος χρησιμοποίησε τις στρατιωτικές του αρετές και την ακαταμάχητη πειθώ του για να καταστρώνει τα σχέδια της μάχης και να προετοιμάζει ψυχολογικά τους αξιωματικούς και τους οπλίτες πριν από την έναρξη των επιχειρήσεων. Τις επικίνδυνες και παράτολμες αποστολές που απαιτούσαν ενθουσιασμό, επιθετικότητα και διάθεση για σκληρή και αμείλικτη τιμωρία των αντιπάλων ή του άμαχου πληθυσμού, τις ανέθετε στον ασυγκράτητο χιλιάρχο Κορνήλιο Νασικά ή στο μεγαλύτερο γιο του, στο δεκαοχτάχρονο ύπαρχο Φάβιο Μάξιμο.

Είχαν πιάσει τα πρώτα χειμωνιάτικα κρύα και κάποιο πρωινό οι ψηλότερες κορφές του Όρβηλου, προς τα βόρεια και του Παγγαίου προς τ' ανατολικά, είχαν ασπρίσει απ' τα χιόνια.

Η βασιλική οικογένεια ζούσε, απομονωμένη απ' τους Αμφιπολίτες και την άλλοτε πολυπληθή αυλική ακολουθία της, μια ήρεμη και φαινομενικά απόλυτα ελεύθερη ζωή στην όμορφη έπαυλη. Η βασίλισσα ζωγράφιζε σ' αγγεία ή κεντούσε με χρυσή κλωστή μαντήλες και πετσετάκια. Τα παιδιά έπαιζαν την τυφλόμυγα ή το κουτσό στη μεγάλη αίθουσα συσκέψεων, ενώ τα μεσημέρια, όταν ανέβαινε κάπως η θερμοκρασία και μπορούσαν να κινηθούν στον κήπο, έτρεχαν γύρω απ' την έπαυλη ή έπαιζαν στις κούνιες που οι υπηρέτες έφτιαχναν με σχοινιά κι έδεναν σε χοντρά κλωνάρια δέντρων.

Ο Περσέας ανήσυχος, αγχωμένος, εξουθενωμένος από θλιβερές σκέψεις, βημάτιζε συνεχώς στον κήπο φορώντας έναν σταχτί χειμωνιάτικο χιτώνα ή αποσυρόταν στη βιβλιοθήκη, όπου συνήθιζε να ξεφυλλίζει όρθιος πολύτιμα χειρόγραφα. Οι μέρες περνούσαν χωρίς να έχει κάποια ενθαρρυντικά νέα από το λοχαγό Νικόλαο.

Οι πληροφορίες που του έφερνε ο Κρατερός για την κατάσταση στη Μακεδονία και στην υπόλοιπη Ελλάδα ήταν αποκαρδιωτικές. Μια μέρα εξομολογήθηκε στη Λαοδίκη.

-Αυτή η επίπλαστη ηρεμία με φοβίζει...

-Όλα θα πάνε καλά Περσέα...

-Μοιάζει σαν κάλμα πριν απ' τη φουρτούνα...Νιώθω πως βρίσκομαι σε μια αφύσικη κατάσταση, αφού είμαι ένας «ελεύθερος αιχμάλωτος».

Η Λαοδίκη του χαίδεψε το χέρι.

-Πρέπει να ηρεμήσεις βασιλιά μου... Τα βράδια δεν κοιμάσαι καλά...

-Μακάρι να μπορούσα να ηρεμήσω!.. Ω, αγαπημένη μου γυναίκα, δεν μπορείς να φανταστείς τις φοβερές κι απαίσιες ενοχές που με συνθλίβουν κάθε μέρα και πιο πολύ... Νιώθω σα να γέρασα ξαφνικά κατά είκοσι χρόνια, ψέλλισε καθώς ακουμπούσε το κεφάλι του στον ώμο της.

Είχαν μείνει έτσι αμίλητοι για αρκετές στιγμές. Ο διακριτικός βήχας του Κρατερού τους συνέφερε.

-Τί συμβαίνει; Σε βλέπω ανήσυχο! ρώτησε ο Περσέας τον πιστό του υπηρέτη.

-Θα 'ναι καλύτερα βασιλιά μου να πάμε μέσα για να μιλήσουμε πιο άνετα... Εδώ μας βλέπουν πολλοί, απάντησε ο Κρατερός κι έδειξε με το βλέμμα του δυο Ρωμαίους φρουρούς που σιγομιλούσαν κοντά στο περίπτερο. Πιο εκεί ο Τουβέρωνας, προχωρούσε βιαστικά προς τα μαγειρεία για να προλάβει τη Φυλλίδα, που εκείνη τη στιγμή τίναζε, μπροστά στην είσοδο, μια πολύχρωμη πετσέτα.

-Εσύ πήγαινε απ' την πίσω πόρτα... Εγώ θα 'ρθω με τη βασίλισσα απ' την κεντρική είσοδο, ψιθύρισε ο Περσέας ενώ κοίταζε, δήθεν αδιάφορα, προς την άλλη πλευρά του κήπου.

Ο Κρατερός προχώρησε προς την έπαυλη με γρήγορο βήμα. Είχε το ύφος ανθρώπου που πνίγεται απ' τις δουλειές που τον περιμένουν. Παράλληλα φρόντιζε, καθώς περπατούσε στους χαλικοστρωμένους διαδρόμους του κήπου, να βάζει στα πεταχτά στη θέση του ένα κλωνάρι που έγερνε επικίνδυνα ή να σπρώχνει την ασπρόπετρα που ξέφευγε απ' το χαμηλό κυκλικό πεζούλι που περιέβαλε τη ρίζα κάποιου δέντρου.

Πιο πέρα οι βασιλόπαιδες έπαιζαν βόλους. Χρησιμοποιούσαν λευκές και γυαλιστερές ολοστρογγυλες πετρίτσες, τις οποίες οι υπηρέτες μάζεψαν απ' το γυαλό της Ηιόνας. Ο Φίλιππος κι ο Αλέξανδρος φώναζαν και χειρονομούσαν ζωηρά κάθε φορά που αμφισβητούσαν το αποτέλεσμα μιας κίνησης. Η μικρούλα Πολυκράτεια φαινόταν ωχρή και κουρασμένη. Η παραμάνα της την είχε ντύσει με χοντρά και βαριά ρούχα που έκλειναν προστατευτικά το λαιμό της, γιατί η φιλάσθενη παιδούλα είχε μόλις συνέλθει από πρόσφατο κρυολόγημα και τη βασάνιζε ένας επίμονος και σκληρός βήχας.

Ο Περσέας και η Λαοδίκη, πιασμένοι απ' το χέρι, περπατούσαν αργά. Χωρίς να μιλούν μπήκαν στην έπαυλη και προχώρησαν προς

την κεντρική εσωτερική αυλή του κτιρίου. Στην άκρη του διαδρόμου τους περίμενε ο Κρατερός.

-Λοιπόν, τι συμβαίνει Κρατερέ; Λέγε γρήγορα! ρώτησε σκυθρωπός και με φανερή αδημονία ο βασιλιάς.

-Άσχημα νέα αφέντη...

-Πέστα γρήγορα όσο άσχημα κι αν είναι, τον πρόσταξε ο Περσέας με τρεμάμενη φωνή.

Ο πιστός υπηρέτης δίστασε για λίγο...

-Λέγε, σ' ακούω, ξανά 'πε στον ίδιο τόνο ο βασιλιάς.

-Ο Νικόλαος... Ο λοχαγός Νικόλαος...

-Τον έπιασαν;

-Βρέθηκε νεκρός εδώ κι αρκετές μέρες, αλλά μόλις σήμερα διαδόθηκε το μαντάτο...

-Ω, συμφορά!

Το επιφώνημα είχε ξεφύγει απ' το στόμα της βασίλισσας. Τα μεγάλα γαλανά μάτια της είχαν διασταλεί φανερώνοντας έκπληξη ανάκατη με φόβο.

-Όλα μας έρχονται στραβά κι ανάποδα, μουρμούρισε μέσα απ' τα δόντια του ο Περσέας και χτύπησε την παλάμη του αριστερού του χεριού με τη μισοσφιγμένη γροθιά του δεξιού.

Καθώς προχωρούσαν προς το εσωτερικό της έπταυλης, ο Κρατερός τους έδωσε τις πληροφορίες που είχε καταφέρει να συλλέξει απ' τους ελάχιστους ελεύθερους ακόμα έμπιστους στο θρόνο που, για λόγους ασφάλειας, δε μπορούσαν να επικοινωνήσουν με τον ίδιο το βασιλιά.

Ο παράτολμος και γενναίος αξιωματικός είχε βρεθεί σκοτωμένος στον κρημνό που έχασκε πίσω απ' το ρωμαϊκό στρατηγείο, προς την πλευρά του Μαυρόλοφου. Φαίνεται πως κάποια σκοτεινή νύχτα προσπάθησε ν' ανεβεί, απ' την πίσω πλευρά, στο ρωμαϊκό στρατόπεδο για να μπει στις σκηνές των αιχμάλωτων Μακεδόνων αξιωματικών. Το έδαφος ήταν γλιστερό απ' το ψιλοβρόχι που είχε προηγηθεί και η ορατότητα περιορισμένη αφού το φεγγάρι ήταν, τις περισσότερες ώρες, κρυμμένο πίσω από πυκνά σύννεφα. Ο λοχαγός παραπάτησε και βρέθηκε στο βάθος του γκρεμού.

-Τι ατυχία! μουρμούρισε ο βασιλιάς.

Ο Κρατερός συνέχισε να ενημερώνει τον Περσέα και τη βασίλισσα για τις αντιδράσεις των Αμφιπολιτών, όταν μαθεύτηκαν τα άσχημα μαντάτα. Επίσης τους πληροφόρησε για τα μέτρα που πήραν χωρίς κα-

θυστέρηση οι Ρωμαίοι, μόλις βρέθηκε το πτώμα του λοχαγού. Διπλασίασαν τις ημερήσιες φρουρές και τριπλασίασαν τις νυχτερινές περιπόλους σ' όλα τα σημεία του στρατοπέδου και ιδιαίτερα στις σκηνές /κρατητήρια για τους Μακεδόνες πολιτικούς και στρατιωτικούς αξιωματούχους.

-Διαδίδεται πως αυτή τη βδομάδα θα στείλουν τους κρατούμενους στη Σίρρα και στη Θεσσαλονίκη για να είναι η επιτήρησή τους καλύτερη... Θέλουν ν' αποκλειστεί κάθε δυνατότητα απόδρασης, είτε τελειώνοντας ο Κρατερός.

-Λες οι Ρωμαίοι να υποψιάστηκαν τους πραγματικούς σκοπούς των επαφών του Νικόλαου με τους άλλους αξιωματικούς; ρώτησε ανήσυχη η Λαοδίκη.

-Δεν το νομίζω αφέντρα μου, απάντησε χωρίς δισταγμούς ο Κρατερός. Υπόθεσαν μάλλον πως ο λοχαγός προσπάθησε να βοηθήσει ορισμένους απ' τους αιχμάλωτους αξιωματικούς για ν' αποδράσουν. Τα μέτρα που πήραν αυτό δείχνουν...

-Ναι, ναι... Είναι ολοφάνερο... Αν ήξεραν κάτι για τα σχέδιά μας θα είχαν εντείνει και τα μέτρα για τη φύλαξη της έπαυλης, μονολόγησε βυθισμένος σε σκέψεις ο βασιλιάς, λες και προσπαθούσε να υπερνικήσει κάποιους φόβους κι αμφιβολίες που στριφογύριζαν σαν οδυνηρά τριβόλια στο μυαλό του.

II. Χειμωνιάτικες μέρες αναμονής

Ο χειμώνας είχε αρχίσει με δυνατά κρύα και βροχές, αλλά στα τέλη του Δεκέμβρη ο καιρός άρχισε να μαλακώνει. Στα μέσα του Γενάρη έκανε έναν θαυμάσιο ανοιξιάτικο καιρό που έδωσε την ευκαιρία στον Περσέα και στο Γάιο Σουλπίκιο Γάλλο να οργανώσουν κυνηγητικές εκδρομές στα δάση της περιοχής;

Ο Περσέας, όπως όλοι σχεδόν οι Μακεδόνες ευγενείς, ήταν ένας άριστα εξασκημένος κυνηγός. Είχε επί χρόνια εκπαιδευτεί στο ομαδικό έφιππο κυνήγι του αγριόχοιρου και του ζαρκαδιού. Ήταν σ' όλους γνωστή η ικανότητά του να πετά με δεξιοτεχνία, πάνω απ' τ' άλογό του, το ακόντιό του σε κινούμενο στόχο. Εντούτοις, αυτή τη φορά δεν είχε την ευκαιρία, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις, να δείξει αυτές τις κυνηγητικές του αρετές στο Ρωμαίο χιλιάρχο.

Παρά την παρατεταμένη ηλιοφάνεια εκείνων των ημερών, το παχύ στρώμα χιονιού που κάλυπτε ακόμα και τις χαμηλότερες δασωμένες πλαγιές του Παγγαίου και του Κερδύλλιου όρους, δεν επέτρεπε το κυνήγι με άλογα. Τα χιόνια είχαν λιώσει γρήγορα μόνο προς την πλευρά της θάλασσας, στις εκβολές του Στρυμόνα και ως τα στενά της Βόλβης. Τα θηράματα όμως είχαν απομακρυνθεί απ' αυτές τις περιοχές, από τότε που κατακλύστηκαν από τον πολυάριθμο ρωμαϊκό στρατό και υπήρχε έντονη κίνηση στο δρόμο από την Ηιόνα προς την Απολλωνία και από την άλλη πλευρά προς τη Γαληψό.

Το θλιβερό επεισόδιο με το θάνατο του λοχαγού Νικόλαου, δεν είχε καθόλου επηρεάσει τις σχέσεις και τη συμπεριφορά του χιλίαρχου προς τον επιτηρούμενο Μακεδόνα βασιλιά. Όμως, οι Μακεδόνες αιχμάλωτοι αξιωματούχοι είχαν απομακρυνθεί απ' την Αμφίπολη μέσα σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα. Ο Ρωμαίος στρατιωτικός διοικητής απέδωσε αυτό το προληπτικό μέτρο σε "έλλειψη κατάλληλων καταλυμάτων" στο στρατόπεδο.

Στις εξόδους τους αυτές τους συνόδευε "για λόγους ασφαλείας" μια ίλη ιππέων. Η επιτήρηση, ήταν ολοφάνερη απ' τις ακροβολισμένες θέσεις των ανδρών της ίλης κι από τη φύλαξη περασμάτων και μονοπατιών, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σαν οδοί διαφυγής του αιχμάλωτου μονάρχη. Παραταύτα, όλα γίνονταν μ' ευγένεια και διακριτικότητα, συμπεριφορά πραγματικά ασυνήθιστη σε Ρωμαίους προς ηττημένο αντίπαλό τους. Τίποτα δεν έδειχνε πως ο Μακεδόνας βασιλιάς ήταν ένας αιχμάλωτος πολέμου.

Ο Περσέας έβρισκε την ευκαιρία να κατατοπίζει το χιλίαρχο πάνω στην τοπογραφία και την ιστορία της περιοχής. Όταν κάποτε ξεμάκρυναν προς τα ανατολικά, του μίλησε για τη Νεάπολη, τα Σκάβαλα και τη Θάσο που φαινόταν στο βάθος του ορίζοντα. Προς την πλευρά αυτή βρίσκονταν οι **Φίλιπποι**,* μια μικρή πόλη στην οποία έδωσε το όνομά του ο πατέρας του Μεγαλέξανδρου. Πιο πέρα συναντούσε κανείς τον ποταμό Νέστο, το φυσικό αυτό σύνορο της **Ανατολικής Μακεδονίας*** με τη Θράκη.

Ο Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος, ένας Ρωμαίος με τόσο ασυνήθιστα για τους συμπατριώτες του πνευματικά ενδιαφέροντα, έδειχνε γοητευμένος για καθετί που είχε σχέση με την ελληνική μυθολογία. Συνεχώς ρωτούσε και περίμενε λεπτομερείς απαντήσεις.

Ο Περσέας του διηγήθηκε όσα ήξερε για το κτήμα του ιστορικού Θουκυδίδη στη Σκαπτή Ύλη του Παγγαίου και για το κτήμα

του ποιητή Ευριπίδη, πέρα προς τη Βόλβη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έδειξε ο χιλιάρχος για τους θρύλους που αναφέρονταν στο μυθικό βασιλιά των Ηδωνών, το Λυκούργο. Η εξουσία του εκτεινόταν ως την περιοχή της Αμφίπολης, πολύ πριν ακόμα η πόλη αυτή χτιστεί από τους Αθηναίους. Κατά την παράδοση, ο βασιλιάς αυτός ήταν υπόδειγμα μονάρχη, ως τη στιγμή που ήρθε σε σύγκρουση με το θεό Διόνυσο και τον Πάνα, με συνέπεια να οδηγηθεί απ' αυτούς στην παράνοια και σε φρικτό θάνατο.

Η λατρεία του Διόνυσου, όπως και οι θρύλοι του Ορφέα και της Ευρυδίκης, επεκτάθηκαν προς τα νότια κι έφτασαν ως το τελευταίο σημείο της ελληνικής χερσονήσου για να ενοποιηθούν, με κεντρικό άξονα το δωδεκάθεο του μακεδονικού Ολύμπου και την έννοια των "κοινών βωμών", την ιδέα της κοινής καταγωγής των Ελλήνων.

-Νομίζω πως παλιότερα αυτή την περιοχή της Θράκης την κατοικούσαν βαρβαρικές φυλές... Έτσι δεν είναι; ρώτησε κάποια στιγμή ο χιλιάρχος.

-Είναι απόλυτα λαθεμένη αυτή η άποψη Σουλπίκιε...

-Γιατί;

-Οι περιοχές δυτικά του Νέστου που παλαιότερα αποτελούσαν τμήμα της Θράκης, όπως η Ηδωνίς, η Βισαλτία, η Οδομαντική, η Σιντική κι ακόμα πιο πέρα, ως τον Αξιό ποταμό, που από την εποχή του Ηρόδοτου είναι γνωστές ως **Παιονία**,* έχουν βαθιές και μακράιωνες ελληνικές παραδόσεις... Τα ντόπια πελασγικά φύλα υποτάχτηκαν, όπως και τα όμοιά τους της Νότιας Ελλάδας, στους Δωριείς που ήρθαν απ' τις παγωμένες χώρες του Βορρά... Δεν είναι τυχαίο πως, απ' τα βάθη των αιώνων ένας Λυκούργος στη Σπάρτη κι ένας άλλος συνονόματός του σ' αυτή την περιοχή άφησαν ανεξίτηλα ίχνη στην ιστορία και στη μυθολογία της Ελλάδας...

-Είναι αλήθεια πως δεν ξέρουμε πολλά πράγματα για την ιστορία αυτών των περιοχών, συμφώνησε ο χιλιάρχος.

-Ήταν περιοχές απομονωμένες απ' την υπόλοιπη Ελλάδα αλλά χρησιμοποιούσαν δραχμές, δίδραχμα ή πεντάδραχμα... Έλαβαν μέρος στις διαμάχες των Ελλήνων κατά τον Τρωικό Πόλεμο... Κατάφεραν επίσης να διατηρήσουν τους πολιτιστικούς δεσμούς τους με τους άλλους Έλληνες επηρεάζοντας σημαντικά την ελληνική μυθολογία... Ας μην ξεχνούμε ακόμα και τους θρύλους για το πέρασμα από εδώ του Ηρακλή, αυτού του κοινού πρόγονου όλων των Δωριέων ή τη ρομαντική ιστορία της Φυλλίδας, της κόρης ενός βασιλιά των Ηδωνών... Ο άτυχος ερωτικός

δεσμός της με το γιο του Θησέα υπήρξε, λένε, η αιτία για το θανάσιμο μίσος των αρχαίων κατοίκων αυτής της περιοχής προς τους Αθηναίους...

Μιλούσαν επί ώρες. Από τους μύθους και τους θρύλους κατάληγαν σε συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα. Το Ρωμαίο χιλιάρχο τον συγκινούσαν ιδιαίτερα οι συζητήσεις που αναφέρονταν στις μάχες της ηρωικής εκστρατείας του Αλέξανδρου στην Ασία. Ζητούσε όλο και περισσότερες πληροφορίες αλλά και κρατούσε σημειώσεις για σημαντικά γεγονότα που τον εντυπωσίαζαν.

Ο Περσέας θαύμαζε τη φιλομάθεια αυτού του ανθρώπου. Γι' αυτό υποσχέθηκε να του δανείσει κάποια αξιόλογα και δυσεύρετα βιβλία απ' τη βιβλιοθήκη του, αλλά και να τον ξεναγήσει στην πινακοθήκη της έπαυλης για να εμπλουτίσει τις γνώσεις του με οπτικές παραστάσεις απ' την εποποιία του Αλέξανδρου.

Αυτή την εποχή αρρώστησε πάλι η Πολυκράτεια. Ο λαιμός της είχε ξανά ερεθιστεί κι ο γιατρός συνέστησε καυτηριασμό με ειδικό οξύ, μείγμα γαλαζόπετρας και θειαφιού. Αυτή η μέθοδος θεραπείας ήταν επώδυνη αλλά και επικίνδυνη, αν ο ασθενής κατάπινε τα αναμειγμένα με το καυστικό υγρό σάλια του.

Ο Περσέας κι η Λαοδίκη ήταν για μέρες τρομερά ανήσυχοι. Η κορούλα τους είχε αδυνατίσει και χλομιάσει υπερβολικά. Για λίγο παρουσιάστηκε κάποια βελτίωση, αλλά σε μερικές μέρες επανεμφανίστηκε υψηλός πυρετός με σπασμούς.

Σ' αυτή την κατάσταση ήταν αδύνατος ο καυτηριασμός των αμυγδαλών. Ο γιατρός εφάρμοσε μια πιο απλή αν και λιγότερο αποτελεσματική θεραπεία. Με ειδικό ξύλινο εργαλείο, επενδυμένο με μαλακό ύφασμα, έκανε επαλείψεις στις αμυγδαλές με λάδι κι αντισηπτικά εκχυλίσματα θεραπευτικών βοτάνων. Παράλληλα συνέστησε επιθέματα με κρύο νερό στο μέτωπο της μικρής.

Η ίδια η Λαοδίκη ξενυχτούσε στο προσκεφάλι της κόρης της αλλάζοντας κάθε τόσο τα βρεγμένα πανιά. Την τρίτη μέρα ο πυρετός υποχώρησε απότομα κι η παιδούλα άρχισε να δέχεται ροφήματα και σούπες. Ο μεγάλος κίνδυνος είχε περάσει.

Με τους άλλους βασιλόπαιδες δεν υπήρχαν σοβαρά προβλήματα. Ιδιαίτερα ο Αλέξανδρος, ο οποίος είχε μια εμφανή προτίμηση στο διάβασμα και στη ζωγραφική, δε δημιουργούσε στους γονείς του καμιά έγνοια. Παρά το γεγονός πως δεν είχε καλά καλά συμπληρώσει τα οχτώ του χρόνια, έδειχνε μια ασυνήθιστη για την ηλικία του ωριμότητα.

Ήταν συνήθως σιωπηλός και τις περισσότερες ώρες του, όταν δε έπαιζε στον κήπο, τις περνούσε στη βιβλιοθήκη ή στο ευρύχωρο δωμάτιο όπου υπήρχαν τα σύνεργα της ζωγραφικής.

Ο Φίλιππος, πιο μεγάλος και τύπος νευρικός και κινητικός, έδειχνε πως είχε συναισθηματικά επηρεαστεί από την κατάσταση που είχε διαμορφωθεί μετά την ήττα της Πύδνας. Είχε ζήσει έντονα το κλίμα αγωνίας και φόβου που πέρασε η βασιλική οικογένεια, από την ώρα που ξεκίνησαν νυχτιάτικα απ' την Πέλλα. Κι έπειτα ακολούθησαν οι συγκλονιστικές στιγμές της σύλληψής τους στη Σαμοθράκη, η ταπείνωση του θετού πατέρα και ταυτόχρονα αδερφού του μπροστά στο Ρωμαίο ύπατο και τέλος ο περιορισμός τους στην Αμφίπολη.

Όλες αυτές οι συγκινήσεις είχαν επηρεάσει τον περήφανο χαρακτήρα του νεαρού Φίλιππου και τον έκαναν να κλειστεί στον εαυτό του και να συμπεριφέρεται μ' έκδηλη ταραχή και νευρικότητα. Συνήθιζε να περνά τις ώρες του στην άκρη της έπαυλης, προς το μεγάλο υπόστεγο, όπου υπήρχε κατάλληλος χώρος για άσκηση στην τοξοβολία και στο ακόντιο. Οι Ρωμαίοι είχαν αφήσει εκεί δυο ακόντια και δυο βέλη χωρίς αιχμές, ώστε να είναι ακατάλληλα για να χρησιμοποιηθούν από οποιονδήποτε και σαν όπλα.

Ένα άλλο πρόβλημα συζητήθηκε πολύ στην έπαυλη, αλλά δεν αφορούσε την ίδια τη βασιλική οικογένεια. Ο Κρατερός κι η γυναίκα του, η Ροδόπη, φαίνονταν ενοχλημένοι απ' τη φανερή συμπάθεια που έδειχνε ο Ρωμαίος εκατόνταρχος της φρουράς που επιτηρούσε την έπαυλη, προς την κόρη τους τη Φυλλίδα,

Ο Αίλιος Τουβέρωνας, με το ωραίο του παράστημα και την παιδική σχεδόν έκφραση στο πρόσωπό του, δε μπορούσε πια να κρύψει πως η προσπάθειά του να βρίσκεται συνεχώς δίπλα στην όμορφη Φυλλίδα, οφειλόταν σε δυνατό ερωτικό πάθος. Μόνο ο συγκρατημένος χαρακτήρας του κι οι συντηρητικές οικογενειακές αρχές του τον εμπόδιζαν να εκδηλώσει αυτές τις έντονες ερωτικές του επιθυμίες.

Στην αρχή η κοπέλα έδειχνε να ενοχλείται απ' τη διακριτική αλλά παραταύτα ασφυκτική πολιορκία και παραπονιόταν γι' αυτό στους γονείς της. Ο Κρατερός συζήτησε το πρόβλημά του με το βασιλιά και τη βασίλισσα. Αποφασίστηκε πως θά'ταν πιο λογικό να περιοριστούν οι έξοδοι της Φυλλίδας στην αυλή της έπαυλης και να μη δοθεί συνέχεια σ' ένα γεγονός, κατά βάση ασήμαντο, που θα μπορούσε όμως σε περίπτωση κακού χειρισμού να έχει δυσάρεστα επακόλουθα. Ο Αίλιος ήταν γαμπρός του ύπατου και θα ήταν δυνατό να δημιουργηθούν προσ-

τριβές ανάμεσα σ' αυτόν και στον πεθερό του αλλά και στους δυο κοινωνιάδους του. Από την άλλη πλευρά, η όλη συμπεριφορά του Τουβέρωνα ήταν τόσο διακριτική και πολιτισμένη, ώστε η άσκοπη δημιουργία ενός τέτοιου θέματος θα ήταν μια πράξη αφροσύνης. Αν ο Σουλπίκιος Γάλλος, για να προλάβει ακόμα πιο δυσάρεστες εξελίξεις, τον αντικαθιστούσε με το Μάρκο Κάτωνα ή κάποιον άλλο μισέλληνα αξιωματικό, η ζωή των ενοίκων της έπαυλης θα μπορούσε να γίνει εφιαλτική.

Μπροστά σ' αυτά τα διλήμματα αποφασίστηκε απ' το βασιλιά να αποσιωπηθεί το γεγονός και η συμπεριφορά όλων προς το Ρωμαίο αξιωματικό να είναι, όπως και πρώτα, άψογη και φιλική ώστε να μη δοθούν από τρίτους διαφορετικές ερμηνείες. Η Φυλλίδα θα φρόντιζε, εκτός από τον περιορισμό των κινήσεων της στην αυλή, να βρίσκεται πάντα παρέα μ' άλλες κοπέλες του βασιλικού υπηρετικού προσωπικού, ώστε να δίνονται στον ερωτευμένο εκατόνταρχο λιγότερες ευκαιρίες για να την πλησιάζει και να συζητά μαζί της.

Ο ίδιος ο Κρατερός φερόταν πολύ φιλικά κι ευγενικά στον Τουβέρωνα. Μάλιστα, εκπληρώνοντας επιθυμία του Ρωμαίου αξιωματικού, του σύστησε έναν απ' τους γραφιάδες του βασιλιά που ήξερε καλά λατινικά, να του κάνει εντατικά μαθήματα ελληνικής γλώσσας. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα ο εκατόνταρχος τελειοποίησε την προφορά και το λεξιλόγιο του. Με τη δικαιολογία πως ήθελε να εξασκηθεί στον προφορικό λόγο, πήγαινε συχνά στα μαγειρεία και συζητούσε με τους υπηρέτες. Έτσι είχε την ευκαιρία να συναντά, με τις ξαφνικές εμφανίσεις του εκεί, αρκετές φορές και τη Φυλλίδα.

Στις αρχές του Γενάρη φάνηκε πως η συμπάθεια άρχισε να γίνεται αμφίδρομη. Παρά τις λεκτικές αντιρρήσεις και τα ειρωνικά της σχόλια για τα αισθήματα του εκατόνταρχου προς αυτή, η Φυλλίδα έδειχνε πως άρχισε να επιζητά, με διάφορα προσχήματα, τη συντροφιά του. Συνήθως στις συζητήσεις μαζί του ήταν δηκτική και επιθετική. Τον ρωτούσε για τη γυναίκα του, για τα παιδιά του και γενικά για την οικογενειακή του ζωή, για να τον φέρνει σε δύσκολη θέση. Ωστόσο τα μάτια της έδειχναν τις κρυφές της επιθυμίες και την ακατανίκητη διάθεσή της να τον συναντά όλο και πιο συχνά ή να επιμηκύνει τις καθημερινές συζητήσεις τους για να βρίσκεται περισσότερο χρόνο μαζί του.

Αυτή τη στάση της Φυλλίδας την είχαν επισημάνει πολλοί απ' το υπηρετικό προσωπικό της έπαυλης. Κάτι μισόλογα διέρρευσαν κι από τις έμπιστες φιλενάδες της νεαρής κόρης του Κρατερού, για να

επιβεβαιώσουν αυτές τις αρχικές υποψίες. Η Ροδόπη, μια μέρα, είχε εξαγριωθεί με την κόρη της.

-Μα ξετρελάθηκες ολότελα; Θα γίνεις ξεδιάντροπη και θα σαλιαρίζεις μ' έναν Ρωμαίο μπροστά στα μάτια των γονιών σου και του βασιλιά; Λέγε, τον αγαπάς;

Η Φυλλίδα αντέδρασε έντονα.

-Τι 'ναι αυτά που λες μάνα! Εσείς δεν μου είπατε να 'μαι ευγενική μαζί του αλλά να μην του δίνω θάρρος; Αυτό κάνω κι από πάνω με κατηγορείς;

-Θα πρέπει να είσαι προσεκτική και να μη δίνεις ευκαιρίες για να σε κουτσομπολεύουν...

-Ξέρω τι πρέπει να κάνω... Το τι θα πουν οι άλλοι είναι κάτι που αφορά αυτούς τους ίδιους...

-Αφορά κι εμάς... Μη σκέφτεσαι σαν τις ξεδιάντροπες που δε λογαριάζουν ούτε τους γονιούς μήτε και τον κόσμο... Να το ξέρεις! Θα σε ξεμαλλιάσω αν ξεστρατίσεις και ξεμυαλιστείς με το Ρωμαίο, είτε απειλητικά η Ροδόπη καθώς απομακρυνόταν προς το πλουσταριό.

III. Οι αφίξεις των αντιπροσώπων

Λίγες μέρες πριν από την άνοιξη ο καιρός είχε βελτιωθεί κι ο Γάιος Σουλπίκιος, συνήθως με συντροφιά τον Περσέα και αξιωματικούς του επιτελείου, έδειχνε να προτιμά τις ολιγόωρες εκδρομές σε ιστορικούς χώρους κι αξιοθέατα γύρω απ' την Αμφίπολη. Ο Ρωμαίος χιλίαρχος απόφευγε να εμφανίζεται μέσα στην πόλη με τον αιχμάλωτο βασιλιά, ιδίως από τότε που άρχισαν να συγκεντρώνονται στην Αμφίπολη διάφοροι φανατικοί φιλορωμαίοι πολιτικοί απ' όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου. Αυτός ήταν ο κυριότερος λόγος που δεν είχαν επισκεφθεί μαζί τη δημόσια πινακοθήκη και την αίθουσα των τροπαίων του Μεγαλέξανδρου. Στις εκδρομές τους όμως και στα κυνήγια ήταν πάντα ευγενικός και συμπεριφερόταν πολύ φιλικά στο Μακεδόνα βασιλιά. Έδειχνε ανεπιτήδευτα και με ειλικρινή ενθουσιασμό μια παθιασμένη επιμονή για οτιδήποτε είχε σχέση με την ελληνική μυθολογία και την ιστορία. Εκτιμούσε επίσης την πνευματική καλλιέργεια του Περσέα κι αυτός ήταν ο λόγος που η συντροφιά του αιχμάλωτου βασιλιά τον βοηθούσε να περνά ευχάριστα τις ανια-

ρές μέρες αναμονής στην ξέμακρη εκείνη πόλη της Μακεδονίας. Συμπεριφερόταν στο Μακεδόνα βασιλιά με τον ίδιο ευγενικό κι άψογο τρόπο που είδε να τον αντιμετωπίζουν ο ύπατος αλλά κι ο ναύαρχος Οκτάβιος, από την πρώτη στιγμή της αιχμαλωσίας του.

Μια μέρα επισκέφτηκαν το λόφο του **Κλέωνα**.* Από εκεί ψηλά ο Περσέας περιέγραψε τη μάχη ανάμεσα στους Αθηναίους και στους Σπαρτιάτες, στη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου.

-Να, εκεί, πέρα απ' το ποτάμι, όπου βρίσκεται ο λόφος του Κερδύλλιου όρους, είχε στήσει το παρατηρητήριό του ο σπαρτιάτης στρατηγός Βρασίδης για να παρακολουθεί καλύτερα τις κινήσεις των Αθηναίων. Ο υπαρχηγός του, ο Κλεαρίδης, βρισκόταν μέσα στην πόλη και είχε παρατάξει τους άντρες του στην εσωτερική πλευρά των τειχών, κοντά στις ανατολικές πύλες.

-Πρέπει να 'κανε αρκετή ώρα για να φτάσει ως εκεί κάτω...Να, απ' τη βάση του λόφου κι ως τις Θράκιες Πύλες, παρατήρησε ο Σουλπίκιος Γάλλος.

-Πραγματικά! Θα πρέπει οι Σπαρτιάτες να έτρεξαν πολύ γρήγορα, φορτωμένοι με το βαρύ οπλισμό τους, για να περάσουν τη γέφυρα... Έπειτα, ακολουθώντας την εσωτερική πλευρά του δυτικού τείχους, έφτασαν ως τις Θράκιες Πύλες κι επιτέθηκαν με ορμή στους άντρες του Κλέωνα... Η επίθεση έγινε στην πιο κρίσιμη στιγμή... Οι Αθηναίοι είχαν αρχίσει ν' αποχωρούν συνταγμένοι κανονικά προς τα υψώματα ώστε από εκεί να κατευθυνθούν προς την Ηιόνα...

-Ο Κλέωνας έκανε ένα σοβαρό σφάλμα στρατηγικής τακτικής, είπε ο χιλιάρχος. Ο Θουκυδίδης περιγράφει με πολύ ζωντανό τρόπο τη μάχη... Έχω διαβάσει πριν από αρκετά χρόνια το έργο του και απ' ότι θυμάμαι, το τελειωτικό χτύπημα δόθηκε από τον Κλεαρίδα... Αυτός ξεπετάχτηκε, στην πιο αποφασιστική στιγμή της μάχης απ' τις ανατολικές πύλες και σφηνώθηκε στα πλευρά της αθηναϊκής παράταξης.

-Οι περισσότεροι Αθηναίοι έπεσαν σ' εκείνους εκεί τους λοφίσκους, στη βάση του Μαυρόλοφου... Επίσης, εκεί, λίγο πιο πέρα, προς τις ανατολικές πλευρές των υψωμάτων που βρίσκονται αντίκρου απ' το στρατηγείο σας... Εκεί σκοτώθηκε κι ο Κλέωνας από έναν Μυρκίνιο οπλίτη... Έναν απ' αυτούς τους ντόπιους που συμπαρατάχθηκαν με τους Σπαρτιάτες, είπε ο Περσέας ενώ με το χέρι του έδειχνε προς το νότο.

Κατηφόρισαν απ' τη νοτιοδυτική πλευρά του λόφου του Κλέωνα και κατευθύνθηκαν προς το νεκροταφείο. Ήταν επιθυμία του Ρωμαίου χιλίαρχου να επισκεφτεί τους βασιλικούς τάφους. Εκεί, στην άγρια μα κι επιβλητική περιοχή, στη δυτική πλευρά της Αμφίπολης, είχαν ταφεί επιφανή μέλη της μακεδονικής βασιλικής δυναστείας. Πρώτα η Ανταία Ευρυδίκη μαζί με τον άντρα της τον Αρριδαίο, ετεροθαλή αδελφό του Μεγαλέξανδρου, των οποίων τα οστά μετέφερε αργότερα ο βασιλιάς Κάσσανδρος στην Πέλλα. Μερικά χρόνια αργότερα δολοφονήθηκαν η Ρωξάνη κι ο μικρός Αλέξανδρος Δ'. Η γυναίκα κι ο γιος του στρατηλάτη εκτελέστηκαν από το Γλαυκία, το διοικητή της Αμφίπολης, ύστερα από διαταγή του Κάσσανδρου.

Ο Σουλπίκιος αγανακτούσε στην ιδέα μιας τέτοιας άναντρης πράξης, όταν μάλιστα αυτή έπληξε τα δυο πιο αγαπημένα πρόσωπα του Μακεδόνα κοσμοκατακτητή. Φανατικός θαυμαστής του Αλέξανδρου ο Ρωμαίος χιλίαρχος, θεωρούσε πως μια τέτοια άθλια πράξη άγγιζε τα όρια της ιεροσυλίας.

Οι μέρες περνούσαν γρήγορα. Ο πληθυσμός της Αμφίπολης είχε αυξηθεί σε λίγες βδομάδες τόσο πολύ, ώστε άρχισαν να δημιουργούνται προβλήματα στην εξεύρεση καταλυμάτων για τις πολυάνθρωπες αντιπροσωπίες των πόλεων της χερσαίας Ελλάδας και των νησιών του Αιγαίου. Οι αντιπρόσωποι αυτοί ήταν φανατικοί φιλορωμαίοι και δεδηλωμένοι εχθροί του Περσέα.

Είχε διαδοθεί πως ο ύπατος Αιμίλιος Παύλος, αφού επισκέφτηκε τις κυριότερες ελληνικές πόλεις, είχε ξεκινήσει το ταξίδι της επιστροφής. Ήδη, οι αγγελιοφόροι έφεραν και τα μηνύματα από την Ιταλία. Οι δέκα λεγάτοι που έρχονταν για να ρυθμίσουν, σύμφωνα με τις εντολές της συγκλήτου, το νομικό και πολιτικό καθεστώς της Μακεδονίας, είχαν διεκπεραιωθεί από το Βρινδίσιο στην απέναντι ακτή της Ιλλυρίας. Εκεί συναντήθηκαν με τον ανθύπατο και στρατιωτικό διοικητή της ρωμαϊκής στρατιάς της Ιλλυρίας Λεύκιο Ανίκιο. Ο Αιμίλιος Παύλος ειδοποίησε τους δέκα συγκλητικούς ότι θα τους προϋπαντούσε στην Απολλωνία της Μυγδονίας, στις όχθες της Βόλβης ή στο λαμάνι της Ηιόνας. Υπολόγιζε να βρίσκεται στην Αμφίπολη στα τέλη του **Μάρτη**.*

Οι φιλορωμαίοι αντιπρόσωποι των ελληνικών πόλεων είχαν φέρει πλούσια δώρα και το συνηθισμένο, σ' αυτές τις περιπτώσεις, χρυσό στεφάνι για να αποδείξουν έμπρακτα την αφοσίωση και την υποταγή τους στο ρωμαϊκό στρατό και ειδικότερα στον ίδιο το Λεύκιο Αιμίλιο

Παύλο. Ανάμεσά τους ήταν γνωστοί φανατικοί που αιματοκύλησαν τις πόλεις τους μόλις πληροφορήθηκαν την ήττα του Περσέα στην Πύδνα.

Από την Αχαΐα ήρθαν ο Καλλικράτης, ο Αριστόδαμος, ο Αγησίας κι ο Φίλιππος. Από την Αιτωλία ο Λυκίσκος κι ο Τίσιππος. Από την Ακαρνανία ο Χρέμας κι από τη Βοιωτία ο Μνάσιππος με ομάδες από πολιτικούς τους φίλους. Από την Ήπειρο έφτασαν ο απαίσιος Χάροπας με το Νικία κι άλλους φανατικούς. Αλλά κι από τις άλλες περιοχές, όσοι είχαν έρθει στην Αμφίπολη για το συνέδριο, ήταν όλοι τους αφοσιωμένοι στους Ρωμαίους και τυφλά όργανα της διαιρετικής πολιτικής τους στην Ελλάδα.

Οι αντιπρόσωποι και οι ακολουθίες τους ασχημονούσαν καθημερινά στους δρόμους της Αμφίπολης, προξενώντας φόβο στους πολίτες και ιδιαίτερα στα γυναικόπαιδα. Έβριζαν τον Περσέα και τους προγόνους του με τα χειρότερα λόγια, απειλούσαν τους Μακεδόνες εκείνους που εξακολουθούσαν να είναι αφοσιωμένοι στο βασιλιά τους ή τριγυρνούσαν τα βράδια μεθυσμένοι τραγουδώντας πολεμικά τραγούδια της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

Μερικές φορές συγκρούονταν και μεταξύ τους γι' ασήμαντες αφορμές. Σε μια μάλιστα περίπτωση μαχαιρώθηκαν ένας μεθυσμένος Αιτωλός μ' έναν καβγατζή Ηπειρώτη. Απειλήθηκαν τότε γενικότερες συγκρούσεις που αποφεύχθηκαν χάρη στην παρέμβαση του φιλορωμαίου νέου Μακεδόνα επιστάτη της Αμφίπολης, που διορίστηκε σ' αυτή τη θέση απ' το Λεύκιο Αιμίλιο Παύλο.

Οι Ρωμαίοι δεν έπαιρναν θέση σ' αυτές τις αντιθέσεις και συγκρούσεις μεταξύ των Ελλήνων. Όπως έλεγε ο Μάρκος Κάτωνας, «αυτοί οι ανισόρροποι έχουν τη διχόνοια στο αίμα τους... Αφήστε τους λοιπόν να φαγώνονται και να αλληλοσπαράσσονται, ώσπου να αυτοεξαφανιστούν για να ησυχάσει η Μεσόγειος».

Κάποια μέρα μια ομάδα απ' αυτούς, με καθοδηγητή το βοηθό του Χάροπα, συγκεντρώθηκε έξω απ' το Διοικητήριο, στα υπόγεια του οποίου βρίσκονταν φυλακισμένοι οι θεωρούμενοι σαν "επικίνδυνοι" φίλοι του Περσέα και με κραυγές ζητούσαν την άμεση εκτέλεσή τους με ατιμωτικό θάνατο. Ανάμεσα στους φυλακισμένους ήταν ο Νέων κι ο Αρχέδαμος, οι δυο έμπιστοι φίλοι του Μακεδόνα βασιλιά που συμμερίστηκαν μαζί του όλες τις δύσκολες στιγμές, από τη νυχτερινή φυγή της Πέλλας κι ως την αναχώρηση της βασιλικής οικογένειας για τη Σαμοθράκη.

Ένα απόγευμα συγκεντρώθηκαν έξω απ' την έπαυλη. Φωνασκούσαν, αποδοκίμαζαν κι απειλούσαν κραδαίνοντας ρόπαλα. Αυτή τη φορά η επέμβαση της ρωμαϊκής φρουράς ήταν άμεση και σύμφωνη με τις οδηγίες του ύπατου. Ο Αίλιος Τουβέρωνας τους όρισε ελαχιστο χρόνο για ν' απομακρυνθούν από τον περίβολο της έπαυλης, ενώ οι τοξότες είχαν πάρει θέση μάχης.

Δε χρειάστηκε άλλη προειδοποίηση. Οι θρασύδειλοι μπράβοι διαλύθηκαν στη στιγμή. Το υπηρετικό προσωπικό κι η ακολουθία της βασιλικής οικογένειας δεν ήξεραν με ποιο τρόπο να εκφράσουν την εκτίμησή τους προς το Ρωμαίο εκατόνταρχο. Για πρώτη φορά η Φυλλίδα, αναθαρρημένη απ' τις εκδηλώσεις αγάπης όλων προς τον Τουβέρωνα, βρήκε την ευκαιρία να τον πλησιάσει χωρίς δισταγμούς και προφάσεις. Τα μάτια της έλαμπαν από χαρά κι ευτυχία.

-Δε θα ξεχάσουμε Αίλιε αυτό που έκανες σήμερα για μας και το βασιλιά... Θα σ' ευγνωμονούμε...

-Δεν έκανα Φυλλίδα τίποτα περισσότερο απ' το καθήκον μου, απάντησε με συστολή ο Ρωμαίος αξιωματικός.

IV. Συνάντηση στην Απολλωνία

Τη μέρα που ο ύπατος ξεκινούσε απ' τη Θεσσαλονίκη για να επιστρέψει στην Αμφίπολη, ο Περσέας είχε αποφασίσει ν' ασχοληθεί με τον κήπο του. Είχε δώσει γι' αυτό εντολή σε δυο κηπουρούς να τον ξυπνήσουν πρωί. Η χειρωνακτική εργασία τον ξεκούραζε απ' τις ανήσυχες σκέψεις που τον βασάνιζαν καθημερινά.

Ο Γάιος Σουλπίκιος έστειλε αγγελιοφόρο για να τον ενημερώσει για την επικείμενη άφιξη του ύπατου και των δέκα συγκλητικών, αλλά και να τον ρωτήσει αν ήθελε να συμμετάσχει στην υποδοχή που θα τους γινόταν στην Απολλωνία. Ο Περσέας δέχτηκε μ' ενθουσιασμό. Ήταν μια ανεπανάληπτη ευκαιρία για να εκφράσει, μπροστά στους λεγάτους, την ευγνωμοσύνη του για την τόσο πολιτισμένη και φιλική συμπεριφορά του Ρωμαίου αρχιστράτηγου και των άλλων αξιωματικών του προς τον ίδιο και την οικογένειά του.

Ξεκίνησαν αμέσως, χωρίς καθυστέρηση, καθισμένοι σε δυο καθάραιμα άσπρα άλογα. Τους συνόδευε μια μικρή περίπολος ιππέων, όχι για να επιτηρεί τον αιχμάλωτο βασιλιά αλλά μάλλον για να

προστατεύει τον ίδιο το χιλιάρχο από κακοποιούς ή ληστές, που θα ήταν ενδεχόμενο να εμφανιστούν κατά τη διαδρομή. Γι' αυτό το λόγο όταν έφτασαν, λίγο πριν από το μεσημέρι στην Απολλωνία, η περίπολος ενσωματώθηκε στη φρουρά της μικρής πόλης και παρατάχθηκε κατά μήκος του δρόμου της Θεσσαλονίκης.

Είχαν περάσει πάνω από δυο ώρες και οι προφυλακές της συνοδείας του ύπατου και του γιου του Σκιπίωνα δεν είχαν ακόμα φανεί.

-Αν ήξερα, Περσέα, πως θα είχαμε τόσο χρόνο μπροστά μας, θα σε παρακαλούσα να επισκεφτούμε και το κενοτάφιο του **Ευριπίδη*** ... Δε ξέρω στ' αλήθεια αν θα μπορέσω κάποια άλλη φορά να δω το κτήμα όπου πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής του ο μεγάλος Αθηναίος ποιητής, είπε ο χιλιάρχος με πίκρα, σα να κατηγορούσε τον εαυτό του γι' αυτή τη χαμένη ευκαιρία.

-Δε νομίζω πως θα υπάρξουν δυσκολίες για να οργανώσουμε μια εκδρομή... Μπορούμε να συνδυάσουμε το κυνήγι με την επίσκεψη του κενοτάφιου στην Αρέθουσα...Ο καιρός μέρα με τη μέρα βελτιώνεται και τα χιόνια έχουν λιώσει εντελώς στις γύρω κορφές, είπε χαμογελώντας ο Περσέας.

Ο Γάιος Σουλπίκιος τον είδε επίμονα στα μάτια. Το βλέμμα του είχε μια αφηρημένη έκφραση. Για πρώτη φορά φάνηκε προβληματισμένος κι ανήσυχος.

-Λες να 'χουμε τέτοια ευκαιρία; απάντησε αόριστα κι άχρωμα σα να αναρωτήθηκε με μια χροιά στη φωνή του που φανέρωνε αβεβαιότητα κι αμφιβολία.

Ο Περσέας ένωσε ένα σφίξιμο στην καρδιά.

-Γιατί; Πιστεύεις πως η άφιξη του ύπατου θ' αλλάξει σημαντικά τον τρόπο της ζωής μου;

-Δεν εξαρτάται απ' τον ύπατο... Η άφιξη των δέκα συγκλητικών σημαίνει πως κάτι θ' αλλάξει...Δεν ξέρουμε ακόμα ποιες εντολές έχουν λάβει από τη Σύγκλητο...

-Ξέρεις τίποτα, Σουλπίκε, που να επιβεβαιώνει αυτές τις σκέψεις σου; τον ρώτησε ο Περσέας κι η ματιά του είχε μια βουβή έκφραση ικεσίας.

Ο χιλιάρχος δίστασε.

-Έχω πληροφορηθεί πως στην ομάδα των λεγάτων είναι και δυο τρεις που δε διακρίνονται για τα φιλικά τους αισθήματα προς τους Μακεδόνες... Και ιδιαίτερα προς το άτομό σου...

-Με ξέρουν; Έχουμε ποτέ συναντηθεί ή τους έχω κάποια φορά ταπεινώσει χωρίς να το ξέρω; Μήπως είναι κάποιος απ' τους υπάτους που, πριν απ' το Λεύκιο Αιμίλιο Παύλο, βρέθηκαν αντιμέτωποι με το στρατό μου και θέλει τώρα να μ' εκδικηθεί;

-Όχι... Όχι...

-Τότε ποιοί είναι;

-Έμαθα πως συνδέονταν φιλικά με τον αδερφό σου... Σε θεωρούν υπεύθυνο για το θάνατο του Δημήτριου...

Ως την ώρα που φάνηκαν οι προπομποί και οι προφυλακές της συνοδείας του ύπατου, έμειναν σιωπηλοί. Όταν εμφανίστηκε ο Αιμίλιος Παύλος, καθισμένος στο περήφανο άτι του, ο Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος προχώρησε και τον χαιρέτησε φέρνοντας το δεξί του χέρι στο στήθος, προς το μέρος της καρδιάς. Με τον ίδιο τρόπο χαιρέτησε και το νεαρό Σκιπίωνα.

Ο ύπατος φαινόταν κουρασμένος. Αυτή η κούραση έδινε μια πρόσθετη αυστηρότητα στο σχεδόν πάντα αγέλαστο πρόσωπο του. Μόνο το βλέμμα του, καλοσυνάτο και αθώο, σαν μικρού παιδιού, καθρέφτιζε τα βαθύτερα αισθήματα του για τον πιστό συνεργάτη και αντικαταστάτη του στη διοίκηση της φρουράς της Αμφίπολης.

-Χαίρομαι, Λεύκιε Αιμίλιε, που σας ξαναβλέπω υγιείς και σένα αλλά και το γιο σου, μετά από τόσους μήνες... Είθε ο Καπιτωλίνος **Δίας*** να σε προστατεύει πάντα για το καλό της Ρώμης, είπε με σταθερή φωνή ο χιλιάρχος.

-Σ' ευχαριστώ για τα καλά σου λόγια Γάιε Σουλπίκιε και ανταποδίδω τις ευχές σου, απάντησε ο ύπατος. Έχεις να μου αναφέρεις κάτι σπουδαίο που θα έπρεπε να το πληροφορηθώ αμέσως;

-Όλα είναι όπως τα άφησες και όπως σου τα περιέγραψα στις συχνές έγγραφες αναφορές μου κατά τη διάρκεια της περιοδείας σου... Οι αντιπροσωπίες των ελληνικών πόλεων έχουν φθάσει στην Αμφίπολη κι είμαστε έτοιμοι για το συνέδριο...

-Η αίθουσα ετοιμάστηκε;

-Τα πάντα είναι έτοιμα... Μπορούμε ν' αρχίσουμε από αύριο...

Ο ύπατος έριξε μια ματιά γύρω του. Το ιερατείο της πόλης, οι διορισμένοι απ' τους Ρωμαίους δημοτικοί άρχοντες και κάποιες επιτροπές πολιτών απ' τα γύρω χωριά, που ήρθαν να του εκθέσουν τα προβλήματά τους, είχαν παραταχθεί στο κέντρο της πλατείας.

Κάποια στιγμή στο πρόσωπο του ζωγραφίστηκε η έκπληξη. Είχε δει τον Περσέα. Ήταν στηριγμένος στον κορμό ενός πλάτανου, χωρίς

φρουρούς, χωρίς καμιά επιτήρηση. Λίγο πιο πέρα, βρίσκονταν μερικοί Απολλωνιάτες που, ανυποψίαστοι για την ιδιότητά του, αδιαφορούσαν για την παρουσία του. Έτσι όπως ήταν απλά ντυμένος, αδυνατισμένος κι ελαφρά καμπουριασμένος, δεν αναγνώρισαν τον άλλοτε αγέρωχο κι εντυπωσιακά εμφανίσιμο βασιλιά τους.

-Χαίρομαι που σε ξαναβλέπω Περσέα, του είπε ευγενικά ο ύπατος, καθώς ο νικημένος του αντίπαλος πλησίαζε δισταχτικά.

-Κι εγώ χαίρομαι και σε καλωσορίζω Λεύκιε Αιμίλιε, απάντησε ο Περσέας.

Αντάλλαξαν ακόμα μερικές τυπικές φράσεις κι ο ύπατος απομακρύνθηκε. Κατέβηκε απ' το άλογο του κι έκανε νεύμα στο Γάιο Σουλπίκιο να πλησιάσει. Έπειτα, κάτι είπε στο αφτί του χιλίαρχου κι εκείνος έριξε μια ματιά προς τη μεριά του Μακεδόνα βασιλιά. Η μορφή του είχε μια έκφραση ενοχής. Φαινόταν σα να προσπαθούσε να δικαιολογηθεί. Στη συνέχεια ο ύπατος ξαναμίλησε κάνοντας μια κοφτή, μια αυταρχική χειρονομία. Ο χιλίαρχος κούνησε καταφατικά το κεφάλι του, φόρεσε την περικεφαλαία του κι απάντησε με βραχνή φωνή που ακούστηκε καθαρά απ' όσους βρίσκονταν γύρω τους.

-Μάλιστα Λεύκιε Αιμίλιε... Φεύγω αμέσως...

Κι ενώ ο ύπατος κατευθυνόταν προς τους συγκεντρωμένους άρχοντες της Απολλωνίας, ο Γάιος Σουλπίκιος έδινε εντολή σε έναν εκατόνταρχο να συγκεντρώσει το λόχο του έξω απ' την πόλη και να ετοιμαστεί για επιστροφή στην Αμφίπολη.

-Μου είπαν πως θα παραμέναμε εδώ για να συνοδέψουμε τους συγκλητικούς, είπε ο εκατόνταρχος κοιτώντας διαδοχικά το χιλίαρχο και το Σκιπίωνα.

-Τη δουλειά αυτή θα την αναλάβει ο Σκιπίωνας με δυο διλοχίες του... Εμείς φεύγουμε αμέσως, είπε ο Γάιος Σουλπίκιος και μετά έσκυψε για να πει κάτι εμπιστευτικά στον εκατόνταρχο. Εκείνος άκουσε με προσοχή κι έδωσε έπειτα εντολές στους υπαξιωματικούς του, ενώ ευγενικά αλλά παγερά υπόδειξε στον Περσέα ν' ανεβεί στο άλογο του.

Η επιστροφή στην Αμφίπολη ήταν τελείως διαφορετική σε σχέση με την πρωινή τους μετάβαση στην Απολλωνία. Ο Γάιος Σουλπίκιος φαινόταν στεναχωρημένος και ως τη Δυτική Πύλη της πόλης βρισκόταν στην κεφαλή της συνοδείας, μακριά απ' τον Περσέα. Οι άντρες του λόχου ήταν ακροβολισμένοι και προχωρούσαν συνταγμένοι σε θέση ετοιμότητας, με κανονική εμπροσθοφυλακή και οπισθοφυλακή. Ο

Περσέας προχωρούσε, πάντα έφιππος, στο κέντρο της παράταξης. Δίπλα του τέσσερις λεγεωνάριοι τον επιτηρούσαν ασφυχτικά.

Κάποια στιγμή ο χιλιάρχος τον πλησίασε.

-Ο ύπατος με επέπληξε μ' αυστηρότητα γιατί σε πήρα μαζί μου στην Απολλωνία... Θα ήταν σφάλμα να σε δουν οι λεγάτοι μαζί του... Ήταν και δική μου απρονοησία...

Ο Περσέας δε μίλησε. Ήταν σκυθρωπός κι άκεφος ενώ μαύρες σκέψεις άρχισαν τώρα να στριφογυρίζουν στο μυαλό του. Προαισθάνονταν πως απ' αυτή τη στιγμή η ζωή του και η ζωή των αγαπημένων του προσώπων θα γινόταν δύσκολη. Εντούτοις, μέσα στη μεγάλη απελπισία του, κάποιες κρυφές ελπίδες τον ενθάρρυναν πως η συμπεριφορά των Ρωμαίων απέναντι του δε θα μπορούσε, παρά τα προαισθήματα του, ν' αποκλίνει σε διαμετρικά αντίθετες θέσεις. Προσπαθούσε να δικαιολογήσει αυτή τη μεταστροφή του ύπατου, είτε παίρνοντας σαν αιτία την ταλαιπωρία του απ' το πολύμηνο ταξίδι, είτε στο γεγονός της άφιξης των δέκα λεγάτων. Ήταν φυσικό πως ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος θα προσπαθούσε να εξακριβώσει τις προθέσεις τους πριν αποκαλύψει τις δικές του. Αλλιώς, θα μπορούσε να παρεξηγηθεί για αδιανόητη στους Ρωμαίους συγκλητικούς φιλική συμπεριφορά προς ηττημένο τους αντίπαλο.

Αυτές οι σκέψεις καθυσύχαζαν κάπως τον αιχμάλωτο Μακεδόνα βασιλιά. Κι' όταν έφτασε στην έπαυλη, προσπάθησε να κρύψει τις ανησυχίες του από τη Λαοδίκη. Η βασίλισσα όμως, με την αλάνθαστη γυναικεία της διαίσθηση, είχε καταλάβει τη φουρτουνιασμένη τρικυμία στην ψυχή του άντρα της.

-Κάτι έχεις Περσέα... Φαίνεσαι ανήσυχος...

-Μπα, έτσι σου φάνηκε... Απλώς είμαι κουρασμένος.

Η Λαοδίκη δε ξαναμίλησε. Τον κοίταζε όμως κρυφά κι επίμονα για πολλή ώρα, προσπαθώντας να μαντέψει τις έγνοιες που βασάνιζαν το μυαλό του.

V. Προετοιμασία για το συνέδριο

Η υποδοχή που ετοιμάστηκε στην Αμφίπολη για τον ύπατο και τους λεγάτους ήταν εντυπωσιακή. Στις δυτικές πύλες της πόλης και ως τον ανηφορικό κεντρικό δρόμο που οδηγούσε στην περικυλισμένη με

εσωτερικό τείχος Ακρόπολη, είχαν παραταχθεί τιμητικά αποσπάσματα από επίλεκτες μονάδες της υπατικής στρατιάς.

Φιλωρωμαίοι Μακεδόνες από την πόλη και τις γύρω περιοχές, αλλά και πολλοί απ' αυτούς που συμμετείχαν στις πολυμελείς αντιπροσωπίες των ελληνικών πόλεων, κατέκλυσαν τους δρόμους. Στις πρώτες θέσεις διακρίνονταν οι διορισμένοι απ' τους Ρωμαίους άρχοντες της πόλης και οι αρχηγοί απ' τις αντιπροσωπίες των ελληνικών πόλεων.

Όλοι αυτοί αποτελούσαν ένα παθιασμένο κοινό που έδινε έναν υπερβολικά γιορταστικό τόνο στις λαϊκές εκδηλώσεις πριν και κατά την ώρα της άφιξης των Ρωμαίων αξιωματούχων.

Στο λιμάνι της Ηιόνας είχε καταπλεύσει το μεγαλύτερο μέρος του ρωμαϊκού στόλου και τιμητικά αγήματα είχαν παραταχθεί μπροστά σ' ένα ξέφωτο, όπου υπήρχε μια επιτύμβια μαρμάρινη πλάκα. Στο σημείο αυτό, κατά την τοπική παράδοση, ξεψύχησε ο σπαρτιάτης στρατηγός **Βρασίδης*** που τραυματίστηκε βαριά στην εποχή του πελοποννησιακού πολέμου. Εκεί είχαν συγκεντρωθεί ο ναύαρχος Γναίος Οκτάβιος και οι αξιωματικοί του επιτελείου του και όλοι μαζί ξεκίνησαν για την Αμφίπολη. Φρόντισαν να φτάσουν έγκαιρα για να υποδεχθούν τον ύπατο και τους δέκα συγκλητικούς

Όταν οι ρωμαίοι επίσημοι πέρασαν τις δυτικές πύλες, ακούστηκαν επευφημίες και παρατεταμένα χειροκροτήματα. Στη στροφή του δρόμου φάνηκε, στην αρχή, η φρουρά του ύπατου και σε λίγο πρόβαλε κι ο ίδιος περιστοιχισμένος απ' τους επίσης έφιππους λεγάτους. Από πίσω ακολουθούσε ο Σκιπίωνας με τους άντρες του.

Μετά τις γνωριμίες, τους θερμούς λόγους και τα δώρα των τοπικών αρχόντων προς τον ύπατο και τους συγκλητικούς, ξεκίνησαν για το Διοικητήριο. Το ετερόκλητο πλήθος των Ελλήνων και των Ρωμαίων που συνωθούνταν στους δρόμους και ιδιαίτερα στον περιορισμένο χώρο γύρω απ' τις δυτικές πύλες, πανηγύριζε με κραυγές και χαρούμενα επιφωνήματα. Λυγερόκορμες κοπέλες πετούσαν λουλούδια στους ρωμαίους επίσημους ενώ χορωδοί, ντυμένοι με λευκές κεντητές στολές, έψαλαν νικητήριους ύμνους. Οι περισσότεροι όμως κάτοικοι της πόλης είχαν κλειστεί στα σπίτια τους και παρακολουθούσαν σιωπηλοί και φοβισμένοι πίσω απ' τις άκρες των τοίχων και τις χαραμάδες των θυρών τους. Οι ρωμαίοι αξιωματούχοι προχωρούσαν γελαστοί, ευδιάθετοι και χαιρετούσαν το πλήθος. Πριν φτάσουν στο Διοικητήριο, στο εσωτερικό της περιτειχισμένης Ακρόπολης, ο ύπατος έκανε θυσία ενός μικρού μοσχαριού στο βω-

μό του Ηρακλή. Η πράξη του αυτή είχε συμβολικό χαρακτήρα. Ήταν μια τιμητική εκδήλωση προς το μακρινό αυτό πρόγονο της μακεδονικής δυναστείας, για να δείξει έτσι στους Μακεδόνες πως είχε με το μέρος του την εύνοια του γενάρχη των Ηρακλειδών. Για τους ίδιους λόγους άλλωστε είχε θυσιάσει στον Ηρακλή την παραμονή της μεγάλης μάχης στην Πύδνα και φαίνεται πως το γεγονός αυτό είχε επηρεάσει αρνητικά το ηθικό του μακεδονικού στρατού.

Λίγο πριν αρχίσει η τελετή, ο ρωμαίος αρχιστράτηγος θυμήθηκε τη θυσία που πρόσφερε ο Μεγαλέξανδρος στον Ηρακλή και στον Αχιλλέα, όταν άρχισε τη θρυλική εκστρατεία του και πέρασε στην απέναντι Μικρασιατική ακτή. Ήταν ένας παραλληλισμός άσχετος, αλλά για τους Ρωμαίους αξιωματούχους σημασία είχαν εκείνη τη στιγμή οι πολιτικές εντυπώσεις και τα προπαγανδιστικά μηνύματα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα φρονήματα και την ιδεολογία του πλήθους.

Οι λεγάτοι ζήτησαν να επισκεφθούν πρώτα το ναό της Ταυροπόλου Αρτέμιδας, της προστάτιδας θεάς της Αμφίπολης, για ν' αποθέσουν ακριβά δώρα στη βάση του ολόσωμου αγάλματος από μάρμαρα της Θάσου.

Στο Διοικητήριο προσφώνησε τον ύπατο και τους δέκα λεγάτους ο διορισμένος επιστάτης της πόλης. Μετά τους καλωσόρισε, εκ μέρους όλων των Ελλήνων αντιπροσώπων, ο Ηπειρώτης Χάροπας. Ήταν ένας λόγος με υμνολογίες προς τον Αιμίλιο Παύλο και τον «εκπληκτικό στρατό του, που ελευθέρωσε την Ελλάδα αλλά και την ίδια τη Μακεδονία απ' τον τύραννο και δυνάστη της Περσείας».

Ο ύπατος ευχαρίστησε «τον προλαλήσαντα» με μια σύντομη απάντηση στα ελληνικά και δέχτηκε τα δώρα των Ελλήνων αντιπροσώπων. Πάνω σ' ένα μακρόστενο τραπέζι οι υπηρέτες τοποθετούσαν τα σκαλισμένα ολόχρυσά στεφάνια, με κρεμασμένες τις μικρές κομπές πινακίδες όπου ήταν γραμμένο το όνομα της δωρήτριας πόλης.

Ο ένας συναγωνιζόταν τον άλλο σε δουλικότητα, εγκώμια και κολακείες. Σκηνές που προκαλούσαν οίκτο κι αποτροπιασμό. Ότι πιο πρόστυχο, πιο τυχοδιωκτικό, δημαγωγικό, έξαλλο κι ανήθικο πολιτικό δυναμικό είχε η Ελλάδα εκείνη την κρίσιμη για τον Ελληνισμό ώρα, είχε συναχθεί στο Διοικητήριο της Αμφίπολης. Είναι ελληνικό προνόμιο τα κατακάθια της κοινωνικής και πολιτικής ζωής να βαφτίζονται ηγέτες στις πιο αποφασιστικές στιγμές της ιστορίας του. Λες κι ο πανέξυπνος και δημιουργικός αυτός λαός αποβλακώνεται κάθε φορά που συναντά, μέ-

σα στη βασανιστική πορεία χιλιετηρίδων, ένα καθοριστικό για το μέλλον του σταυροδρόμι. Λες κι αναζητά επίτηδες τους δημαγωγούς και τους φανατικούς, οι οποίοι επικαλούνται προσχηματικές ιδεολογικές διαφορές για να τον διχάσουν και να τον αποδιοργανώσουν.

Οι Αθηναίοι αντιπρόσωποι ξεπέρασαν όλους τους άλλους σε δουλοφροσύνη προς τους Ρωμαίους επίσημους. Μίλησαν για την παλιά δόξα των προγόνων τους και για τις πνευματικές και καλλιτεχνικές δημιουργίες της πόλης τους. Στο τέλος, με τρόπο έθεσαν το θέμα της παραδοσιακής κυριαρχίας της Αθήνας στη Λήμνο, στην Ίμβρο και στη Σκύρο και ικέτεψαν φορτικά "τα ένδοξα ρωμαϊκά όπλα να βοηθήσουν την πόλη της Παλλάδας Αθηνάς να διατηρήσει τα δικαιώματά της σ' αυτά τα νησιά που της ανήκουν και που αποστάτησαν με την υποστήριξη των Μακεδόνων".

Η επίσημη υποδοχή τερματίστηκε με το πλούσιο γεύμα που παράθεσε στους Ρωμαίους αξιωματούχους ο επιστάτης της Αμφίπολης.

Μετά το γεύμα οι συγκλητικοί, μαζί με τον ύπατο, οδηγήθηκαν στην έτοιμη σχεδόν αίθουσα του Βουλευτηρίου όπου θα γινόταν το κοινό συνέδριο των Ρωμαίων και των Ελλήνων αντιπροσώπων, για να ληφθούν αποφάσεις για το πολιτικό καθεστώς της Μακεδονίας και της υπόλοιπης Ελλάδας.

Η μεγάλη αίθουσα είχε διαμορφωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να τακτοποιηθούν οι αντιπρόσωποι κατά ευρύτερες γεωγραφικές περιοχές. Οι πρώτες θέσεις είχαν οριστεί για τους Ηπειρώτες, τους Μακεδόνες, τους Πελοποννήσιους και τους Αιτωλούς. Ακολουθούσαν οι Θεσσαλοί, οι Βοιωτοί, οι Αρκαδες, οι Ρόδιοι, οι αντιπρόσωποι της Εύβοιας, της Κέρκυρας και πολλών νησιών του Αιγαίου.

Ο ήλιος είχε αρχίσει να γέρνει προς τη δύση όταν οι λεγάτοι ζήτησαν ν' αποσυρθούν στα καταλύματά τους για ν' αναπαυθούν. Τους είχαν ετοιμάσει ευρύχωρα φωτεινά δωμάτια στο Διοικητήριο, το οποίο φρουρούνταν από έναν λόχο λεγεωνάριων μ' επικεφαλής το Μάρκο Κάτωνα.

Ο ύπατος, πιστός πάντα στις στρατιωτικές του συνήθειες, προτίμησε να επιστρέψει στο στρατόπεδο. Βγήκε από τις ανατολικές πύλες κι ακολουθούμενος από τους λικτόρες και την έφιππη φρουρά του, κατευθύνθηκε προς το αντικρινό πλάτωμα όπου στρατοπέδευσε ένα τμήμα της πρώτης λεγεώνας και βρισκόταν η σκηνή του στρατηγείου του. Εκεί υπήρχε και το μικρό και χωρίς καμιά επίπλωση χώρισμα, το

οποίο ο εξηντάχρονος σκληροτράχηλος ύπατος χρησιμοποίησε ως υπνοδωμάτιο.

2. ΩΡΕΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

I. Διαβουλεύσεις και προετοιμασίες

Είχε αποφασιστεί πως στο τέλος της ίδιας εβδομάδας θα έπρεπε ν' αρχίσουν οι εργασίες του συνεδρίου. Εντούτοις, οι συναντήσεις που είχε ο ύπατος και οι λεγάτοι με καθεμιά αντιπροσωπία χωριστά για να ταξινομήσουν καλύτερα τα τοπικής σημασίας προβλήματα, τους οδήγησε στη σκέψη να αναβάλουν την έναρξη του συνεδρίου κατά δυο ως τρεις ακόμα μέρες.

Η αρχική σκέψη των Ρωμαίων αξιωματούχων ήταν να χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες που βρέθηκαν στο αρχείο του Περσέα. Στο αρχείο αυτό ήταν ταξινομημένοι, κατά περιοχές, οι πολιτικοί φίλοι και ομοϊδεάτες του Μακεδόνα βασιλιά σ' όλη την Ελλάδα.

-Αυτό το αρχείο μας διευκολύνει αφάνταστα...Μπορούμε ν' αποφύγουμε τις οξύτητες και τις ακρότητες... Θα συλλάβουμε τους ενωτικούς, τους πανελληνιστές, σ' όλη την Ελλάδα και θα στηρίξουμε στην εξουσία τους φίλους μας, υποστήριξε ο ύπατος με την ευθύτητα και την παλικαριά που διέκρινε τον έντιμο αυτό στρατιώτη.

-Εγώ προτείνω να κλειδώσουμε σ' ένα κιβώτιο το αρχείο του Περσέα και να το ξεχάσουμε μια για πάντα... Μόνο έτσι θα κάνουμε καλά τη δουλειά μας, είπε μ' ένα σαρκαστικό χαμόγελο ο Λεύκιος Ατίλιος.

Ο Ρωμαίος αυτός πολιτικός ήταν ένας πανούργος άνθρωπος, που επί μήνες εργάστηκε στην Ελλάδα, πριν από την τελική σύγκρουση της Πύδνας, για ν' απομονώσει τον Περσέα από φίλους και συμμάχους. Ο ίδιος κατόρθωσε, με ραδιουργίες, με απειλές, με δωροδοκίες και με τη συστηματική παραπληροφόρηση, να μεταστρέψει τα αισθήματα του λαού της Σαμοθράκης απέναντι στο μακεδόνα βασιλιά ο οποίος αργότερα είχε καταφύγει σαν ικέτης στο νησί τους.

-Και πως θα κάνουμε καλά τη δουλειά μας; Νομίζω πως χρειάζονται κάποιες συμπληρωματικές εξηγήσεις, είπε ο Σουλπίκιος Γάλλος.

-Είναι απλό, απάντησε αμέσως σα νά'ταν προετοιμασμένος για μια τέτοια ερώτηση ο Ατίλιος. Χωρίς το αρχείο μπορούμε να κινηθούμε

αδέσμευτα για να προβούμε στην οριστική εκκαθάριση της πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα και γενικότερα στην Ανατολική Μεσόγειο...

-Ναι, ναι, έχει δίκιο ο Λεύκιος Ατίλιος, συμφώνησαν χωρίς δισταγμό οι περισσότεροι λεγάτοι, οι οποίοι έβλεπαν πως μια τέτοια επιλογή συμβιβαζόταν με το νέο πνεύμα πολιτικής συμπεριφοράς που κυριαρχούσε τελευταία στη Ρώμη. Άλλωστε, οι οδηγίες που είχαν λάβει από τη σύγκλητο για την «τελική λύση», την οριστική διευθέτηση των πολιτικών πραγμάτων στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, συμφωνούσαν με την επίδειξη ενός τέτοιου, χωρίς αναστολές, πολιτικού πνεύματος. Οι «τυφλές εκκαθαρίσεις» από του φανατικούς φιλορωμαίους Έλληνες θα ήταν η καλύτερη λύση και μάλιστα χωρίς εμφανή ανάμειξη της Ρώμης.

Ο ύπατος φάνηκε δυσαρεστημένος απ' αυτή τη λύση, αλλά δεν ήθελε να πάρει αντίθετη θέση σε μια τόσο ξεκάθαρη πολιτική αντίληψη που είχε διαμορφωθεί στη σύγκλητο κι οι εκφραστές της ήταν οι δέκα λεγάτοι. Άλλωστε, οι καλοθελητές είχαν φροντίσει να τον διαβάλουν στη Ρώμη για την ήπια και πολιτισμένη συμπεριφορά του, τόσο προς του Μακεδόνες όσο και προς την ίδια τη βασιλική οικογένεια. Θεώρησε λοιπόν σκόπιμο να μην έρθει σε σύγκρουση με τους άτεγκτους συγκλητικούς που τον περιστοίχιζαν εκείνη τη στιγμή... Μια τέτοια σύγκρουση θα μπορούσε να τον ζημιώσει σα στρατιωτικό και σαν πολιτικό, όταν σε λίγους μήνες θα επέστρεφε θριαμβευτής στη Ρώμη.

Είναι γνωστό πως η δυσαρέσκεια των οπλιτών της υπατικής στρατιάς για τη σκληρή πειθαρχία που ο Αιμίλιος Παύλος είχε επιβάλει στις λεγεώνες του, διογκώθηκε απ' την επιμονή του να σεβαστεί τις μακεδονικές πόλεις και ν' απαγορεύσει τη λεηλασία τους απ' τους στρατιώτες του. Θα 'πρεπε ο ύπατος να είναι προσεχτικός γιατί αυτοί οι εξοργισμένοι λεγεωνάριοί του θα συμμετείχαν στις ψηφοφορίες για να του επιτραπεί η οργάνωση ενός "θριάμβου" στη Ρώμη. Ήδη, ο φανατικός πολιτικός του αντίπαλος, ο Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας, είχε αρχίσει μια δυσφημιστική εκστρατεία εναντίον του για να τον υπονομεύσει. Τον κατασυκοφαντούσε στους παλαίμαχους και μεγαλύτερους σε ηλικία στρατιώτες, που άρχισαν ήδη να επιστρέφουν τμηματικά στη Ρώμη μετά την οριστική επικράτηση του ρωμαϊκού στρατού στη Μακεδονία. Γι' αυτό ίσως ο ύπατος αναγκάστηκε, μετά από πιέσεις και των πιστών συμβούλων του να επιτρέψει, όταν αργότερα επέστρεφε η υπατική στρατιά στην Ιταλία, την απάνθρωπη λεηλασία και καταστροφή των ηπειρωτικών πόλεων. Έτσι ανταμείφθηκαν κάπως οι λεγεωνάριοι απ'

τα ελάχιστα λάφυρα που μάζεψαν, σε σύγκριση με τη φοβερή εικόνα καταστροφής που άφησαν στο πέρασμά τους.

Για τον ίδιο αυτό λόγο ο Αιμίλιος Παύλος δεν αντέδρασε όταν ο λεγάτος Γάιος Κλαύδιος Πούλχρος, με την υποστήριξη και δυο άλλων ακόμα συγκλητικών, συντάχθηκε ομόθυμα με το σατανικό σχέδιο που είχε προταθεί.

-Ο Λεύκιος Ατίλιος μας έδωσε μια θαυμάσια ιδέα... Ας καλέσουμε λοιπόν τους αντιπροσώπους των ελληνικών πόλεων να μας επιδώσουν λεπτομερείς καταστάσεις με τα ονόματα των πολιτικών τους αντιπάλων ή των συμπολιτών τους που έβλεπαν με συμπάθεια την ενωτική πολιτική των Μακεδόνων... Από εκεί και πέρα τα πράγματα θα πάρουν το δρόμο τους, είπε χαμογελώντας με ικανοποίηση ο εύσαρκος Ρωμαίος συγκλητικός.

-Τα πολιτικά πάθη στην Ελλάδα είναι οξυμμένα, επενέβη ο Οκτάβιος. Εσείς μόλις τώρα ήρθατε απ' την Ιταλία και δε γνωρίζετε επακριβώς την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί...Θα γίνουν υπερβολές...Θα γίνουν εκκαθαρίσεις χωρίς φραγμούς κι ελέγχους...

-Αυτό θέλουμε κι εμείς...Να συμπεριληφθούν στις καταστάσεις των προγραφών όσο πιο πολλοί είναι δυνατόν...Θα μπορούμε έτσι να παίξουμε το ρόλο των διαιτητών σε μια καθαρά ενδοελληνική φαγωμάρα, απάντησε ένας άλλος λεγάτος.

-Θα μπορούσε να φανεί πως πιστεύουμε στη μετριοπάθεια και πως επιδιώκουμε τη συμφιλίωση των Ελλήνων...Θα είμαστε μάλιστα γενναιόδωροι μειώνοντας τον αριθμό αυτών που θα συμπεριληφθούν στις καταστάσεις, συμπλήρωσε με σαρκασμό ένας τρίτος.

Ο ύπατος προσπάθησε να παρέμβει διακριτικά, χωρίς να δείξει πως ενδιαφέρεται για την τύχη των φιλομακεδόνων στις διάφορες ελληνικές πόλεις.

-Ήδη έχουν γίνει μέχρι σήμερα συστηματικές εκκαθαρίσεις όλων των φανερών υποστηρικτών του Περσέα. Ο Χάροπας στην Ήπειρο, ο Λυκίσκος στην Αιτωλία, ο Καλλικράτης στην Αχαΐα και μερικοί ακόμα σ' άλλες περιοχές της Ελλάδας δεν έμειναν με σταυρωμένα τα χέρια... Έχουν κατηγορηθεί πως δολοφόνησαν εντελώς αθώους αλλά και γυναικόπαιδα...

-Μ' όλο το σεβασμό που σου έχω Αιμίλιε Παύλε και μ' όλο το θαυμασμό μου για την ασύγκριτη νίκη σου στη Μακεδονία, δε συμφωνώ ωστόσο με την τόσο συγκρατημένη πολιτική σου απέναντι στους

δηλωμένους εχθρούς της Ρώμης, πέταξε δήθεν αδιάφορα ο παγερός και λιγομίλητος Γναίος Δομίτιος Αενοβάρδος.

-Τι θέλεις να πεις Δομίτιε; Μήπως θα πρέπει να ντρέπονται όσοι επιδεικνύουν πολιτική σωφροσύνη; ρώτησε εκνευρισμένος ο ύπατος.

-Δεν υπονοούσα αυτό...Απλά λέω πως η επιείκεια και η αυτοσυγκράτηση θα πρέπει να εφαρμόζονται σε γενικό μέτρο και χωρίς εξαιρέσεις...

-Δηλαδή;

-Η αυστηρότητά σου προς τον Αύλο Βαίβιο συζητήθηκε πολύ στη Ρώμη...Τιμώρησες έναν αξιωματικό σου γιατί προσπάθησε να καθαρίσει την περιοχή ευθύνης του από τα φαρμακερά φίδια που αμόλησε ο Περσέας για να εξουδετερώσει τους πολιτικούς μας φίλους...

-Δεν τον τιμώρησα γι' αυτό αλλά γιατί ανέχτηκε αδικαιολόγητες σφαγές και λεηλασίες στην Αιτωλία...Υπάρχουν υπόνοιες πως κι ο ίδιος με τους άντρες του συμμετείχε σε εν ψυχρώ δολοφονίες άμαχου πληθυσμού...:

-Ε, και τι έγινε αν από ενθουσιασμό και ζήλο υπήρξαν και κάποιες υπερβολές; είπε ο Αενοβάρδος κι η φωνή του έμοιαζε με σφύριγμα οχιάς.

-Δομίτιε Αενοβάρδε, κρίνεις με πολλή επιείκεια πράξεις που για μένα είναι ασυγχώρητες κι απαράδεκτες...Δεν είναι δυνατόν να καθορίζουν την πολιτική μας συμπεριφορά προς τους Έλληνες οι λυσσασμένοι φανατικοί σαν το Χάροττα και το Λυκίσκο ή οι ανόητοι σαν τον Αύλο Βαίβιο...

-Είναι όμως φίλοι μας και θα πρέπει να συμπορευόμαστε μ' αυτούς...

Τα πυκνά φρύδια του ύπατου έσμιξαν. Ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος φαινόταν πως είχε εκνευριστεί και το χέρι του χτυπούσε νευρικά και ρυθμικά στο τραπέζι.

-Η στρατιά της Μακεδονίας που έχω την τιμή να διοικώ δεν είναι ασκέρι πλιατσικολόγων, απάντησε με βαριά φωνή. Αν ήμασταν τέτοιοι δε θα κατορθώναμε στην Πύδνα να νικήσουμε έναν απ' τους ενδοξότερους στρατούς του κόσμου...Αν εσύ Δομίτιε διοικήσεις στο μέλλον κάποια υπατική στρατιά, δείξε αν θέλεις μεγαλοψυχία σε αξιωματικούς, σαν τον Βαίβιο, που θα παραβιάζουν τις εντολές σου και τους στρατιωτικούς κανονισμούς... Αν κάποιος τέτοιος επιδιώκουν να γίνουν αρεστοί σε παθιασμένους Έλληνες δημαγωγούς παραβλέποντας τα ρωμαϊκά συμφέροντα, θα με βρουν αντίθετο κι άκαμπτο...

Για λίγο επικράτησε στην αίθουσα παγωμάρα κι αμηχανία. Πρώτος ο πονηρός κι ευέλικτος Λεύκιος Ατίλιος, με την εύστοχη παρέμβασή του, ηρέμησε τα πνεύματα.

-Το επίτευγμά σου Αιμίλιε Παύλε θα μείνει στην ιστορία μας σαν παράδειγμα για τις μέλλουσες γενιές... Όλοι μας σε θαυμάζουμε... Ο λαός της Ρώμης σ' αποκαλεί με περηφάνια Αιμίλιο Παύλο Μακεδονικό, όπως κάποτε ονόμασε Αφρικανό το γαμπρό σου, το **Σκιπίωνα***... Θα χαρούμε πολύ να παρακολουθήσουμε το «θρίαμβό» σου, όταν με το καλό ξαναγυρίσεις στη Ρώμη... Όμως, το μεγάλο πρόβλημα για μας τους πολιτικούς είναι να διασφαλίσουμε για πάντα αυτή την ασύγκριτη νίκη σου... Θα πρέπει στο εξής να μην αμφισβητηθεί η κυριαρχία μας στον ελλαδικό χώρο και σ' όλη την Ανατολική Μεσόγειο...

Συνέχισαν να συζητούν για πολλές ώρες. Κατάστρωσαν σχέδια και προσπαθούσαν να τα προσαρμόσουν στις έγγραφες οδηγίες της συγκλήτου.

Την ίδια ώρα στην έπταυλη ο αιχμάλωτος βασιλιάς είχε άσχημα προαισθήματα. Ήταν φοβερά ανήσυχος. Η Λαοδίκη, με την αλάνθαστη γυναικεία της διαίσθηση, είχε αντιληφθεί αυτή του την αναστάτωση.

-Κάτι σε βασανίζει πάλι Περσέα! του είπε πιάνοντας τον απ' το μπράτσο.

-Η άφιξη των συγκλητικών με τάραξε... Αυτοί οι άνθρωποι Λαοδίκη δεν ήρθαν στην Αμφίπολη για καλό...

-Τα ίδια προαισθήματα είχες κι όταν μας αιχμαλώτισαν οι Ρωμαίοι, αλλά όπως είδες διαψεύστηκες...Κι ο ύπατος και ο χιλιάρχος σου φέρθηκαν σα φίλοι...Ήταν άψογοι απέναντι και σε σένα και σε μας... Να δεις Περσέα μου... Θα σε σεβαστούν σα βασιλιά ενός ένδοξου θρόνου...

-Μακάρι! είπε ξέψυχα ο βασιλιάς.

Στη βασίλισσα δε μίλησε για τις πληροφορίες που του έδωσε ο Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος, σχετικά με τις προθέσεις των δέκα συγκλητικών. Τον ανησυχούσε το γεγονός πως οι Ρωμαίοι αυτοί αξιωματούχοι είχαν επηρεαστεί από έναν κύκλο πολιτικών, με στρατοκρατική νοοτροπία, που καθοδηγούνταν από τον Πόρκιο Κάτωνα και πίστευαν πως οι Μακεδόνες και ιδιαίτερα ο Περσέας, δεν άξιζαν τον οίκτο και τη συμπόνια του ρωμαϊκού λαού.

Τις μέρες εκείνες το πολιτικό κλίμα στην Αμφίπολη ήταν υπερβολικά φορτισμένο. Την προκλητική συμπεριφορά των φιλορωμαίων αντιπροσώπων των ελληνικών πόλεων, την ενίσχυσε η εμφάνιση

των λεγάτων και του ύπατου. Οι γιορτές και τα γεύματα προς τιμή των Ρωμαίων επισήμων και οι ψυχαγωγικές εκδηλώσεις που διοργανώθηκαν στο κέντρο της πόλης, τους βοήθησαν να δημιουργήσουν μια ατμόσφαιρα πολιτικής τρομοκρατίας και φανατισμού. Προπηλάκιζαν πολίτες, ασχημονούσαν σε νεαρά κορίτσια κι έβριζαν τη μακεδονική βασιλική δυναστεία, χαρακτηρίζοντάς την σα γενιά τυράννων που υποδούλωσε τους Μακεδόνες μα και τους άλλους Έλληνες με τη βία και την εξαγορά συνειδήσεων.

Μέσα σ' αυτό το γενικό πνεύμα μισαλλοδοξίας παρουσιάστηκαν και κρούσματα βανδαλισμού. Κάποιοι προσπάθησαν ένα βράδυ να βάλουν φωτιά σε μία αίθουσα πολεμικών κειμηλίων από τη μάχη της Χαιρώνειας κι άλλοι έσπασαν μια προτομή του **Αλέξανδρου Γ'.***

Το υπηρετικό προσωπικό της έπαυλης δεν είχε ακόμα ανησυχήσει υπερβολικά από αυτά τα γεγονότα. Θεωρούσε τις βιαιοπραγίες που σημειώθηκαν σα μεμονωμένες πράξεις χωρίς γενικότερες προεκτάσεις. Όλοι είχαν την ελπίδα πως γρήγορα η πόλη θα ξανάβρισκε το ρυθμό της.

Η ζωή μέσα στην έπαυλη συνέχισε, όπως και πρώτα, ήρεμη και χωρίς ιδιαίτερες συγκινήσεις. Οι άντρες της φρουράς ήταν χαμογελαστοί και γλυκομίλητοι, ενώ ο Αίλιος Τουβέρωνας προσπαθούσε με πείσμα να μάθει ένα νέο παιχνίδι με πούλια, που συνήθιζε να παίζει ο μικρός Αλέξανδρος.

Το απόγευμα εκείνο, λίγο πριν τελειώσει η τελευταία παρτίδα, τους πλησίασε δειλά δειλά η Φυλλίδα και σχολίαζε τις διάφορες φάσεις του παιχνιδιού. Ήταν η πρώτη φορά που η όμορφη κόρη του Κρατερού πλησίαζε με δική της πρωτοβουλία το Ρωμαίο εκατόνταρχο.

Όταν, μετά το τέλος του παιχνιδιού, απομακρύνθηκε το βασιλοπαιδί, οι δυο τους έμειναν μόνοι. Κάθισαν σ' ένα πεζούλι απέναντι απ' τα μαγειρεία και συζητούσαν αμέριμνοι. Η Ροδόπη μπαινόβγαινε όλη την ώρα νευρικά απ' τη μια πόρτα στην άλλη κι έκανε, όταν έβρισκε ευκαιρία, στην κόρη της νεύματα με υπονοούμενα.

Τα ελληνικά του Τουβέρωνα είχαν βελτιωθεί σε σημαντικό βαθμό. Οι εγκυκλοπαιδικές του γνώσεις ήταν περιορισμένες αλλά έδειχνε πραγματικό ενδιαφέρον για την ιστορία και τα έθιμα της περιοχής.

-Αυτή τη φορά θα μου μιλήσεις για τη συνονόματή σου μυθική Φυλλίδα... Μου το υποσχέθηκες και περιμένω να τηρήσεις το λόγο σου...

-Είναι μια συγκινητική ιστορία που δε χορταίνω να τη διαβάσω και να την ξαναδιαβάσω...

Η νεαρή γυναίκα μιλούσε βλέποντάς τον βαθιά μέσα στα μάτια. Άλλοτε έσκυβε προς το μέρος του κι άλλοτε διόρθωνε μια πτυχή απ' το ιμάτιο ή ίσιωνε ασυναίσθητα τα ξέπλεκα μαλλιά της.

Με ζεστή φωνή κι εκφραστικό βλέμμα του διηγήθηκε την ιστορία της άτυχης βασιλοκόρης των Ηδωνών, που χανόταν στα βάθη των αιώνων και των θρύλων. Η παράδοση λέει πως ο γιος του Θησέα, ο Δημοφών, ερωτεύθηκε τη Φυλλίδα, την κόρη του βασιλιά της περιοχής. Επέστρεψε στην Αθήνα μετά το τέλος του Τρωικού Πολέμου και φιλοξενήθηκε απ' το βασιλιά με προθυμία. Η αγάπη των δυο νέων φούντωσε. Περνούσαν μαζί μέρες ευτυχίας. Ο Δημοφώντας όμως έπρεπε να επιστρέψει στην πατρίδα του, αλλά ορκίστηκε πως θα γύριζε γρήγορα κοντά της. Όρισαν μάλιστα και τη μέρα της επιστροφής.

Η Φυλλίδα μάταια περίμενε τον αγαπημένο της. Κάθε μέρα κατέβαινε εννιά φορές ως την παραλία και περίμενε τον άπιστο Αθηναίο. Απ' αυτή την καθημερινή απελπισμένη οδοιπορία η περιοχή ονομάστηκε "Εννέα Οδοί". Η Φυλλίδα δε μπόρεσε ν' αντέξει σ¹ αυτό το χωρισμό και μια μέρα κρεμάστηκε από μια αμυγδαλιά.

Από τότε το μίσος των κατοίκων της περιοχής για τους απογόνους του Δημοφώντα ήταν θανάσιμο.

-Όστε αυτή ήταν η αιτία του μίσους ανάμεσα στους Ηδωνούς και στους Αθηναίους! είπε ο Τουβέρωνας όταν η Φυλλίδα τέλειωσε τη διήγηση της.

-Έτσι λένε οι γεροντότεροι... Γι' αυτό, όταν μετά από αιώνες οι Αθηναίοι έστειλαν μια αποστολή για να ιδρύσει αποικία σ' αυτή την περιοχή, η έχθρα θέριεψε και ξαναφούντωσε... Οι ντόπιοι εξολόθρευσαν κυριολεκτικά την αθηναϊκή αποστολή, λίγα στάδια πιο πέρα, στην περιοχή του Δραβήσκου... Ελάχιστοι απ' τους δέκα χιλιάδες επέζησαν για ν' αναγγείλουν στην Αθήνα τη μεγάλη καταστροφή...

-Κι' η Αμφίπολη πότε χτίστηκε;

-Οι παλιοί λένε πως οι πρώτοι κάτοικοι της πόλης μας εγκαταστάθηκαν εδώ έναν αιώνα και **τρία*** χρόνια πριν από την εκστρατεία του Αλέξανδρου στην Ασία... Ο Άγνωστος, ο αρχηγός των Αθηναίων αποίκων της δεύτερης αποστολής, προτίμησε αυτή τη φορά να μην προχωρήσει στο εσωτερικό... Διάλεξε αυτή την υπέροχη τοποθεσία κι έχτισε την Αμφίπολη...

-Α, πόσο όμορφα τα λες Φυλλίδα! Δε χορταίνω να σ' ακούω! Μα την αλήθεια αυτή η πόλη χωρίς εσένα δεν θα 'χε για μένα κανένα ενδιαφέ-

ρον... Θα 'ταν άχαρη και σκυθρωπή, της είπε ο Αίλιος Τουβέρωνας και την κοίταξε επίμονα και με τρυφερότητα στα μάτια.

Η νεαρή γυναίκα κοκκίνισε, κατέβασε το βλέμμα της με συστολή και βρήκε κάποια πρόφαση για ν' απομακρυνθεί προς τα μαγειρεία.

II. Αποφάσεις και προγραφές

Οι συζητήσεις στο συνέδριο άρχισαν και τέλειωσαν σ' ένα μεγαλειώδες κι επιβλητικό περιβάλλον. Κάποιοι διακεκριμένοι Μακεδόνες, που εθελοντικά ή αναγκαστικά παρακολούθησαν τις εργασίες του και οι πολυάριθμοι αντιπρόσωποι των ελληνικών πόλεων, φορούσαν τις επίσημες στολές τους. Όλα έγιναν με πανηγυρικό τρόπο και με μια επίφαση δημοκρατικότητας και ισότιμης συνεργασίας. Ακούστηκαν πολλοί πομπώδεις λόγοι για τη "διασφάλιση της ελευθερίας των Μακεδόνων" και τη στέρηση της αυτονομίας των "κυρίαρχων ελληνικών πόλεων".

Ο Αιμίλιος Παύλος καθόταν στη σκαλιστή έδρα του περιτριγυρισμένος απ' τους δέκα λεγάτους. Πίσω του στέκονταν οι λικτόρες κρατώντας τα σύμβολα της υπατικής εξουσίας και μπροστά, σε χαμηλότερο επίπεδο, οι γραμματείς που κρατούσαν τα πρακτικά του συνεδρίου. Δίπλα στο Ρωμαίο αρχιστράτηγο βρισκόταν ο ναύαρχος Γναίος Οκτάβιος φορώντας την απαστράπτουσα στολή του.

Όταν ήρθε η ώρα να γνωστοποιηθούν οι αποφάσεις της συγκλήτου, που καθόριζαν το μέλλον της Μακεδονίας, επικράτησε νεκρική σιωπή. Όλοι κρέμονταν απ' τα χείλια του ύπατου. Σε λίγο ακούστηκε βαριά, αργή, γεμάτη θέληση κι αποφασιστικότητα η φωνή του.

-Ο ρωμαϊκός λαός, μετά από τη μεγαλειώδη νίκη του τον περασμένο χρόνο, απέκτησε με το σπαθί του το δικαίωμα να προβεί στις παρακάτω ρυθμίσεις, για την οριστική διασφάλιση των πολιτικών και οικονομικών του συμφερόντων στη Μακεδονία και στην υπόλοιπη **Ελλάδα*** ...

Ο ύπατος μιλούσε στα λατινικά και ο Γναίος Οκτάβιος τα μετέφραζε στα ελληνικά. Ένας συμβολισμός αρκετά εύγλωπτος για όσους γνώριζαν τη ρωμαϊκή νοοτροπία. Αν ο Αιμίλιος Παύλος χρησιμοποιούσε την ελληνική γλώσσα την οποία, όπως ήταν σ' όλους γνωστό, μιλούσε με πολλή άνεση, θα έδινε την εντύπωση στους συνέδρους πως απευθύνεται σε φίλους, σε συμμάχους ή σε συνεργάτες. Αλλά ε-

κείνη τη στιγμή η ρωμαϊκή ηγεσία αποκάλυπτε το προσωπείο της. Ο *populus romanus*, ο ρωμαϊκός λαός, έθετε τους όρους των νικητών στη *lingua romana*. Αυτή θα ήταν, από τώρα και στο εξής, η μόνη γλώσσα που θ' απηχούσε τις ιδέες και τις θελήσεις των ισχυρών του κόσμου.

Μετά την ήττα του Περσέα δεν υπήρχαν πια για τους Ρωμαίους φίλοι ή σύμμαχοι Έλληνες. Ο επικίνδυνος αντίπαλος που θα μπορούσε να συνενώσει τις ελληνικές δυνάμεις κι είχε αντιταχθεί στα σχέδια της Ρώμης, είχε εκμηδενιστεί. Ό,τι δεν κατάφεραν οι Πέρσες δυο περίπου αιώνες πριν, στην εποχή του Φίλιππου και του Αλέξανδρου, το πέτυχαν οι νέοι κοσμοκράτορες. Η Ελλάδα ήταν κατατμημένη σε "ελεύθερα και αυτόνομα κράτη", αλλά πέρα απ' το Ιόνιο Πέλαγος είχε τώρα δημιουργηθεί μια συμπαγής κι ασάλινη αυτοκρατορία. Ο εκφυλισμός της ελληνικής πολιτικής σκέψης αυτής της εποχής είχε τόσο πολύ γιγαντωθεί, ώστε οι περισσότεροι Έλληνες δεν είχαν τη στοιχειώδη ευθυκρισία να δουν μια τόσο απλή και ολοφάνερη πραγματικότητα.

Όσοι υποστήριξαν τις ρωμαϊκές επιδιώξεις, αυτόματα συναινούσαν σ' αυτή τη νέα κατάσταση πραγμάτων που είχε διαμορφωθεί. Οι αντιπρόσωποι, συνεπώς, των ελληνικών πόλεων στο συνέδριο δεν ήταν, όπως ήθελαν να πιστεύουν, πρέσβεις ελεύθερων πολιτειών αλλά κοινά διακοσμητικά στοιχεία μιας φαρσοκωμωδίας που είχε μ' επιμέλεια προετοιμαστεί στη Ρώμη. Ήταν οι φανατικοί αρνητές της «Πανελληνίας Ιδέας» του Ισοκράτη ενώ πιπίζαν, για να αυτοϊκανοποιούνται, μεγαλόστομες εκφράσεις για ελευθερία και αυτονομία.

Το συνέδριο, από πλευράς ελληνικής συμμετοχής, ήταν απλά μια σύναξη φανατισμένων γραϊκύλων που ήρθαν να επικυρώσουν τις καλά προετοιμασμένες αποφάσεις της συγκλήτου. Όμως εκείνη τη στιγμή κανένας απ' τους θλιβερούς αντιπροσώπους δεν είχε διάθεση για τέτοιου είδους ερμηνείες. Ανταγωνίζονταν μεταξύ τους σε επίδειξη δουλικότητας προς τους νικητές και στην επιβεβαίωση μιας απόλυτης κι έμπρακτα εκδηλωμένης πίστης προς τη Ρώμη. Αυτή η ολόψυχη αφοσίωση θα μπορούσε ν' αποδειχθεί και να επιβεβαιωθεί με την αναληψία και τη χωρίς οίκτο αντιμετώπιση των συμπατριωτών πολιτικών τους αντιπάλων. Τέτοια δείγματα αφοσίωσης είχαν ήδη επιδείξει στην Αιτωλία ο Λυκίσκος και ο Τίσιππος σκοτώνοντας, τις πρώτες μέρες μετά τη ρωμαϊκή νίκη, πεντακόσιους πενήντα συμπολίτες τους... Ο Χάροπας είχε κι αυτός δολοφονήσει τους κυριότερους πολιτικούς του αντιπάλους.

Ο ύπατος απαρίθμησε τα διοικητικά και οικονομικά μέτρα που έπρεπε να ληφθούν για το "καλό των ίδιων των Μακεδόνων". Η Μακεδονία διαμελίστηκε σε τέσσερις περιφέρειες, σε τέσσερις "μερίδες", με πρωτεύουσες την Αμφίπολη, τη Θεσσαλονίκη, την Πέλλα και την Ηράκλεια της **Λυγκηστίδας**.*

Οι κάτοικοι κάθε περιφέρειας δεν είχαν το δικαίωμα να παντρεύονται, ν' αγοράζουν εκτάσεις ή να αναγείρουν κτίσματα έξω απ' τα όρια της περιοχής τους. Τα μεταλλεία χρυσού κι αργύρου έκλειναν οριστικά. Όλοι οι Μακεδόνες θα 'πρεπε να κυκλοφορούν άοπλοι. Κάθε περιφέρεια θα είχε τις δικές της αλυκές για την παραγωγή του, τόσο πολύτιμου για την εποχή εκείνη, αλατιού ενώ το εμπόριο περιοριζόταν στα στενά όρια της κάθε περιοχής. Δεν επιτρέπονταν, επίσης, οι μετακινήσεις των πολιτών από τη μια «μερίδα» στην άλλη.

Ο διαμελισμός και ο οικονομικός στραγγαλισμός της άλλοτε ισχυρής και πλούσιας Μακεδονίας ήταν πλήρης, ώστε να καταστεί ανίσχυρη κι ακίνδυνη στο μέλλον. Η απαρίθμηση τέτοιων εξοντωτικών περιορισμών συνεχίστηκε για πολύ ώρα. Κι όταν οι κατάπληκτοι διορισμένοι μακεδόνες σύνεδροι, αλλά και οι περισσότεροι απλοί αντιπρόσωποι άλλων περιοχών της Ελλάδας, απομακρύνθηκαν απ' τη διακοσμημένη μεγάλη αίθουσα του βουλευτηρίου, λίγοι δεδηλωμένοι έμπιστοι και φανατικοί φιλορωμαίοι κρατήθηκαν, με διάφορα προσχήματα, για τις τελικές μη ανακοινώσιμες αποφάσεις.

Είχαν όλοι τους συγκεντρωθεί κοντά στις θέσεις του προεδρείου, αλλά τη συζήτηση στην ουσία δεν την διεύθυνε ο ύπατος. Οι λεγάτοι, σαν εντολοδόχοι της συγκλήτου, έδιναν συγκεκριμένες κατευθύνσεις για τον τρόπο εκκαθάρισης των πολιτικών αντιπάλων της Ρώμης σ' όλη την Ελλάδα και τους τρόπους επιβολής κυρώσεων στις πόλεις που είχαν αντιταχθεί στο ρωμαϊκό στρατό. Απ' την αρχή, με μια εισήγησή του σε διφορούμενη διπλωματική γλώσσα, ο Γναίος Δομίτιος Αενοβάρδος ξεκαθάρισε πως ο ρωμαϊκός στρατός στην Ελλάδα είχε λάβει εντολή από το ρωμαϊκό λαό να υλοποιήσει τις αποφάσεις των αντιπροσώπων του, δηλαδή της συγκλήτου. Σ' αυτή τη φάση οι "συμβουλές" των Ελλήνων φίλων της Ρώμης που εκείνη την ώρα βρίσκονταν στην αίθουσα, μ' όλο που δεν ήταν δεσμευτικές ήταν, εντούτοις, εξαιρετικά πολύτιμες.

-Εγώ λέω ν' αρχίσουμε απ' τη Μακεδονία για να τελειώνουμε μια και καλή μ' αυτούς, είπε μ' εμφανή αδημονία ο πατρινός Καλλικράτης.

-Σωστή ιδέα, πέταξε ένας ξερακιανός συγκλητικός και συμφώνησαν αμέσως μαζί του και οι υπόλοιποι.

-Νομίζω πως οι Μακεδόνες είναι πια ανίσχυροι να σηκώσουν από εδώ κι εμπρός κεφάλι, είπε ο Γάιος Κλαύδιος Πούλχρος πετώντας προς τα πλάγια, με μια θεατρinίστικη κίνηση, το χιτώνα του. Τα αντίποινα των μονάδων του Κορνήλιου Νασικά στη Σιντική και σε περιοχές της Οδομαντικής, οι εκτελέσεις στην Αινεία της Θεσσαλονίκης και οι τιμωρίες στους πεισματάρηδες υπερασπιστές της Πύδνας και της Κασάνδρειας, είναι ένα αρκετά εύγλωπτο παράδειγμα για το τι μπορούν να πάθουν όσοι αντιτάσσονται στην πολιτική μας και στα όπλα μας...

-Μήπως θα 'πρεπε να ληφθούν και πρόσθετα μέτρα; ρώτησε κάποιος άλλος συγκλητικός.

-Και βέβαια πρέπει να ληφθούν! βιάστηκε ν' απαντήσει ο Λεύκιος Ατίλιος. Νομίζω πως εκτός απ' τους αξιωματικούς του Περσέα, θα πρέπει να συλληφθούν και να μεταφερθούν σαν όμηροι στην Ιταλία κι' όλοι οι μακεδόνες ευγενείς, μαζί με τα αρσενικά παιδιά τους που ξεπέρασαν τα δεκαπέντε τους χρόνια... Από τις καταστάσεις που έχω στα χέρια μου όλοι αυτοί δε θα πρέπει να είναι περισσότεροι από διακόσιοι πενήντα... Τι λες εσύ Αιμίλιε Παύλε; Συμφωνείς;

-Το θέμα είναι πολιτικό κι εμείς, είπε δείχνοντας δίπλα του το ναύαρχο Οκτάβιο, ότι είχαμε να πούμε το είπαμε με τα όπλα μας... Τώρα είναι η σειρά σας...

Η συζήτηση συνεχίστηκε με προτάσεις κι αντιπροτάσεις. Οι καταστάσεις των προγραφών της Αχαΐας, της Αιτωλίας, της Βοιωτίας, της Ηπείρου και των άλλων περιοχών, συμπληρώνονταν κείνη τη στιγμή με ονόματα που θυμούνταν ξαφνικά οι παθιασμένοι εισηγητές.

Ο Χάροπας ζήτησε να εξουσιοδοτηθεί εν λευκώ για να προβεί σε συστηματικές εκκαθαρίσεις. Ο Κλαύδιος Πούλχρος τον διαβεβαίωσε πως για την Ήπειρο θα λαμβάνονταν ειδικές αποφάσεις που θα υλοποιούνταν κατά την επιστροφή της υπατικής στρατιάς στην Ιταλία.

Οι Ρωμαίοι δεν είχαν ξεχάσει τον παράτολμο ηγέτη του ηρωϊκού αυτού λαού, που είχε τολμήσει ν' απειλήσει την ίδια τη Ρώμη στα κυρίαρχα ιταλικά εδάφη. Ο Πύρρος έδειξε την εκπληκτική ζωτικότητα των Ηπειρωτών να αντιστέκονται συσπειρωμένοι, όπως οι Μακεδόνες, μπροστά σε μεγάλους κινδύνους. Εξ άλλου, οι συναισθηματικοί και πολιτιστικοί δεσμοί ανάμεσα στα δυο αυτά "ελληνικά έθνη", αποτελούσαν ένα μόνιμο κίνδυνο για τη Ρώμη και φυσικά θα 'πρεπε η αντιμετώπισή

τους να είναι ριζική κι αποτελεσματική. Η ήττα στην Πύδνα κι οι αποφάσεις που είχαν ληφθεί απ' τους Ρωμαίους σ' αυτό το συνέδριο αποδιοργάνωσαν εντελώς τις λειτουργίες του μακεδονικού κράτους. Οι Ηπειρώτες θα 'πρεπε να δεχτούν κι αυτοί ένα παρόμοιο πλήγμα για να καταρρακωθεί η οικονομία τους και να διασπαστεί η εθνική τους συνοχή.

-Μ' όλο που οι έμπιστοι και σιχαμεροί φίλοι του Περσέα, σαν τον Κέφαλο, τον Αντίνοο και το Θεόδοτο, δεν υπάρχουν πια, έχουν ωστόσο ρίξει τον άθλιο σπόρο των ιδεών τους για την πανελλήνια ένωση σ' ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού που μας αντιμετωπίζει ακόμα και τώρα με εχθρότητα, είπε κάποια στιγμή ο Χάροπας χτυπώντας τα δάχτυλά του ρυθμικά στο τραπέζι.

-Σου υποσχθήκαμε, Χάροπα, πως θα ξεκαθαρίσει σύντομα η κατάσταση στην 'Ηπειρο, ώστε όλοι εσείς οι φίλοι μας να νιώθετε ασφαλείς, είπε ένας λεγάτος.

-Σύντομα! Πόσο σύντομα; Γιατί δε δίνετε οδηγίες στο Λεύκιο Ανίκιο να συνεχίσει τις εκκαθαρίσεις με τη στρατιά της Ιλλυρίας; Τι περιμένουμε;

Ο ύπατος έμενε όλη αυτή την ώρα αμίλητος κι ανέκφραστος. Τα παχιά του φρύδια είχαν σμίξει κι η διερευνητική ματιά του παρατηρούσε κάθε κίνηση του Χάροπα. Ο Οκτάβιος τον έσπρωξε με τον αγκώνα του ελαφρά και κοιτάχτηκαν οι δυο τους με σημασία. Τη στιγμή που οι άλλοι μιλούσαν φωναχτά ο ναύαρχος έσκυψε και του ψιθύρισε πολύ κοντά στ' αφτί.

-Μα την αλήθεια, ακόμα δε μπόρεσα να τους καταλάβω αυτούς τους Έλληνες... Κάθε φορά που τους ακούω να συζητούν, νομίζω πως ανακαλύπτω και κάποια αθέατη πλευρά τους...

-Αηδιάζεις κι εσύ μ' αυτά που ακούς; τον ρώτησε ο ύπατος μέσα απ' τα δόντια του.

-Δε μπορείς να φανταστείς πόσο!

-Σε καταλαβαίνω! Αυτό το ηπειρώτικο γουρούνι δε θα το άφηνα ποτέ να πατήσει στο κατώφλι του **σπιτιού*** μου... Ντρέπομαι, μα το Δία, που κάθομαι σήμερα μαζί του στο ίδιο τραπέζι...

III. Γιορτές και πανηγύρια

Οι εργασίες του συνεδρίου έληξαν. Οι Ρωμαίοι ανάρτησαν τους πίνακες των αποφάσεων με τις "ελευθερίες των Μακεδόνων" στις πλατείες της πόλης και παρότρυναν με κήρυκες το λαό να τους διαβάσει. Ο λαός όμως αυτός ήταν στην κυριολεξία τα τρομαγμένα γυναικόπαιδα και οι υπερήλικες. Οι άντρες και οι έφηβοι ήταν ελάχιστοι. Πολλοί είχαν σκοτωθεί στη διάρκεια του τετράχρονου πολέμου κι άλλοι ακολούθησαν ένα τμήμα του μακεδονικού στρατού, που υποχώρησε προς την ανατολική Παιονία και κυρίως στις περιοχές της Σιντικής και της Οδομαντικής. Όσοι απ' αυτούς τους Αμφιπολίτες επέζησαν, μετά τα τελειωτικά σφυροκοπήματα απ' τις μονάδες του Κορνήλιου Νασικά, αλλά και του ίδιου του ύπατου που διεύθυνε τις επιχειρήσεις απ' τη Σίρρα, φοβήθηκαν να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Περίμεναν να ξεκαθαρίσει η κατάσταση και γι' αυτό κρύβονταν σε σπηλιές ή φιλοξενούνταν σ' απομακρυσμένα χωριατόσπιτα, όπου δεν υπήρχε καμιά πιθανότητα να φτάσουν οι Ρωμαίοι.

Πολλοί απ' αυτούς κατάφεραν να στείλουν μηνύματα στους δικούς τους. Γι' αυτό, όταν γνωστοποιήθηκαν οι αποφάσεις του συνεδρίου για το διαμελισμό της Μακεδονίας, δημιουργήθηκε μεγάλη αναστάτωση σ' όλη την Αμφίπολη. Συστήθηκε τότε μια επιτροπή από γέροντες και ιερείς που θέλησε να επισκεφτεί τους συγκλητικούς.

Οι Ρωμαίοι πολιτικοί δεν τους δέχτηκαν και τους παράπεμψαν στον ύπατο. Τελικά τους ανακοινώθηκε πως το θέμα των Αμφιπολιτών που δεν είχαν ακόμα επιστρέψει στα σπίτια τους, θα ρυθμιζόταν με καλή θέληση και κατανόηση. Θα τους όριζαν κάποιο εύλογο χρόνο για να επιστρέψουν στη "μερίδα" τους που είχε ονομαστεί "Αμφιπολιτών Πρώτη". Όσοι δε θα επωφελούνταν απ' αυτό το μέτρο θα θεωρούνταν κάτοικοι των "μερίδων" στις οποίες θα βρίσκονταν αποκλεισμένοι. Αν ήταν παντρεμένοι οι γυναίκες τους, σ' αυτή την περίπτωση, θα θεωρούνταν χήρες ή διαζευγμένες και τα παιδιά τους ορφανά.

Το ίδιο βράδυ που έκλειναν οι πύλες του συνεδρίου, οι Ρωμαίοι και οι φιλορωμαίοι Έλληνες πραγματοποίησαν μια εντυπωσιακή λαμπαδηδρομία στους κεντρικούς δρόμους και στις πλατείες. Ομάδες λαμπαδηδρόμων περιέτρεξαν επίσης, με ειδική άδεια του στρατιωτικού διοικητή, τις επάλξεις των εξωτερικών τειχών αλλά και του εσωτερικού τείχους της Ακρόπολης. Την άλλη μέρα συγκεντρώθηκαν τα χω-

ρίς ιδιαίτερη αξία μακεδονικά όπλα απ' τις αποθήκες και τους αχυρώνες, όπου προσωρινά τα είχαν εναποθέσει. Τα στοίβαξαν σε μεγάλους σωρούς, έξω απ' την πόλη και τα έκαψαν με τραγούδια και κραυγές. Τα διακοσμημένα ή χρυσοποίκιλτα όπλα των ευγενών κι αξιωματούχων τα είχαν φυλάξει χωριστά για να σταλούν στη Ρώμη ως λάφυρα.

Την τρίτη μέρα έγιναν θυσίες στο βωμό του Ηρακλή και στο ναό της Ταυροπόλου Αρτέμιδας. Στον ευρύχωρο περίβολο του ναού διοργανώνονταν απ' τους Αμφιπολίτες, κάθε χρόνο, εντυπωσιακές γιορτές και πανηγύρια, για να τιμηθεί η προστάτρια της πόλης τους. Στη φετινή χρονιά οι Ρωμαίοι έδωσαν ένα τόνο λαμπρότητας στην όλη εκδήλωση. Για να προσελκύσουν πανηγυριώτες απ' τα γύρω χωριά, διέταξαν να σφαχτούν πολλά μοσχάρια και να φιλοξενηθούν όλοι οι ντόπιοι και ξένοι επισκέπτες. Οι γεμάτες βασιλικές αποθήκες άνοιξαν και μοιράστηκαν μ' απλοχεριά άφθονα τρόφιμα. Διοργανώθηκαν πολυτελή **συμπόσια**. *

Την ίδια μέρα οι Ρωμαίοι τίμησαν με θυσίες τους βωμούς των ιερών της Κλειώς και του θεοποιημένου ποταμού **Στρυμόνα** * και δι-οργάνωσαν αθλητικούς αγώνες στο **Γυμναστήριο** * που βρισκόταν κοντά στη νότια πλευρά του εσωτερικού τείχους της Ακρόπολης. Στους ιππικούς και γυμνικούς αυτούς αγώνες έλαβαν μέρος γνωστοί αθλη-τές του ελληνικού κόσμου.

Όλες αυτές τις μέρες η συμπεριφορά των Ρωμαίων προς τον Περσέα δεν είχε τυπικά αλλάξει, αλλά όλα έδειχναν πως γίνονταν κάποιες διεργασίες που ήταν φυσικό να μην έχουν ευχάριστη κατάληξη για τους ενοίκους της έπταυλης.

Ήδη, οι μυστικές αποφάσεις του συνεδρίου που αφορούσαν στην επιβολή κυρώσεων στους φίλους του Περσέα και στους αξιωματούχους του μακεδονικού κράτους, είχαν διαρρεύσει απ' τους φιλορωμαίους αντιπρόσωπους που κόμπαζαν μ' αυθάδεια στην αγορά της Αμφίπολης.

Κακά προαισθήματα βασάνιζαν τον Περσέα και τη Λαοδίκη. Η κατάσταση χειροτέρευε όταν ομάδες φιλορωμαίων Ελλήνων συγκεντρώθηκαν πάλι έξω απ' τη βασιλική έπταυλη. Δημιουργήθηκαν επεισόδια. Πολλοί έβριζαν κι απειλούσαν. Άλλοι έριχναν πέτρες, ξύλα ή κομμάτια από πλιθιά. Ο Τουβέρωνας αντιμετώπισε τους ταραξίες μ' αποφασιστικότητα, αλλά παρακάλεσε το βασιλιά να συστήσει σ' όλους τους συνοδούς και υπηρέτες να παραμένουν στον περιφραγμένο χώρο

της έπαυλης. Άλλωστε, απ' τη μέρα που ήρθαν οι λεγάτοι, οι φιλορωμαίοι που συγκεντρώθηκαν στην πόλη είχαν υπέρμετρα αποθρασυνθεί.

Ο Περσέας, που κυκλοφορούσε παλαιότερα με τη συνοδεία του Σουλπίκιου Γάλλου, φρόντισε αυτή την περίοδο να μην εμφανίζεται ούτε στην εξωτερική πύλη της έπαυλης. Από καιρό επίσης τα υπόλοιπα μέλη της βασιλικής οικογένειας δεν είχαν διαβεί το κατώφλι της θύρας του εξωτερικού αυλόγυρου. Οι άνθρωποι της ακολουθίας του έβγαιναν έξω με προφυλάξεις και με τη συνοδεία οπλιτών της φρουράς, για αγορές ή άλλες ανάγκες των ενοίκων της έπαυλης. Κατά τη διάρκεια όμως του συνεδρίου και τις γιορταστικές εκδηλώσεις που ακολούθησαν, ο εφοδιασμός με τρόφιμα και άλλα είδη γινόταν από προμηθευτές που όρισαν οι Ρωμαίοι. Η παράδοση των εμπορευμάτων γινόταν στην αυλή, μπροστά στα μαγειρεία, με τη διακριτική επιτήρηση λεγεωνάριων.

Το γιορταστικό τριήμερο είχε τελειώσει. Το πρωί της επόμενης μέρας εμφανίστηκαν στην έπαυλη ο χιλίαρχος Σουλπίκιος Γάλλος κι ο Σκιπίωνας, ο νεαρός δευτερότοκος γιος του ύπατου.

Μίλησαν για λίγο με τον Τουβέρωνα, κοντά στα οικήματα που χρησιμοποιούσε η φρουρά, δίπλα στην είσοδο της έπαυλης. Έπειτα προχώρησαν προς το εσωτερικό, προς την μεγάλη αυλή.

Ο Περσέας, ειδοποιημένος έγκαιρα απ' τον Κρατερό, βγήκε στο περιστύλιο του ισογείου και τους περίμενε. Λίγο πιο πίσω στεκόταν η Λαοδίκη κρατώντας απ' τον ώμο το μικρό Αλέξανδρο. Η μέρα ήταν ηλιόλουστη αλλά ο καιρός ήταν ακόμα ψυχρός κι απ' τη μεριά του Κερδύλλιου όρους φυσούσε ένα παγωμένο αεράκι.

Το βασιλικό ζεύγος ήταν ντυμένο πολύ απλά. Ο Περσέας φορούσε ένα σκούρο πράσινο ιμάτιο και από πάνω έναν κεντητό μάλλινο χιτώνα. Η βασίλισσα είχε μαζεμένα σε κότσο τα μαλλιά της, που συγκρατούνταν σταθερά με μια χρυσαφιά κορδέλα. Φορούσε ένα μάλλινο καφετί μακρύ ιμάτιο, που σχημάτιζε πτυχές γύρω απ' το λαιμό της.

Οι δυο Ρωμαίοι αξιωματικοί πλησίασαν και τους χαιρέτησαν με σεβασμό. Ήταν όπως πάντα ευγενικοί αλλά, αυτή τη φορά, το πρόσωπό τους είχε μια παράξενη, μια παγερή έκφραση.

-Με το Σκιπίωνα, ξέρετε, παρά τη διαφορά της ηλικίας μας έχουμε κοινά ενδιαφέροντα, είπε ο χιλίαρχος μετά απ' τις αρχικές τυπικές κουβέντες τους.

-Ενδιαφέρεται κι ο νεαρός εκατόνταρχος για τα ουράνια σώματα; ρώτησε ο Περσέας.

-Και αυτό αλλά κυρίως για το ότι είμαστε κι οι δυο μας βιβλιοφάγοι...

-Ο Γάιος Σουλπίκιος είχε εκφράσει άλλοτε την επιθυμία να δει από κοντά τους θησαυρούς που κρύβονται στη βιβλιοθήκη σου... Μια τέτοια επίσκεψη είναι και δική μου θερμή επιθυμία, συμπλήρωσε ο Σκιπίωνας.

Οι τρεις άντρες προχώρησαν στο εσωτερικό της έπαυλης, ενώ η βασίλισσα με τον Αλέξανδρο κατευθύνθηκαν προς τους κοιτώνες.

-Θα πρέπει να σας εξηγήσω πως δε μπορεί να γίνει καμιά σύγκριση αυτής της βιβλιοθήκης με τη βιβλιοθήκη της Πέλλας... Ωστόσο κι εδώ υπάρχουν αξιόλογα χειρόγραφα που δε μεταφέρθηκαν στην Πέλλα για καθαρά ιστορικούς λόγους, τους εξήγησε ο Περσέας.

Είχαν μπει στις μακρόστενες αίθουσες της βιβλιοθήκης. Περνούσαν μπροστά απ' τους αραδιασμένους πάπυρους και διάβαζαν τους τίτλους σε μικρές ενδεικτικές πινακίδες που ήταν δεμένες με λεπτό κορδόνι στην άκρη του κάθε χειρόγραφου. Ο Περσέας τους έδινε εξηγήσεις και τους έδειξε τον τρόπο της ταξινόμησής τους στα ευρετήρια. Είχε αρχίσει να πιστεύει, όταν είδε τους δυο Ρωμαίους αξιωματικούς, πως οι αποφάσεις του συνεδρίου δεν θα επηρέαζαν ουσιαστικά τον τρόπο της ως τότε άψογης μεταχείρισής του από τους νικητές του. Θεώρησε πως ο σκοπός της επίσκεψής τους ήταν η επιθυμία τους να διαπιστώσουν, όπως άλλωστε τους είχε κάποτε υποσχεθεί, την αξία των λογοτεχνικών θησαυρών της βιβλιοθήκης του.

Με αργά βήματα οι τρεις άντρες προχωρούσαν στις ευρύχωρες αίθουσες με τα πολυάριθμα ράφια. Υπήρχαν εκεί πάπυροι μεγάλης ιστορικής αξίας. Μερικοί απ' αυτούς ήταν αυτόγραφοι, γραμμένοι με το ίδιο το χέρι του αντίστοιχου συγγραφέα και κυρίως αυτών που κατάγονταν απ' την Αμφίπολη. Βρίσκονταν συγκεντρωμένοι σε μια πλευρά της βιβλιοθήκης, όπου είχε τοποθετηθεί μια μεγάλη και ευανάγνωστη πινακίδα με την ένδειξη "Αμφιπολιτών".

Διακρινόταν το έργο του **Νέαρχου**,* του ναύαρχου και παιδικού φίλου του Μεγαλέξανδρου, με τις εντυπώσεις του απ' τις θαλασσινές περιπέτειές του από τις εκβολές του Ινδού ποταμού και ως τον Ευφράτη. Ένα άλλο παρόμοιο έργο με τίτλο "Παράπλους της Ινδικής" ήταν του επίσης Αμφιπολίτη Ανδροσθένη, στενού συνεργάτη του Νέαρχου.

Τα πολλά και σημαντικά έργα του Ζωίλλου, του κυνικού κι αχρειόστομου αυτού Αμφιπολίτη, ήταν ταξινομημένα μ' ιδιαίτερη φροντίδα κι επιμέλεια. Με δηκτική γλώσσα, αυτός ο ιστορικός και φιλόσοφος, είχε επικρίνει τους πάντες και τα πάντα χωρίς να εξαιρέσει ούτε τον Αχιλλέα για την υστερική και "γυναικώδη" συμπεριφορά του κατά το πένθος του φίλου του Πάτροκλου. Υπήρχαν επίσης αντίγραφα από όλα τα έργα και άλλων Αμφιπολιτών, όπως του Δάμιππου, του Δημήτριου και του Ερμαγόρα.

Πιο πέρα ήταν αραδιασμένα σε σειρές τα έργα γνωστών φιλοσόφων, ρητόρων και ποιητών απ' όλη την Ελλάδα. Λόγοι του Γοργία, του Πρόδικου και του Ισοκράτη, βιβλία του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, διδασκαλίες του Επίκουρου και του στωικού Ζήνωνα, κοσμούσαν τη βιβλιοθήκη, ενώ σ' άλλο σημείο υπήρχαν πραγματείες ή έργα του Ευκλείδη, του Αρχιμήδη, του Κασσανδρινού Αριστόβουλου και του Ερατοσθένη απ' την Κυρήνη, ο οποίος υπολόγισε με μικρή απόκλιση την περίμετρο της γης.

Απ' τους ιστορικούς υπήρχαν τα αξιόλογα έργα του Ιερώνυμου, του Έφορου και του Θεόπομπου, που έγραψαν για την ιστορία της Μακεδονίας και την εξέλιξη του μακεδονικού κράτους, ενώ απ' τους ποιητές ξεχώριζαν ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Αριστοφάνης και προπαντός ο Ευριπίδης, του οποίου τα τελευταία έργα του γράφτηκαν στην Πέλλα και στην Αρέθουσα.

Μία χαλκογραφία που απεικόνιζε δρομέα να τερματίζει πρώτος στο στάδιο της Ολυμπίας, τράβηξε την προσοχή του Γάιου Σουλπίκιου. Δίπλα της ήταν στημένη μια μαρμάρινη πλάκα, με σκαλισμένο το τιμητικό ψήφισμα της βουλής των Αμφιπολιτών προς το συμπολίτη τους αθλητή Δαμασία, το σταδιονίκη της 115^{ης} **Ολυμπιάδας**. *

Σε μια γωνιά της βιβλιοθήκης ήταν τακτοποιημένες κάποιες σημειώσεις του Αντίγονου Γονατά, του προπάππου του Περσέα, για τον οποίο ο αιχμάλωτος μακεδόνας βασιλιάς μιλούσε πάντα μ' έκδηλη περηφάνια. Ο πρόγονος αυτός του Περσέα, σε αντίθεση μ' άλλους Αντιγονίδες που δεν έδειχναν και τόση προτίμηση στα γράμματα και τις φιλοσοφικές ενασχολήσεις, είχε συνδεθεί με γνωστούς επώνυμους της εποχής του. Ήταν μαθητής του κυνικού φιλόσοφου Μενέδημου του Ερετριέα και φίλος του φιλόσοφου Περσαίου, του ιστορικού Ιερώνυμου, του ποιητή Ανταγόρα, του Βίωνα του Βορυσθενίτη και του στωικού Ζήνωνα. Φίλοι του επίσης ήταν οί ποιητές Τίμων ο Φλιάσιος κι ο Άρατος από την Κιλικία, ο οποίος, με την ευκαι-

ρία των γάμων του Αντίγονου με τη Φίλα στην Πέλλα, έγραψε ένα επιθαλάμιο ποίημα και τον "Ύμνο στον Πάνα".

Ο Περσέας μιλούσε μ' ευγλωττία και σαφήνεια. Τους ενημέρωνε περιληπτικά για το περιεχόμενο των πιο αξιόλογων έργων ή για τη ζωή των συγγραφέων. Οι δυο Ρωμαίοι αξιωματικοί τον παρακολουθούσαν μ' ενδιαφέρον αλλά και με έκδηλη παγερότητα. Κάπου κάπου ρωτούσαν και ζητούσαν διευκρινίσεις.

-Τα περισσότερα απ' αυτά είναι αντίγραφα... Τα πρωτότυπά τους βρίσκονται στην Πέλλα, τους εξήγησε ο Περσέας.

-Εμείς στην **Ιταλία*** δεν έχουμε βιβλιοθήκες, είπε με κάποια κρυφή ζήλεια ο νεαρός Σκιπίωνας.

-Να σου χαρίσω Σκιπίωνα την "Ιφιγένεια εν Αυλίδι" του Ευριπίδη; Θα μου δώσεις μεγάλη χαρά αν δεχτείς αυτό το θαυμάσιο έργο που ο μεγάλος ποιητής το έγραψε, όπως λένε, εδώ στη Μακεδονία, είπε ο Περσέας τραβώντας έναν πάπυρο... Είναι από τα τελευταία του έργα, όπως και οι «Βάκχες» που παίχτηκαν για πρώτη φορά στο θέατρο της Πέλλας.

-Δε μπορώ να το δεχτώ Περσέα... Σ' ευχαριστώ...

-Επιμένω...Υπάρχουν κι άλλα αντίγραφα όπως βλέπεις...Είσαι φιλομαθής νέος και για το λόγο αυτό πιστεύω πως το έργο θα βρίσκεται σε καλά κι άξια χέρια...

-Σ' ευχαριστώ Περσέα για την ευγενική προσφορά σου αλλά δε θα το δεχθώ, είπε με άχρωμη φωνή ο νεαρός εκατόνταρχος.

Προχώρησαν προς την άλλη πλευρά της βιβλιοθήκης όπου ήταν ταξινομημένα τα βιβλία με θέματα αστρονομίας. Το ενδιαφέρον του χιλίαρχου ήταν τώρα ιδιαίτερα έντονο. Πολλά απ' αυτά τα βιβλία τα είχε διαβάσει και όπως ομολόγησε αυτός ήταν ο λόγος που έμαθε να μιλά και να γράφει με μεγάλη άνεση τα ελληνικά.

Σταμάτησαν αρκετή ώρα μπροστά στα έργα του Αρίσταρχου απ' τη Σάμο.

-Αυτός ο μελετητής των ουράνιων σωμάτων διατυπώνει την πιο παράδοξη θεωρία, που τη στηρίζει όμως σε λογικά επιχειρήματα...Πιστεύει πως η γη δεν είναι επίπεδη αλλά σφαιρική και πως περιστρέφεται, μαζί με τους άλλους πλανήτες, γύρω απ' τον ήλιο, είπε ο Γάιος Σουλπίκιος τη στιγμή που περιεργαζόταν έναν πάπυρο.

-Ενδιαφέρουσα θεωρία, απάντησε ο Σκιπίωνας.

Ο Περσέας θέλησε να χαρίσει στο χιλίαρχο το βιβλίο αλλά κι εκείνος αρνήθηκε με πείσμα. Ισχυρίστηκε πως αντίγραφο του είχε

στο σπίτι του και ότι το είχε προμηθευτεί από έναν Έλληνα που δίδασκε στη Ρώμη αστρονομία.

Οι τρεις άντρες πέρασαν μετά σε μια γειτονική ευρύχωρη αίθουσα, που χρησίμευε σαν βασιλική πινακοθήκη. Υπήρχαν εκεί, εκτός από πίνακες και γλυπτά γνωστών καλλιτεχνών, πολλά απ' τα οποία είχαν σμιλευθεί απ' την εποχή της εκστρατείας του Αλέξανδρου στην Ασία. Ξεχώριζαν κυρίως τα γλυπτά του Λύσιππου και του Σκόπα κι οι πίνακες του Πάμφιλου του Αμφιπολίτη, του Απελλή και του Φιλόξενου, ο οποίος αναπαράστανε μ' εντυπωσιακή εκφραστικότητα στα έργα του σκηνές απ' τις μάχες του Αλέξανδρου με τους Πέρσες. Τα χρώματά τους, παρά τα χρόνια που πέρασαν, διατηρούσαν την ομορφιά και τη ζωντάνια τους.

Περπατώντας αργά βγήκαν στην αυλή. Προς τη μεριά της εξωτερικής θύρας ο Αίλιος Τουβέρωνας κι ο Μάρκος Κάτωνας συζητούσαν έντονα, σα να διαπληκτίζονταν. Ο Γάιος Σουλπίκιος Γάλλος κοίταξε προς το μέρος τους. Θέλοντας προφανώς να εμποδίσει τον Περσέα να προσεγγίσει σε απόσταση, απ' όπου θα μπορούσε να παρακολουθήσει τη ζωντανή συζήτηση των δυο αξιωματικών, σταμάτησε κι έβαλε το πόδι του στη βάση ενός απ' τους στύλους που στήριζαν το διάζωμα του πρόπυλου του κεντρικού κτιρίου.

-Σ' ευχαριστούμε Περσέα γι' αυτή τη θαυμάσια ξενάγησή σου στη βιβλιοθήκη και στην πινακοθήκη... Πραγματικά λυπάμαι που δε θα 'χω την ευκαιρία στο εξής για τέτοιου είδους συζητήσεις μαζί σου, είπε μετά από λίγες στιγμές σιωπής ο χιλιάρχος, ενώ στο πρόσωπό του είχε διαφανεί μια έκφραση λύπης και στενοχώριας.

-Γιατί Γάιε Σουλπίκιε; Μήπως φεύγεις για την Ιταλία; ρώτησε με κάποιο σφίξιμο στην καρδιά ο Περσέας.

-Ναι, αυτό είναι αλήθεια... Φεύγουμε όλοι Περσέα... Κι εγώ, κι εσύ, όλοι μας...

Απλώθηκε νεκρική σιωπή. Ο βασιλιάς είχε χλομιάσει και φαινόταν έτοιμος να σωριαστεί στο έδαφος. Οι δυο Ρωμαίοι είχαν μια έκφραση ενοχής.

-Ωστε αυτός ήταν ο σκοπός της σημερινής σας επίσκεψης; ψιθύρισε άχρωμα ο βασιλιάς.

-Ήταν δύσκολη η αποστολή μας Περσέα... Δυστυχώς από εδώ και πέρα, ότι κι αν γίνει, δε θα εξαρτάται πλέον ούτε απ' τη δική μου θέληση αλλά ούτε κι απ' τη θέληση του ύπατου... Οι λεγάτοι μας έφεραν

σαφείς και συγκεκριμένες εντολές που αφορούν εσένα και την τύχη της οικογένειάς σου, τον ενημέρωσε ο Γάιος Σουλπίκιος.

-Θα 'θελα να παρακαλέσω τον ύπατο να με βοηθήσει... Όχι τόσο για μένα τον ίδιο, όσο για τη γυναίκα μου, για τα παιδιά μου...

-Ο ύπατος σου έδωσε μια συμβουλή... Κράτησε ψηλά το ηθικό και την αξιοπρέπειά σου... Το ξέρεις πολύ καλά πως καμιά παρέμβαση δεν πρόκειται ν' αλλάξει τις αποφάσεις που σε αφορούν... Θ' ακολουθήσεις δυστυχώς κι εσύ τη μοίρα των ηττημένων... Ήδη, ο σύμμαχος και φίλος σου βασιλιάς της Ιλλυρίας, ο Γένθιος, μαζί με τη γυναίκα του οδηγήθηκαν στη Ρώμη, του απάντησε με πίκρα ο Γάιος Σουλπίκιος.

-Δε θ' αντέξω μια τέτοια ταπείνωση... Καλύτερα να πεθάνω παρά να συρθώ σιδηροδέσμιος στους δρόμους της Ρώμης και να γίνω η χλεύη τού πλήθους στις γιορτές του "θριάμβου" του ύπατου...

Ο Ρωμαίος χιλιάρχος τον κοίταξε στα μάτια.

-Αν τα πράγματα φτάσουν ως εκεί αυτή θα 'ναι η καλύτερη λύση... Αυτό θα 'κανα κι εγώ...

Ήταν οι τελευταίες τους λέξεις. Οι δυο αξιωματικοί απομακρύνθηκαν σιωπηλοί, ενώ απ' τα μαγειρεία το υπηρετικό προσωπικό τους παρακολουθούσε με δέος, σα να περίμεναν κάποια συμφορά. Δίπλα στην πόρτα στεκόταν η Φυλλίδα.

-Να η πέτρα του σκανδάλου, μουρμούρισε χαμογελώντας με σημασία ο Σκιπίωνας.

-Για ποια πέτρα μιλάς; Γι' αυτό το κοριτσόπουλο; ρώτησε μ' απορία ο Γάιος Σουλπίκιος.

-Κάτι ξέρω που σου λέω... Ο Αίλιος φαίνεται πως είναι κρυφά ερωτοχτυπημένος με τη μικρούλα... Ευτυχώς από αύριο δε θα 'χει την ευκαιρία να τη βλέπει... Είναι ένα ψευτοειδύλλιο που θα ξεχαστεί...

-Α, ώστε έτσι...

-Ο Μάρκος είναι όλο νεύρα γι' αυτόν τον... ξεπεσμό ενός ρωμαίου αξιωματικού, σχολίασε ειρωνικά ο Σκιπίωνας.

-Πάντα αυστηρός κι απόλυτος ό Μάρκος σαν τον πατέρα του... Φοβάται μη μαγαριστούμε απ' την ελληνική φυλή, είπε ο χιλιάρχος σαρκαστικά.

-Μα την αλήθεια ίδρωσα για να τον πείσω, να μην αναφέρει τις γελοίες του υπόνοιες στον πατέρα μου. Είναι ικανός να μας δημιουργήσει οικογενειακά προβλήματα, είπε ο νεαρός εκατόνταρχος καθώς πλησίαζαν τον Τουβέρωνα και τον Κάτωνα.

3. ΤΟ ΤΕΛΟΣ

I. Νύχτες τρόμου

Τα γεγονότα από εδώ και πέρα εξελίχτηκαν ραγδαία. Αυτή η πολεμική και γιορταστική ατμόσφαιρα που δημιουργήθηκε, απ' την ώρα της επιστροφής του ύπατου και της άφιξης των λεγάτων, ήταν το προμήνυμα μιας αλλαγής στο μέχρι τότε ήπιο φαινομενικά πολιτικό κλίμα. Σ' αυτό συνέτεινε η προκλητική συμπεριφορά αυτών που συμμετείχαν στις πολυμελείς αντιπροσωπίες των ελληνικών πόλεων, αλλά και οι κίνδυνοι από την εκδικητική μανία πολλών δούλων απ' τη Θράκη που θεωρήθηκαν απελεύθεροι κι απειλούσαν τα πρώην αφεντικά τους. Οι Αμφιπολίτες δε μπορούσαν πια να κρύψουν το φόβο και την ανασφάλεια τους, όταν ήταν υποχρεωμένοι να κυκλοφορήσουν στην πόλη. Περιπατούσαν βιαστικοί και σιωπηλοί. Όλα έδειχναν πως η κατάσταση άρχισε να εκτραχύνεται επικίνδυνα.

Η αγωνία των Μακεδόνων κορυφώθηκε, όταν άρχισαν να φτάνουν τα μηνύματα απ' τις καταστροφές που είχαν υποστεί οι πόλεις που αντιστάθηκαν στους Ρωμαίους. Στις μακεδονικές πόλεις που οι φρουρές πολέμησαν σκληρά πριν υποκύψουν στη δύναμη των λεγεώνων, όπως στην Πύδνα και στην Κασσάνδρεια, οι Ρωμαίοι φέρονταν με κάποια επιείκεια, παρά τα περιορισμένης έκτασης αντίποινα. Αντίθετα, στις πόλεις της υπόλοιπης Ελλάδας που συντάχθηκαν με τον Περσέα και πολλές απ' αυτές πολέμησαν με πείσμα και μετά την ήττα του μακεδονικού στρατού, οι νικητές φέρονταν μ' απερίγραπτη σκληρότητα. Καταστράφηκαν απ' τα θεμέλια το Αιγίνιο, οι Αγασσές, η Άντισσα της Λέσβου κι ακόμα η Δήλος, οι κάτοικοι της οποίας εκπατρίστηκαν στην Αχαΐα. Οι άντρες, σε πολλές πόλεις, σφάχτηκαν χωρίς οίκτο. Οι γυναίκες και τα παιδιά πουλήθηκαν σκλάβοι. Ήταν μια πραγματική γενοκτονία.

Το βράδυ εκείνο που άναψαν, έξω απ' την πόλη, τις τεράστιες φωτιές για να κάψουν τα συγκεντρωμένα σε σωρούς όπλα, ακούγονταν συνεχώς επευφημίες και ιαχές. Το κάψιμο των όπλων ήταν μια συμβολική χειρονομία, για να δείξει την οριστική υποταγή των Μακεδόνων και τη διάλυση του μακεδονικού στρατού. Το εξαγριωμένο πλήθος

βάδισε προς το Διοικητήριο. Με κραυγές και τραγούδια ζητούσε τον αποκεφαλισμό των φυλακισμένων αξιωματούχων του Περσέα. Λίγη ώρα αργότερα άνεργοι Θράκες, πρώην μισθοφόροι στη φρουρά της Αμφίπολης, πετροβόλησαν τη βασιλική έπταυλη κι έβαλαν φωτιά σε ξερά χόρτα δίπλα στον αυλόγυρο.

Ο ίδιος ο Αιμίλιος Παύλος, που άλλοτε σκεφτόταν και συμπεριφερόταν σαν έντιμος και πειθαρχημένος στρατιώτης, κατάλαβε πως τα επαγγελματικά του συμφέροντα τον οδηγούσαν μοιραία σε μια παράλληλη πορεία προς το νέο αυτό κλίμα που είχε διαμορφωθεί σε λίγα εικοσιτετράωρα.

Η αλλαγή στην μέχρι τότε διακριτική συμπεριφορά των Ρωμαίων προς τη βασιλική οικογένεια ήταν εντυπωσιακή. Ο Αίλιος Τουβέρωνας διορίστηκε διοικητής **σπείρας*** κι αντικαταστάθηκε στη διοίκηση της φρουράς της έπταυλης από τον Κλαύδιο. Ο αξιωματικός αυτός ήταν ένας νεαρός οξύθυμος εκατόνταρχος, υπερβολικά προσηλωμένος στις τυπικές στρατιωτικές διαδικασίες. Διατηρούσε στενές φιλίες με το Μάρκο Κάτωνα. Αν και θεωρούνταν υφιστάμενος του Τουβέρωνα, αφού η φρουρά που επιτηρούσε τη βασιλική οικογένεια υπαγόταν στη μονάδα του Αίλιου Τουβέρωνα, ωστόσο, η κάποια ανεξαρτησία που είχε ο διοικητής της φρουράς να ρυθμίζει, κατά την κρίση του, τα θέματα ασφάλειας της έπταυλης αλλά και οι ειδικές εντολές που είχε λάβει από τον ύπατο, καθιστούσαν τη διοικητική υπαγωγή στη σπείρα τυπική και χωρίς ιδιαίτερη σημασία.

Εδώ κι αρκετές μέρες πολλές μονάδες της υπατικής στρατιάς είχαν ξεκινήσει για την Ιταλία. Ακολούθησαν το δρόμο προς την Ήπειρο κι από εκεί, σύμφωνα με το σχέδιο, θα επιβιβάζονταν σε πλοία του στόλου που θα τους διεκπεραίωναν απ' τις ακτές της Ιλλυρίας στο Βρινδίσιο.

Ο ρωμαϊκός στόλος της Μεσογείου ετοιμαζόταν επίσης ν' αποπλεύσει απ' το Στρυμονικό κόλπο. Στα πολεμικά πλοία, για λόγους ασφάλειας, θα φορτώνονταν στην Ηιόνα και στη Θεσσαλονίκη τα πολύτιμα δώρα των ελληνικών πόλεων προς τον ύπατο, τα ανυπολόγιστης αξίας έργα τέχνης κι ότι άλλα βαρύτιμα αντικείμενα είχαν λαφυραγωγήσει οι Ρωμαίοι στη Μακεδονία κι αποτελούσαν τώρα περιουσία του ρωμαϊκού δημοσίου. Ο Οκτάβιος δέχτηκε ακόμα να επιβιβαστούν οι ανάπηροι λεγεωνάριοι που δε μπόρεσαν μέχρι τώρα, λόγω της σοβαρότητας της αναπηρίας τους, να επιστρέψουν οδικώς στην Ιταλία.

Στο ρωμαϊκό στόλο είχαν ενταχθεί και τα μακεδονικά πλοία που ο Αντήνορας τους είχε παραδώσει στην Κασσάνδρεια. Μαζί τους ήταν και η εκκαιδεκήρης, το βασιλικό καράβι το οποίο είχε κατασκευαστεί από το Δημήτριο Πολιορκητή, τον προ-προπάππο του Περσέα κι αποτελούσε το καμάρι του μακεδονικού στόλου.

Πολλοί Μακεδόνες αξιωματούχοι που είχαν αιχμαλωτιστεί, αμέσως μετά την κατάρρευση του μετώπου στην Πύδνα, είχαν από μέρες ακολουθήσει τις λεγεώνες του Αύλου Ποστούμιου Αλβίνου και του Κορνηλίου Νασικά και βρίσκονταν ήδη στην Ιλλυρία.

Τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν εκείνες τις μέρες έδειξαν πλέον καθαρά τις προθέσεις του ρωμαϊκού милитарισμού. Σε πανηγυρική αλλά και φοβερά ταπεινωτική για τους μελλοθάνατους διαδικασία, εκτελέστηκαν με τσεκούρι ο Νέων, ο Αρχέδαμος κι άλλοι Θηβαίοι, Ακαρνάνες, Βοιωτοί και Κρήτες φίλοι του Περσέα που βρίσκονταν φυλακισμένοι στα ανήλια υπόγεια του Διοικητήριου.

Οι φήμες για σφαγές κι εκτελέσεις και σ' άλλες περιοχές άρχισαν να κυκλοφορούν ψιθυριστά από σπίτι σε σπίτι. Οι αγριότητες και οι θηριωδίες στην Αίνεια μαθεύτηκαν με κάθε λεπτομέρεια. Οι κάτοικοι της Αμφίπολης είχαν κλειστεί στα σπίτια τους κι έβγαιναν συνήθως οι ηλικιωμένοι μόνο για τις απαραίτητες αγορές τροφίμων ή σε περίπτωση κάποιας άλλης μεγάλης ανάγκης.

Στη βασιλική έπαυλη το κλίμα φόβου ήταν διάχυτο στα πρόσωπα όλων. Πολλοί φαίνονταν τρομοκρατημένοι και ζήτησαν να φύγουν απ' την έπαυλη, όταν διαδόθηκε πως όσοι ακολουθούσαν τη βασιλική οικογένεια στην Ιταλία θα πουλιούνταν ως δούλοι. Άλλο που δεν ήθελε ο εκατόνταρχος Κλαύδιος. Χωρίς δεύτερη κουβέντα τους άφησε να φύγουν παίρνοντας μαζί τους κι έναν μπόγο με ρούχα ή άλλα απαραίτητα είδη, που θα τους χρειαζόνταν ώσπου να φτάσουν στις ιδιαίτερες πατρίδες τους. Πολλοί ήταν κάτοικοι της Πέλλας κι άλλων πόλεων της Δυτικής Μακεδονίας και γι' αυτό εφοδιάστηκαν με ειδική άδεια για να μπορέσουν να περάσουν από τη μια διοικητική περιφέρεια στην άλλη. Άλλοι όμως αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν το βασιλιά τους. Ανάμεσα τους ήταν και η οικογένεια του Κρατερού.

-Εγώ και η οικογένεια μου θα μείνουμε δίπλα στον αφέντη μας... Θα τον ακολουθήσουμε κι ως την άκρη του Άδη, δήλωσε μ' αποφασιστικότητα ο πιστός υπηρέτης του Περσέα.

Μέσα σε λίγες ώρες είχαν εκδηλωθεί οι μέχρι τότε μυστικές προθέσεις των Ρωμαίων για την τύχη της βασιλικής οικογένειας. Τα

μικρά οικήματα της αυλής, όπου διέμεναν οι άντρες της φρουράς, εκκενώθηκαν γρήγορα και μεταφέρθηκαν εκεί, χωρίς καθυστέρηση, ο Περσέας με τη γυναίκα του και τα παιδιά του.

Υπήρχε μια φοβερή ακαταστασία γύρω. Η βρομιά απ' τα πεταμένα σκουπίδια και την πολύμηνη παραμονή στρατιωτών στα στενά αυτά οικήματα ήταν απερίγραπτη. Ο βασιλιάς κι η βασίλισσα τα είχαν χαμένα και κινούνταν άβολα χωρίς να μπορούν να συνειδητοποιήσουν τις ακόμα μεγαλύτερες δυστυχίες που τους περίμεναν. Η Ροδόπη ξεσήκωσε τις λίγες γυναίκες απ' το υπηρετικό προσωπικό που απόμειναν, για να καθαρίσουν το χώρο.

Η βασιλική οικογένεια είχε συγκεντρωθεί σε κάποιο δωματάκι που καθαρίστηκε πρώτο. Από εκεί έβλεπαν τους στρατιώτες να συγκεντρώνουν και να ταξινομούν στην αυλή τα ασημικά, τους πίνακες, τα αγάλματα και όλα τα αντικείμενα που έβρισκαν στο εσωτερικό της έπαυλης. Η λεηλασία των θησαυρών της Αμφίπολης είχε ήδη από ώρα αρχίσει.

Κανένας δε μιλούσε μέσα στα οικήματα. Ακούγονταν μόνο τα αγκομαχητά και τα γρήγορα βήματα των γυναικών, που πηγαινοέρχονταν πέρα δώθε με τους κουβάδες και τα σφουγγαρόπανα.

-Αδिका κουράζονται οι γυναίκες για να ξεβρομίσουν αυτό το αχούρι... Δεν θα μείνουμε όπως φαίνεται για πολύ εδώ μέσα, ψιθύρισε άχρωμα ο Περσέας.

Η Λαοδίκη τον κοίταξε στα μάτια αποθαρρημένη.

-Όστε θα μας μεταφέρουν στην Ιταλία; ρώτησε με σπασμένη φωνή κι ήταν έτοιμη να ξεσπάσει σε λυγμούς.

-Το 'χουν από καιρό πάρει απόφαση...

-Ας λυπηθούν τουλάχιστο τα παιδιά μας, ψέλλισε μ' απόγνωση η βασίλισσα κι έσφιξε σπασμωδικά στην αγκαλιά της την Πολυκράτεια.

-Δεν πρόκειται να λυπηθούν κανένα... Στο πρόσωπό μου θέλουν να πλήξουν το βασιλικό θεσμό, που αποτελεί τον συνδετικό κρίκο της εθνικής συνοχής των Μακεδόνων... Έτσι μόνο θα ολοκληρωθεί ο διαμελισμός της Μακεδονίας... Θα με κάνουν δημόσιο θέαμα στη Ρώμη και μαζί μου θα χλευάσουν και τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου...

-Και δεν πρόκειται ν' αλλάξουν απόφαση; Ο **αδερφός*** μου στη Ρώμη έχει πολλές και μεγάλες γνωριμίες... Ίσως μπορέσει να μας βοηθήσει...

-Όχι, δε θ' αλλάξουν απόφαση Λαοδίκη... Με τους «θριάμβους» των υπάτων τους και το δημόσιο εξευτελισμό των αντιπάλων τους τρομοκρατούν κι όσους σκέφτονται να ορθώσουν το ανάστημά τους στα ρωμαϊκά όπλα... Η συνταγή είναι απλή... Καμιά λύτωση στους ηττημένους...

-Μα ούτε στα παιδιά μας; μουρμούρισε η βασίλισσα μέσα απ' τα αναφιλητά της.

-Και τα παιδιά μας συμβολίζουν τη μακεδονική ενότητα...Γι' αυτό, Λαοδίκη, να προσπαθήσουμε να επιβιώσουμε...Ν' αγωνιστούμε με πείσμα... Κάποιος απ' όλους μας θα πρέπει να ζήσει και να επιστρέψει πάλι στη Μακεδονία για να ξεσηκώσει το λαό... Αν εγώ δεν αντέξω, φρόντισε εσύ τα παιδιά μας...Κάποιο απ' αυτά, δεν ξέρω σε πόσα χρόνια, θα καταφέρει ίσως να ξαναστήσει και πάλι το θρόνο των **Αντιγονιδών*** στα ανάκτορα της Πέλλας.

Για μερικές στιγμές δε μίλησαν. Η Ροδόπη κι η Φυλλίδα είχαν οδηγήσει τα τρομοκρατημένα βασιλοπαιδιά στο διπλανό δωμάτιο. Η Λαοδίκη είχε τώρα κάπως ηρεμήσει και κοίταζε σαν υπνωτισμένη απ' το παράθυρο.

-Κι ο ύπατος; Στην αρχή φάνηκε πως συμμερίστηκε την ατυχία σου... Μου είπες μάλιστα πως δάκρυσε όταν πρωτοσυναντηθήκατε, ρώτησε η γυναίκα με κάποια κρυφή ελπίδα.

-Δεν πρόκειται να θυσιάσει για μας την πολιτική καριέρα που τον περιμένει τώρα στη Ρώμη...Θα επωφεληθεί απ' αυτή την κατάσταση...

-Ας τον παρακαλέσουμε!.. Θα πάω να πέσω γονατιστή μπροστά του...

-Όχι γλυκιά μου! Το 'κανα εγώ πριν το σκεφτείς εσύ... Για σένα και τα παιδιά μας... Εγώ είμαι άξιος της μοίρας μου γιατί είμαι ο υπεύθυνος της μεγάλης ήττας στην Πύδνα... Είναι δίκαιο να πληρώσω μόνος μου...

-Μην το λες αυτό... Μην το λες αυτό, ψέλλισε η Λαοδίκη και τον αγκάλιασε με τα δυο της χέρια.

-Κι όμως έτσι είναι... Θα μπορούσα ν' αποφύγω τον εξευτελισμό και το δημόσιο διασυρμό στους δρόμους της Ρώμης αν αυτοκτονούσα...

-Ω, θεοί, τι είναι αυτά που λες;

-Θα 'ταν η πιο καλή λύση για μένα...Για τα παιδιά μου όμως; Για σένα να Λαοδίκη; Να, το δίλημμα...

-Σ' εξορκίζω, Περσέα, μην κάνεις καμιά τέτοια αποκοτιά... Εμείς τι θ' απογίνουμε;

-Δεν πρόκειται Λαοδίκη να κάνω μια τέτοια πράξη που θα λυτρώσει εμένα, αλλά ίσως οδηγήσει τα πιο αγαπημένα μου πρόσωπα σε μεγαλύτερη δυστυχία...Θα κρατηθώ όσο μπορώ...Ας ξεσπάσουν σε μένα...Ας με τυραννήσουν. Θ' αφουγκράζομαι με μισή ανάσα μήπως και προλάβω να δω ένα απ' τα παιδιά μου να ξεγλιστρά απ' τη ρωμαϊκή τανάλια...Ίσως τότε η Μακεδονία δε θα χαθεί...Να ποια κρυφή ελπίδα μου δίνει τη δύναμη αντέξω τέτοιες ταπεινώσεις...

Αγκαλιάστηκαν δακρυσμένοι...Η μπόρα είχε ξεσπάσει. Ήξεραν πως θα επακολουθούσε καταστροφή μα δε μπορούσαν ακόμα να υπολογίσουν ακριβώς το μέγεθός της. Το τρομαχτικό κι εφιαλτικό μέγεθός της.

II. Τα λάφυρα

Οι προετοιμασίες είχαν αρχίσει πριν από λίγες μέρες. Όλα έδειχναν πως κι οι υπόλοιπες ρωμαϊκές μονάδες που είχαν απομείνει στην Αμφίπολη, ετοιμάζονταν να επιστρέψουν το συντομότερο στην Ιταλία.

Πίσω τους άφηναν μια Μακεδονία κατακερματισμένη σε τέσσερα "μερίδια", χωρίς στρατό και στόλο, χωρίς ηγέτες, με την υποχρέωση να πληρώνει φόρους στη Ρώμη. Σε θέσεις κλειδιά οι Ρωμαίοι είχαν διορίσει έμπιστους φιλορωμαίους που θα ενημέρωναν συνεχώς τη σύγκλητο, με αγγελιοφόρους, για την πολιτική κατάσταση στον ευαίσθητο και στρατηγικό αυτό για τα ρωμαϊκά συμφέροντα χώρο. Έτσι θα ήταν δυνατή η άμεση επέμβαση των λεγεώνων, αν διαταρασσόταν το status quo που είχαν καθορίσει στη Μακεδονία με τόσο πανηγυρικό τρόπο.

Στην Αμφίπολη, όπως και σ' άλλες μακεδονικές πόλεις, είχε επίσης αρχίσει μια συστηματική λεηλασία των θησαυρών και των έργων τέχνης. Μικρές περίπολοι που συνοδεύονταν από επόπτες και αχθοφόρους, έμπαιναν στα σπίτια των πλούσιων Αμφιπολιτών ή στα δημόσια κτίρια και μάζευαν οτιδήποτε είχε κάποια αξία. Χρυσά σκουλαρίκια, περιδέραια, βραχιόλια, κύλικες, αμφορείς, ζωγραφικούς πίνακες, αγάλματα, νομίσματα... Όλα καταγράφονταν σε καταστάσεις και μεταφέρονταν στη μεγάλη αυλή της βασιλικής έπαυλης, όπου υπήρχε αρκετός χώρος για μια τέτοια ταξινόμηση και συγκέντρωση.

Δεκάδες εργάτες άρχισαν να σκάβουν τους κήπους της έπαυλης. Τα όμορφα παρτέρια, οι δεντροστοιχίες και οι χαλικοστρωμένοι διάδρομοι, είχαν μετατραπεί σε ορύγματα. Οι βανδαλισμοί αυτοί δικαιολογήθηκαν απ' τις υπόνοιες και τους ψιθύρους, πως ένα μέρος του βασιλικού θησαυρού είχε ταφεί στους κήπους της έπαυλης και γίνονταν οι έρευνες για τον εντοπισμό του. Πάντως ένα ήταν βέβαιο. Οι καλλιτεχνικοί θησαυροί της έπαυλης ήταν ανυπολόγιστης αξίας και φυσικά δε χρειαζόταν καμιά έρευνα για να τους ανακαλύψουν. Ήταν μπροστά στα μάτια τους.

Η καταγραφή των πολύτιμων αντικειμένων της έπαυλης γίνονταν από διάφορα συνεργεία, στα οποία επιστατούσαν υπάλληλοι της επιμελητείας του ρωμαϊκού στρατού. Μετά την κατάταξη και αρίθμηση των αντικειμένων, ακολουθούσε η επιμελημένη συσκευασία για την ασφαλή μεταφορά τους στη Ρώμη. Τα μεγάλης αξίας λάφυρα είχαν φορτωθεί στα πολεμικά πλοία. Όλα τα άλλα φορτώνονταν με προσοχή σε κάρα, που είχαν επιταχθεί και τα τοποθέτησαν σε διπλή σειρά που έφτανε ως την εξωτερική θύρα της έπαυλης. Πάνοπλοι λεγεωνάριοι είχαν δημιουργήσει κλοιό γύρω απ' τα κάρα, ενώ άλλοι φρουροί είχαν καταλάβει επίκαιρες θέσεις γύρω απ' τον αυλόγυρο του μεγαλόπρεπου κτίσματος.

Ο Περσέας και η Λαοδίκη, ανάμεσα στους λίγους πιστούς συνοδούς και υπηρέτες που έμειναν κοντά τους για να συμμεριστούν την τύχη τους στην εξορία, έβλεπαν με σπαραγμό αυτή τη λεηλασία της έπαυλης.

-Άδειασαν τα πάντα οι αγροίκοι... Αν μπορούσαν θα μετέφεραν στη Ρώμη και τα πλιθιά ή τα κεραμίδια απ' τα σπίτια της Αμφίπολης, μονολόγησε μ' ασυγκράτητη οργή ο Κρατερός.

-Τώρα μεταφέρουν τους πάπυρους απ' τη βιβλιοθήκη, είπε ένας απ' τους παιδαγωγούς του μικρού Αλέξανδρου καθώς έσκυβε απ' το παράθυρο για να δει καλύτερα.

Πραγματικά, την ώρα κείνη μεταφέρονταν οι πάπυροι, σε μικρά ξύλινα κιβώτια, που στοιβάζονταν στα κάρα.

Ένας Ρωμαίος επόπτης, που έκανε την καταγραφή, έδωσε εντολή σε στρατιώτες να προσέξουν ιδιαίτερα τ' αμάξια με τα βιβλία. Αυτοί οι πάπυροι θα φορτώνονταν στην εκκαιδεκήρη, στο βασιλικό πλοίο και ήταν το δώρο του ύπατου στο γιο του, το Σκιπίωνα. Μ' αυτό το πλοίο είχε προγραμματιστεί να μπει θριαμβευτής στη Ρώμη ο Αιμίλιος Παύλος, διαπλέοντας τον Τίβερη ποταμό.

-Μάξιμε, είπε ο επόπτης σ' έναν υπαξιωματικό. Σε καθιστώ προσωπικά υπεύθυνο για τους πάπυρους...Θα πάρεις οδηγίες από αξιωματικό του στόλου στην Ηιόνα πότε και που θα φορτωθούν...

-Πολύ φασαρία για το τίποτα!..Αυτά τα παλιόχαρτα πιάνουν τόσο πολύτιμο χώρο! Δεν τα βάζουμε φωτιά να ησυχάσουμε; μουρμούρισε συγχυσμένος ο υπαξιωματικός.

-Εσύ να μη μιλάς και να κοιτάς τη δουλειά σου, απάντησε κοφτά ο άλλος. Αυτά τα βιβλία κι άλλα αμέτρητα που θα φορτωθούν στη Θεσσαλονίκη και προέρχονται απ' τη βιβλιοθήκη της Πέλλας, θα πρέπει να τα συσκευάσουμε με πολύ μεγάλη προσοχή...Λένε πως έχουν μεγάλη αξία...Είναι αυστηρή διαταγή του ίδιου του ύπατου...

Το πρωί της άλλης μέρας όλα ήταν έτοιμα για την αναχώρηση. Ο εκατόνταρχος Κλαύδιος επιθεώρησε τα κάρα με προσοχή. Κάθε τόσο ζητούσε διάφορες πληροφορίες από τους υπαλλήλους της επιμελητείας και σημείωνε κάτι στις καταστάσεις. Έπειτα γίνονταν παραβολές κι επαληθεύσεις κι ο εκατόνταρχος, αφού μονόγραφε τον τελικό κατάλογο, προχωρούσε στο επόμενο αμάξι.

Τα έργα τέχνης και τα πολύτιμα αντικείμενα έπιαναν τον περισσότερο χώρο. Είχαν φορτωθεί αναρίθμητα αγάλματα και προτομές απ' τα δημόσια κτίρια και τις ιδιωτικές κατοικίες των πλούσιων πολιτών της περιοχής. Σε άλλα κάρα τοποθετήθηκαν τρόπαια, σκαλιστά έπιπλα και τα χρυσά σκεύη της βασιλικής έπαιλης.

Και στις άλλες πόλεις της Μακεδονίας είχε αρχίσει από μέρες αυτή η καταλήστευση του δημόσιου και ιδιωτικού πλούτου. Η φημισμένη βιβλιοθήκη της Πέλλας που μεταφέρθηκε στη Ρώμη, ήταν μια απ' τις **τέσσερις*** πιο αξιόλογες βιβλιοθήκες της ελληνιστικής εποχής. Φορτώθηκαν επίσης χρυσά κοσμήματα, νομίσματα, αφιερώματα και τα χρυσοποίκιλτα όπλα των μακεδόνων ευγενών. Υπολογίζεται πως αυτή η ανελέητη λεηλασία των μακεδονικών θησαυρών απέφερε στο ρωμαϊκό δημόσιο είκοσι εκατομμύρια σηστέρτια. Ήταν ένα κολοσσιαίο για την εποχή ποσό. Χάρη σ' αυτή τη συσσώρευση πόρων, το δημόσιο ταμείο συγκέντρωσε τόσα αποθέματα, ώστε οι Ρωμαίοι πολίτες απαλλάχτηκαν απ' την καταβολή άμεσων φόρων για εκατόν είκοσι πέντε **χρόνια.***

III. Η ερήμωση

Οι προετοιμασίες για το ταξίδι των ομήρων άρχισαν την άλλη μέρα. Σε ένα ειδικά διαρρυθμισμένο κάρο είχε επιβιβαστεί η βασιλική οικογένεια. Ο νεαρός Φίλιππος είχε καθίσει κοντά στον Αμφιπολίτη χωρικό, που ήταν ο οδηγός και ιδιοκτήτης του κάρου. Πιο πίσω είχε βουλευτεί, σε πρόχειρες θέσεις από πλεχτά στρωσίδια, η Λαοδίκη, ενώ δίπλα της είχε κουλουριαστεί ο Αλέξανδρος. Στην άκρη του αμαξιού καθόταν σκεφτικός μα ήρεμος ο Περσέας. Φορούσε, όπως τη μέρα που ταπεινωμένος συναντήθηκε με τον ύπατο, το ίδιο απλό σκούρο ιμάτιο και κρατούσε σφιχτά στην αγκαλιά του την Πολυκράτεια. Το κοριτσάκι ήταν χλωμό κι εξαντλημένο απ' τον επίμονο πυρετό, που το τάλαιπώρησε πάλι την περασμένη βδομάδα. Είχε κουρνιαστεί στην αγκαλιά του πατέρα του και κοίταζε φοβισμένο αλλά και παραξενεμένο τους πάνοπλους και βλοσυρούς άντρες της φρουράς.

Οι λεγεωνάριοι είχαν σχηματίσει κλοιό και παρακολουθούσαν με καχυποψία τους δούλους και υπηρέτες που πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στην επιβίβαση των ομήρων και στη φόρτωση των απολύτως απαραίτητων αποσκευών και προσωπικών τους ειδών.

Επικρατούσε μια παράξενη ηρεμία. Όλοι κινούνταν μ' έναν αθόρυβο, θα 'λεγε κανείς, τρόπο σα να γινόταν μια συχνά επαναλαμβανόμενη δουλειά ρουτίνας. Μόνο κάπου κάπου ακουγόταν η τσιριχτή φωνή ενός φιλορωμαίου Αμφιπολίτη, τον οποίο ο στρατιωτικός διοικητής διόρισε ως αρχιεργάτη. Διάβαζε τα ονόματα των ομήρων και τους έδειχνε το αμάξι της επιβίβασης τους.

Ο Κλαύδιος, ο νεαρός Ρωμαίος εκατόνταρχος, στεκόταν σιωπηλός δίπλα στη δεξιά κολόνα της εισόδου. Ξαφνικά εμφανίστηκε ο Αίλιος Τουβέρωνας.

-Έχουμε κανένα πρόβλημα εδώ Κλαύδιε; ρώτησε σκυθρωπός ενώ με το ανήσυχο βλέμμα του έριχνε διερευνητικές ματιές στη γεμάτη από πολίτες, στρατιώτες και κάρα αυλή της έπταυλης.

-Σχεδόν έχουμε τελειώσει...Ξεκινάμε αμέσως...Αυτά εδώ τα κάρα είναι για τα πλοία...Όλα τα υπόλοιπα θα ξεκινήσουν για τις ακτές της Ιλλυρίας...

Σε κάποια άκρη, προς την πλευρά των μαγειρείων, βρισκόταν το αμάξι όπου είχαν στοιβαχτεί ο Κρατερός με τη Ροδόπη και πολλοί άλλοι απ' την ακολουθία του βασιλιά. Λίγο πιο πέρα, η Φυλλίδα τους κοίταζε με βουρκωμένα μάτια και προσπαθούσε να τους πλη-

σιάσει. Ένας στρατιώτης την απωθούσε μαλακά αλλά μ' επιμονή και πείσμα προς τα πίσω, έξω απ' τον κλοιό της φρουράς που έζωνε τους όμηρους.

Εκείνη τη στιγμή ένα παιδάκι, που το κρατούσε στην αγκαλιά της η γιαγιά του, άρχισε να κλαίει γοερά. Παρακαλούσε το βλοσυρό επόπτη ν' αφήσει τους γονιούς του να κατεβούν απ' το αμάξι. Δημιουργήθηκε αναταραχή στα λιγοστά γυναικόπαιδα, στους συγγενείς των ομήρων εκείνων που είχαν επιλεγεί για ν' ακολουθήσουν τη βασιλική οικογένεια στην εξορία.

Τα αμάξια ξεκίνησαν. Οι φωνές και τα κλάματα δυνάμωσαν, καθώς η θλιβερή εκείνη πομπή άρχισε να βγαίνει απ' την κεντρική εξωτερική πύλη της έπταυλης.

Ο Τουβέρωνας έδειχνε αναστατωμένος. Το πρόσωπό του είχε μια έντονη έκφραση λύπης και στενοχώριας. Απέφυγε, εκείνη την τραγική για τη Φυλλίδα στιγμή, να την πλησιάσει και να τραυλίσει έστω μια κάποια δικαιολογία. Ένοιωθε σαν ένοχος, μ' όλο που δεν ήταν ο φταίχτης γι' αυτά που συνέβαιναν μπροστά στα μάτια του. Γύρισε κι έδωσε οδηγίες στον Κλαύδιο αλλά με κλεφτές ματιές παρακολουθούσε τη Φυλλίδα ν' ακολουθεί, κλαίγοντας σπαραχτικά, το κάρο των γονιών της. -Μάνα, που μ' αφήνεις!.. Πατέρα, πάρτε με και μένα μαζί σας, ξεφώνιζε ικετευτικά.

Δυο λεγεωνάριοι την απώθησαν στην αρχή χωρίς να μιλήσουν, αλλά όταν η κοπέλα επέμενε να πλησιάσει απ' την άλλη πλευρά, ένας άλλος την έσπρωξε με δύναμη βρίζοντας.

Η Φυλλίδα ξανασηκώθηκε κι επιχείρησε πάλι να βρεθεί όσο μπορούσε πιο κοντά στους γονιούς της. Οι στρατιώτες που επιτηρούσαν το κάρο εξαγριώθηκαν.

-Φύγε κόρη μου!.. Θα σε λογχίσουν!.. Μη νοιάζεσαι για μας!.. Θα γυρίσουμε γρήγορα, της είπε η Ροδόπη για να την καθησυχάσει και να την παρηγορήσει.

Ένας απ' τους φρουρούς ήταν έτοιμος να τη χτυπήσει στα πλευρά με την πίσω άκρη του δόρατος. Ο Αίλιος Τουβέρωνας έφτασε με δυο πηδήματα κοντά του και τον συγκράτησε με δύναμη.

-Σταμάτα ανόητε! Ποιος σ' έμαθε να χτυπάς γυναικόπαιδα; του φώναξε άγρια στα λατινικά.

Ο στρατιώτης συμμαζεύτηκε φοβισμένος. Οι υπόλοιποι φρουροί σάστισαν και σταμάτησαν, από αμηχανία, τα δυο τελευταία κάρα. Ο Τουβέρωνας τους έκανε νεύμα να προχωρήσουν.

-Μην καθυστερείτε...Θα πρέπει ν' ακολουθήσετε τους άλλους, πρόσταξε.

Η Φυλλίδα, αλαφιασμένη απ' τον πόνο και την απελπισία, προσπάθησε πάλι ν' ακολουθήσει. Ο Ρωμαίος αξιωματικός την έπιασε απ' το μπράτσο δυνατά και τη συγκράτησε στη θέση της.

-Σε παρακαλώ πολύ...Σε παρακαλώ Αίλιε...Άφησέ με ν' ακολουθήσω τη μάνα μου και τον πατέρα μου...Καν' το για χάρη μου...Δε θ' αντέξω σ' έναν τέτοιο χωρισμό, του είπε η κοπέλα μέσα απ' τα αναφιλητά της.

-Θα μείνεις εδώ Φυλλίδα! της είπε με φωνή σπασμένη απ' τη συγκίνηση αλλά και μ' έναν ευδιάκριτο τόνο προσταγής.

-Μα πρέπει να πάω μαζί τους!..Θα πεθάνω εδώ μόνη μου!.. θα πεθάνω! Λυπήσου με!..

-Δε θα πεθάνεις...Θα ζήσεις...Θα μείνεις για να ζήσεις...

-Θα φύγεις κι εσύ!.. Λυπήσου με!..

Έγειρε στον ώμο του κι έκλαιγε με λυγμούς. Το σώμα της σπάρραζε απ' την απόγνωση και τον πόνο. Προσπάθησε πάλι να προχωρήσει αλλά ο άντρας τη σταμάτησε μ' αποφασιστικότητα.

-Λυπήσου με, του ξανά 'πε και με τα μεγάλα της μάτια, τα γεμάτα δάκρυα, τον κοίταξε επίμονα.

Τότε πρόσεξε πως το πρόσωπο του ήταν χλομό, πλημμυρισμένο από θλίψη. Δυο δάκρυα τρεμούλιαζαν, έτοιμα να γλιστρήσουν απ' τα μάτια του. Την κοιτούσε μ' ένα βλέμμα γεμάτο ικεσία.

-Μην επιμένεις Φυλλίδα...

-Πρέπει να 'ρθω κι εγώ μαζί σας...Φεύγουν όλοι όσους αγαπώ...Ας έρθω κι εγώ...Το θέλω...Πρέπει...

-Κι εγώ το θέλω μα θα μείνεις εδώ... Είσαι τόσο νέα, τόσο όμορφη! Δε θα σ' αφήσω να 'ρθεις γιατί σ' αγαπώ...

Έστριψε απότομα και γρήγορα, σχεδόν τρέχοντας, ακολούθησε τους άλλους χωρίς να γυρίσει το κεφάλι του. Η Φυλλίδα έμεινε στη θέση της ακίνητη, ανήμπορη, έτοιμη να γκρεμιστεί στο έδαφος. Κοίταζε σαν υπνωτισμένη, ώσπου η θλιβερή πομπή των ομήρων με την κουστωδία τους χάθηκε στην πρώτη στροφή του δρόμου.

Τα γυναικόπαιδα άρχισαν να διαλύονται, ώσπου η περιοχή μπροστά απ' τη βασιλική έπαυλη έμεινε άδεια. Όλοι οι χώροι έδειχναν σα να είχαν υποστεί μια αναπάντεχη καταστροφή. Οι τρομοκρατημένοι κάτοικοι έτρεξαν να κρυφτούν στα σπίτια τους. Οι αδέσποτοι σκύλοι αλυχτούσαν λυπητερά στην άδεια αγορά. Οι δρόμοι κι οι πλατείες της

Αμφίπολης παρουσίαζαν αυτή την ώρα μια συγκλονιστική εικόνα ερήμωσης.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αναχώρηση του ρωμαϊκού στρατού απ' τη Μακεδονία έμοιαζε με το πέρασμα μια θεομηνίας, που άφησε βαθιά κι ανεξίτηλα ίχνη στην πορεία της. Όπως όταν αποσύρονται τα νερά σε μια καταστροφική πλημμύρα.

Οι «Ελεύθεροι Μακεδόνες» φάνταζαν σαν τα μεγαλόπρεπα εκείνα δέντρα, που τα κλάδεψαν μ' αγριότητα αλλά και τους ξεσκέπασαν τις ρίζες για να μην μπορούν να ρουφούν τους χυμούς της γης.

Ένας άλλος επίσης λαός πλήρωσε πολύ ακριβά τις "ελευθερίες" του. Οι Ηπειρώτες είχαν την ατυχία, με τη βοήθεια των Ρωμαίων, να πέσουν στα χέρια του πιο αδίσταχτου εγκληματία κι απαίσιου προδότη που γεννήθηκε ποτέ στον ελλαδικό χώρο. Ο Εφιάλτης των Θερμοπυλών ήταν, μπροστά στο θηριώδη Χάροπα, ένα άκακο παιδί. Την προδοσία την είχε κληρονομήσει απ' το συνονόματο παππού του, ο οποίος πριν από τριάντα περίπου χρόνια είχε προσφέρει την ομόθυμη συμπαράστασή του στο Φλαμινίο, για να διασπάσει τις αμυντικές γραμμές του Φίλιππου Ε' στην Ήπειρο.

Οι ιστορικοί ακόμα και σήμερα δε μπορούν να εξηγήσουν πως, ένας στρατιωτικός με το ήθος και τις αρχές του Αιμίλιου Παύλου, άφησε τη στρατιά του να λεηλατήσει και ν' αφανίσει με τέτοια αγριότητα ένα "έθνος", για το λόγο ότι συνδεόταν με παραδοσιακή φιλία με τους Μακεδόνες. Σε δεκάδες χιλιάδες υπολογίζονται οι αιχμάλωτοι που πουλήθηκαν ως δούλοι. Οι καταστροφές και οι δηώσεις είναι αδύνατο να υπολογιστούν. Και το χειρότερο, τη φοβερή αυτή καταστροφή και λαφυραγωγία τη διεύθυνε προσωπικά ο ίδιος ο ύπατος, ενώ ο Κορνήλιος Νασικός λεηλάτησε την Ιλλυρία.

Πολλοί λένε πως ο Αιμίλιος Παύλος είχε λάβει σαφείς οδηγίες από τη σύγκλητο. Ο στρατός του ύπατου επέστρεφε στη Ρώμη δυσαρεστημένος γιατί, παρά τις μάχες, τους κινδύνους, τη σκληρή πειθαρχία και τους νικηφόρους θριάμβους, δεν ανταμείφθηκε αρκετά. Ο Ρωμαίος αρχιστράτηγος δεν επέτρεψε ως τότε στους άντρες του τη λαφυραγωγή των πόλεων του εχθρού. Άλλοι υποστηρίζουν πως η σύγκλητος είχε πειστεί από τις επίμονες προτάσεις του Χάροπα για να εκμηδενιστεί κάθε ίχνος φιλομακεδονικής αντίστασης στην Ήπειρο.

Οι εκδοχές αυτές είναι πολύ πιθανές, αν κανείς σκεφτεί την έντονη αντίθεση του ύπατου στην, τόσο συνηθισμένη για το ρωμαϊκό στρα-

τό, λεηλασία των ηττημένων πόλεων μετά από κάθε νίκη και την απέχθειά του για το σιχαμερό Χάροπα. Τις επιβεβαιώνει επίσης η αντίθεση πολλών στρατιωτών του στην τέλεση του "θριάμβου" του. Αυτός, ένας απ' τους πιο ένδοξους ύπατους, που με τη νίκη του στην Πύδνα εξασφάλισε πλέον την παγκόσμια κυριαρχία της Ρώμης, παραλίγο να στερηθεί μιας τιμητικής επίδειξης που αναγνωρίστηκε σε ομοιοβάθμους του πολύ μικρότερης αξίας και φήμης. Οι βετεράνοι λεγεωνάριοι του Γ' Μακεδονικού Πολέμου εμπόδιζαν, με τις δημαγωγικές παροτρύνσεις του Σέρβιου Γάλβα, για αρκετό καιρό τους Ρωμαίους πολίτες να ψηφίσουν για την τέλεση της τιμητικής αυτής εκδήλωσης.

Όταν επιτέλους πραγματοποιήθηκε ο "θρίαμβος", αποτέλεσε ένα γεγονός που εντυπωσίασε όλη τη Ρώμη. Επί τρεις μέρες παρέλαυνε στους δρόμους της πρωτεύουσας η λεία που έφερε ο ύπατος απ' τη Μακεδονία. Πρώτα τα κάρα με τ' αγάλματα και τα άλλα έργα τέχνης και μετά τα πιθάρια γεμάτα χρυσά νομίσματα. Ακολουθούσαν ο Περσέας, η οικογένειά του, τα άρματά του, οι αιχμάλωτοι Μακεδόνες... Και τέλος ο στρατός του Αιμίλιου Παύλου... Ένας στρατός που συνέτριψε ολοκληρωτικά την πιο ένδοξη πολεμική μηχανή του τότε κόσμου, τις τρομερές μακεδονικές φάλαγγες.

Ο Περσέας δεν κατάφερε ν' αποφύγει τη δημόσια διαπόμπευση του στους δρόμους της ρωμαϊκής πρωτεύουσας. Είδε τη γυναίκα του και τα παιδιά του να γίνονται δημόσιο θέαμα και να προκαλούν τον οίκτο του όχλου. Κι όμως εξακολουθούσε ν' αγωνίζεται για να επιβιώσει. Όχι από "φιλοζωία", όπως κατά κόρο υποστηρίζουν όλοι οι γνωστοί αρχαίοι ιστορικοί που τον αντιμετώπισαν με κακότητα και προκατάληψη. Ήξερε, διαισθανόταν, πως ο θάνατός του είχε για τους Ρωμαίους βαθύτερη και σπουδαιότερη σημασία. Θα μπορούσαν να τον εκτελέσουν οι ίδιοι αλλά ο ρωμαϊκός προπαγανδιστικός μηχανισμός δεν ήθελε να δημιουργεί ήρωες και μάρτυρες. Επιδίωκε ν' αφανίσει τον ίδιο και τους διαδόχους του, αλλά ταυτόχρονα και να τους εξευτελίσει.

Όσοι άλλοι συγγραφείς, σα τον **Ποσειδώνιο**,* προσπάθησαν να πουν την αλήθεια, δεν άφησαν πίσω τους μαρτυρίες. Τα έργα τους "δεν επέζησαν". Εξαφανίστηκαν από τις βιβλιοθήκες. Ένα πολύ μικρό κείμενο απ' το έργο του Ποσειδωνίου μας διέσωσε ο Πλούταρχος, χωρίς να γνωρίζει αυτός ο υμνωδός του ρωμαϊκού милитарισμού, ότι αυτό θα μπορούσε ν' αποτελέσει ένα ερέθισμα για συγκριτική έρευνα πάνω στην προσωπικότητα του Περσέα. Όλα δείχ-

νουν πως ο Περσέας δεν ήταν ούτε φιλόζωος, ούτε φιλάργυρος, ούτε απόλεμος και δειλός. Οι κίνδυνοι που αντιμετώπισε σαν ηγέτης μεγάλων κι αυτοτελών μονάδων στο στρατό του πατέρα του, ο τετραετής πόλεμός του με τη Ρώμη, τα άφθονα χρήματα που διέθεσε για να ναυπηγήσει έναν εκπληκτικό στόλο και η καλή διαχείριση των οικονομικών του κράτους, αποτελούν στοιχεία διαφωτιστικά της προσωπικότητάς του. Επίσης, η αναμφισβήτητη ευγένεια και οι τρόποι του, το ήθος κι η απέραντη αγάπη του για την οικογένειά του, δείχνουν έναν συγκροτημένο άνθρωπο που, υπό άλλες συνθήκες, θα μπορούσε ν' αποτελέσει υπόδειγμα ηγέτη.

Είναι βέβαιο πως ο Αιμίλιος Παύλος είχε καταλάβει πολύ καλά την πραγματική αξία του αντιπάλου που είχε (και από κάποια εύνοια της τύχης) εκμηδενίσει στην Πύδνα. Ο Περσέας ήταν ένας αξιόλογος άνθρωπος αλλά ήταν αναμφισβήτητα άτυχος. Ήταν της μοίρας του να ποδοπατηθεί ανελέητα και ν' αποτελέσει το σκαλοπάτι για τη δημιουργία μιας περίλαμπρης αυτοκρατορίας που υπέταξε τον κόσμο. Γι' αυτό έπρεπε να εξευτελιστεί και να αυτοαφανιστεί. Το πρώτο το πέτυχαν οι υμνητές της ρωμαϊκής δύναμης, οι οποίοι την ώρα που έγγραφαν την ιστορία έγλυφαν δουλικά και τα ρωμαϊκά σανδάλια. Το δεύτερο δεν το κατόρθωσαν όπως θα το ήθελαν πραγματικά. Ο Περσέας δεν αυτοκτονούσε για να τους διευκολύνει. Είχε φαίνεται δισστανθεί τις προθέσεις τους και για τον ίδιο και για τα παιδιά του...Και πάλι "ως θηρίον αλισκομένων των τέκνων του", αγωνιζόταν να ζήσει με την ελπίδα ν' αποσπάσει το βλέμμα και την οργή των κυρίαρχων νικητών του απ' τα παιδιά του... Σ' αυτά τα παιδιά θα πρέπει να στήριζε τις ελπίδες του για την αναγέννηση του μακεδονικού κράτους... Κι όπως φάνηκε απ' τη μεταγενέστερη εμφάνιση ψευτοφιλιππων και ψευτοαλέξανδρων ως γνήσιων παιδιών του Περσέα, που συνέγειραν το μακεδονικό λαό, ένας τέτοιος στόχος ήταν απόλυτα δικαιολογημένος. Τα παιδιά του ήταν η προέκταση ενός χαμένου ονείρου.

Οι Ρωμαίοι δεσμοφύλακές του (φυσικά με εντολές άνωθεν) αγωνίστηκαν ευσυνείδητα για να τον εξαναγκάσουν να πεθάνει με "ηρωικό θάνατο". Του πετούσαν ξίφη και σχοινιά στο απαίσιο υπόγειο κελί του για να θέσει τέρμα στη ζωή του. Τον πίεζαν να μένει συνέχεια άγρυπνος για να τρελαθεί και ν' αυτοκτονήσει ή για να πεθάνει από εξάντληση. Τέτοιες φριχτές στιγμές χρειάζεται ηρωισμός όχι για να πεθάνεις αλλά για να ζήσεις...Κι εκείνος αμυνόταν, αγωνιζόταν, δεν ξέρουμε ακριβώς μέχρι πότε... Ίσως μέχρι τη μέρα που είδε δυο

απ' τα παιδιά του, την κορούλα του και το Φίλιππο, να πεθαίνουν στις ίδιες πιθανόν φυλακές μαζί του. Όταν είδε μια μια τις "ελπίδες" του, τους διαδόχους του, τα σπλάχνα του να σβήνουν, τότε κατάλαβε πως η ζωή του δεν είχε πια κανένα σκοπό...Η βασιλική δυναστεία των Αντιγονιδών κι ο ένδοξος θρόνος της Μακεδονίας είχαν για πάντα χαθεί μαζί με την τελευταία του **ανάσα**.*

Τραγική ειρωνεία! Τον ίδιο χρόνο δολοφονήθηκε στη Συρία ο ναύαρχος Γναίος Οκτάβιος και δυο χρόνια μετά ξεψύχησε κι ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος. Μέσα σε οχτώ χρόνια απ' τη μάχη της Πύδνας, χάθηκαν οι τρεις άνθρωποι που έγραψαν στην Αμφίπολη τον επίλογο μιας συγκλονιστικής μα κι άγνωστης, στον πολύ κόσμο, σελίδας της παγκόσμιας ιστορίας. Ο Περσέας κι ο Αιμίλιος Παύλος ήταν δυο ηγέτες με ήθος κι ευγένεια που θα μπορούσαν, αν δεν συναντιόνταν σαν αντίπαλοι, να συνεργαστούν θαυμάσια σα φίλοι και σα συμμαχητές. Αλλά κι η μοίρα τους, την οποία τόσο πολύ μνημόνευε και υπολόγιζε ο ύπατος, είχε αρκετά κοινά σημεία. Πέθαναν κι οι δυο, μέσα σε δυο χρόνια, αφού πρώτα είδαν με πίκρα και πόνο, ο καθένας τους, τα δυο μικρά **παιδιά*** τους να μαραίνονται και να πεθαίνουν στις πιο αποφασιστικές και κρίσιμες στιγμές της ζωής τους. Ο Περσέας την ώρα που αντίκριζε το γκρέμισμα των ελπίδων του κι ο Αιμίλιος Παύλος στις στιγμές του μεγάλου, του απaráμιλλου θριάμβου του.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Σελίδα 9

Ακτής: Το Όρος Άθως

Σελίδα 10

Κρητικός: Ο Οροάνδης ήταν έμπορος από την Κρήτη. Υποσχέθηκε να μεταφέρει κρυφά, τη νύχτα, με το καΐκι του τον Περσέα και την οικογένειά του, μακριά απ' τη Σαμοθράκη. Η υπέρογκη αμοιβή καταβλήθηκε προκαταβολικά, αλλά ο Οροάνδης σαλπάρισε την αυγή χωρίς τη βασιλική οικογένεια, ίσως γιατί τον αντιλήφθηκαν τα περιπολικά του ρωμαϊκού στόλου.

Σελίδα 11

Δημητρίου: Οχυρωμένη κωμόπολη της Σαμοθράκης, απ' όπου ο Περσέας προσπάθησε να ξεφύγει απ' τον κλοιό του ρωμαϊκού στόλου.

Ο μακεδονικός θρόνος ήταν, απ' την εποχή του Φίλιππου Β' και της Ολυμπιάδας, στενά συνδεδεμένος με το ιερό νησί. Ο ίδιος ο Περσέας ήταν μύστης των Καβείριων Μυστηρίων.

Σελίδα 12

Σαραντατέσσερα: Αυτή ήταν η ηλικία του Περσέα το 168 π.Χ. Είχε γεννηθεί το 212 και πέθανε το 162 π.Χ., μόλις συμπλήρωσε τα 49 του χρόνια.

Πολυκράτεια: Δεν είναι βεβαιωμένο πως αυτό ήταν το όνομα της κορούλας του Περσέα, ηλικίας 5 ή 6 περίπου ετών. Παίρνοντας όμως υπόψη τις συνήθειες της εποχής και το γεγονός πως ο Μακεδόνας βασιλιάς αγαπούσε πολύ τη μάνα του, είναι φυσικό να έδωσε το όνομά της στο πρώτο θηλυκό παιδί που απόχτησε.

Σελίδα 13

Διοσκούρων: Οι Διόσκουροι Κάστορας και Πολυδεύκης ήταν γιοι του Δία και της Λήδας, της γυναίκας του βασιλιά της Σπάρτης Τυνδάρεω. Υπήρχε στη Σαμοθράκη αφιερωμένο ιερό σ' αυτούς και θεωρούνταν απαραβίαστο, όπως απαραβίαστο ήταν κι από όλους τους Έλληνες ολόκληρο το ιερό νησί των Μεγάλων Θεών, των Καβείρων. Την ασυλία του νησιού σεβάστηκαν και οι Ρωμαίοι για να προσελκύσουν τις συμπάθειες του ελληνικού κόσμου.

Οι Διόσκουροι είχαν περάσει απ' τη Σαμοθράκη με τους Αργοναύτες κι είχαν μνηθεί στα Καβείρια Μυστήρια.

Θηρίο: Ο Πλούταρχος μας λέει πως η παράδοση των παιδιών του Περσέα απ' τον Ίωνα στους Ρωμαίους, ανάγκασε "τον άνθρωπον ως θηρίον αλισκομένων των τέκνων, εις χείρας ελθείν και παραδούναι το σώμα τοις εκείνων κρατούσιν".

Σελίδα 14

Ιούνη: Το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιούνη περιλαμβάνονταν στο μακεδονικό μήνα Πάνεμο. Αντίστοιχος μήνας στην Αθήνα ήταν ο Σκιροφορίων, στη Σπάρτη ο Φλιάσιος και στους Δελφούς ο Βοαθός. Για τη διευκόλυνση των αναγνώστων οι μήνες στο έργο θα αναφέρονται με το σημερινό τους όνομα.

Σελίδα 20

Κούριου Όρους: Το σημερινό Κουρί.

Κορώνειας: Η λίμνη σήμερα ονομάζεται επίσης και του Λαγκαδά (ή του Αγίου

Βασιλείου).

Σελίδα 21

Κισσό: Ο σημερινός Χορτιάτης της Θεσσαλονίκης.

Σελίδα 26

Υψίζωνου: Ο σημερινός Χολομώντας της Χαλκιδικής.

Σελίδα 28

Σημείο: Στην ίδια περίπου περιοχή, όπου σήμερα είναι στημένος ο "Λέων της Αμφιπόλεως". Μετά τα εκπληκτικά ανασκαφικά ευρήματα στο λόφο «Καστά» διαπιστώθηκε πως στην αρχαιότητα το μνημείο βρισκόταν στην κορυφή της τούμπας των βασιλικών τάφων και μετακινήθηκε μεταγενέστερα, από πλημμύρες του ποταμού και της τεράστιας κερκινίτιδας λίμνης ως τις εκβολές του Στρυμόνα. Πρόκειται για επιτάφιο μνημείο με άγνωστο μέχρι σήμερα το χρόνο κατασκευής του. Οι ανασκαφικές εργασίες που συνεχίζονται στην Αμφίπολη, θα αποκαλύψουν το χρόνο κατασκευής όλου του εντυπωσιακού και μεγαλόπρεπου ταφικού συμπλέγματος των βασιλικών τάφων, αλλά και την ταυτότητα του νεκρού ή των νεκρών για τους οποίους έχει κατασκευασθεί.

Σελίδα 30

Ηρακλεια: Πόλη χτισμένη κοντά στο Σιδηρόκαστρο της επαρχίας Σιντικής, του νομού Σερρών.

Σίρρα: Οι σημερινές Σέρρες. Στην εποχή του Ηρόδοτου ήταν γνωστή ως Σίρις η Παιονική. Ο Θεόπομπος και ο Τίτος Λίβιος την ονομάζουν Σέρρα ή Σίρρα.

Αιγές: Για χρόνια πίστευαν πως η παλιά πρωτεύουσα της Μακεδονίας βρισκόταν στη σημερινή Έδεσσα. Οι ανασκαφικές έρευνες των τελευταίων χρόνων έφεραν στο φως ευρήματα, τα οποία επαναπροσδιορίζουν τη θέση των Αιγών γύρω απ' την περιοχή της Βεργίνας.

Εύια: Η σημερινή Βεύη.

Σελίδα 31

Καλλίνικο: Λοφώδης περιοχή της Λάρισας. Εκεί έγινε η γνωστή ιππομαχία Μακεδόνων και Ρωμαίων τον πρώτο χρόνο του Γ' Μακεδονικού Πολέμου (το 171 π.Χ.).

Σελίδα 32

Βαστάρνα: Παραδουνάβιος λαός βαρβάρων. Ο πατέρας του Περσέα σκέφτηκε να δημιουργήσει στενότερους δεσμούς με τους Βαστάρνες, για να τους χρησιμοποιήσει εναντίον άλλων εχθρικών βαρβαρικών φυλών του Βορρά και κυρίως των Δαρδάνων.

Ευμένη: Βασιλιάς της Περγάμου κι αφοσιωμένος φίλος της Ρώμης. Κινδύνεψε να σκοτωθεί από βράχους που κύλησαν, όταν περνούσε απ' τον ανηφορικό δρόμο που οδηγούσε απ' την Κίρρα στους Δελφούς. Για το συμβάν αυτό εκτοξεύτηκαν απ' τους Ρωμαίους τελειώς αναπόδειχτες κατηγορίες εναντίον του Περσέα και του πιστού του Εύανδρου, για να αιτιολογηθούν οι προετοιμαζόμενες εχθρικές τους ενέργειες εναντίον του.

Σελίδα 36

φιλόσοφοι: Όλα τα ανέκδοτα έργα του Αριστοτέλη (τα χειρόγραφα και οι απλές σημειώσεις διδασκαλίας) κληρονομήθηκαν απ' τον πιστό μαθητή και συνεργάτη του Θεόφραστο. Αυτός τα κληροδότησε στο Νηλέα απ' τη Σκήψη. Οι κληρονόμοι του Νηλέα τα εγκατέλειψαν για δεκαετίες σε υπόγεια αποθήκη, όπου στις αρχές του 1^{ου} π.Χ. αιώνα τα ανακάλυψε ο Αθηναίος βιβλιόφιλος Απελλικών, όταν είχαν ήδη αρχίσει να καταστρέφονται από την υγρασία. Το 86 π.Χ., δυόμιση περίπου αιώνες απ' το θάνατο του Αριστοτέλη, τα χειρόγραφα μεταφέρθηκαν στη Ρώμη απ' τον κατακτητή των Αθηνών Σύλλα, για να εκδοθούν τελικά στο δεύτερο μισό του 1^{ου} αιώνα από το Ρόδιο Ανδρόνικο.

Σελίδα 41

Στάδια: Τα εικοσιπέντε στάδια αντιστοιχούν σε 4.800 περίπου μέτρα.

Σελίδα 42

Λικτόρες: Ήταν δώδεκα ραβδούχοι ακόλουθοι, που συνόδευαν τους υπάτους στις επίσημες εμφανίσεις τους. Ο κάθε ακόλουθος κρατούσε ένα πελέκι περιτυλιγμένο με ράβδους, σύμβολο της απόλυτης εξουσίας των υπάτων.

Σελίδα 46

Εξής: Το σημείο αυτό του λόγου του Αιμίλιου Παύλου είναι κατά λέξη αντιγραφή απ' τον Πλούταρχο (βλ. βιβλιοθήκη Αρχαίων Συγγραφέων Ι. Ζαχαρόπουλου. Επιμέλεια έκδοσης από τον Ευαγ. Παπανούτσο).

Σελίδα 49

Αιμιλιανός: Πρόκειται για τον μετέπειτα Σκιπίωνα τον Αφρικανό το Νεότερο.

Σελίδα 50

Καταγωγή: Μερικοί υποστήριξαν πως οι πρόγονοι του Αιμίλιου Παύλου κατάγονταν από κάποιον γιο του Πυθαγόρα, το Μάμερκο (μυθικό πρόσωπο).

Σελίδα 52

Πατέρας: Ο Πόρκιος Κάτων, ο πατέρας του Μάρκου, ήταν ο ηγέτης μιας ανθελληνικής, σοβινιστικής και πολεμόφιλης ομάδας στη ρωμαϊκή σύγκλητο.

Σελίδα 55

Λεγάτοι: Ήταν υψηλόβαθμοι αξιωματούχοι του ρωμαϊκού κράτους, οι οποίοι προέρχονταν από την τάξη των συγκλητικών. Ήταν ένα είδος διπλωματικών αντιπροσώπων της Συγκλήτου, που αναλάμβαναν αποστολές σε ξένες χώρες για να καθορίσουν, συνήθως μετά από νικηφόρο πόλεμο, το πολιτικό καθεστώς, τους γενικούς όρους υποταγής και τις οικονομικές απαιτήσεις των νικητών από τους ηττημένους. Επειδή είχαν ποσοστά συμμετοχής στον πλούτο από τις καθιερωμένες λεηλασίες του στρατού, υπήρχε έντονο ενδιαφέρον για την απόκτηση αυτού του τίτλου. Μάλιστα, για το λόγο αυτό υπεράσπιζαν «τα δικαιώματα των λεγεωνάριων για καταστροφές και λεηλασίες» ώστε να αποκομίζουν κι αυτοί μεγαλύτερα κέρδη. Οι λεγάτοι που έφθασαν στην Αμφίπολη ήρθαν σε συγκαλυμμένη σύγκρουση με τον Αιμίλιο Παύλο, ο οποίος είχε απαγορεύσει στους στρατιώτες των λεγεώνων του να λεηλατούν. Ιεραρχικά, ένας ύπατος ήταν σε υψηλότερη βαθμίδα από έναν Λεγάτο (Legatus).

Σελίδα 57

Τείχος: Εκτός απ' το κυρίως τείχος που περιέβαλε την πόλη, υπήρχε στο εσωτερικό της κι ένα ακόμα τείχος το οποίο προστάτευε την Ακρόπολη και τα δημόσια κτίρια που ήταν κτισμένα εκεί. Με τον τρόπο αυτό η αντίσταση στην Ακρόπολη θα μπορούσε να συνεχίζεται κι όταν ακόμα η πόλη θα είχε καταληφθεί από εχθρικές δυνάμεις. Οι δυο άκρες αυτού του εσωτερικού τείχους κατέληγαν σε τμήμα της ανατολικής πλευράς του εξωτερικού τείχους, όπου βρισκόταν και η Ανατολική Πύλη της πόλης.

Σελίδα 59

Τέμπη: Η συνάντηση έγινε το 172 π.Χ., δηλαδή έναν περίπου χρόνο πριν απ' την έναρξη του πολέμου.

Ύπατος: Ο ραδιούργος αυτός Ρωμαίος αξιωματούχος εκλέχτηκε ύπατος το 186 και το 169 π.Χ. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης υπατείας του, στο τρίτο έτος του Γ' Μακεδονικού Πολέμου, διοίκησε της ρωμαϊκές δυνάμεις στην Ελλάδα. Ο Περσέας τον αντιμετώπισε κι' αυτόν νικηφόρα, παρά τις αρχικές του επιτυχίες.

Σελίδα 61

Θεώνδας: Ο Θεώνδας ήταν ο ανώτατος θρησκευτικός αλλά και πολιτειακός άρχοντας της Σαμοθράκης. Ο λαός του νησιού τον αποκαλούσε τιμητικά "βασιλιά". Ο Εύανδρος, αυτός ο τόσο αφοσιωμένος στον Περσέα λεβεντοκρητικός, ήταν βέβαιο πως θ' αυτοκτονούσε μπροστά στο ενδεχόμενο μιας δικαστικής φάρσας που του ετοίμαζαν (στο Ειδικό Δικαστήριο Ιερόσυλων) οι πανικόβλητοι κάτοικοι της Σαμοθράκης. Μόνο έτσι θα μπορούσαν ν' αποφύγουν της συνέπειες από την αναμενόμενη, από στιγμή σε στιγμή, επέμβαση του ρωμαϊκού στόλου που "προστάτευε" το νησί. Οι Ρωμαίοι έψαχναν για αφορμές ώστε να επέμβουν χωρίς να κατηγορηθούν για απροκάλυπτη παραβίαση της ασυλίας.

Ο Θεώνδας ανακοίνωσε επίσημα την αυτοκτονία του Εύανδρου, αλλά ο ιστορικός Τίτος Λίβιος αποφαίνεται (χωρίς να μπορεί να υποδείξει μια έντιμη κι έγκυρη πηγή πληροφοριών), πως ο ανώτατος ιεράρχης της Σαμοθράκης θα πρέπει να είχε δωροδοκηθεί απ' τον Περσέα.

Ο Λατίνος αυτός ιστορικός γράφει για τον τελευταίο Μακεδόνα βασιλιά με τέτοιο απροκάλυπτο πάθος, ώστε να είναι εμφανής η έλλειψη και στοιχειώδους αντικειμενικότητας.

Σελίδα 64

Χρόνια: Ήταν το 182 π.Χ., κατά το μακεδονικό μήνα Ξανθικό (σημερινός Μάρτης). Ο Περσέας ήταν τότε τριανταδυό χρόνων κι ο Δημήτριος εικοσιοχτώ.

Σελίδα 65

Φίλιππος Ε': Ο πατέρας του Περσέα, ο Φίλιππος Ε', ήταν γιος του Δημητρίου Β' του Αιτωλικού, εγγονός του Αντίγονου Γονατά και δισέγγονος του Δημητρίου Α' του Πολιορκητή.

Σελίδα 70

Βισάλτες: Οι Βισάλτες κατοικούσαν στην περιοχή της Νιγρίτας Σερρών (περίπου στη σημερινή επαρχία Βισαλτίας) και προς τη μεριά της περιοχής Λαγκαδά.

Σελίδα 71

Στρατηλάτης: Ανάγλυφα με τη μορφή του Αλέξανδρου Γ' και την αναφερόμενη επιγραφή βρέθηκαν κατά τις ανασκαφές στην Αλεξάνδρεια του Καυκάσου (σημερινό Μπαγκράμ).

Σελίδα 73

Άρατο: Αξιόλογος πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης της Αχαΐας. Με το Φίλιππο Ε' συμφώνησε στη δημιουργία της «Κοινής Συμμαχίας» του Βασιλείου της Μακεδονίας και της Αχαϊκής Συμπολιτείας. Ο Μακεδόνας βασιλιάς ερωτεύτηκε τη νύφη του Άρατου, την Πολυκράτεια, σύζυγο του συνονόματου γιου του, του Άρατου του νεότερου.

Άργους: Ο μυθικός Περσέας ήταν ήρωας του Άργους και γιος του Δία και της Δανάης. Σκότωσε την τρομερή Μέδουσα και μετά στην Αιθιοπία έσωσε από τέρας την Ανδρομέδα, την οποία και παντρεύτηκε. Ένας απ' τους έξι γιους του, ο Αμφιπρύωνας, παντρεύτηκε την Αλκμήνη η οποία γέννησε τον Ηρακλή, τον τιμημένο ήρωα των Δωριέων και θεωρούμενο ως πρόγονο των Μακεδόνων βασιλιάδων.

Σελίδα 74

Κοόρτες: Στρατιωτικές μονάδες του ρωμαϊκού στρατού τις οποίες διοικούσε χιλίαρχος ή ύπαρχος.

Σελίδα 75

Δώδεκα: Το 180 π.χ.

Εκτελεστούν: Το φθινόπωρο του 183 π.Χ.

Σελίδα 77

Ηράκλεια: Πρόκειται για την Ηράκλεια της Σιντικής, κοντά στο σημερινό Σιδηρόκαστρο της επαρχίας Σιντικής των Σερρών.

Σελίδα 80

Αδερφής: Πρόκειται για το σύμμαχο της Ρώμης βασιλιά της Βιθυνίας Προυσία Β', που είχε παντρευτεί την Απάμα, την αδερφή του Περσέα. Ο άντρας της άλλης αδερφής του, ένας ηγέτης μικρού θρακικού κράτους ονόματι Τήρης, ήταν σύμμαχος των Μακεδόνων.

Σελίδα 81

Σέλευκος: Ο Σέλευκος Δ', ο πατέρας της Λαοδίκης, ήταν βασιλιάς του ελληνιστικού κράτους της Συρίας.

Σελίδα 85

Τρεις: Ήταν οι κορυφαίοι λεγάτοι Γάιος Ποπίλιος (ύπατος του έτους 172 π.Χ.), Γάιος Οστίλιος και Γάιος Δεκίμιος.

Σελίδα 94

Φίλιπποι: Η πόλη με το όνομα «Κρηνίδες» ιδρύθηκε το 359 π.Χ. από αποίκους της Θάσου. Μετά από τρία χρόνια οι κάτοικοί της ζήτησαν την προστασία του Φίλιππου και προς τιμήν του μετονόμασαν την πόλη τους σε Φιλίππους. Το 42 π.Χ., μετά τη δολοφονία του Καίσαρα, έγινε σ' αυτή την περιοχή η «μάχη των Φιλίππων».

Ανατολικής Μακεδονίας: Την εποχή εκείνη ονομαζόταν "Επίκτητος Μακεδονία".

Σελίδα 95

Παιονία: Πριν από τον 6ο π.Χ. αιώνα γινόταν κάποια ασαφής διάκριση της Θράκης και της Παιονίας, η οποία κατοικούνταν από ελληνοπελασγικά φύλα. Ο Ηρόδοτος είχε υπόψη του αυτή τη διαίρεση. Μεταγενέστερα ως Θράκη αναφέρεται η δυτικά και πλησίον του Σρυμόνα περιοχή που εκτεινόταν ανατολικά ως τη σημερινή χερσόνησο της Καλλίπολης. Έτσι τη μνημονεύει κι ο Θουκυδίδης, ο οποίος είχε κληρονομήσει ένα χρυσωρυχείο στο Παγγαίο είτε από τη γυναίκα του, η οποία καταγόταν απ' αυτή την περιοχή, είτε από τον πατέρα του, τον Όλορο, ο οποίος είχε προγονικές ρίζες στη Θράκη. Άλλωστε, ο πατέρας του είχε το ίδιο όνομα με το βασιλιά της Θράκης, του οποίου μια απ' τις κόρες είχε παντρευτεί ο Μιλτιάδης, ο ήρωας στρατηγός της μάχης του Μαραθώνα.

Η Ανατολική, η παραστρυμόνια Παιονία, περιλάμβανε διάφορα ανεξάρτητα κρατίδια (π.χ Ορρεσκίων, Ιχναίων, Πάνοπλων, Μυγδόνων, Ηδωνών, Οδομαντών, Σιντών, Βισαλτών κ.λ.π.). Ο καθηγητής Ι.Σβορώνος αποτύπωσε το 1913 τη γεωγραφική εικόνα της περιοχής (όπως ήταν πριν από το 480 π.Χ.), σε νομισματικό χάρτη της ελληνοπελασγικής Παιονίας.

Σελίδα 100

Κλέων: Ο Κλέων ήταν Αθηναίος πολιτικός. Διακρίθηκε ως τυχοδιώκτης και φιλοχρήματος δημαγωγός. Υπήρξε αντικείμενο σκληρής κριτικής από τον κωμωδιογράφο Αριστοφάνη στο έργο του «Ιππείς». Ως στρατηγός κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, ηττήθηκε και σκοτώθηκε στην Αμφίπολη από τους Σπαρτιάτες το 422 π.Χ. Ο υποτιθέμενος τόπος θανάτου του θα πρέπει να βρίσκεται περίπου απέναντι από τις ανατολικές πύλες και βορειοανατολικά της πόλης, στο δρόμο προς την κατεύθυνση της Καβάλας.

Σελίδα 101

Μάρτη: Αντίστοιχος μακεδονικός μήνας ήταν ο Ξανθικός.

Σελίδα 104

Ευριπίδης: Ο Ευριπίδης είχε ταφεί στην αρχαία Αρέθουσα, βόρεια της Βόλβης, γύρω στο 405 π.Χ. Αργότερα ο βασιλιάς της Μακεδονίας Αρχέλαος ανακάλυψε τα οστά του ποιητή στην Πέλλα.

Σελίδα 105

Δίας: Ο ναός του Καπιτωλίνου Διός της Ρώμης θεωρούνταν προστάτης ναός της οικογένειας των Αιμιλίων. Είναι γνωστό πως, όταν εκλέχτηκαν αγρονόμοι ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος και ο ξάδερφός του Μάρκος Αιμίλιος Λέπιδος, εισέπραξαν τις οφειλές και τα πρόστιμα από τους πλούσιους κτηνοτρόφους και διέθεσαν μέρος του ποσού για την αγορά χρυσών ασπίδων που τοποθετήθηκαν στο αέτωμα αυτού του ναού.

Σελίδα 108

Βρασίδης: Ο σπαρτιάτης στρατηγός ξεψύχισε στην Ηιόνα, αλλά είχε ταφεί μέσα στην πόλη, στο σημείο που βρίσκεται σήμερα το Μουσείο της Αμφίπολης.

Σελίδα 116

Σκιπίωνα: Ο Σκιπίων ο Αφρικανός ο Πρεσβύτερος, παντρεύτηκε την αδερφή του Αιμίλιου Παύλου, την Αιμιλία. Ο γιος του ύπατου Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίωνας Αιμιλιανός έμεινε στην ιστορία ως Σκιπίων ο Αφρικανός ο Νεότερος.

Σελίδα 117

Αλέξανδρος Γ' (ο Μέγας): Ήταν ο 21ος βασιλιάς της Μακεδονίας.

Σελίδα 118

Τρία: Η εγκατάσταση των αποίκων στη νέα πόλη έγινε το 437 π.Χ.

Σελίδα 119

Ελλάδα: Οι Ρωμαίοι ενίσχυσαν όσο μπορούσαν τις διαιρετικές τάσεις των Ελλήνων. Προσπάθησαν ν' απομονώσουν τους Μακεδόνες απ' τους άλλους Έλληνες, γιατί γνώριζαν τις συνέπειες από μια συνειδητή συνένωση των ελληνικών "εθνών". Ο Ελληνισμός θ' αποτελούσε σ' αυτή την περίπτωση μια φοβερή πολιτική και στρατιωτική δύναμη, όπως είχε επισημάνει κι ο εμπνευστής της «Πανελληνίας Ιδέας», ο Ισοκράτης. Αντίθετες απόψεις είχε ο μεγάλος ρήτορας Δημοσθένης, ο οποίος με τον τοπικιστικό φανατισμό του έφτασε στο σημείο να συμπράξει με τους προαιώνιους εχθρούς των Ελλήνων, τους Πέρσες, για να αποφευχθεί η ανάδειξη της Μακεδονίας ως νέας ηγετικής δύναμης του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Οι ισχυροί πολιτιστικοί και γλωσσικοί δεσμοί των Μακεδόνων με τους άλλους Έλληνες ήταν τόσο αδιάσπαστοι, ώστε δεν ήταν καθόλου δύσκολο στο γεωγράφο Στράβωνα να διαπιστώσει στις αρχές του 1^ο μ.Χ. αιώνα ότι "Είναι λοιπόν Ελλάδα και η Μακεδονία".

Σελίδα 121

Λυγκηστίδας: Ο Τίτος Λίβιος μνημονεύει την Πελαγονία σαν πρωτεύουσα της "Τέταρτης Μεριδας". Η διαφορετική αυτή άποψη βασίζεται στο γεγονός πως, μετά το συνέδριο της Αμφίπολης και το διαμελισμό της Μακεδονίας, η Ηράκλεια της Λυγκηστίδας ενσωματώθηκε στην Πελαγονία κι αργότερα μετονομάστηκε σε Πελαγονία (ή Ηράκλεια η Πελαγονική).

Ήταν χτισμένη στο ΒΔ άκρο της αρχαίας Μακεδονίας, το οποίο σήμερα αποτελεί έδαφος της Νοτιοσλαβίας (κοντά στο Μοναστήρι που οι Σλάβοι το μετονόμασαν σε Μπίτολα).

Εκεί βρέθηκαν ερείπια, αγάλματα και νομίσματα με ελληνικές επιγραφές (όπως Ηρακλής, Νέμεσις κ.λ.π.). Όμως παρά τα ευρήματα αυτά, το 1944 οι Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές δημιούργησαν, με πυρήνα ένα ελάχιστο τμήμα της Πελαγονίας, μια πλασματική "μακεδονική" σλαβογενή εθνότητα με σκοπό να επεκτείνουν τα "προγονικά δικαιώματά τους" προς το νότο, προς το Αιγαίο.

Την ίδια μέθοδο ακολούθησε κι ο Τούρκος πολιτικός Τουργκούτ Οζάλ όταν, για να διευκολύνει την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΟΚ, "απέδειξε" την ευρωπαϊκή ταυτότητα του τουρκικού έθνους εκτουρκίζοντας τον Όμηρο (Ομέρ) σε βιβλίο του που κυκλοφόρησε στα γαλλικά, στο τέλος του 1988. Τώρα πλέον μάθαμε πως ο Όμηρος, στην "Ιλιάδα" του, υμνούσε στα ελληνικά τους θρύλους και τις παραδόσεις των "γειτόνων" του Ελλήνων!

Η παραχάραξη της ελληνικής ιστορίας, κυρίως μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, αρχίζει πια να παίρνει τη μορφή φαρσοκωμωδίας. Λαοί χωρίς προσφορά στον ευρωπαϊκό πολιτισμό ψάχνουν αναίσχυντα για προγονικές πολιτιστικές ρίζες σε γειτονικά χωράφια.

Σελίδα 123

Σπιτιού: Ο Αιμίλιος Παύλος αρνήθηκε να συναντηθεί με το Χάροπα, όταν αργότερα ο απαίσιος αυτός Έλληνας προδότης επισκέφθηκε τη Ρώμη.

Σελίδα 125

Συμπόσια: Μερικοί τις πλούσιες αυτές συνεστιάσεις τις ονόμασαν "νεκρικά συμπόσια της Μακεδονίας".

Στρυμόνα: Οι Αρχαίοι Έλληνες έδιναν ανθρώπινη μορφή στους ποταμούς και τους θεοποιούσαν. Οι Ηλείοι στην Πελοπόννησο είχαν θεοποιήσει τον Αλφειό, τον ιερό ποταμό της Ολυμπίας

Γυμναστήριο: Πολλοί χώροι και μνημεία της Αμφίπολης εντοπίστηκαν απ' τον αρχαιολόγο Δημ. Λαζαρίδη. Το ανασκαφικό του έργο συνεχίστηκε με επιμονή απ' την κόρη του Πέπη Λαζαρίδη.

Σελίδα 127

Νέαρχου: Ο Νέαρχος έγραψε το αξιόλογο για τις πολύτιμες πληροφορίες του έργο "Τα αμφί τω παράπλω".

Σελίδα 128

Ολυμπιάδας: Η 115^η Ολυμπιάδα πραγματοποιήθηκε το έτος 320 π.Χ.

Σελίδα 129

Ιταλία: Λένε πως η πρώτη βιβλιοθήκη της Ρώμης δημιουργήθηκε απ' τα ανυπολόγιστης αξίας έργα της βιβλιοθήκης της Πέλλας, που ο Αιμίλιος Παύλος δώρισε στο γιο του Σκιπίωνα.

Σελίδα 133

Σπείρας: Ρωμαϊκή στρατιωτική μονάδα από δυο λόχους οπλιτών και μερικούς ιππείς.

Σελίδα 135

Αδερφός: Πρόκειται για το δεκαεννιάχρονο, την εποχή εκείνη, Δημήτριο, το γιο του Σέλευκου Δ', ο οποίος ανέβηκε αργότερα στο θρόνο της Συρίας και είναι γνωστός ως Δημήτριος Α' ο Σωτήρ. Στη Ρώμη ο Δημήτριος είχε συνάψει φιλικές σχέσεις με τον Πόπλιο Σκιπίωνα Αιμιλιανό (το γιο του ύπατου) και τον ιστορικό Πολύβιο. Ίσως μπόρεσε να προσφέρει κάποια βοήθεια αλλά μόνο στη Λαοδική και ενδεχομένως σ' ένα απ' τα παιδιά του Περσέα, τον Αλέξανδρο.

Σελίδα 136

Αντιγονιδών: Η δυναστεία των Αντιγονιδών ιδρύθηκε απ' τον Αντίγονο το Μονόφθαλο, στρατηγό του Μεγαλέξανδρου και πατέρα του Δημήτριου Πολιορκητή.

Σελίδα 139

Τέσσερις: Οι τέσσερις αυτές βιβλιοθήκες ήταν της Αθήνας, της Αλεξάνδρειας, της Πέλλας και της Περγάμου.

Χρόνια: Ως το 43 π.Χ.

Σελίδα 145

Ποσειδώνιο: Ο Ποσειδώνιος έγραψε για τα ιστορικά γεγονότα της Πύδνας "υπέρ του Περσέως απολογούμενος".

Σελίδα 147

Ανάσα: Υπάρχει κάποια ασάφεια ως προς το χρόνο θανάτου του Περσέα και των παιδιών του. Ο Πλούταρχος γράφει πως πέθανε δυο χρόνια μετά τη μεταφορά του στη Ρώμη, δηλαδή το 165 π.Χ.

Πιο έγκυρη όμως θεωρείται η πληροφορία πως ο Περσέας πέθανε το 162 π.Χ. (σχεδόν αμέσως μετά το θάνατο των δυο παιδιών του) ενώ ο Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος δυο χρόνια μετά (160 π.Χ.).

Παιδιά: Τα δυο αγόρια του Αιμίλιου Παύλου απ' το δεύτερο γάμο του πέθαναν, το πρώτο πέντε μέρες πριν και το δεύτερο τρεις μέρες μετά το "θρίαμβό" του, σε ηλικία δεκατεσσάρων και δώδεκα χρόνων αντίστοιχα.

Απ' τα παιδιά του Περσέα επέζησε μόνο ο Αλέξανδρος, ο οποίος σαν γραφιάς κάποιας δημόσιας υπηρεσίας στη Ρώμη αφομοιώθηκε, άγνωστος ανάμεσα σ' άγνωστους, απ' τη ρωμαϊκή κοινωνία.

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ

Ο Σωκράτης Σίσκος γεννήθηκε στον Εμμανουήλ Παπά του νομού Σερρών.

Περάτωσε τις γυμνασιακές του σπουδές στις Σέρρες και αποφοίτησε από το Τμήμα Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών της Σχολής Νομικών και Οικονομικών Επιστημών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Μετεκπαιδεύτηκε στο Παρίσι σε θέματα "οικονομίας των μεταφορών" και συνέγραψε πλήθος άρθρων και δυο βιβλία συγκοινωνιακού περιεχομένου.

Εργάσθηκε στους Ελληνικούς Σιδηροδρόμους και διέτελεσε πριν από την παραίτησή του, το 1992, προϊστάμενος Εμπορικής Εκμεταλλεύσεως στην Περιφερειακή Διεύθυνση Μακεδονίας / Θράκης.

Υπήρξε, για οκτώ χρόνια, ειδικός σύμβουλος στην εταιρεία ΠΕΤΡΟΓΚΑΖ σε θέματα διακίνησης υγραερίων και εφαρμογής της νομοθεσίας περί καυσίμων.

Συμμετείχε σε κάποιες μελέτες της Πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης και ως εισηγήτης, στην έρευνα για τη διακίνηση των επικίνδυνων φορτίων, με βάση τους κανονισμούς και τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την έρευνα πραγματοποίησε (1997-1998) το Εργαστήριο Συγκοινωνιακής Τεχνικής του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Διετέλεσε μέλος της πρώτης Συντακτικής Επιτροπής και επιμελητής των οικονομικών και συγκοινωνιακών θεμάτων, στην εγκυκλοπαίδεια "Παιδεία" του εκδοτικού οργανισμού ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ - ΠΑΙΔΕΙΑ.

Τα λογοτεχνικά του έργα είναι:

- Ηλιαχτίδα σε ξανθά μαλλιά	Θεατρικό	1962
- Η συμμορία	Μονόπρακτο	1976
- Το στραπατσαρισμένο πορτρέτο	Μυθιστόρημα	1982

- Ο τελευταίος βασιλιάς (Α' βραβείο "Παρνασσού" 1983)	Θεατρικό	1985
Οι ευνουχισμένοι	Διηγήματα	1987
- Η προαγωγή	Πεζογράφημα	1987
- Η ματωμένη ολυμπιάδα	Μυθιστόρημα	1988
- Στις μέρες της Χαιρώνειας	Θεατρικό	1989
- ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (ή ο άλλος Περσέας) (Α' βραβείο "Παρνασσού" 1990-Επανεκδόθηκε το 2013 με τίτλο «ΠΕΡΣΕΑΣ, ο βασιλιάς των Μακεδόνων»)	Μυθιστόρημα	1991
- Ο Ιταλός, ο Ολλανδός και η Μακεδονία του Κρατερού (διασκευάστηκε και σε θεατρικό)	Πεζογράφημα	1992
- Η ταβέρνα του Κρατερού Γ' βραβείο της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, 1993 (Επανεκδόθηκε το 2013)	Θεατρικό	1994
- Οράματα, (Μέρος Α)	Πεζογράφημα	1993
- Οι φίλοι μας απ' τη Δανία	Μυθιστόρημα	1994
- Οράματα, (Μέρος Β)	Πεζογράφημα	2006
- Ο γιος του ΕΜΜ. ΠΑΠΑ στο Μανιάκι	Μυθιστόρημα	2009
- Οι «Άτιμοι» ηγήτορες των Λαών	Άρθρα/Κείμενα	2011
- Το ρόπαλο του Κάιν	Πεζογράφημα	2011
- ΠΕΡΣΕΑΣ, ο βασιλιάς των Μακεδόνων (Βελτιωμένη επανέκδοση του έργου «Το Συνέδριο», με νέο τίτλο)	Μυθιστόρημα	2013
- Ευλογημένοι και Καταραμένοι (1ος τόμος- σελ. 260) (2ος τόμος- σελ. 301) (3 ^{ος} τόμος - Α' Μέρος σελ. 130)	Μυθιστόρημα	2012 2013 2013

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΕΡΓΟ

Στη Θεσσαλονίκη το πρώτο βραβείο για τη συγγραφή θεατρικού έργου

Το βραβείο του περσινού «63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού», απονεμήθηκε στον κ. Σωκράτη Σίσκο, από τη Θεσσαλονίκη, για το έργο του «Ο τελευταίος βασιλιάς», όπως ανακοινώθηκε από τον φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός». Πρόκειται για έργο που αναφέρεται στον Άγη, πρόσωπο/σταθμό της αρχαίας ιστορίας μας, γραμμένο με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής. Ο απλός και κατανοητός λόγος του έργου το κάνει προσιτό σε κάθε αναγνώστη/θεατή.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 20-3-1984

*

Πρώτο βραβείο σε Σαλονικιό

Την περασμένη Τετάρτη ανακοινώθηκαν στον «Παρνασσό» τα αποτελέσματα του 63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού από την Κριτική Επιτροπή που την αποτελούσαν ο Γ. Κότσιρας(πρόεδρος) και οι: Θεοφ. Φραγκόπουλος και Χρ. Κατσιγιάννης. Το βραβείο απονεμήθηκε στον κ. Σωκράτη Β. Σίσκο (Θεσσαλονίκη) για το έργο του «Ο Τελευταίος Βασιλιάς». Πρόκειται για έργο που αναφέρεται στον Άγη, πρόσωπο σταθμό της αρχαίας ιστορίας μας, γραμμένο με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής. Ο απλός και κατανοητός λόγος του έργου το κάνει προσιτό και στον πιο αδαή αναγνώστη /θεατή.

ΕΛΛ. ΒΟΡΡΑΣ, 21-3-84

*

Τα βραβεία του «Παρνασσού»

Ανακοινώθηκαν στον «ΠΑΡΝΑΣΣΟ» τα αποτελέσματα του 63^{ου} Καλοκαιρινείου Θεατρικού Διαγωνισμού από την επιτροπή Γ. Κότσιρα, Θεοφ. Φραγκόπουλο και Χρ. Κατσιγιάννη. Το βραβείο δόθηκε στον Σωκράτη Β. Σίσκο για το έργο του «Ο Τελευταίος Βασιλιάς», ενώ δόθηκαν και δύο έπαινοι στους Ντίνο Δημόπουλο και Δημ. Καραβάκο για τα έργα τους «Φυγή στον Αμβρακικό» και «Η Έξωση» αντίστοιχα.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 20-3-84

*

ΣΩΚΡΑΤΗ ΣΙΣΚΟΥ: « Ο Τελευταίος Βασιλιάς»

Σε μια πολύ επιμελημένη έκδοση, κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις «Μαλλιάρης-Παιδεία», το θεατρικό έργο του Κ Σωκράτη Σίσκου, «Ο τελευταίος Βασιλιάς», που αναφέρεται στον Άγη Δ΄ της Σπάρτης. Από τις πρώτες κιόλας σελίδες, ο αναγνώστης καταλαβαίνει πως έχει στα χέρια του ένα έργο ποιότητας, που δικαιολογημένα βραβεύθηκε, το Μάρτη του 1984, από το φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός». Αιτιολογώντας την απονομή του βραβείου, η κριτική επιτροπή αποφάνθηκε πως το έργο το διακρίνει ο απλός και κατανοητός λόγος του, πως οι χαρακτήρες των ηρώων του παρουσιάζονται με πλούσιους χυμούς και πειστικότητα και πως είναι γραμμένο «με αίσθημα ευθύνης και δύναμη ψυχής». Η τελευταία αυτή διαπίστωση αξιολογεί απόλυτα την πραγματικά σχολαστική δουλειά του συγγραφέα πάνω στα ιστορικά δεδομένα στα οποία βασίζεται η πλοκή του έργου. Ο αναγνώστης απολαμβάνει ένα αφεγάδιαστο και συναρπαστικό λογοτεχνικό κείμενο, μα ταυτόχρονα πλουτίζει και τις ιστορικές του γνώσεις για μια ελάχιστα γνωστή περίοδο της αρχαίας μας ιστορίας.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 16-12-84

*

«...Δυο πρώτα βραβεία από το φιλολογικό σύλλογο «Παρνασσός» στον ίδιο συγγραφέα, σε διάστημα επτά χρόνων, δεν είναι συνηθισμένο φαινόμενο. Αντίθετα είναι μια πρωτιά μοναδική. Για το λογοτέχνη όμως Σωκράτη Σίσκο αποτελεί πλέον πραγματικότητα μετά την πρόσφατη βράβευση του ιστορικού μυθιστορηματός του « Ο άλλος Περσέας» με το πρώτο βραβείο πεζογραφήματος».

« ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ» τεύχος Ιουλίου 1991

*

«... Ευχαριστήθηκα πολύ διαβάζοντας τα «Οράματά σας». Γραμμένο με ζωντανή γλώσσα, με θαυμαστή παραστατικότητα και με ξεκάθαρο το στόχο σας, συγκινείτε και ενθουσιάζετε τον αναγνώστη σας».

**Ο Αρχιεπίσκοπος
Αμερικής Ιάκωβος
(23-3-1993)**

*

ΣΩΚΡΑΤΗ Β. ΣΙΣΚΟΥ: «Οράματα».

Ιστορικοθρησκευτική νουβέλα. Η πρωτοτυπία της πλοκής και τα συγκλονιστικά για την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό, μηνύματα του έργου, το κάνουν ένα ενδιαφέρον και χρήσιμο ανάγνωσμα. Ο Σωκράτης Σίσκος είναι βραβευμένος συγγραφέας: Δύο έργα του, ο «Τελευταίος Βασιλιάς» (Άγης Δ΄ της Σπάρτης) και το «Συνέδριο», το οποίο αναφέρεται στο ψυχорράγημα του βασιλείου της Μακεδονίας (το 168 π.Χ.) τιμήθηκαν με πρώτα βραβεία σε δυο διαγωνισμούς του φιλολογικού συλλόγου «Παρνασσός» το 1983 και 1990

ΕΛΛ. ΒΟΡΡΑΣ, 7-3-1993

*

Μυθιστόρημα του συγγραφέα Σ. Σίσκου για την Ελλάδα και τους «φίλους» της

Κυκλοφόρησε, πρόσφατα, ένα νέο βιβλίο του γνωστού συγγραφέα Σωκράτη Β. Σίσκου. Πρόκειται για ένα νέο μυθιστόρημά του, που φέρει τον τίτλο «Οι φίλοι μας απ' τη Δανία».

Τρεις Δανοί, ο ζωγράφος Αλεξάντερ Γιένσεν με τη γυναίκα του Καρίν και την κουνιάδα του Μόνικα, πέρασαν δυο αξέχαστους μήνες διακοπών στην Ελλάδα, το καλοκαίρι του 1992, καλεσμένοι του ζωγράφου Αντρέα.

Ανάμεσα στον Αντρέα και τη Μόνικα είχε αναπτυχθεί μια δυνατή ερωτική σχέση. Ο αναπόφευκτος χωρισμός, με την αναχώρηση των τριών τουριστών, παρά την ένταση των αισθημάτων, συντέινε στη δημιουργία προβληματισμών από την πλευρά της Μόνικας, ως προς τη δυνατότητα επιβίωσης ενός γάμου ανάμεσα σε μια βορειοευρωπαϊά και σε έναν νοτιοευρωπαίο. Η διαφορά νοοτροπίας μεταξύ «βορείων» και «νοτίων» τη φόβιζε και της δημιουργούσε αμφιβολίες, σε σημείο ώστε ν' αποφασίσει να αρραβωνιαστεί έναν γνωστό της Δανό επιχειρηματία.

Οι δύο άντρες, ο Αλεξάντερ κι ο Αντρέας, συνδέθηκαν με μια ειλικρινή φιλία κι άρχισαν να αλληλογραφούν, θίγοντας στην αρχή θέματα που είχαν σχέση μόνο με τις επαγγελματικές τους ενασχολήσεις (εικαστικές τέχνες), για να προχωρήσουν αργότερα σε κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές προσεγγίσεις σ' ό,τι αφορά τη σημερινή ευρωπαϊκή κοινωνία και ειδικότερα το βαλκανικό χώρο.

Στη συνέχεια της αλληλογραφίας τους, από τον Ιανουάριο και ως τον Ιούλιο του 1993, οι δύο φίλοι ασχολούνται, εκτός από τα άλλα συνηθισμένα τους θέματα (όπως το πρόβλημα των σχέσεων του Αντρέα με τη Μόνικα) και με την τραγωδία του πολέμου στις χώρες της πρώην γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, αλλά επίσης και με τη μεγαλύτερη ιστορική και πολιτιστική απάτη του 20^{ου} αιώνα, δηλαδή την «κατασκευή» από τους ολοκληρωτικούς μηχανισμούς του Στάλιν και του Τίτο του λεγόμενου «μακεδονικού έθνους» στην περιοχή της πρώην σερβικής Βαρδαρίας.

Την αφορμή γι' αυτό τον εμπλουτισμό των θεμάτων την έδωσε ο συνονόματος του Αλεξάντερ τέως υπουργός εξωτερικών της Δανίας Ούφε Έλεμαν Γιένσεν, ο οποίος με μια εμετική και κατάπτυστη για το ύφος της ομιλία του στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο κατηγόρησε την Ελλάδα, χρησιμοποιώντας την επιχειρηματολογία των επιγόνων των πλαστογράφων της ιστορίας της Μακεδονίας. **Η ομιλία αυτή ήταν το πρώτο φανερό δείγμα μιας πολιτικής κακοήθειας που αντικαθιστούσε την πρακτική της κοινοτικής αλληλεγγύης της ΕΟΚ προς τα κράτη – μέλη της.** Αυτή η επαίσχυντη «νοοτροπία Γιένσεν» ολοκληρώθηκε στις 16 Δεκεμβρίου 1993 με την ομαδική αναγνώριση των Σκοπίων από τη Γερμανία, Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία και Δανία.

Μέσα από τις ανταλλασσόμενες επιστολές εμφανίζεται ο σύγχρονος ευρωπαϊκός πολιτιστικός και πνευματικός εκφυλισμός, που οφείλεται στη συνεχή πλύση εγκεφάλου της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η καταναλωτική νοοτροπία κι ο πολιτικός αμοραλισμός έφεραν την Ευρώπη μπροστά σ' έναν αβυσσαλέο «αγγλοσαξονικό σκοταδισμό».

Η παραπληροφόρηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης πήρε τη μορφή ενός τυφλού φανατισμού, ενταγμένου στα σχέδια μιας νέας τάξης πραγμάτων. **Παρά την αναμφισβήτητη δημοκρατική δομή του σύγχρονου δυτικοευρωπαϊκού κράτους, η παραπληροφόρηση αυτή ανταγωνίζεται, από πλευράς «μονολιθικής ομοιομορφίας ιδεών και μεθόδων» ναζιστικά ή σταλινικά πρότυπα.**

Γενικότερα, ο εμφύλιος στα εδάφη της διαλυμένης πρώην γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας και το μακεδονικό πρόβλημα παρουσιάστηκαν από τα δυτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης μ' έναν τρόπο που θυμίζει εξελιγμένη μορφή γκεμπελικής ή κομμουνιστικής πλύσης εγκεφάλου. Η συστηματική παραπληροφόρηση στο «μακεδονικό» από πολιτικούς σαν το Γιένσεν, τον Ντε Μικέλις ή τον Βαν Ντεν Μπρουκ ή εφημερίδες και τηλεοπτικά δίκτυα σαν τη «Μοντ», τη «Ρεπούμπλικα», τη «Φραγκφούρτερ Αλγκεμάινε Τσάιπουγκ», τους «Τάιμς της Νέας Υόρκης» ή το «CNN», συνεχίζει με άλλες μεθόδους την τιτοσταλινική «ενημέρωση» των Ευρωπαίων και Αμερικανών πολιτών για τη «Μακεδονία» και το «μακεδονικό έθνος». Σ' αυτό το βρόμικο πολιτικό παιχνίδι χρησιμοποιήθηκε και το κύρος κάποιων πνευματικών, υποτίθεται, φορέων για να προσδοθεί αληθοφάνεια σε μια αυταπόδεικτη πολιτιστική απάτη. Ένα τέτοιο «πνευματικό κέντρο παραπληροφόρησης είναι το πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ και η επονεϊδιστη εγκυκλοπαίδειά του.

Το έργο τελειώνει με τη διαπίστωση πως οι Ευρωπαίοι πολίτες θα πρέπει ν' αντισταθούν σ' αυτόν το σύγχρονο πολιτιστικό σκοταδισμό και στην πνιγηρή νεογκεμπελική πλύση εγκεφάλου των μέσων μαζικής ενημέρωσης, που αλλοιώνει την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά.

Οι φίλοι θα συναντηθούν και πάλι, το καλοκαίρι του 1993, ενώ η Μόνικα, ξεπερνώντας τους δισταγμούς της, θ' αφήσει την καρδιά της να μιλήσει. Οι Έλληνες και οι Δανοί φίλοι τους έχουν κατανοήσει πως οι αντιθέσεις και η αποξένωση των ευρωπαϊκών λαών (των «βορείων» και «νοτίων») οφείλεται στην έλλειψη (από άγνοια) αλληλοπροσέγγισης σε βασικά πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά προβλήματα, ενώ είναι δεδομένο το υπόστρωμα μιας κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς (π.χ. στην ιστορία, στις επιστήμες, στη θρησκεία κ.λπ.).

**Εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
20 Ιουλίου 1994**

*

ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ «ΜΑΤΩΜΕΝΗ ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ»
από το Θεσσαλονικιό λογοτέχνη Γιώργο Ζωγραφάκη

Θεσσαλονίκη 7-6-1988

Αγαπητέ μου κ. Σίσκο

« Για να μάθω σωστά ποιος είσαι, μη μου πεις τι διαβάζεις, αλλά τι ξαναδιαβάζεις». Τούτος ο χαρακτηρισμός που έχει γαλατική προέλευση, θα μπορούσε να έχει εφαρμογή σε μένα τον αναγνώστη. Πρώτα ξεφύλλισα, έπειτα περιέτρεξα, κατόπιν διάβασα για να έχω μια σφαιρική εικόνα του έργου που ξεπήδησε από μελέτη και αναπλαστική δημιουργία για να χαρώ, στη συνέχεια, σαν ένα πνευματικό πλάσμα, με απόλυτη αυθυπαρξία, με μια καταπληκτικά πειστική αυτοτέλεια, πρόσωπα, περιστατικά, εύστοχες αναφορές σε ονόματα, τοπωνύμια, ιστορικά γεγονότα, χρονολογικοί εντοπισμοί που αλυσιωτά πλαισιώνουν επεισόδια, συγκρούσεις και όλα τούτα, μέσα σε μια σφύζουσα αναβίωση ανασταίνουν, ασπαίροντα, έναν κόσμο οικείο και ξένο μαζί, ξέμακρο αλλά και σύγχρονο, που φέρνει ως το παρόν μηνύματα που έχουν το απρόσμενο χρώμα της «επικαιρότητας».

Ιστορία, αρχαιολογία, φιλολογία, μεγάλα έργα του λόγου και της τέχνης, τρόπος ζωής, σκέψεις και συμπεριφορά, συμπλέκονται, αλληλοσυμπληρούνται και φωτίζονται αμοιβαία μέσα από ένα τρυφερό ελληνορωμαϊκό ειδύλλιο, την αρμονία της ελληνικής φύσης και τέχνης και τη ρωμαϊκή πειθαρχημένη ισχύ ενός κατακτητή που σημάδεψε με την απόλυτη κυριαρχία του την τελευταία περίοδο της ελληνιστικής ιστορίας με την οριστική επικράτηση στο μακεδονικό χώρο.

Επιθυμώ, στο σημείο αυτό, να σταματήσω για λίγο στους γενικούς χαρακτηρισμούς και να προβάλλω την αρχιτεκτονική του νέου πνευματικοϊστορικού καρπού σας. **Το χαριτωμένο, το τόσο λεπτά δοσμένο επεισόδιο της γνωριμίας του ρωμαίου με την ελληνίδα που ανοίγει την αυλαία της μυθιστορηματικής σας ιστορίας και το σκληρό πέσιμο της αυλαίας με θαυμαστή, υποβλητική ζωντάνια της σύγκρουσης ανάμεσα σε λεγεωνάριους – σκηνή στ' αλήθεια συναρπαστική που φανερώνει έναν ώριμο και πειθαρχημένο τεχνίτη του λόγου- και το ευτυχισμένο τέλος του ειδυλλίου που σας βοήθησε σαν άλλος μίτος της Αριάδνης να διασχίσετε τη λεωφόρο μιας ελληνορωμαϊκής επαφής, κάτω απ' την ακατάλυτη λάμψη μιας ολυμπιάδας, όλα τούτα αποτελούν ένα επίτευγμα που θα μπορούσε να προβληθεί σαν κήρυγμα ειρήνης...**

Σημειώνω με πολλή ικανοποίηση πως η στρωτή, χωρίς ακρότητες και φραστικές δεξιότητες γλώσσα σας στάθηκε ένα σταθερό και πλούσιο εύκαμπτο στοιχείο για να μας μεταφέρετε, χωρίς επιτήδευση, με ανάλαφρη χάρη, σ' έναν κόσμο που μας ήταν και ξένος και οικείος μαζί και που το άρωμά του ζει πάντα στο φυλετικό και πολιτιστικό παρόν μας. Αν χρησιμοποιούσα τη λέξη άυλος, τούτο θα φαινόταν ίσως υπερβολή. **Όμως κάθε σελίδα του βιβλίου σας που ιστορεί έντεχνα κάποιο επεισόδιο είναι και μια γόνιμη αναδρομή προσιτή στον αμύητο αναγνώστη, για να του θυμίσει την ακατάβλητη ιστορική συνέχεια του λαού μας, μέσα από τα εγγενή σφάλματα και τις σπάνιες αρετές μας.**

Σας ευχαριστώ για τούτη την πνευματική πανδαισία.

*

ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ «ΠΕΡΣΕΑ»

**Στο λογοτέχνη Σωκράτη Σίσκο απονεμήθηκε
το βραβείο για συγγραφή πεζογραφήματος**

Πρόκειται για το ιστορικό μυθιστόρημα: «**Ο άλλος Περσέας**». Έγινε στον «Παρνασσό» η αναγγελία των βραβείων του διαγωνισμού του πεζογραφήματος που προκηρύχθηκε το φθινόπωρο του 1990. Το μοναδικό βραβείο απονεμήθηκε στο συγγραφέα Σωκράτη Σίσκο, για το ιστορικό μυθιστόρημά του «Ο άλλος Περσέας».

Ο βραβευμένος πεζογράφος γεννήθηκε στο χωριό Εμμανουήλ Παπά των Σερρών, αλλά κατοικεί στη Θεσσαλονίκη. Το λογοτεχνικό έργο που διακρίθηκε σ' αυτό το διαγωνισμό αναφέρεται στα συγκλονιστικά ιστορικά γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Αμφίπολη, μετά τη μάχη της Πύδνας το 168 π.Χ αλλά και στην προσωπική και οικογενειακή τραγωδία του τελευταίου Μακεδόνα βασιλιά Περσέα..

Στον ίδιο συγγραφέα απονεμήθηκε επίσης το βραβείο του «63^{ου} Καλοκαιρινείου» θεατρικού διαγωνισμού που προκήρυξε ο «Παρνασσός» το 1983. Το έργο που διακρίθηκε τότε ήταν ο τελευταίος βασιλιάς Άγης Δ΄ της Σπάρτης, στο οποίο εμφανίζεται το κλίμα της παρακμής που χαρακτηρίζει την κοινωνική και πολιτική ζωή της Ελλάδος στα μέσα του 3^{ου} π.Χ. αιώνα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, 26-6-1991

*

Αγαπητέ φίλε Σωκράτη,

Σας ευχαριστώ για το βιβλίο σας «**Το Συνέδριο-Ο άλλος Περσέας**».

Η χαρά μου ήταν διπλή γιατί ο συγγραφέας είναι Σερραίος κι ο μύθος του έργου ξετυλίγεται, τουλάχιστο κατά ένα μεγάλο μέρος, στον τόπο μας. Ζωντανέψατε με εξαιρετο και συναρπαστικό τρόπο μια από τις τραγικότερες ιστορικές περιπέτειες του έθνους μας που υπήρξε η αρχή των δεινών του ελληνικού κόσμου....

Σας χαιρετώ φιλικά και σας σφίγγω το χέρι.

Σέρρες, 18-6-1991

**Γιώργος Καφταντζής
Συγγραφέας-Ιστορικός**

*

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αγαπητέ κύριε Σίσκο

Θερμά σας ευχαριστώ για την Β' έκδοση του βιβλίου σας «ΠΕΡΣΕΑΣ, ο βασιλιάς των Μακεδόνων» το οποίο δίκαια βράβευσε ο «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» το 1990.

Αφηγείσθε με τρόπο συναρπαστικό ένα κεφάλαιο της Ιστορίας μας, το οποίο στους καιρούς μας είναι πιο επίκαιρο παρά ποτέ. Εγκάρδια συγχαρητήρια.

Θεσσαλονίκη, 12 Δεκεμβρίου 2013

**Ο Πρόεδρος
Νικόλαος Ι. Μέρτζος**

*

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Από τα βάθη του χρόνου, και χωρίς εξαίρεση, η ιστορία γράφεται από τους νικητές στους οποίους ιστορικοί, επαγγελματίες κόλακες και κάθε είδους εξωνημένοι κονδυλοφόροι προσφέρουν πρόθυμα και απλόχερα τις υπηρεσίες τους. Έτσι, γεγονότα που δεν είναι αρεστά στους νικητές αποσιωπώνται ή διαστρεβλώνονται, μέχρι σημείου παραχάραξης, ενώ πραγματικά ή κατασκευασμένα περιστατικά, που εξυπηρετούν την οπτική τους, ωραιοποιούνται, διογκώνονται και προβάλλονται με ιδιαίτερη έμφαση. Μεγάλες ιστορικές προσωπικότητες, τις περισσότερες φορές, διαβάλλονται, διασύρονται, αμαυρώνονται και ατιμάζονται, χωρίς, φυσικά, καμιά δυνατότητα αντίλογου από την μεριά τους.

Ο κανόνας, αυτός που εφαρμόζεται χωρίς παρεκκλίσεις διαχρονικά, πήρε την πιο ακραία και αποκρουστική μορφή του στα χρόνια της ρωμαϊκής παντοκρατορίας, όταν το διακηρυγμένο από τους ρωμαίους δόγμα *vae victis* – αλλοίμονο στους ηττημένους- εφαρμόστηκε με τον πιο βάνουσο και απάνθρωπο τρόπο σ' αυτούς που είχαν την ατυχία να πέσουν νικημένοι στα χέρια τους. Θύμα του δόγματος αυτού, και της ανελέητης εφαρμογής του, υπήρξε ο Περσέας, ο τελευταίος βασιλιάς της Μακεδονίας, που μετά τη συντριπτική και ταπεινωτική ήττα του στην Πύδνα, διασύρθηκε, δυσφημίστηκε και ατιμάστηκε, όσο λίγες άλλες ιστορικές προσωπικότητες. Και προκαλεί κατάπληξη το γεγονός ότι ένας από τους πρωταγωνιστές μιας τόσο σημαντικής σελίδας της παγκόσμιας ιστορίας, παρέμεινε αγνοημένος και άγνωστος στον πολύ κόσμο.

Την ιστορική αυτή αδικία, προσπαθεί – και σε μεγάλο βαθμό το καταφέρνει – να επανορθώσει ο Σωκράτης Σίσκος, με την πρόσφατη έκδοση του βιβλίου του, **“Περσέας ο βασιλιάς της Μακεδονίας”**. Το βιβλίο αυτό αποτελεί αναθεωρημένη και βελτιωμένη έκδοση εκείνου που με τον, μάλλον άχρωμο, τίτλο **“Το Συνέδριο”** τιμήθηκε με το Α' βραβείο του “Παρνασσού” το 1990, και αποπειράται να αποκαταστήσει τον Περσέα στο ιστορικό βάθρο που δικαιωματικά του ανήκει.

Το βιβλίο κατατάσσεται στην ιστορική μυθιστοριογραφία, ένα είδος γραφής και μια φόρμα που ο συγγραφέας υπηρετεί, με ιδιαίτερη επιτυχία, σε όλο το συγγραφικό του έργο. Στην αφήγηση, ο αναγνώστης παρακολουθεί, με

κομμένη την ανάσα, βήμα προς βήμα, λεπτό προς λεπτό να ξετυλίγεται το συγκλονιστικό δράμα του τραγικού βασιλιά, κατά το τελευταίο στάδιο της ζωής του, από την σύλληψη, την ομηρία, και την έσχατη ταπείνωση, μέχρι την κορύφωσή του, με τον ατιμωτικό εξευτελισμό του στον υπατικό “θρίαμβο της Ρώμης”.

Πίσω από το αβάσταχτο προσωπικό και ανθρώπινο δράμα του τραγικού βασιλιά και της οικογένειάς του, ξεδιπλώνονται, με κινηματογραφική ακρίβεια, ιστορικά γεγονότα, παρελαύνουν δεκάδες ιστορικά ονόματα, και παρεμβάλλεται, πολύ επιδέξια στον κατάλληλο χρόνο της αφήγησης, χωρίς να κουράζει τον αναγνώστη, πληθώρα τοπωνυμίων και ιστορικών γεγονότων που συνδέονται άμεσα με τα τοπωνύμια αυτά. Μια αδιάψευστη μαρτυρία της έκτασης και του βάθους της επίπονης, συστηματικής και εξαντλητικής έρευνας που προηγήθηκε της συγγραφής του βιβλίου.

Εκείνο που, επίσης, αναδύεται εντελώς αβίαστα από την αφήγηση, γεγονός άλλωστε που χαρακτηρίζει όλο το συγγραφικό έργο του Σωκράτη Σίσκου, είναι τόσο η παθιασμένη αγάπη του προς τη γενέθλια μακεδονική γη όσο και η εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας στην αφήγηση, για να τονίσει την αδιαμφισβήτητη ελληνικότητά της. Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό της γραφής του συγγραφέα, η συνήθεια να κάνει τα απαραίτητα χρονικά άλματα στον κατάλληλο τόπο και χρόνο της αφήγησης, και να μεταφέρεται στη σύγχρονη εποχή, κάνοντας χρήσιμους παραλληλισμούς του τότε με το τώρα, με ιδιαίτερη έμφαση στα πιά φθοροποιά διαχρονικά χαρακτηριστικά της ράτσας μας: τη μισαλλοδοξία, τη διχόνοια, το διχασμό την προδοσία και τον αλληλοσπαραγμό.

Συμπερασματικά, το βιβλίο αυτό του Σωκράτη Σίσκου, αποτελεί ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα, που με απλή και κατανοητή γλώσσα αλλά και μεγάλο σεβασμό προς την ιστορική αλήθεια, αφηγείται μια σχεδόν άγνωστη πτυχή της ελληνικής – και γιατί όχι της παγκόσμιας- ιστορίας, και πρέπει να διαβαστεί όχι μόνο από τους Μακεδόνες αλλά και από όλους τους Έλληνες που αναζητούν την ιστορική αλήθεια δοσμένη με εύληπτο και συναρπαστικό τρόπο.

Αθήνα, 3-5-2013

Στέργιος Λ. Μούργκος
Ομότιμος καθηγητής
City University of New York

*

Διευκρινιστικές σημειώσεις για τον «ΠΕΡΣΕΑ»

α), Τον Αύγουστο του 2013 έγινε μια ανακοίνωση από την ΚΗ' Εφορεία Αρχαιοτήτων για την ανακάλυψη του κυκλικού περιβόλου ενός, πιθανόν, βασιλικού νεκροταφείου στη θέση «Καστά» της Αμφίπολης, που ανάτρεψε κάποια δεδομένα της επιτόπιας έρευνας που πραγματοποίησε ο συγγραφέας στην Αμφίπολη το 1988/1989 σχετικά με τη εικαζόμενη τοποθεσία στην οποία ήταν τοποθετημένος «Ο Λέων της Αμφιπόλεως». Η αρχαιολογική σκαπάνη εντόπισε αρχιτεκτονικά μέλη του εντυπωσιακού περιβόλου εγκατεσπαρμένα στην περιοχή του χώρου του «Λέοντα», πολλά από τα οποία είχαν ήδη επα-

ναχρησιμοποιηθεί για την κατασκευή της βάσης του. Συνεπώς, με καθαρά λογικές υποθέσεις, φαίνεται πως το πέτρινο μνημείο ήταν τοποθετημένο στην κορυφή του χωμάτινου τύμβου. Πιο συγκεκριμένα συμπεράσματα θα υπάρξουν όταν θα περατωθούν οι έρευνες των αρχαιολόγων.

β) Στο οπισθόφυλλο της έκδοσης του «ΠΕΡΣΕΑ» το 1991 υπήρχε μια πρόταση του συγγραφέα για τη σύγκλιση παγκόσμιου επιστημονικού συνεδρίου για το λεγόμενο «Μακεδονικό». Στα χρόνια που ακολούθησαν πολλοί γνωστοί Έλληνες πολιτικοί και «διανοούμενοι» υποστήριξαν τις πλαστογραφημένες θέσεις των Σλάβων των Σκοπίων και των προστατών τους στην ΕΟΚ (Ε.Ε.) και στις ΗΠΑ με την επίκληση της «δημοκρατικής αρχής του αυτοπροσδιορισμού των λαών», αποσιωπώντας το κίνητρο της ιστορικής και πολιτιστικής απάτης. Τα ιστορικά δεδομένα είναι η αδιάψευστη απόδειξη της πλαστογράφησης και όπως φάνηκε καθαρά στην Έκθεση του Λούβρου για τον Μέγα Αλέξανδρο και την Αρχαία Μακεδονία (Δεκέμβριος 2011-Ιανουάριος 2012) οι ξένοι Ιστορικοί και Αρχαιολόγοι, παρά τα πολιτικά παιχνίδια των ηγετών της Ευρώπης και των ΗΠΑ, δεν δίστασαν να πουν την αλήθεια χωρίς ενδοιασμούς και επιφυλάξεις. Πριν από μερικά χρόνια, σε μια περίοδο που η έννοια της «Πατρίδας» είχε ταυτισθεί στην Ελλάδα με την έννοια του σοβινισμού και φανατισμού, μια τέτοια πρόταση θεωρούνταν από κάποιους της διεφθαρμένης και φαυλοκρατούμενης ελληνικής ελίτ ως «φασιστική». Σήμερα, και κυρίως μετά την οικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008, αυτά τα αριστέροστροφα ή δεξιόστροφα διεθνιστικά (ή παγκοσμιοποιημένα) παραληρήματα έχουν κάπως κοπάσει. Ίσως είναι πλέον ο καιρός για την υλοποίηση ενός τέτοιου συνεδρίου για την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Επί δεκαετίες η ελληνική πολιτική ηγεσία και η «προοδευτική διάνοηση» σιωπούσαν εξοργιστικά και σε πολλές περιπτώσεις επικροτούσαν, σε διεθνές επίπεδο, την προπαγάνδα όλων όσων προγραμμάτιζαν ανακατατάξεις στην περιοχή των Βαλκανίων. Αν ανατρέξει κάποιος στην ειδησεογραφία των εφημερίδων εκείνης της περιόδου θα διαπιστώσει, με θλίψη, ότι είχαν χαρακτηρίσει «ως φασιστική» ακόμα και τη μεγαλειώδη, ειρηνική και δημοκρατική διαμαρτυρία της Θεσσαλονίκης, το 1992. Σε διπλωματικό επίπεδο η περίεργη αδράνεια των ελληνικών κυβερνήσεων, μπροστά στα σχέδια πλαστογράφησης της ελληνικής ιστορίας, δεν έχει προηγούμενο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Παράδειγμα: Η Κίνα, με τον απaráμιλλο θαυμασμό της για τον ελληνικό πολιτισμό και τις μεγάλες εμπορικές της σχέσεις με τη χώρα μας, για ποιο λόγο αναγνώρισε τα Σκόπια «ως Μακεδονία»; Ποια κινεζικά συμφέροντα εξυπηρέτούσε η αναγνώριση μιας πλαστογράφησης της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού, τον οποίο οι Κινέζοι πρόβαλαν με τόσο μεγαλειώδη τρόπο στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου το 2008; Για όσους έχουν μνήμη και θυμούνται δεν υπήρξε καμία ενέργεια, καμία χλιαρή έστω αντίδραση γι αυτή την ακατανόητη και παράδοξη αναγνώριση μιας «Τίτοσταλινικής κατασκευής έθνους».

Παρατίθεται παρακάτω η προαναφερόμενη πρόταση όπως είχε αναγραφεί στο οπισθόφυλλο της έκδοσης του 1991:

« Η ίδρυση «Μακεδονικού Κράτους» μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, από ένα καθεστώς που είχε τη δυνατότητα, λόγω του ολοκληρωτικού χαρακτήρα του, να επιβάλει οποιαδήποτε ιδεοκρατικά κατασκευάσματα για να επιτύχει μελλοντικούς επεκτατικούς στόχους προς το Αιγαίο, αποτελεί τη μεγαλύτερη πολιτική απάτη στη σύγχρονη ιστορία.

Το βουλγαρικής συγγένειας γλωσσικό ιδίωμα βαφτίστηκε επίσημα από τον Τίτο «μακεδονική γλώσσα» και οι κάτοικοι του νεοϊδρυθέντος κράτους άρχισαν να πιστεύουν πως είναι «εξ αίματος» απόγονοι του Αλέξανδρου και του Αριστοτέλη.

Πολλοί ξένοι πολιτικοί και διανοούμενοι έπεσαν σ' αυτή την παγίδα. Είναι ευτύχημα, τουλάχιστο, που πως το Βατικανό αντιλήφθηκε έγκαιρα την απάτη και στο λεγόμενο «μακεδονικό» και στην παραποίηση των ιστορικών δεδομένων γύρω απ' τη ζωή και το έργο των Ελλήνων ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου, οι οποίοι εργάστηκαν για τον εκχριστιανισμό των Σλάβων.

Μπροστά σ' αυτή τη μακροχρόνια κι αριστοτεχνική προπαγάνδα, η Ελλάδα θα πρέπει να ενεργήσει αποφασιστικά και οργανωμένα για να ξεσκεπάσει μια μεθοδική και καλοστημένη πλεκτάνη.

Ο συγγραφέας πιστεύει σε μια δυναμική αντίκρουση των ψευδολογιών της κυβέρνησης των Σκοπίων και σε πολιτικό/διπλωματικό επίπεδο αλλά και σε πολιτιστικό/επιστημονικό και προτείνει τα εξής:

Να συγκληθεί Διεθνές Συνέδριο (κατά προτίμηση στο Παρίσι ή στην Ελβετία) και να προσκληθούν οι Σκοπιανοί να προβάλλουν τα επιχειρήματά τους γύρω από την ίδρυση (κατά το 1945) ενός «μακεδονικού κράτους» ενταγμένου σε μια σλαβική ομοσπονδία. Να αποδείξουν ποιες θα μπορούσαν να είναι οι γλωσσικές, πολιτιστικές και ιστορικοκοινωνικές σχέσεις των Σλάβων με τους Αρχαίους Μακεδόνες για τους οποίους, απ' τα βάθη των αιώνων, ο Ηρόδοτος μας δίνει αξιόπιστες πληροφορίες για την καταγωγή τους και την εξήγηση για την ελληνικότητα του ονόματός τους.

Θα πρέπει να επιδιωχθεί η παρουσία, σ' αυτό το Συνέδριο, γνωστών ιστορικών, αρχαιολόγων, νομισματολόγων, γλωσσολόγων και άλλων ειδικών επιστημόνων και καθηγητών πανεπιστημίων και να ζητηθεί η συνδρομή εξειδικευμένων σε πολιτιστικά και ιστορικά θέματα διεθνών ιδρυμάτων και οργανισμών για την αδιαμφισβήτητη εγκυρότητα των αποφάσεων.

Η χώρα μας έχει το κατάλληλο επιστημονικό δυναμικό το οποίο, με τη συμπαράσταση πολλών ξένων αρχαιολόγων και ιστορικών, θα μπορούσε να δώσει αποστομωτικές απαντήσεις στους πλαστογράφους».

*

Η ΤΑΒΕΡΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΕΡΟΥ

Ένα θεατρικό έργο για τη «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»

Διαγωνισμός 1993 της Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων

«... σας γνωρίζουμε ότι η Επιτροπή Κρίσεως σας έδωσε εξ ημισείας το τρίτο Βραβείο για το έργο σας «Η Ταβέρνα του Κρατερού», που υποβάλατε για τη συμμετοχή σας στο διαγωνισμό συγγραφής θεατρικού έργου με θέμα «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ», το οποίο προκήρυξε η Ε.Ε.Θ.Σ.»... Σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού για το τρίτο βραβείο προβλέπεται το ποσό του 1.000.000 δραχμών το οποίο στην προκειμένη περίπτωση μοιράζεται εξ η-

μισείας ανά 500.000 δραχμές στο Σωκράτη Σίσκο και Νέλλη Θεοδώρου, για τα έργα τους αντίστοιχα, «Η ταβέρνα του Κρατερού» και «Πάμε Μακεδονία».

*

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ «Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑ ΣΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ»

*

Οι νέες γενιές πρέπει να γνωρίζουν όλη την αλήθεια για να εκτιμήσουν τους κινδύνους στους οποίους οδηγούν τα έθνη τα κομματικά πάθη, η μισαλλοδοξία, η έλλειψη δημοκρατικού ήθους, η αχαλίνωτη φαυλότητα, η διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, η μεθοδευμένη προπαγάνδα από τα ΜΜΕ, η αρχομανία πολιτικών ηγετών και η διαστροφική απατρία διανοουμένων που ελέγχουν την ενημέρωση, την παιδεία και τις άλλες δομές εξουσίας. **Πρέπει οι νέες γενιές να μάθουν να κρίνουν μ' αυστηρότητα αυτούς που μαλάσσουν παραμορφωτικά τις εύπλαστες κοινωνικές και εθνικές αξίες του λαού.**

Οι νικητές του εμφυλίου, την ώρα που στους ευρωπαϊκούς λαούς κυριαρχούσαν οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, κατάφεραν να εφαρμόσουν στην κρατική διοίκηση και στην πολιτική δεοντολογία, βασικές αρχές του φεουδαλικού (κοτσαμπάσικου) συστήματος ανάμεικτες με πρακτικές σουλτανικής κυριαρχίας. Αυτή η νοοτροπία, διακοσμημένη με δημοκρατικό μανδύα, δεσπόζει ακόμα και σήμερα στην οργάνωση του κομματικού και πολιτικού μας συστήματος και, δυστυχώς, διαπότισε και την πολιτική συμπεριφορά του ελληνικού λαού. Η διαφθορά, η κοινωνική και πολιτική άνοδος με ανέντιμα μέσα, η δημαγωγία, η απόκτηση πλούτου με τεχνάσματα και απατεωνίες, εξακολουθούν να θεωρούνται αρετές υψηλής νοημοσύνης και καπατσοσύνης. Ο έξυπνος, ο εύστροφος, ο μεγαλοφυής, ο επιτυχημένος, έχει ταυτιστεί με τον πανούργο, τον τυχοδιώκτη, τον άρπαγα και τον αδίσταχτο δημαγωγό. Ο κούφιος πολιτικός αναλυτής στα τηλεοπτικά παράθυρα ή ο θεατρίνος πολιτικός του μπαλκονιού (άγνωστος στη Δυτική Ευρώπη) που ηλεκτρίζει και συναρπάζει τις παθιασμένες μάζες με αππραγματοποίητες υποσχέσεις, είναι ακόμα παρών για να μας θυμίζει την ελάχιστη απόσταση ανάμεσα στο πολιτικό ήθος και στη δημαγωγία και τον τσαρλατανισμό.

Θεσσαλονίκη, 18 Ιουνίου 2009

Σωκράτης Β. Σίσκος

*

Ο Σωκράτης Σίσκος δεν είναι ιστορικός. Όμως, οι συσχετίσεις των ιστορικών δεδομένων με επίκεντρο τον Εμμανουήλ Παπά και την οικογένειά του, μας οδηγούν αναμφισβήτητα σε ιστορικά γεγονότα τα οποία, μέχρι σήμερα, δεν έχουν επισημανθεί και καταγραφεί από την επίσημη έρευνα των Αρχείων.

Από την άποψη αυτή το παρόν έργο ιστορικής πεζογραφίας, είναι δυνατόν ν' αποτελέσει ερέθισμα για τους ιστορικούς ώστε να επικεντρώσουν το ερευνητικό τους έργο και σε γεγονότα τα οποία, ενδεχομένως, σκόπιμα έμειναν για δεκαετίες έξω από προβληματισμούς και απορίες. Μόνο έτσι θα φωτιστούν όλες οι πλευρές του δράματος της επανάστασης στη Χαλκιδική και της μεγάλης προσφοράς και θυσίας του Εμμανουήλ Παπά και της οικογένειάς του στον αγώνα της Εθνεγερσίας.

Η πολυσύνθετη και πνευματική αυτή εργασία ας θεωρηθεί ελάχιστη προσφορά στην οικογένεια του Εμμ. Παπά, που τα έδωσε όλα για τη Μακεδονία και για την Ελλάδα.

Εμμ. Παπάς, Αύγουστος 2009

**Γεώργιος Βοζιάνης
Λαογράφος**

*

Η δύναμη της περιγραφής είναι εκπληκτική και με ιδιαίτερη μαεστρία ζωντανεύει χώρους και χρόνους, σκιαγραφώντας ταυτόχρονα χαρακτήρες με τρόπο μοναδικό. Ο αναγνώστης μένει έκπληκτος από το μέγεθος της έρευνας που προηγήθηκε για να μπορέσουν να αποδοθούν με τέτοια λεπτομέρεια, πιστότητα και εγκυρότητα ιστορικά γεγονότα που σημάδεψαν τον τόπο μας τη δεδομένη ιστορική στιγμή. Και μόνο η παρέλαση τόσων ονομάτων και τοπωνυμιών, μέσα σε ένα τεράστιο ιστορικό πλαίσιο, αφήνει τον αναγνώστη βαθιά εντυπωσιασμένο.

Εκείνο όμως που κάνει όλο το έργο πολυσήμαντο και ταυτόχρονα, τραγικά επίκαιρο, είναι η διεισδυτική ανατομία της ράτσας μας. Η κατάρα της διχόνοιας, του εμφυλίου σπαραγμού και της πολιτικής, κοινωνικής και πολιτιστικής παρακμής, μετά από στιγμές έξαρσης και θριάμβου, είναι το τραγικό χαρακτηριστικό μας που έρχεται από το βάθος του χρόνου και θροنیάζεται ολόιδιο και στις μέρες μας. **Η αντικειμενική απεικόνιση των ιστορικών γεγονότων, χωρίς την ωραιοποίηση των σχολικών εγχειριδίων, όσο και αν πονά, αποτελεί απαραίτητο όρο για τη διδακτική αποστολή της ιστορίας** και από την άποψη αυτή το βιβλίο αποτελεί μια σημαντική συμβολή στην υπάρχουσα λειψή βιβλιογραφία.

Η λεπτομερής και εμπειριστατωμένη σκιαγράφηση και περιγραφή του εμφυλίου σπαραγμού, των δολοπλοκιών και μικροτήτων των διαφόρων καπετανάτων και του αθέμιτου πλουτισμού των επιτηδείων, σε μια τόσο κρίσιμη για την έκβαση του αγώνα στιγμή, αποτελεί μια δυσάρεστη αλλά απόλυτα αναγκαία υπόμνηση των μεγάλων τρωτών της ράτσας μας, που μέσα από την πυρά της αυτογνωσίας ίσως οδηγήσει στην κάθαρση και την εθνική αφύπνιση. Στο μουντό και καταθλιπτικό αυτό πλαίσιο, προβάλλει πιο έντονα και καθαρά η ανιδιοτελής μορφή και ανυστερόβουλη στάση του Παπά, που τα θυσιάσε όλα, σε αντίθεση με τους ταπεινούς καιροσκόπους και ιδιοτελείς πολιτικάντηδες της εποχής του και όχι μόνο.[...].

Κλείνοντας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι το παράρτημα του βιβλίου με τις διακόσιες τέσσερις σημειώσεις, σχόλια κλπ. αποτελεί ένα πολυτιμότερο υλικό που, θα μπορούσε θαυμάσια να αξιοποιηθεί για την εκπόνηση μιας αυτοτελούς ιστορικής μελέτης και δεν πρέπει, σε καμία περίπτωση, να πάει χαμένο.

Αθήνα, Ιανουάριος 2010.

Στέργιος Λ. Μούργκος
Ομότιμος καθηγητής
City University of New York

*

Η εκδότρια Εταιρεία, με συναίνεση και των Πολιτιστικών Συλλόγων, ανέλαβε την έκδοση αυτού του εξαιρετικού βιβλίου του Σωκράτη Σίσκου, τα πνευματικά δικαιώματα του οποίου ο συγγραφέας μας εκχώρησε αφιλοκερδώς. Για τη δωρεά του αυτή τον ευχαριστούμε θερμά. Η Εταιρεία πιστεύει ότι με αυτή την ενέργειά της, εμπλουτίζει περισσότερο τη σχετική βιβλιογραφία για τη δράση του Εμμ. Παπά και της οικογένειάς του στην Επανάσταση του 1821. Είναι μια οικογένεια που προσέφερε στην Ελλάδα τόσα πολλά και η Ελληνική Πολιτεία την αγνόησε επί δεκαετίες, με τόσο ανάλγητο και ανεπίτρεπτο τρόπο.

Αθήνα, Οκτώβριος 2010

ΓΙΑ ΤΗΝ «ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΣ».
Ο Πρόεδρος
της Διαχειριστικής Επιτροπής
Αριστείδης Δράγιος
Συμβολαιογράφος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τα βιβλία απ' τα οποία αντλήθηκαν τα περισσότερα ιστορικά στοιχεία του έργου είναι:

- 1.- ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ: "Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος"
- 2.- ΣΑΡΙΚΑΚΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ: "Λεύκιος Αιμίλιος Παύλος".
- 3.- ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ: Τιμολέων-Αιμίλιος Παύλος".
- 4.- ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ Α.Ε: "Ιστορία του Ελληνικού Έθνους-Τόμος Ε".
- 5.- ΣΑΜΣΑΡΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: Τουριστικός οδηγός Νομού Σερρών".
- 6.- ΓΥΙΟΚΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ: "Η καταγωγή των αρχαίων Μακεδόνων".
- 7.- ΑΝΔΡΙΩΤΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: "Η γλώσσα και η ελληνικότητα των αρχαίων Μακεδόνων".
- 8.- ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ: "Συμβολή της Βορείου Ελλάδος εις τον Αρχαίον Ελληνικόν Πολιτισμόν".
- 9.- ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ (εκδ. Ι.ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ).
- 10.- ΓΕΩΡΓΟΠΑΠΑΔΑΚΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: "Θουκυδίδη Ιστορία" (Εκδ. ΜΑΛ-ΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ, 1982)

Έγινε επίσης χρήση των πληροφοριών από την εγκυκλοπαίδεια "ΠΥΡ-ΣΟΣ" (ΔΡΑΝΔΑΚΗ) και από διάφορα άρθρα που δημοσιεύτηκαν, κατά καιρούς, σε εφημερίδες και περιοδικά. Οι επιτόπιες επισκέψεις στους αρχαιολογικούς χώρους της Αμφίπολης, συνέτειναν στη διαμόρφωση μιας καλύτερης εικόνας των τοπογραφικών και γεωγραφικών συνθηκών της περιοχής κατά τα έτη 168/167 π.Χ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Η παρούσα έκδοση πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 2016, με βελτιωμένη ανατύπωση της Β' Έκδοσης του 2013.